HET MISSIEWERK

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT
VOOR
MISSIEWETENSCHAP

UITGEGEVEN DOOR
DE PRIESTERMISSIEBOND
IN NEDERLAND
onder hoofdredactie van
MGR. DR. ALPH. MULDERS
directeur van het Missiologisch Instituut
van de R.K. Universiteit
te Nijmegen

★

Veertigste jaargang
1961

GRADUATE THEOLOGICAL UNION
1962

ADMINISTRATIE:
Laan Copes van Cattenburch 127, 's-Gravenhage

DRUK EN EXPEDITIE:
Nederlandse Boekdruk Inrichting, N.V. 's-Hertogenbosch

v.40
1961

DR. J. G. REMMERS

DE KATHOLIEKEN VAN DE OOSTERSE RITUS EN MISSIE

Een lichte verwondering zal misschien bij sommige lezers worden opgeroepen door de verbinding, die het opschrift van dit artikel legt tussen katholieken van de oosterse ritus en missie, wanneer, zoals hier het geval is, niet speciaal over herenigingsactiviteit onder de niet-katholieke oosterse christenen gesproken zal worden maar missie genomen wordt in de strikte zin van het woord nl. de vestiging en inplanting van de Kerk bij de niet-christelijke volken[1].

Waarom kan het verwondering wekken, wanneer de katholieken van de oosterse ritus in één adem genoemd worden met missie in strikte zin? Indien zij aanwezig is, hangt zij o.i. samen met een van de meest in het oog springende feitelijkheden van de katholieke missiegeschiedenis, vanaf de missiepogingen in de 13e–14e eeuw buiten Europa ondernomen, nl. dat de vestiging en inplanting van de Kerk in de missiegebieden eeuwenlang rechtstreeks uitgegaan is van de Latijnse kerk, zodat men er langzamerhand aan gewend raakte directe missieactiviteit te zien als een praktisch monopolie van de Latijnse kerk. De missie-opdracht, die aan héél de Kerk gegeven is (en niet slechts aan een deel der Catholica), werd vanaf een bepaald tijdvak in de geschiedenis uitgevoerd door dat deel van de Kerk, dat als „ecclesia latina" wordt aangeduid en waarover de Paus behalve als Opperherder van heel de Kerk tevens als Patriarch fungeert. Kenmerkend voor dit deel van de katholieke Kerk is de Latijnse ritus, waaronder we niet enkel de eigen liturgische vormen verstaan omdat het begrip „ritus" een veel wijdere betekenis heeft en behalve de eredienst ook de eigen wetgeving, kerkelijke centralisatie, spiritualiteit, theologische ontwikkeling enz. omvat.[2]

[1] „Missie" omschrijvend stelt E. Loffeld vast, dat het een wezenstrek is van de Kerk ernaar te streven „zich onder alle volken tegenwoordig te stellen in de vorm van relatief-autonome particuliere of bisschopskerken, onderling organisch verbonden in het ene Mystieke Lichaam, ingeworteld in evenzovele mensengemeenschappen en hun culturen. Krachtens Gods heilsplan moet er een actie gevoerd worden, bestaande in de *structurele* uitbreiding van het Mystieke Lichaam d.w.z. in de organische opbouw van particuliere kerken". E. Loffeld C.S.S.P., *Le problème cardinal de la missiologie et des missions catholiques*. Rhenen 1956, blz. 399.

[2] Vgl. Dom Polycarp Sherwood, *The sense of rite*. The Eastern Churches Quaterly XII, 1957–'58, 112–125.

Als natuurlijk gevolg van de verdienstelijke missie-activiteit der Latijnse katholieken zijn de missiegebieden, waar de Kerk gevestigd en ingeplant werd, tegelijk ingeschakeld in het westers patriarchaat van Rome met de Latijnse ritus in eredienst, wetgeving enz. Ook al is men nog zozeer geneigd dit als iets normaals te beschouwen, toch zal er wel niemand gevonden worden, die de exclusief-Latijnse missie-activiteit van de Kerk gedurende vele eeuwen en de daaruit voortvloeiende inschakeling van de missiegebieden in de Latijnse Kerk zou willen afleiden uit het wezen van de Kerk, die immers niet met de Latijnse kerk vereenzelvigd kan worden. Het is voor iedereen duidelijk, dat men hier te maken heeft met een feitelijke ontwikkeling, die onverklaarbaar is zonder een ver-in-het-verleden-liggende tragische achtergrond. Alleen door historische oorzaken zijn de thans bestaande oosterse, niet-Latijnse, delen van de Kerk buiten de rechtstreekse deelname aan het missiewerk komen te staan.

We mogen als algemeen bekend veronderstellen, dat de katholieke Kerk naast het Latijnse patriarchaat van Rome (meestal aangeduid als „ecclesia latina" (C.I.C. can 1) onder hetzelfde opperherderschap van de Paus nog meerdere oosterse patriarchaten telt.[1] Het patriarchaat van *Alexandrië* van de *koptische* ritus (Egypte) telt ongeveer 90.000 gelovigen. Sinds 1958 is patriarch Zijne Gelukzaligheid Mgr. Stephanos I Sidaroes. – De *melkitische* patriarch van *Antiochië* draagt ook de titel van patriarch „van heel het Oosten", *Alexandrië* en *Jerusalem*. Het totaal aantal katholieke melkieten, die de byzantijnse ritus (in de Arabische taal) volgen, wordt in deze drie patriarchaten geschat op 300.000 terwijl nog talrijke melkieten in Amerika verblijven. Patriarch is Zijne Gelukzaligheid Mgr. Maximos IV Saigh. – Het patriarchaat van *Antiochië* van de *Syrische* ritus telt ongeveer 120.000 katholieken, waarvan ongeveer 15.000 buiten het Midden-Oosten. Patriarch is Zijne Eminentie Ignatius Gabriel Kardinaal Tappoeni (Beiroet, Libanon). – Het patriarchaat van *Antiochië* van de *maronitische* ritus (Libanon) telt 673.000 katholieken, waarvan ongeveer 150.000 over de wereld verspreid zijn. De groep maronieten is in haar geheel katholiek zodat er naast haar geen van Rome gescheiden gemeenschap van de maronitische ritus bestaat. Patriarch is sinds 1955 Zijne Gelukzaligheid Mgr. Paulus Petrus Meouchi. – De katholieken van de *Chaldeeuwse* ritus in Irak, Iran en Syrië zijn gegroepeerd in het patriarchaat van *Babylon* (Bagdad). Hun aantal in de

[1] Het Latijnse patriarchaat van Jerusalem, dat in de tijd van de kruistochten is ontstaan en in 1847 opnieuw werd opgericht, laten we hier buiten beschouwing, omdat het een geheel ander karakter heeft dan de patriarchaten van de oosterse ritus. De rechten van de Latijnse patriarch van Jeruzalem (zoals ook van de patriarchen van Venetië, Lissabon) zijn vastgesteld door de Latijnse Codex, die geen speciale jurisdictie aan deze titel verbindt maar alleen „praerogativa honoris et ius praecedentiae" C.I.C. can. 271, 280. Het is slechts een eretitel, hetgeen allerminst van de oosterse patriarchen gezegd kan worden. Volgens de opgave van het Annuario Pont. 1959 telt het Latijnse patriarchaat van Jeruzalem 44.975 Latijnse katholieken in Palestina. Patriarch is Mgr. Alberto Gori O.F.M.

342363

genoemde landen en verspreid over de wereld bedraagt ongeveer 188.500 (hierbij zijn niet gerekend de Chaldeeuwse katholieken van de Malabarkust in India wier aantal 1.220.000 bedraagt). Patriarch is sinds 1959 Zijne Gelukzaligheid Mgr. Paulus II Cheikho. – Het katholieke *Armeense* patriarchaat van *Cilicië* telt ongeveer 180.000 gelovigen, die wijd verspreid zijn over het Midden-Oosten, Europa, N. en Z. Amerika. De zetel van het patriarchaat werd gevestigd op het grondgebied van de Libanese republiek (Beiroet). De Armeense patriarch Zijne Eminentie Kardinaal Gregorius Petrus XV Agagianian, die tevens Prefect is van de Propaganda Fide, verblijft in Rome.[1]

Behalve in deze patriarchaten zijn er nog andere en zeker niet te verwaarlozen groeperingen van katholieken van de oosterse ritus. We noemen hier o.a. de katholieke Oekraïners van de Slavisch-byzantijnse ritus (vóór 1946 werd als aantal opgegeven ongeveer 5 miljoen). In 1946 werd deze kerk door de Sowjet-regering gewelddadig ingelijfd bij de Russisch-Orthodoxe kerk van het patriarchaat van Moskou en bestaat sindsdien in de Oekraïne alleen in het geheim verder. Meer dan een miljoen katholieke Oekraïners bevinden zich in de emigratie (Australië, Canada, Brazilië, Argentinië, Verenigde Staten van N. Amerika, Europa). Er zijn thans twee zelfstandige kerkprovincies voor de Oekraïnse katholieken in de vrije wereld nl. in Canada (Winnipeg) en in Noord-Amerika (Philadelphia) ieder onder leiding van een metropoliet. Daarnaast zijn er exarchaten in Europa, Australië, Brazilië.[2]

De katholieke Kerk van de byzantijnse ritus in Roemenië onderging in 1948 hetzelfde lot als de kerk in de Oekraïne en werd eveneens door de communistische regering voor niet-bestaand verklaard. Het aantal gelovigen bedroeg 1.500.000. Ook deze kerk bestaat in Roemenië in het geheim en in de emigratie verder.

Als bijzonder belangrijk voor het thema dat we behandelen moeten met nadruk genoemd worden de katholieke Syro-malabaren en Syro-malankarezen in India. De zgn. Thomaschristenen zijn de oudste christenen – niet enkel van Malabar maar van heel India.[3] De oppervlakte van Malabar bedraagt slechts ongeveer één procent van de totale oppervlakte van India. Toch woont daar 40 procent van alle Indiase christenen en evenveel procent van alle Indiase katholieken. De Syro-malabaren volgen de Oostsyrische (Chaldeeuwse) ritus, de Syro-malankarezen de Westsyrische

[1] *Zum gegenwärtigen Stand der katholischen ostkirchlichen Patriarchate. Der christliche Osten* (Würzburg) XV, 1960, 9–10. – Raymond Etteldorf, *The catholic church in the Middle East.* New York 1959 – W. de Vries S.J., *Der christliche Osten in Geschichte und Gegenwart*, Würzburg 1951. Dez., *Zur neuesten Entwicklung der Ostkirchen. Ostkirchliche Studien II*, 1953, 1–20. Vgl. verder de tijdschriften: Het christelijk Oosten en Hereniging.(afgekort C.O.H.), Nijmegen (vooral de kronieken). Proche-Orient-chrétien (afgekort P.O.C.), Jeruzalem; L'Orient Syrien, Parijs. The Eastern Churches Quaterly, Ramsgate.

[2] C.O.H. IX, 1956–'57, 98–99; 291–297. XI, 1958–'59, 279–280; XII, 1959–'60, 207–209.

[3] E. Card. Tisserant, *Eastern Christianity in India.* Calcutta 1957. Mgr. Dr. Jan Olav Smit, *Val en opstanding van een groot christenvolk.* De Chaldeeën in Perzië, Indië en Azië. Het Christelijk Oosten. Tweede reeks, Deel I – Heemstede 1950. P. Placidus T.O.C.D., *Die St.-Thomas-Christen oder die Syrischen Christen von Malabar.* Ostkirchliche Studien IV, 1955, 261–288. Dez., *Les diocèses Syro-Malabars.* L'Orient Syrien II, 1957, 210–220. Kronieken C.O.H. IX, 1956–'57, 217–218; XI, 1958–'59, 215–219. A.M. Mitnacht, *Die jüngste Entwicklung der Syro-malabarischen Kirchprovinz in Indien.* Der christliche Osten X, 1955, 96–99.

ritus. Sinds 29 juli 1956 heeft de Syro-malabaarse kerk in India twee kerkprovincies met twee metropolieten en vijf suffragaan bisdommen. Naast de oude metropolitane zetel van Ernakulum (1923) werd Changanacherry tot metropolitane zetel van de nieuwe kerkprovincie verheven. Metropoliet van Ernakulum is Mar Joseph Parekkattil, van Changanacherry Mar Mattheus Kuvakatt. De katholieke Syro-malabaarse kerk telt 1.220.000 gelovigen. Zij vormt momenteel een van de bloeiendste delen van de wereldkerk; vooral door haar bijna ongelofelijke rijkdom aan roepingen tot het priesterschap en de religieuze staat neemt zij een unieke plaats in. Ongeveer 3000 Syro-malabaren zijn werkzaam in de missies van India, Pakistan, Ceylon. Deze missionarissen moeten echter de Latijnse ritus aannemen om aan het missiewerk, zelfs in India buiten hun eigen kerkprovincies, deel te nemen. – De Syro-malankarese kerk van India dankt haar ontstaan aan de herenigingsbeweging die in 1930 begonnen is toen Mar Ivanios (die door Chesterton de „Indische Newman" genoemd is) en Mar Theophilos uit de Jakobitische kerk traden en de katholieke geloofsbelijdenis aflegden. Sindsdien is de Reunion Movement met opzienbarende resultaten gezegend. In 1932 richtte Paus Pius XI het aartsbisdom Trivandrum op met het suffragaanbisdom Thiruvalla. Zij tellen tezamen ongeveer 100.000 gelovigen.

Een volledige opsomming van de katholieke groeperingen van de oosterse ritus zou ook melding moeten maken van de Grieken, Italo-Grieken in Italië en Sicilië, Bulgaren, Russen enz. In verband met ons onderwerp willen we nog wijzen op het bestaan van een katholieke kerk van de Ethiopische ritus (50.000).

Verschillende historische oorzaken tezamen verklaren waarom in de laatste 6–7 eeuwen de missionarissen van de Latijnse ritus een overheersende en meestal exclusieve rol in het katholieke missiewerk vervuld hebben. Vanwege hun herkomst geografisch gezien, maar meer nog wegens hun psychologische en westers-culturele geaardheid en de op de voorgrond tredende Latijnse eigenschappen van hun ritus, waren zij zeker niet de eerst „aangewezenen" voor de missie in de nooit-geromaniseerde gebieden van Azië en Afrika. Een enkele greep uit de missiegeschiedenis van de oude Kerk kan illustreren, dat oosterse christenen in deze eerste periode zich de meest „aangewezenen" getoond hebben voor de missie buiten de limes romanus, waar toen de resultaten zeker niet minder waardevol geweest zijn dan binnen het Romeinse rijk.[1] Natuurlijk hangt dit samen met de providentiële omstandigheid, dat de bakermat van het christendom gelegen was in een oosterse provincie, niet ver van de grens, zodat de limes romanus naar het oosten en naar het zuiden gemakkelijk overschreden kon worden. Om geen enkele reden verdient de oud-

1 Vgl. Alph. Mulders, *Missiegeschiedenis*. Bussum 1957, blz. 61–65. – F. Dvornik, *National Churches and the Church Universal*. Westminster 1944, blz. 6 v.v.

christelijke missie-activiteit in Perzië, Zuid-Arabië, Armenië en Ethiopië in de schaduw gesteld te worden bij de uitbreiding naar het Westen.

De zeer vroege en verrassend snelle verbreiding van het christendom via Edessa naar Perzië en vanuit Perzië naar Afghanistan en Indië kan wijzen op een bijzonder aangepast-zijn (voorzover dit überhaupt gezegd kan worden) van het christendom in zijn Syrische gedaante ten opzichte van deze volken en culturen. De missionering vanuit Perzië geschiedde reeds vóórdat de Perzische Kerk tot het nestorianisme overging (486). Daarna zien we die verbazingwekkende opmars van het Perzisch-Chaldeeuwse christendom in Centraal-Azië, waarvan het hoogtepunt ligt in de 8e eeuw toen de christelijke invloed zich uitstrekte tot in China, Toerkestan enz.[1] Wat men ook moge vaststellen omtrent de tekorten en het gebrek aan duurzaamheid van de Perzisch-Chaldeeuwse missieresultaten in China en het Mongolenrijk, in ieder geval getuigen de zgn. Thomas-christenen van de Malabar-kust in India, juist door hun voortbestaan, van de diepe inwerking van deze geloofsverkondiging. Men kan hier o.i. zonder overdrijving spreken van een zeer vroege en duurzaam gebleken Aziatische expressie van het christendom. Afgezien van de vraag of de apostel Thomas zelf de grondlegger geweest is van het Malabaarse christendom, blijft het uiterst betekenisvol, dat deze Aziatische expressie tot stand gekomen is door de missie-activiteit van oosterse christenen, die een kostbaar hulpmiddel bezaten in de oosterse (i.c. Chaldeeuwse) vormen, waarin zij het christendom konden presenteren. Niet alleen voor de missie-geschiedenis maar ook voor de huidige missie-praktijk lijkt ons deze constatering niet van belang ontbloot.

Even betekenisvol onder dit opzicht is het feit, dat ook de eerste authentiek Afrikaanse expressie van het christendom te danken is aan de missie-activiteit van oosterse christenen en aan de door hen gevolgde missiemethode. Zoals bekend is het christendom in Ethiopië[2] gegrondvest in de koptische vorm van de kerk van Alexandrië in Egypte. Het koptische element heeft in meer dan een opzicht een beslissend stempel gedrukt op het christendom van Ethiopië, dat tot op de dag van heden duurzaam gebleven is. Tegelijk werd echter gezorgd voor een gezonde aanpassing o.a. doordat de Bijbel en de liturgische teksten werden vertaald in de oud-Ethiopische taal, het Gheêz. In dit opzicht is een opvallend verschil

[1] Vgl. Alph. Mulders a.w. 172–180, met de uitgebreide literatuuropgave.

[2] E. Coulbeaux, *Histoire politique et religieuse de l'Abyssinie I.* Paris 1929; W. de Vries S.J. a.w. 32, 37; A. Mulders a.w. 63; Dict. de Theol. Cath. art. Ethiopie V, 922–969.

aanwijsbaar tussen de oost-christelijke missiemethoden in Ethiopië en de Latijnse kerstening in Noord-Afrika. Het Latijnse christendom in Noord-Afrika kon zelfs in zijn grootste bloeitijd niet als een Afrikaanse expressie beschouwd worden. Voor de Berbers is het een vreemd en uitheems element gebleven.[1]

Het is niet onze opzet om hier alle historische oorzaken te belichten, die ertoe geleid hebben, dat de oosterse katholieken terzijde van het missiewerk kwamen te staan, zodat de Latijnen, dikwijls ondanks een mindere aangepastheid, daarin een *praktisch* monopolie gekregen hebben. Voor één zeer belangrijk aspect maken we echter een uitzondering nl. het verband, dat er bestaat tussen de oosterse kerkelijke afscheidingen van de Stoel van Petrus en de *Latijnse* missionering van de katholieke Kerk. M.a.w. wanneer het christelijk Oosten verenigd was gebleven met Rome zou de missionering nooit een dergelijk eenzijdig Latijns karakter vertoond hebben als nu het geval is. Meestal wordt (terecht) in de missiegeschiedenis van de Kerk een grote betekenis toegekend aan de Arabische en Turkse expansie van de Islam, waardoor de gebieden van de oude oosterse patriarchaten, Antiochië, Alexandrië, Jerusalem en na 1453 ook Constantinopel overheerst werden door de Mohammedanen. Dit verklaart echter niet afdoende het praktische missiemonopolie (de facto non de iure) van de Latijnen. We mogen immers niet vergeten, dat grote en voor de missionering uiterst belangrijke gebieden van het christelijk Oosten niet door de Islam overheerst werden nl. Rusland, dat wel een Tataarse maar geen mohammedaanse overheersing gekend heeft, Ethiopië, waar de christelijke bevolking van de koptisch-Ethiopische ritus de overhand over de mohammedanen behouden heeft, de Malabarkust in India, waar de Thomaschristenen van de Oost- en West-Syrische ritus wonen. Het hoeft geen betoog, dat de christenen van Rusland (afgezien van de huidige omstandigheden) en de Indiase Thomaschristenen voor de missie in Azië een onschatbare en onvervangbare betekenis kunnen hebben.[2] Hetzelfde kan althans, theoretisch, van de Ethiopische christenen gezegd worden met betrekking tot de missie in Afrika. Dat deze betekenis

[1] J. Corbon, *Réflexions sur la mort d'une Eglise*. P.O.C. VIII, 1958, 197–226.

[2] Over de Russisch-Orthodoxe missie bestaat een uitstekende studie nl. J. Glazik, M.S.C., Die russisch-orthodoxe Heidenmission seit Peter dem Grossen. Ein missionsgeschichtlicher Versuch nach russischen Quellen und Darstellungen (Missions-wissenschaftliche Abhandlungen und Texte, 19) Münster 1954. – Over het huidige frappante Missie-élan van de katholieke Thomaschristenen zal nog nader gesproken worden.

echter aan de *katholieke* missionering in het verleden is voorbijgegaan is rechtstreeks of onrechtstreeks een gevolg geweest van de oosterse afscheidingen van de Stoel van Petrus in de 5e–6e eeuw door het nestorianisme en monofysitisme, en van het Byzantijnse schisma van de 11e eeuw. Dit zijn keerpunten geweest met ver-dragende consequenties ook voor de missiegeschiedenis van de Kerk. Reeds bestaande Aziatische en Afrikaanse expressies van het christendom gingen daardoor grotendeels voor de Kerk verloren, terwijl de nieuwe opbouw van een katholieke Aziatische en Afrikaanse kerk voortaan zeer bemoeilijkt zou worden door het feit, dat alleen Latijnse, niet oosterse, katholieken contact zouden zoeken met de niet-christelijke volken van Azië en Afrika. Zijn daaruit niet de aanpassingsmoeilijkheden, waarvan o.a. de Chinese ritenstrijd een voorbeeld is, voor 'n deel te verklaren?

Daarbij kwam nog, dat het zgn. Byzantijnse schisma van de 11e eeuw het uitgangspunt was voor een steeds toenemende „verwestersing" van de Kerk op verschillend gebied. Tot aan de 12e eeuw liepen b.v. in de middeleeuwse theologie van het Westen twee stromingen parallel, waarvan de ene nl. de monastieke sterk geïnspireerd was op de Griekse Vaders en veel overeenkomsten vertoonde met de theologie en de spiritualiteit van het christelijk Oosten. Maar daarna ziet men juist deze stroming langzamerhand wegebben en verdwijnen.[1] Een „westerse" Kerk zal dan voortaan de volken van Azië en Afrika tegemoet treden.

De „verwestersing" van de Kerk was een direct aanwijsbaar symptoom, waarin zich een dieper liggend gevolg van de oosterse afscheidingen met betrekking tot de katholiciteit van de Kerk geopenbaard heeft. De dynamische mogelijkheid om alles wat waardevol-menselijk is en om heel de mensheid met God te verenigen in één Lichaam van Christus, deze innerlijke kwalitatieve katholiciteit is aan de Kerk onverliesbaar door Christus gegeven. Maar deze innerlijke dynamische mogelijkheden zijn tot nu toe nog op onvolkomen wijze verwerkelijkt en dit moet voor 'n groot deel aan de kerkelijke afscheidingen worden toegeschreven. „Or, dans cette imperfection, la division des chrétiens joue un rôle qu'il nous faut considérer. Ce que nos frères séparés, en effet, ont soustrait à l'Église et réalisé en dehors de nous, manque à notre catholicité explicite et visible. Et certes, par une communication vivante toute secrète, ce qu'il y a de pur et de chrétien chez les dissidents appartient spirituellement à l'Église. Mais les dissidences se sont formées en des groupes spirituels et culturels

[1] Jean Leclercq, *Médiérisme et Unionisme.* Irénikon XIX, 1946, 6–23.

où de larges et vivantes portions d'humanité ont trouvé leur forme de christianisme et se sont exprimées religieusement, en dehors de l'Église. Parce que les sécessions religieuses se sont faites coextensives et pour ainsi dire identiques à des collectivités ethniques et culturelles; parce que la Russie est orthodoxe et les Pays scandinaves luthériens, il manque à l'Église une expression slave, une expression nordique de la grâce une et „bariolée" du Christ."[1]

Het is inderdaad een opmerkelijk verschijnsel, dat praktisch alleen die schisma's zich gehandhaafd hebben, die erin geslaagd zijn zich te vereenzelvigen „avec les espoirs d'une nation ou avec l'esprit d'une culture".[2] Daarop wijst ook de veelzeggende omstandigheid, dat de lijnen, die de christenheid verdelen, samenvallen met de patronen van grote culturele eenheden. De Oost-Syrische kerk van het Perzische rijk, deze indrukwekkende semitische vleugel van de Catholica, heeft zich al zeer vroeg (424) onafhankelijk verklaard van iedere buitenlandse inmenging en zich in 486 aangesloten bij het Nestorianisme.[3] Daarna (in het midden van de 6e eeuw) volgden de kerken van Syrië, Egypte, Ethiopië, Armenië door hun afwijzing van het concilie van Chalcedon (452), al moet men hun monofysitisme niet te sterk benadrukken omdat het meer een nominaal dan een werkelijk monofysitisme is (hetgeen ook gezegd moet worden van het nestorianisme van de Chaldeeën, die zichzelf „Assyriërs" of „oosterse christenen" noemen, en van de nestoriaanse Thomaschristenen). Het grote oosters schisma (1054) bracht een scheiding tussen de Latijnse christenheid enerzijds en het grootste deel van de byzantijnse en slavische christenheid anderzijds. De nieuwe omstandigheden in het Westen (o.a. de instelling van het westers keizerschap naast de basileus in Byzantium, de ontwikkeling van een in wezen Latijnse cultuur, de kruistochten enz.) hebben er veel toe bijgedragen om de kloof tussen het byzantijnse Oosten en Rome te verbreden en te verdiepen. Dat het merendeel van de kerken van de byzantijnse ritus (waaronder ook de Russische kerk, hoewel veel later, in de 13e–14e eeuw) zich van Rome heeft losgemaakt is echter in laatste instantie toe te schrijven aan het feit, dat het geloofsinzicht in de

[1] M. J. Congar, O.P., *Chrétiens Désunis. Principes d'un „Oecuménisme" Catholique,* Paris 1937, blz. 316–317.
[2] Irénée Dalmais, O.P., *Le temps de l'Église*, in: 1054–1954. L'Église et les Églises, neuf siècles de douloureuse séparation entre l'Orient et l'Occident. Etudes et travaux offerts à Dom Lambert Beauduin II, Chevetogne 1955, blz. 102–103.
[3] J. Ortiz de Urbina, *Storia e causa dello scisma della Chiesa di Persia.* Orientalia Christiana Periodica III, 1937, blz. 456–485.

betekenis van het primaat van de Paus van Rome in byzantijnse kerkelijke kringen langzamerhand verduisterd was (pentarchie-opvatting enz.).[1] – Toen in de 16e eeuw de Angelsaksische en een groot deel van de Germaanse christenheid de band met Rome verbrak bleven alleen de Latijnen van ras en taal (Italianen, Spanjaarden, Fransen, Portugezen) en bloc verenigd met de Apostolische Stoel en hadden althans in de eerste tijd alleen minderheden van andere nationaliteiten naast zich. „Comme une peau de chagrin, l'Église, qui continue à s'appeler „catholique" et dont nous croyons qu'elle le demeure en ce qui est de la plénitude essentielle et de l'intégrité du message de salut et des moyens de sanctification posés par le Christ, voit ses limites se restreindre avec le champ de la culture romaine."[2]

De talrijke afscheidingen zijn, zoals we reeds zeiden, de voornaamste oorzaak geweest dat de catholiciteit van de zichtbare Kerk, haar dynamische en universele capaciteit van opneming en aanpassing, onvolmaakt geëxpliciteerd en gerealiseerd is. Krachtens haar diepste wezen is de Kerk „niet Latijns noch Grieks noch slavisch maar katholiek."[3] Zoals Congar[4] opmerkt wordt dit niet Latijns enz. maar katholiek-zijn verwerkelijkt door opneming en niet door ontvreemding („par assomption, non par soustraction; par surnaturalisation non par dénaturalisation"). Hoe meer zij het waardevolle van de verschillende culturen en godsdienstige temperamenten in zich opneemt door deze aan zich te assimileren (hetgeen met name in de verscheidenheid van kerkelijke riten geschied is) des te meer realiseert en expliciteert zij haar katholiek karakter ook in haar uitwendige verschijningsvorm en wordt daardoor „geschikter" om zich te wenden tot de niet-christelijke volken en culturen. Het hoeft geen betoog, dat „missie" in strikte zin gebaat is met een zo rijk mogelijke explicitatie van de innerlijke katholiciteit van de Kerk en dat een van de meest noodlottige belemmeringen voor de missieactiviteit voortkomt uit een door de scheuringen gehavende expressie van de innerlijke katholiciteit, die de Kerk van Godswege onverliesbaar eigen is. Moeten we daartoe niet rekenen de al te sterke nadruk, die het Latijnse element in de Kerk gekregen heeft juist tengevolge van de oosterse kerkelijke afscheidingen?

Als rechtstreekse vrucht daarvan en tegelijk als een erfenis uit de tijd

[1] Vgl. M. Jugc, *Le Schisme byzantin.* Paris 1941; Yves M. J. Congar, *Neuf cents ans après.* Notes sur le „Schisme oriental", in: 1054–1954. L'Église et les Églises, 3–95; J. G. Remmers, Het karakter van het schisma van 1054 C.O.H. VIII, 1955–'56, 11–32.

[2] J. Dalmais t.a.p.

[3] Benedictus XV, Motu Proprio *Dei Providentis,* 1 mei 1917. A.A.S., IX (1917), 530.

[4] Chrétiens Désunis 139.

van de kruistochten, toen Latijnse patriarchaten en Latijnse bisdommen in de kerkelijke gebieden van het Oosten werden opgericht, heeft nog zeer lang de mening doorgewerkt, dat de Latijnse ritus (in de brede zin van het woord) een uitgesproken superioriteit bezit boven de oosterse riten of althans een grotere garantie biedt voor het behoud van geloof en van verbondenheid met de H. Stoel. De treurige pogingen tot latinisatie op liturgisch en disciplinair gebied bij de oosterse katholieken in het verleden ondernomen en het verschijnsel, dat men als „Uniatisme" heeft gekenmerkt,[1] zijn onverklaarbaar zonder de toen heersende overtuiging dat de Latijnse kerk het katholieke model bij uitstek is, waarnaar ook de oosterse katholieken zich wat betreft eredienst, spiritualiteit, theologie, kerkelijke discipline, devoties enz. hadden te richten. Het moet worden toegegeven, dat oosterse katholieken in de vorige eeuwen dikwijls dezelfde mening waren toegedaan zodat zij zich ijverig erop toelegden de Latijnse kerk te kopiëren, ook zonder dat er van enige pressie van Rome sprake was. Zo ontstond het „uniatisme" d.w.z. de vermenging van oosterse en Latijnse elementen in eredienst, wetgeving etc., die de afkeer van de niet-katholieke oosterse christenen heeft opgeroepen en een van de grootste hindernissen voor de toenadering geweest is. Niets was immers meer geschikt om hen te versterken in de mening, dat de katholieke Kerk in de grond een Latijnse kerk is.

Het staat vast, dat meestal niet door de Pausen zelf (een uitzondering was b.v. Innocentius III) aanleiding gegeven is tot de latiniseringen, die de hereniginsgeschiedenis ontsieren.[2] In sommige gevallen waren ze het werk van ijverige missionarissen met een al te beperkte Latijnse horizon vooral ten tijde van het Padroado van Spanje en Portugal, hetgeen in deze omstandigheden bijna onvermijdelijk was.

Een bekend voorbeeld van latinisatie is de houding van de Portugese missionarissen sinds de tweede helft van de 16e eeuw ten opzichte van de Syro-malabaren in India.[3] Men moet toegeven, dat sommige liturgische teksten van de oude Syrische ritus, die de Thomaschristenen door hun betrekkingen met de kerk van Seleucia-Ctesiphon uit Perzië ge-

[1] Vgl. Cirillo Korolevsky, *L'Uniatisme*. Irénikon-Collection nos. 5–6, Amay 1927.

[2] Les latinismes rituels ont été introduits, presque toujours, pour autant que l'histoire l'enseigne, par des ecclésiastiques appartenant par leur naissance à des rites orientaux. S. Em. le Card. Tisserant, *Le Vatican et les Églises Orientales*. P.O.C. II, 1952, 209.

[3] E. Card. Tisserant, *Syro-Malabare* (Église) Dict. Théol. Cath. XIV, 3089–3162; Mgr. Dr. J. O. Smit a.w.; fr. Placid T.O.C.D., *De Syro-Malabaren en hun ritus*, C.O.H. V, 1952–'53, 110–124. Dez., *Hindu in Culture, Christian in Religion, Oriental in Worship*. Ostkirchliche Studien VIII, 1959, 89–104.

kregen hadden, nestoriaans getint waren, maar het is hoogst waarschijnlijk, dat de aard van deze formules hun ontging. Bovendien zijn sommige Oostsyrische prelaten, die naar Malabar gezonden werden in en vóór de 16e eeuw, nestoriaans gezind geweest. De Portugese missionarissen meenden de sporen van nestorianisme alleen te kunnen uitroeien door invoering van de Latijnse eredienst en kerkelijke wetgeving en door de gelovigen onder de Latijnse hiërarchie te plaatsen. Omdat Rome moeilijkheden maakte tegen de afschaffing van de Syrische taal en de aandacht vestigde op de wettige verscheidenheid van riten, werd een speciale methode van latinisering in praktijk gebracht. Deze bestond in het vertalen van Latijnse liturgische teksten in het Syrisch. In 1599 beriep de Latijnse aartsbisschop van Goa Alexis de Menezes de synode van Djamper. Deze synode, die overigens niet meer was dan enkel 'n diocesane synode waarvan de akten nooit officieel zijn goedgekeurd, heeft 'n sterk latiniserende tendens te zien gegeven. Een Syrische vertaling van het Rituale-Romano-Lusitanum werd aan de Syro-malabaarse priesters uitgereikt. Bevolen werd de vertaling in het Syrisch van de Latijnse H. Mis. Sacramenten en Sacramentaliën moesten volgens Latijns gebruik worden toegediend. Alleen mochten behouden blijven: de Anaphora van Addai en Mari (behalve enkele voorgeschreven veranderingen), het koorgebed (met enkele verbeteringen en veranderingen), en het officie van de doden. Ook enkele onschuldige sociale gebruiken werden verboden.[1] Oude Syrische (niet-liturgische) handschriften werden verbrand.[2]

Na de Synode van Djamper werd Franciscus Roz S.J. door Paus Clemens VIII tot bisschop van de Syro-malabaren benoemd. Vooral onder zijn bestuur werd de Syro-malabaarse ritus nog meer verminkt en gelatiniseerd. Met ongenoegen en zelfs verbijstering werd dit door de Syromalabaren gadegeslagen. Tussen Latijnen en Syro-malabaren kwam het tot een onverkwikkelijke strijd. Een deel van de Syro-malabaren scheidde zich af van de Kerk onder leiding van Thomas Parambil, voorheen aartsdiaken van het aartsbisdom Cranganore (1653). Deze groep wendde zich tot de Jakobitische patriarch van Antiochië, die in 1665 een bisschop naar India zond nl. Mar Gregorius, metropoliet van Jerusalem. Zo ont-

[1] fr. Placid C.O.H. V, 1952–'53, 114. Cfr. Ch. de Clercq, *Conciles Orientaux Catholiques. Première partie de 1575–1849*, blz. 36–65 (Histoire des Conciles. Hefele-Leclercq, t. XI. Paris 1949).

[2] „. . . autodafé qui serait indistinctement jugé aujourd'hui monstrueux, qui nous a privés sans doute de textes précieux en ne peut être comparé qu'avec celui, légendaire d'ailleurs, que le Khalife Omar aurait prescit au VIIe siècle pour la célèbre bibliothèque d'Alexandrie". C. Korolevsky, *Liturgie en langue vivante*. Paris 1955, blz. 170.

stond de Jakobitische (monofysitische) kerk in India. Na verloop van tijd namen zij de West-syrische ritus van Antiochië aan.[1].

Het verlangen naar herstel van de Syro-malabaarse ritus en naar een eigen hiërarchie heeft nog andere schisma's veroorzaakt nl. in 1861 en 1874. Dat van 1874 duurt nog steeds voort in de kleine nestoriaanse kerk van Trichur, die teruggreep naar de oude Oostsyrische ritus.

Navranter nog dan deze episode in India lijkt ons de „herenigings"-activiteit van de Latijnse patriarch Alfonso Mendez in Ethiopië.[2].

Na zijn benoeming in 1622 wilde hij bij een christelijk volk, dat toen reeds meer dan duizend jaar lang een Afrikaanse expressie van het christendom binnen het kader van de koptische ritus verwerkelijkt had, het katholicisme van Portugal „invoeren" met de Latijnse liturgie en westerse kerkgebruiken. De oude Ethiopische misliturgie werd vervangen door het Romeins missaal, het celibaat werd aan de priesters opgelegd, de communie onder twee gedaanten afgeschaft, vastendagen veranderd en hij zou zelfs de Paasdatum gewijzigd hebben als een decreet van de Propaganda Fide dit niet had belet. Ondertussen trachtte koning Sousneyos van Ethiopië (1604–1632) door aaneenschakeling van wreedheden de onwilligheid van het Ethiopische volk, dat zich tegen de veranderingen verzette, te bedwingen. De opstand van het volk luidde een verschrikkelijke reactie in, waarvan de verdrijving van deze katholieke patriarch met zijn missionarissen het natuurlijk gevolg was. Hoe Rome de methode van Mendez c.s beoordeelde blijkt onomwonden uit het rapport, dat kardinaal Spada (1597–1675) aan de Propaganda Fide voorlegde. Daarin treffen we deze zinsnede aan: „De Pausen hebben nooit van hen gevraagd dat zij hun ritus en hun oude misformulier zouden prijsgeven, maar zij verlangen alleen, dat zij afstand doen van iedere gewoonte – indien deze althans bij hen bestaat – die zou strijden met het gezond verstand of met de godsdienst en dat zij als ware ledematen van Christus met een oprecht geloof en van ganser harte het enige hoofd van de Kerk aanhangen. We vertrouwen, dat we zo dit grote rijk, deze zeer oude kerk, deze eerstelingen

[1] E. R. Mambye S.J., *The Syrian Jacobits in India. A survey of their past and present position.* The Eastern Churches Quarterly XI, 1955–'56, blz. 115–129.

[2] Documenten betreffende deze brutale latinisatiepoging werden verzameld in: Teodosio Somigli di S. Detole O.F.M. *Etiopia Francescana nei documenti dei secoli XVII e XVIII preceduti da cenni storici sulle relazioni con l'Etiopia durante i secoli XVI e XV.* I–1, 1633–1643. I–2, 1643–1681 (Biblioteca Bio-Bibliografica della Terra Santa e dell' Oriente Francescano Ser. III, t. I.). Quaracchi, Collegio di S. Bonaventura, 1928.
Cfr. Dom O. Rousseau, Infructueux essais de rapprochement en Ethiopie au XVIIe siècle. Irénikon 8, 1931, 27–36.

van de naties, kunnen terugvoeren uit de duisternis van de onwetendheid naar het licht van de waarheid, naar de verknochtheid en de liefde ten opzichte van de H. Stoel."[1]

De gedragslijn, die door de Propaganda Fide[2] gevolgd werd, heeft er veel toe bijgedragen, dat er een einde kwam aan de rechtstreekse latiniseringen in het christelijk Oosten, hoewel de gevolgen ervan in veel gevallen nog eeuwen hebben nagewerkt. De oosterse riten werden althans erkend en als zodanig beschermd. Benedictus XIV legde in zijn encycliek „Allatae sunt" (1755) aan de missionarissen het verbod op om Grieken en Oosterlingen, die tot de eenheid van de katholieke Kerk willen terugkeren, over te halen en aan te raden (inducere – suadere) de eigen ritus prijs te geven en de Latijnse ritus aan te nemen. Maar het heeft nog lang geduurd vóórdat men in het Westen de gedachte aan een zekere inferioriteit van de oosterse riten ten opzichte van de Latijnse heeft losgelaten. Het ging hier over een diep gewortelde mentaliteit, die eerst tegen het einde van de vorige eeuw is gaan verflauwen. Uitdrukkelijk hebben Pius IX en Leo XIII (Orientalium dignitas, 1894) als beginsel gesteld, dat alle riten gelijk zijn, terwijl ook de laatste pausen de eerbiedwaardigheid van de oosterse riten en hun evenwaardigheid met de Latijnse herhaaldelijk beklemtoonden. We citeerden reeds de uitspraak van Paus Benedictus XV: „De Kerk is niet Latijns, noch Grieks, noch Slavisch maar katholiek. Al haar kinderen zijn voor haar gelijk. Allen, Latijnen, Grieken, Slaven of anderen nemen voor de H. Stoel dezelfde plaats in." Het is duidelijk: om geen enkele reden kan de Latijnse ritus méér katholiek genoemd worden dan de oosterse riten. Er bestaat immers geen universele ritus; de eigenschap van universaliteit komt toe aan de goddelijke Openbaring en aan de Kerk. Evenmin kan de Latijnse kerk, waarover de Paus tevens patriarch is, daarom méér katholiek genoemd worden dan de oosterse katholieke kerken. Katholiek d.w.z. universeel is het primaat van Petrus' opvolger, niet zijn patriarchaat over de Latijnse kerk, en dit primaat strekt zich gelijkelijk uit over oosterse en Latijnse katholieken. Wanneer het gaat over de vestiging en inplanting van de Kerk moet er rekening mee gehouden worden dat inschakeling van de missiegebieden in de Latijnse kerk (met de Codex Iuris Canonici) niet per se en noodzakelijk voortvloeit uit de gelovige erkenning en aanvaarding van het feit, dat Christus Petrus

[1] Dom O. Rousseau a.w., 35.

[2] „Il est même curieux de constater combien peu les préjugés indéniables du milieu ambiant ont influencé sur ses décisions. Les milliers de volumes de ses archives sont là pour l'attester". C. Korolevsky, *L'Uniatisme*, blz. 26.

en diens opvolgers tot hoogste en universele herders en leraars over Zijn Kerk heeft aangesteld.

In het voorafgaande hebben we er de nadruk op gelegd, dat de invoering van de Latijnse ritus in de missiegebieden en hun inschakeling in de Latijnse kerk niet los van de oosterse kerkelijke afscheidingen gezien kunnen worden. Als vanzelf rijst dan de vraag, of de feitelijke toestand gehandhaafd dient te worden, wanneer vaststaat, dat de historische oorzaken, die tot nu toe de medewerking van de oosterse kerk aan de missionering verhinderden, althans gedeeltelijk zijn opgeheven.

Zonder twijfel is alleen reeds het bestaan van katholieke kerken van de oosterse ritus voor de missionering van uitzonderlijk belang. Men kan zelfs zeggen, dat zij in verband met het probleem van adaptatie niet gemist kunnen worden. Het uiterlijk gelaat van de Kerk, als niet-Latijns maar katholiek, zou zonder deze oosterse kath. kerken vertekend zijn. ,,Le vrai rôle, et d'une importance extrême, qu'elles jouent dans l'ensemble de l'Église est, si l'on peut dire ainsi, d'être le ,,test'' de notre catholicité de fait. Elles représentent d'anciennes synthèses de la foi catholique, avant toute séparation, avec des cultures différentes: grecque, sémitique, arménienne on égyptienne''.[1] De verschillende oosterse riten brengen iets wezenlijks van de activiteit van de Kerk tot uiting nl. dat de vele goede en positieve elementen, die aanwezig zijn in elke cultuur, in elk volk en zijn godsdienst bij de kerstening worden behouden en tot volle bloei gebracht. Voor de niet-christenen van Azië en Afrika, die meer dan ooit huiverig zijn voor Europese nivellering, zijn de oosterse kath. kerken een duidelijk teken, dat de eenheid van de Kerk niet bestaat in nivellering en uniformering, maar dat zij openbloeit in de rijkdom der verscheidenheid. Daarom zou het zeer wenselijk zijn, dat de leiders van de jonge kerken van Azië en Afrika behalve bij het Latijnse Westen ook in de leer gingen bij de Katholieke Kerken van de oosterse ritus, vooral daar waar reeds een Aziatische en Afrikaanse expressie van de Kerk aanwezig is zoals in India bij de Syro-malabaren en de Syro-malankarezen en in Afrika (ondanks hun geringe aantal) bij de katholieken van de Ethiopische ritus.

Maar daarmee is de rol van de katholieke kerken van de oosterse ritus, althans van sommige onder hen, m.b.t. het missiewerk niet uitgeput. In concreto zullen we dit in een volgend artikel bespreken.

Groesbeek

[1] J. Matéos S.J., La diversité de rites dans l'Église P.O.C. IX, 1959, 7.

DR. G. LINSSEN C.I.C.M.

MISSIE EN NIET-CHRISTELIJKE STAMMEN OP DE FILIPPIJNEN

We willen hier een kort overzicht geven van de verschillende niet-christelijke stammen op de Filippijnen en daarbij aangeven in hoeverre daar missiewerk verricht wordt.

Volgens de gegevens van de *Bureau of the Census and Statistics* in 1959 bedroeg het totale aantal van de bevolking 23.563.000; hiervan waren er 19.185.300 katholiek (83,11%) en 3.897.000 niet-katholiek. Het grootste gedeelte van deze niet-katholieken bestaat uit heidenen en mohammedanen. Naar hen gaat onze belangstelling hier bijzonder uit.

Er zijn 156 volksgroepen die etnologisch en linguïstisch van elkaar verschillen. De meeste wonen in de kuststreken en in de laagvlakten en zijn sinds lange tijd beschaafd en katholiek; ze zijn praktisch niet meer van elkaar te onderscheiden tenzij door hun taal en enige typische gebruiken. Ze vormen een nationale eenheid, de moderne republiek van de Filippijnen.

Maar in de meer afgelegen en minder toegankelijke, bergachtige gebieden, in de moerassige streken en in de oerwouden, wonen groepen wier stamverscheidenheid nog heel sterk is; daar is de invloed van de beschaving en van het Christendom veel zwakker geweest.

Het volgend overzicht is vooral gebaseerd op een enquête die we in de verschillende daarvoor in aanmerking komende diocesen hebben gehouden. Er zijn ook gegevens in verwerkt die we ontvangen hebben van de *Commission on National Integration* (een onderdeel van het ministerie van Binnenlandse Zaken speciaal belast met de zorg voor de niet-christelijke stammen). Verder zijn we dank verschuldigd aan dr. Robert R. Fox, een Amerikaanse antropoloog, die verbonden is aan het Nationale Museum in Manilla.

Dit is een eerste proeve om een volledig overzicht te geven van de missiesituatie op de Filippijnen; het is uiteraard niet definitief.

Opgaande van het zuiden naar het noorden zullen we achtereenvolgens de volgende gebieden onderzoeken: de Sulu Archipel, Mindanao, de Visaysa's, Mindoro en Luzon.

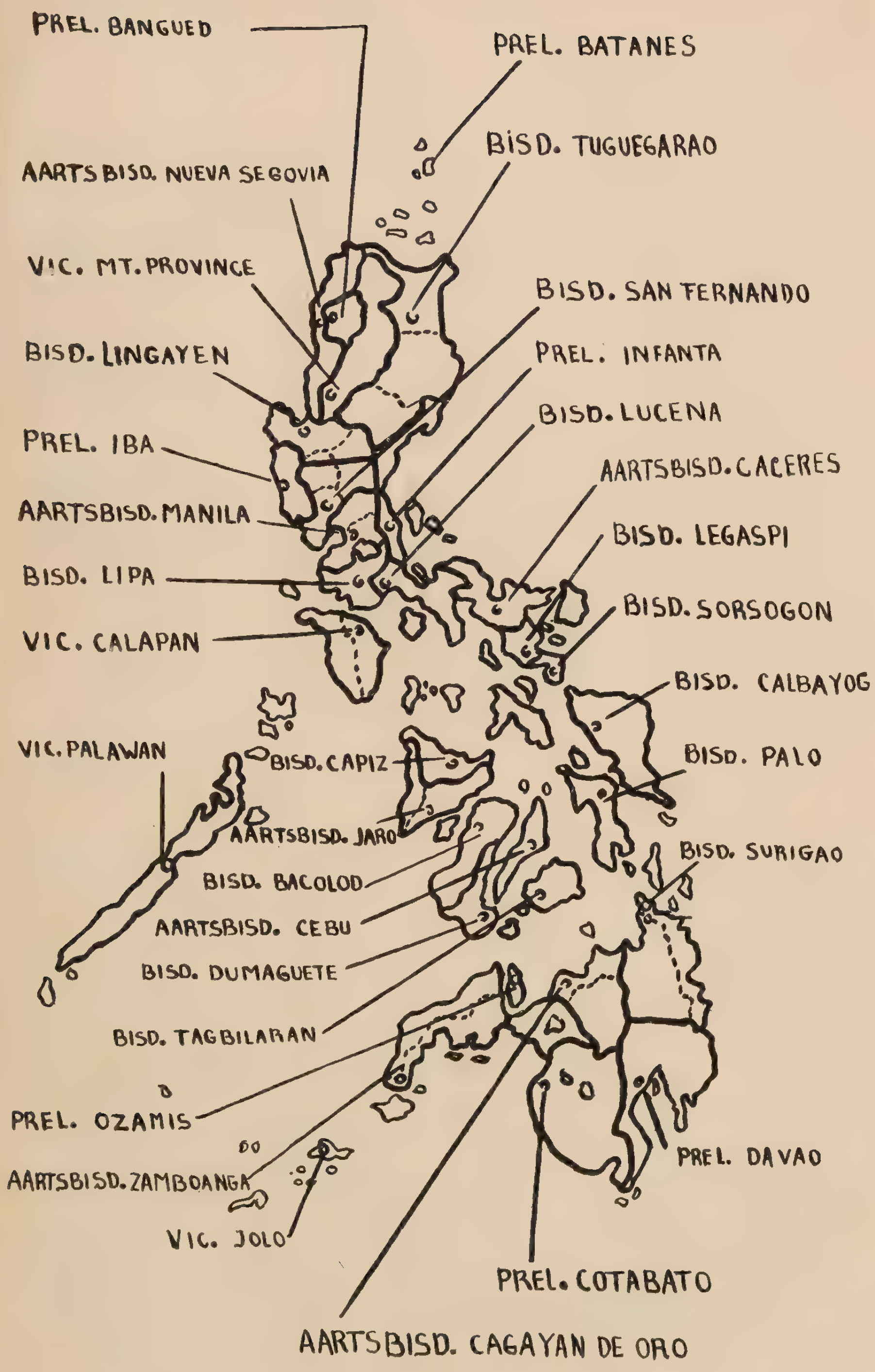

PREL. BANGUED
PREL. BATANES
BISD. TUGUEGARAO
AARTSBISD. NUEVA SEGOVIA
VIC. MT. PROVINCE
BISD. SAN FERNANDO
BISD. LINGAYEN
PREL. INFANTA
BISD. LUCENA
PREL. IBA
AARTSBISD. CACERES
AARTSBISD. MANILA
BISD. LEGASPI
BISD. LIPA
BISD. SORSOGON
VIC. CALAPAN
BISD. CALBAYOG
VIC. PALAWAN
BISD. CAPIZ
BISD. PALO
AARTSBISD. JARO
BISD. SURIGAO
BISD. BACOLOD
AARTSBISD. CEBU
BISD. DUMAGUETE
BISD. TAGBILARAN
PREL. OZAMIS
AARTSBISD. ZAMBOANGA
PREL. DAVAO
VIC. JOLO
PREL. COTABATO
AARTSBISD. CAGAYAN DE ORO

DE SULU ARCHIPEL

Het *apostolisch vicariaat Jolo* omvat de 457 eilanden van de provincie Sulu. Er zijn slechts 7.000 katholieken op een totale bevolking van 300.000.* De voornaamste stammen zijn de *Tao Sug*, de *Samals* en de *Badjao*. De twee eerste stammen, die het grootste gedeelte van de bevolking uitmaken, zijn mohammedaans en sedentair. De *Badjao* daarentegen zijn heidenen; ze worden ook wel „sea-gypsies" genoemd.

Het zijn een soort zee-nomaden. Ze leven op hun boten en trekken voortdurend rond tussen de verschillende eilanden van de archipel. Hun aantal wordt geschat op ongeveer 2.000.

Het missiewerk onder de niet-christenen van Sulu is in 1948 begonnen. Op het ogenblik werken er 8 priesters uitsluitend onder de *Tao Sug* en de *Samals*. Door middel van scholen tracht men in vriendschappelijk contact te komen met de mohammedaanse bevolking en zo de vooroordelen weg te nemen en de anti-christelijke houding te breken. Er is een college en er zijn 6 highschools en een lagere school. Onder de *Badjao* kan geen missiewerk worden verricht, omdat ze altijd rondtrekken.

Het Apostolisch Vicariaat van Jolo is toevertrouwd aan de Oblaten van Maria.

MINDANAO

Zamboanga

Het *aartsbisdom Zamboanga* omvat de provincies Zamboanga del Norte en Zamboanga del Sur. Hier, zoals in de andere provincies van het grote eiland Mindanao, heeft een grote toewas van de bevolking plaats door de immigratie van vele (katholieke) Filippino's van de noordelijke eilanden.

De voornaamste en talrijkste niet-christelijke groep is die van de *Moro's* (ongeveer 150.000), die mohammedanen zijn. Ze worden onderverdeeld in 4 andere stammen: de *Magindanao*, de *Tao Sug*, de *Samals* en de *Yakans*. Hoewel er onder hen zijn die al een zekere, ook moderne ontwikkeling hebben (men treft er medici, advocaten en onderwijzers aan), is de grote meerderheid toch nog tamelijk primitief en ongeletterd. Ze leven vooral langs de kust in lichtgebouwde huizen.

Spaanse priesters zijn hier indertijd al met missiewerk begonnen. De laatste tijd is dit voortgezet, maar slechts incidenteel en in zeer beperkte

[1] De statistische gegevens betreffende de Katholieke Kerk zijn ontleend aan: *the Catholic Directory of the Philippine Islands*, Manila, 1960.

mate. Het grote tekort aan priesters en fondsen is de voornaamste hinderpaal die een flink doorgezette missionering verhindert. De Islamieten houden zich zeer vast aan hun godsdienstige overtuiging. Wel is er een groeiend contact met de christen-Filippino's, maar de godsdienst blijft nog steeds de slagboom die hen scheidt. Katholieke scholen vooral zijn er nodig om tot wederzijds begrip te komen, maar die zijn er nog niet in dit aartsbisdom. De enige die bestaan heeft, een lagere school voor Moro-kinderen, is onder de oorlog verwoest en niet meer opgebouwd. Er bestaan wel talrijke staatsscholen.

Ook de protestantse actie is zeer miniem geweest in dit gebied. De Episcopaalse Kerk heeft haar school gesloten, omdat de resultaten te gering waren.

De *Moro's* weten niet veel over hun godsdienst. Maar de eredienst neemt een voorname plaats in in hun leven. Ze hebben hun moskeeën en „Imans" en zijn zeer gehecht aan hun godsdienstige gebruiken en dansen.

Het hoogtepunt in hun leven is een pelgrimstocht naar Mekka. Ze zijn in staat om daarvoor zelfs hun eigendommen te verkopen en allerlei ontberingen te doorstaan. De naam „Moros", die hun door de Spanjaarden is gegeven, vinden ze beledigend en ze geven de voorkeur aan de naam „Moslems".

De *Subanons* zijn half-nomaden, die voornamelijk in de bosrijke streken wonen. Ze zijn heidenen. Hun aantal wordt geschat op 80.000. Ze verschillen helemaal niet, ook niet in hun kleding, van de andere Filippino's. Ze zijn vredelievend en hebben veel contact met de christenen. De katholieke godsdienst trekt hen aan en in sommige streken is een derde van hen bekeerd. Ze zouden allemaal spoedig bekeerd zijn als er meer priesters ter beschikking waren. Nu zijn er slechts twee catechisten exclusief onder deze mensen werkzaam.

De 67 priesters van dit aartsbisdom (18 Jezuïeten, 20 Claretanen, 13 Columbanen, 16 seculieren) worden helemaal in beslag genomen door de zorg voor de katholieken (ruim 600.000).

Er werken enige protestanten, behorend tot de „United Evangelical Church", onder de *Subanons*. In Zamboanga City hebben ze het Ebenezer Bible Institute, waar *Subanons* worden opgeleid voor het predikambt.

De *Luwa-ans* zijn ook heidenen. Zij zijn, evenals de *Badjao* van Sulu, een soort zee-zigeuners, voortdurend rondtrekkend langs de kusten van Zamboanga en Basilon. Men schat hun aantal op 15.000. Ze brengen heel

hun leven door op hun boten („vinta's"). Vissen is hun dagelijks werk en vis wordt hun driemaal per dag opgediend. Ze zijn erg primitief, ook in hun godsdienstig leven. Ze geloven in een machtig wezen, dat zich openbaart in het geweld van de natuur. Voor de stormwind zijn ze bang en met hard geschreeuw proberen ze hem te verdrijven. Hun nomadisch zee-leven maakt het praktisch onmogelijk missiewerk onder hen te verrichten.

Iozamis

Ook in de *prelatuur Iozamis* bevinden zich veel mohammedanen. De *Maranao's*, ongeveer 250.000 in aantal, zijn moslems. Ze zijn sedentair. Met hun christelijke buren houden zij weinig contact. Missiewerk is onder hen begonnen in 1930. Op het ogenblik werken er 3 priesters (Columbanen); er zijn 3 katholieke highschools. Zoals ook elders onder de moslems gaat het bekeringswerk er slechts heel langzaam vooruit. Het is zeer moeilijk, omdat bij de *Maranao's* cultuur en godsdienst zo innig met elkaar samenhangen.

Onder de heidense, half-nomadische *Subanons*, wier aantal in dit gebied wordt geschat op 5.000, is het missiewerk succesvol. Drie priesters (Columbanen) hebben er de handen meer dan vol en de enige belemmering in de missionering is het tekort aan priesters. Er zijn in totaal 41 priesters (38 Columbanen) in de prelatuur werkzaam. Het aantal katholieken bedraagt 276.450.

Davao

De *prelatuur Davao* met zijn 685.500 katholieken telt onder zijn bewoners nog 132.000 heidenen. Dezen behoren tot drie verschillende stammen: de *Mandaya's*, de *Bagobo's* en de *Tagakaolo's*. De *Mandaya's* en *Tagakaolo's* zijn nomaden. De *Bagobo's* daarentegen zijn sedentair. Ze vallen op door hun artistieke aanleg en mooie kleding. Fay Cooper Cole noemt hen „the most handsomely dressed wild tribe in the Philippines". (*The Peoples of Malaysia*, New York, 1945, p. 186).

Onder de nomadische *Tagakaolo's* en *Mandaya's* kan praktisch niet gemissioneerd worden. Onder de *Bagobo's* zou missiewerk verricht kunnen worden. Op het ogenblik wordt dat nog niet gedaan. Er zijn morele hinderpalen, zoals slavernij en polygamie. Maar de voornaamste belemmering is het tekort aan priesters. Er zijn 101 priesters in deze prelatuur (6 seculieren, 95 regulieren: Foreign Mission Society of Quebec,

Maryknoll Fathers, Redemptoristen en Jezuïeten). Het grote aantal katholieken is hun eerste bekommernis.

Cotabato

De *prelatuur Cotabato* valt samen met de gelijknamige provincie. Er zijn ongeveer 600.000 katholieken en 300.000 niet-katholieken. Driekwart van de niet-katholieken zijn mohammedanen, de rest zijn heidenen. De mohammedanen behoren tot twee stammen: de *Maranao's* en *Magindanao's.* Ze wonen vooral in de steden en dorpen.

De heidenen leven hoofdzakelijk verspreid in kleine nederzettingen in het bergland en langs de kust, in het noordelijk deel van de provincie. Zij zijn nog erg primitief. We onderscheiden onder hen de volgende stammen: de *Bila-ans*, de *Manobo's*, de *Sangils*, de *Saroks* en de *Iranons.*

Het missiewerk werd al in de zeventiende eeuw in Catabato begonnen door Spaanse Jezuïeten. Langzaam maar gestadig was de vooruitgang, totdat na de revolutie (1900) de Spaanse missionarissen weggingen en er slechts één priester overbleef voor de hele provincie Cotabato. De toestand werd beter toen in 1939 de Oblaten van Maria en in 1958 de Passionisten kwamen helpen. Er zijn nu 52 priesters in de prelatuur (Oblaten van Maria en Passionisten). De zorg voor de katholieken neemt hen helemaal in beslag. Eén priester werkt onder de heidense *Bila-ans.* Hij heeft daar een katholieke highschool. Een andere priester woont in Dattu Piang, een mohammedaans centrum. Daar is een katholieke highschool, die druk bezocht wordt door mohammedaanse studenten.

Cagayan de Oro

Het *aartsbisdom Cagayan de Oro* omvat de provincies Misamis Oriental en Bukidnon, en het eiland Camiguin. De totale bevolking bedraagt ongeveer 618.000, het aantal katholieken: 250.000.

De niet-christen stammen zijn: de mohammedaanse *Maranao's* en de heidense *Manobo's* en *Bukidnons.* De *Bukidnons* (± 25.000) zijn in de meerderheid; de *Manobo's* worden geschat op 6.000, de *Maranao's* op 500.

De *Bukidnons* en *Manobo's* volgen nog het zgn. kaïngin-systeem. Ze leggen velden aan, exploiteren die zo lang mogelijk en trekken dan naar nieuwe gronden. Daarnaast doen ze ook aan jagen en vissen. De *Maranao's* leggen zich toe op het verbouwen van droge rijst.

Uitsluitend missiewerk wordt er onder deze stammen niet verricht. Twee Jezuïeten zouden missionarissen genoemd kunnen worden, omdat

de bevolking waaronder ze werken, voor het grootste deel uit niet-christenen bestaat.

Onder de *Bukidnons* is al vanaf het begin van de Spaanse tijd gemissioneerd. Veel bloeiende parochies, vooral in het noorden van Mindanao, zijn daar de vrucht van. Ook nu nog is het apostolaat onder deze heidenen zeer aanmoedigend. Het werk wordt echter belemmerd door het feit dat deze stammen zo ver weg wonen, in een moeilijk te bereizen bergterrein en in kleine, verspreide groepjes. Daar komt nog bij dat niet veel priesters vrijgesteld kunnen worden voor dit eigenlijk missiewerk. Het apostolaat onder de katholieken, vooral onder de steeds toenemende katholieke immigranten uit het noorden, slorpt alle krachten op. Het totaal aantal priesters bedraagt 74 (8 seculieren, 51 Jezuïeten, 15 Columbanen).

Er is ook enige protestantse activiteit onder de sedentaire heidense stammen.

Surigao

Het *bisdom Surigao* omvat de provincies Surigao en Agusan. De niet-christelijke, heidense stammen, die we in dit gebied aantreffen, zijn de volgende: de *Manobo's* (± 35.000), de *Mamanua's* (± 1.000) en de *Mandaya's* (± 800). Elk van deze stammen heeft zijn eigen dialect, maar ze verstaan ook het Visaya dat door de christenen wordt gesproken.

De grote missionaris van de *Manobo's* in Noord-Mindanao was pater Urios, s.j., die daar in 1879 begonnen is. Zijn werk wordt nu voortgezet door de Missionarissen van het H. Hart (meest Nederlanders). Vele *Manobo's* hebben al de weg naar de Kerk gevonden en men rekent er op dat binnenkort heel hun gebied katholiek zal zijn, vooral door middel van het katholiek onderwijs.

Op het ogenblik werken 4 priesters en 10 catechisten onder de *Manobo's* van Centraal Agusan.

Er zijn ook enkele protestantse missionarissen in dit gebied onder de *Manobo's* werkzaam.

De *Mamanua's*, die onder de pygmeeën gerekend worden, zijn nomaden. Ze hebben bijna geen contact met de christenen en leven zo geïsoleerd dat het praktisch onmogelijk is missiewerk onder hen te verrichten.

De *Mandaya's* hebben een relatief hoge cultuur. In handwerk zijn ze zeer bedreven. Wel zijn ze arm en niet onderricht. Hun voortdurend trekken maakt het erg moeilijk om onder hen te missioneren.

DE VISAYA'S

Van de centraal gelegen eilanden-groep, die de Visaya's genoemd wordt, komen alleen de eilanden Panay en Palawan voor ons doel in aanmerking.

Panay, Romblon en de naburige kleine eilanden vormen het *aartsbisdom Jaro* en het *bisdom Capiz*. In het bergland van Panay verblijven enige heidense stammen. Op de eerste plaats de reeds vermelde *Bukidnons* ten getale van ruim 11.000 en enige (± 1.000) *Negrito's*. De *Negrito's* zijn echte nomaden en leven zeer primitief. Missiewerk is bij hen onmogelijk. We treffen ook een kleine groep aan op het naburige eiland Negros.

De *Bukidnons* leven verspreid in kleine groepjes, hebben velden (telkens wisselend) en doen aan jagen en vissen. Na de eerste wereldoorlog is de missionering onder hen begonnen. Enige catechisten werken er regelmatig en nogal succesvol. Protestanten zijn echter ook erg actief onder deze bergbewoners.

Palawan

Het *apostolisch vikariaat Palawan* bestaat voornamelijk uit het eiland Palawan met de Calamianen-eilandengroep, Cuyo en de Dumaran-, Balabac- en Cagayaner-eilanden.

Men onderscheidt hier drie niet-christelijke volksgroepen. Op de Calamianen wonen ongeveer 700 *Tandulano's* of *Calamianen*.

Op Palawan zelf, dicht bij Puerto Princesa, de hoofdstad van de provincie, bevindt zich een kleine groep *Bataks* (ongeveer 300). Het zijn Negrito's; ze blijven een nomadisch leven leiden, hoewel de regering hen wil helpen om zich ergens te vestigen.

In het centraal en zuidelijk gedeelte van Palawan wonen de *Tagbanua's* en (of) *Palawano's*, wier aantal op ruim 20.000 wordt geschat.

Het veelvuldig contact tussen deze stammen en hun katholieke buren brengt velen van hen geleidelijk tot de Katholieke Kerk. Wel wordt er ook propaganda gevoerd door de *Moro's* die op het zuidpunt van het eiland wonen, terwijl er ook enige protestantse groepen werkzaam zijn.

Het katholieke missiewerk dateert van het begin van de Spaanse tijd. De scholen en de samenwerking met de regering in het beschavingswerk zijn de voornaamste factoren in het geleidelijk voortgaande bekeringswerk.

Palawan telt bijna 111.000 katholieken. Er zijn 26 priesters (7 seculieren, 19 Augustijnen Recolletten).

Het eigenlijk missiewerk lijdt onder de noodzaak van de gewone zielzorg.

MINDORO

Calapan

Het *apostolisch vicariaat Calapan* omvat het gehele, uitgestrekte eiland Mindoro. Het aantal katholieken bedraagt 192.631 op een totale bevolking van 243.122.

De meeste niet-katholieken zijn heidenen. Zij behoren tot de volksstam der *Mangyans*, een soort pygmeeën onderverdeeld in verschillende groepen: de eigenlijke *Mangyans*, de *Iraya's*, *Alangans*, *Batangans*, *Tagaydans*, *Bukids* en *Hanonoo's*. De meesten wonen in het nog slechts gedeeltelijk geëxploreerde binnenland. Dit geldt vooral voor de heel schuwe *Batangans*. De *Mangyans* zijn animistische heidenen. Hun animisme is door het langdurig contact met het Christendom enigszins vermengd met christelijke ideeën. In de Spaanse tijd woonden deze stammen dichter bij de kust en de Spanjaarden waren er in geslaagd enige missieposten onder hen te stichten.

Men schat het aantal *Mangyans* op 30.000. Maar het is erg moeilijk, zelfs bij benadering, uit te maken hoeveel er precies zijn. Hun cultuur is erg primitief. Ze zijn iets groter en sterker dan de *Negrito's* van Luzon. Nederzettingen zijn er maar weinig. De meeste *Mangyans* leiden een half-nomadisch bestaan volgens het kaïngin-systeem. Met uitzondering van de *Batangans* hebben de meesten contact met de naburige christenen.

Op het ogenblik wordt er in dit gebied flink gemissioneerd, behalve in het moeilijk toegankelijke binnenland, waar echter enige missionarissen al onderzoekingstochten hebben uitgevoerd. De meeste parochies hebben binnen hun gebied een stuk bergstreek met *Mangyans*. Ongeveer 20 catechisten werken regelmatig onder deze stammen. Bijna elke priester traint hulp-catechisten, die hij kiest uit de beste *Mangyans*. De Missie zelf heeft 6 lagere scholen.

Het missiewerk is pas 10 jaar geleden begonnen en mag succesvol genoemd worden. Meer heidenen zullen bereikt worden als er meer priesters zullen komen. Er zijn nu 35 priesters (Missionarissen van Steyl) in dit gebied werkzaam.

De grote moeilijkheid is ook hier weer dat de mensen zo verspreid wonen op een geweldige, moeilijk bereisbare oppervlakte (10.000 km^2). De inlanders zelf zijn zeer arm en leven in de meest behoeftige omstandigheden.

Tot overmaat van ramp wordt hun land meer en meer ingepalmd, gestolen, door de opdringende christen bewoners en immigranten van het laagland en de kust.

Twee speciale methodes worden door de missionarissen gebruikt om de mensen te bereiken: de zgn. conventie-methode en de huis-methode.

Volgens de eerste methode houdt men een bijeenkomst in een bepaald bergdistrict, waar een groep *Mangyanen* gemakkelijk bijeen kan komen. Zo'n bijeenkomst duurt dan van 's morgens tot in de namiddag. Er wordt instructie gegeven. Men zingt en bidt en onderbreekt soms voor ontspanning. Als het mogelijk is komen missionarissen en catechisten uit de buurt een handje helpen. Na tien zulke bijeenkomsten zijn de *Mangyans* klaar om gedoopt te worden. Volgens de tweede methode verblijft een groep kandidaten voor het doopsel enige weken in een inlands huis, dicht bij de pastorie. 's Morgens gaan ze naar de kerk en 's avonds ontvangen ze onderricht van catechisten. Overdag wordt er gewerkt. Na enige weken zijn ze zover dat ze gedoopt kunnen worden.

Verschillende niet-katholieke sekten hebben geprobeerd onder de *Mangyans* te missioneren, maar na korte tijd moesten ze hun pogingen opgeven, omdat het te moeilijk was onder die mensen te leven en te werken.

LUZON

Voor Luzon, het hoofdeiland van de Filippijnen, zullen we deze volgorde nemen. Eerst zullen we twee speciale stammen bespreken, nl. de Negrito's en de Ilongotten; daarna zullen we onze aandacht richten op het bergmassief van Noord-Luzon.

De Negrito's

We hebben reeds de *Negrito's* vermeld die buiten Luzon worden aangetroffen, nl. die van Mindanao (de Mindanao-Aeta's of *Mamanua's*), de Aeta's van Panay en de *Bataks* van Palawan.

Op het eiland Luzon komen verschillende groepen Negrito's voor.

1. De *Oost-Aeta's* (ook wel *Baluga's* of *Dumagats* genaamd). Deze worden aangetroffen vooral in het gebergte van de Sierra Madre, in de provincies Quezon, Rizal en Bulacan, binnen de grenzen van de *prelatuur Infanta*, het *bisdom Lucena* en het *aartsbisdom Manilla*.

De *Zuidoost-Aeta's* of *Manides*. Deze bevinden zich in de provincies Camarines Norte en Camarines Sur, binnen het gebied van het *aarts-*

bisdom Caceres. Hun aantal wordt geschat op 450. Er wordt niet onder hen gemissioneerd, vooral omdat ze door hun nomadisch leven onbereikbaar zijn.

Het meest bekend zijn de *Oost-Aeta's*, ook wel *Dumagats* (zeevolk) genaamd. Hun aantal ligt rond de 3.000. Hoewel het geen zuivere Negrito's schijnen te zijn, zijn ze er toch zeer sterk mee verwant (krulhaar, klein, donker).

Ze wonen voor het grootste deel in de *prelatuur Infanta*. Exclusief missiewerk wordt er nog niet onder hen verricht. Ook hier geldt als voornaamste oorzaak het tekort aan priesters. Er zijn maar 14 priesters (1 seculier, 13 Ongeschoeide Karmelieten) voor 103.000 katholieken. Daarbij komt nog het half-nomadisch leven der *Dumagats*.

Door het stichten van scholen tracht men de mensen aan te trekken en cultureel te verheffen en hen zo meer vatbaar te maken voor de prediking.

2. De *West-Aeta's* of *Hambal*

Dezen komen in kleine groepen voor in de provincies Tarlac, Pampanga, Bataan en Zambales, binnen het gebied van het *bisdom San Fernando* en de *prelatuur Iba*. De grootste groep, ongeveer 3.000, wordt aangetroffen in de *prelatuur Iba*, in de provincie Zambales. Ze zijn, evenals sommigen van hun stambroeders elders, half-nomaden. Ze volgen het roofbouw-systeem van de kaïngero, jagen en vissen. Ze hebben veel contact met de christenen, bij wie ze vaak in loondienst zijn. Er wordt enig missiewerk verricht onder degenen die al wat sedentair geworden zijn. Catechisten worden naar hun nederzettingen gezonden en de priester volgt dan later voor eventueel toedienen van de sacramenten. Er zijn talrijke, openbare, lagere scholen, waar de kinderen wat kunnen leren, als ze toevallig in de buurt verblijven. De bisschop (prelaat) van Iba hoopt binnenkort een priester volledig te kunnen vrijstellen voor het missiewerk onder de *Negrito's* in de prelatuur van Iba. Er zijn nu in deze prelatuur 23 priesters (Columbanen), die de zorg hebben voor 118.000 katholieken.

In het aangrenzende Bataan (*bisdom San Fernando*) bevindt zich een groep van ruim 700 *Negrito's* in de bergen. De meesten zijn nog heidenen. Echt missiewerk wordt daar niet verricht. Er is alleen een staatsschool.

Binnen hetzelfde *bisdom San Fernando*, in de provincie Nueva Ecija, is een groep van 500 *Negrito's* (ofwel *Baluga's*) die zich ophouden in de bergen van de Sierra Madre, terwijl er in het noordwesten, in de provincies Pampanga en Tarlac, nog ongeveer 1.400 worden aangetroffen.

Van hen geldt ook wat we zojuist over de *Negrito's* van Bataan hebben gezegd. Er is echter iets meer contact met de *Negrito's* van Pampanga. Daar komt zo nu en dan een priester en enige *Negrito's* zijn gedoopt. Een catechist bezoekt regelmatig de staatsschool in Porac, waar ook enige Negrito-kinderen zijn ingeschreven.

3. De *Noord-Aeta's* of *Atá*

Tenslotte vermelden we nog de *Negrito's* in Noord-Luzon, in de provincies Abra, Cagayan, Isabela en de sub-provincies Apayao en Kalinga. Dat is binnen de grenzen van respectievelijk de *prelatuur Bangued* (± 100), het *bisdom Tuguegarao* en het *apostolisch vicariaat van de Mountain Province*. Voor de laatste gebieden is het aantal onbekend. Onder geen enkele van deze groepen wordt gemissioneerd, omdat ze zo moeilijk, om niet te zeggen onmogelijk, te bereiken zijn.[1]

De Ilongotten

De *Ilongotten* (of *Egongotten*) trekken rond diep in het bergland van de Sierra Madre, in het grensgebied van de provincies Nueva Ecija, Nueva Vizcaja en Quezon, binnen het gebied van de *prelatuur Infanta* en vooral van het *bisdom Tuguegarao*. Ze schijnen verwant te zijn met de *Igorotten* van de Mountain Province. De laatste tijd hebben ze zich nogal berucht gemaakt door hun wilde koppensnellerij. Meer dan eens hebben ze een uitval gedaan om christen-landbouwers te overvallen, die te ver waren opgedrongen in hun gebied. Zij zijn de meest onbeschaafde en wildste van de niet-christelijke stammen en voorlopig nog onbereikbaar. De mannen vallen op door hun lang hoofdhaar. Over het juiste aantal van deze *Ilongotten* weten we niets.

Noord-Luzon

Het oude *aartsbisdom Nueva Soegovia* (ofwel *Vigan*) heeft binnen zijn grenzen nog ruim 26.000 heidenen, die behoren tot verschillende stammen: de *Bontokkers*, *Benguets*, *Tingians* en *Apayao's*. Eigenlijk behoren ze tot de conglomeratie van stammen in de Mountain Province, waarover we straks zullen spreken. Ze vallen binnen de jurisdictie en verantwoordelijkheid van de parochiegeestelijken en in enige parochies wordt inderdaad aandacht besteed aan de nog heidense „parochianen" in de bergen. Die parochies hebben dan enige missiestaties met schooltjes die regelmatig

[1] Voor de Negrito's van de Filippijnen, verg. Paul Schebesta, S.V.D. *Die Negrito Asiens*. Wien–Mödling, 1952, I, p. 118 (schematisch overzicht).

door een priester worden bezocht en waar zich een catechist bevindt. Dit geldt o.a. voor de parochies die daar door de Paters van Scheut bediend worden. Enige van deze parochies zijn bovendien zelf nog echte missieposten. We mogen zeggen dat in deze randgebieden het heidendom langzaam aan het verdwijnen is, vooral omdat de kinderen gewoonlijk gedoopt worden.

Het *bisdom Tuguegarao*, dat de uitgestrekte provincies Cagayan en Isabela omvat, heeft ook enige gebieden waar zich nog heidenen bevinden. We vermelden de reeds eerder genoemde *Negrito's* en *Ilongotten*. Daarbij komen nog de *Kalinga's* in het westen van Cagayan. Het totaal aantal van deze groepen is niet bekend, maar loopt zeker in de duizenden.

Van missiewerk is hier nog geen sprake, om de reeds vaak genoemde redenen (gebrek aan priesters, nomadisch leven van de betrokkenen).

De *prelatuur Bangued*, samenvallend met de provincie Abra, is zeer bergachtig. In het noorden en zuiden leven de *Tingians*, een over het algemeen goed ontwikkeld volk. Ze zijn sedentair en hun aantal is rond de 30.000. Nu is de grote meerderheid nog heidens, maar het missiewerk, in 1913 op kleine schaal begonnen, is in volle gang. Tien priesters (Missionarissen van Steyl) wijden zich uitsluitend aan dit apostolaat, tezamen met 30 catechisten. De Missie heeft hier 7 lagere scholen en 4 highschools.

Daarnaast zijn er nog talrijke staatsscholen, terwijl er ook een protestantse highschool is. Ondanks de slechte invloed van ontrouwe katholieken (meest *Ilocanen*) en de missionering van andersdenkenden (Iglesia ni Kristo en Getuigen van Jehovah) is het missiewerk tot nog toe succesvol geweest. De katholieke scholen vooral blijken zeer belangrijk te zijn voor het bestendigen van de katholieke invloed.

De *Bergprovincie* of *Mountain Province*

Baguio, de luxueuze vakantiestad op 250 km ten noorden van Manilla, is niet alleen het centrum van een prachtig berglandschap, waar de vermoeide en verhitte Manilezen en duizenden andere „laaglanders" rust en verfrissing komen zoeken, het is ook het centrum van het voornaamste missieterrein van de Filippijnen. Het is het middelpunt van het *apostolisch vicariaat van de Bergprovincie.*

In dit bergachtig gebied wonen de volgende stammen: de *Benguet Igorotten*, de *Kankanay's*, de *Bontoc Igorotten*, de *Ifugao's*, de *Kalinga's*, de *Isnegs* en de reeds vermelde *Negrito's*. Hun totaal aantal bedraagt ongeveer 350.000. Hiervan zijn er nu ruim 170.000 katholiek.

Reeds in de zeventiende eeuw waren Spaanse Augustijnen en Dominicanen met missiewerk in deze streken begonnen. Het waren slechts bescheiden pogingen en blijvende vruchten hebben ze niet afgeworpen. Na het vertrek van de Spaanse priesters rond 1900 ging er veel verloren en de nieuwe priesters, de Missionarissen van Scheut, moesten bij hun aankomst in 1907 praktisch opnieuw beginnen. Ze begonnen toen met 7 man. Het aantal missionarissen nam gestadig toe en ook het getal bekeerlingen. In 1910 waren er 1.600 katholieken, in 1920 waren er al 12.936, in 1930 was het getal weer meer dan verdubbeld, 28.949. En zo bleef het doorgaan: in 1941: 82.243, in 1951: 108.727, in 1959: 170.000. Waarlijk, een wonderbare groei.

In dit gebied werken nu 128 priesters (7 inheemse seculieren en 121 Scheutisten). Bijna de helft van de bevolking is katholiek. In de centrale plaatsen heeft het heidendom praktisch afgedaan; de heidense gebruiken beginnen folklore te worden. De vorming van een eigen clerus is in volle gang; zeven priesters uit eigen volk zijn al in functie. Een Congregatie is gesticht die alleen Igorotten-meisjes aanneemt; ze heeft al 12 geprofeste leden. Hun speciaal doel is godsdienst onderricht te geven. Ze komen de Zuster Augustinessen (Belgische zusters van Heverlee met veel Filippijnse leden) helpen, die een zeer verdienstelijk aandeel hebben gehad in de ontwikkeling van de Bergprovincie. Daarnaast staan nog 187 catechisten, een onontbeerlijke hulp in dit gebied, waar de mensen zo ver van elkaar wonen in moeilijk te bereiken plaatsen.

De scholen zijn een grote factor in de missionering. Een net van katholieke scholen is uitgespreid over heel de provincie: 33 lagere scholen, 22 highschools en 2 colleges. Van de 32 missieposten zijn er 23 die hun eigen school hebben.

Vele afgestudeerden van de missiescholen zetten hun middelbare en universitaire studies voort in de Katholieke Colleges en Universiteiten van Baguio en Manilla. In Manilla alleen bevinden zich nu 500 jongens en meisjes afkomstig uit de Bergprovincie. Ze studeren daar en komen vaak samen in hun eigen clublokaal dat de Paters van Scheut daar voor hen hebben gebouwd.

Ook in het missiegebied van de Bergprovincie zijn de moeilijkheden nog niet helemaal verdwenen. Er zijn nog steeds veraf gelegen en moeilijk bereikbare barrio's (buiten-dorpen) die slechts zelden bezocht kunnen worden. Tekort aan priesters belet het oprichten van nieuwe missieposten. In sommige plaatsen is het laag zedelijk peil van de bewoners de

rotsachtige grond waar het zaad niet ontkiemt. De koppensnellerij is verdwenen, maar in sommige streken heersen nog veten tussen de dorpen, die aanleiding geven tot wederzijdse wraak, moorden en voortdurende onrust.

Protestanten zijn ook actief in dit missiegebied. De anglicanen, die terstond na de Amerikaanse bestuursovername (in 1900) zijn begonnen, hebben nu ongeveer 18.000 volgelingen. Ook de United Church of Christ heeft enige sterke steunpunten. Tientallen andere groepen zijn minder succesvol geweest, maar hun aanwezigheid verwart de geesten.

Opmerking

Tot slot van dit kort overzicht vermelden we nog dat de Filippijnse katholieken zich gelukkig bewust zijn van hun verantwoordelijkheid ten opzichte van hun niet-christelijke, soms nog primitieve landgenoten. Vele missionarissen worden in hun werk zeer edelmoedig gesteund door Filippijnse weldoeners. In hun manifest waarmee de Bisschoppen van de Filippijnen het jaar 1959 hebben uitgeroepen als „Missiejaar" hebben zij ook uitdrukkelijk gewezen op deze eerste missieplicht van de Filippijnse katholieken, de missies in eigen land te steunen.

Makati (P.I.)

Adressen van medewerkers aan deze aflevering:

P. dr. Chr. Brekelmans M.S.F., Markt 68, Oudenbosch.

P. W. Creemers O.F.M., 28-4 Mikawadai Machi, Minato-ku, Azabu, Tokyo.

P. lr. L. Grollenberg O.P., Albertinum, Nijmegen.

P. Rob. Haffmans C.S.Sp., Catholic Mission, Gamboma (Rep. Kongo).

P. dr. G. Linssen C.I.C.M., Makati, P.I.

Mgr. prof. dr. Alph. Mulders, Sterreschansweg 45, Nijmegen.

Dr. J. G. Remmers, Rector Dekkerswald, Groesbeek.

Prof. dr. J. Wils, Huygensweg 4, Nijmegen.

ROB HAFFMANS C.S.SP.

HET FENOMEEN VAN DE AFRIKAANSE SEKTEN ALS ACTUEEL MISSIEPROBLEEM IN DE KONGO

Afrika, overal in het wereldnieuws, evolueert snel. U merkt het in Brazzaville, de hoofdstad van de Kongo, aan het hotel van de „Air France", dat hoog gelegen deze stad van tropische kleurenpracht overheerst. Er wordt 'n service geboden als in de beste Europese hotels en men ontmoet er Afrikanen als bedienden en als gasten. De kamers lijken er op luxe-cabines van een oceaanstomer, een fictie waaraan ook het uitzicht niet vreemd is. De Stanley-Pool ziet men van hier uit als een enorm binnenmeer, verbreding van de Kongostroom, die als een lintworm uit de eindeloze landzee van savannen komt kronkelen: de Afrikaanse brousse, in geelbruine grijsgroene schakeringen zich eindeloos en eentonig uitstrekkend achter de laatste hutten.

Ver over het water ligt Leopoldstad: stad van rijke wolkenkrabbers en moderne flats, minder Afrikaans, minder pittoresk. Er heerst daar onrust rond de kiescampagne en de waarde van de franc is vaag. De banken weigeren ze in te wisselen. Tussen twee glazen „Polar" en 'n zware „Albert" hoor je het duidelijk in de bars: „30 juin, à nous les Blanches . . ." De politieke leiders, die de toestand niet meer in de hand kunnen houden beschuldigen elkaar van anarchie.,

Vanuit Uw kamer hoort U langs de Kongo-oevers het hart van Afrika kloppen. Wie hier weet te luisteren en te observeren, begrijpt iets: de klop van dit hart is te gejaagd en kan de normale bloedsomloop niet meer regelen.

* * *

In Brazzaville is het uiterlijk rustig; het oude A.E.F. bezint zich op een aaneensluiting in de geest van de Mali, verenigd met Frankrijk. Er is veel geschreven over het door islam en communisme fel aangewakkerde nationalisme, ook in „Het Missiewerk", maar wat ieder hier opvalt is dat de moeilijkheden bij zelfbestuur heus niet ophouden, eerder vermeerderen. Bij het steeds meer en steeds sneller trachten de blanken te evenaren, heeft men zich minder verdiept in het feit dat men in deze tijd rondom de beschaafde en ontwikkelde Afrikanen nog alle fasen en stadia van wildheid en barbaarsheid aantreft in dit land, nog alle nuanceringen van

semi-cultuur. Achter de publikaties over intellectuele, sociale en politieke evolutie verdwijnt te veel de levensstandaard van de brousse-man, de inlander; gaat te zeer de nog sterk levende oude primitiviteit schuil.

Vergeten wij niet dat de huidige leiders in het oog van het volk veelal ex-slaven zijn of nakomelingen van hen. De nieuwbakken elite, voortgekomen uit de laagste rang van de inlandse maatschappij, is boven komen drijven omdat zij heeft weten te profiteren van het onderwijs, vooral dat van de Missie, die reeds vroeg tot ver in het binnenland doordrong. De oude landadel, conservatief, zond de kinderen niet naar die scholen. De (door de Missie vrijgekochte) slaven profiteerden er wel van en vooral hun kinderen. Het merendeel van de ministers en députés in onze republiek is uit de missiescholen voortgekomen, velen zijn ex-seminaristen. Hun Europese westerse levenswijze wordt bekritiseerd, vooral de zeer hoge salarissen die zij toucheren (na deze zelf eerst gevoteerd te hebben in de Kamer.)

Tot ver het binnenland in, ziet men bij enkele onooglijke hutten langs zandwegen, vol kuilen van vrachtwagensporen, de grote regerings-publiciteits-borden met foto's van de nieuwste evolutie-kentekenen als het monsterziekenhuis van Brazzaville (waarvan men het onderhoud niet eens kan betalen), de rond Pointe Noire gerealiseerde havenwerken, nieuwgebouwde colleges in hypermoderne stijl en vooral opnamen van naar Parijs reizende ministers in de nieuwste stratocruisers.

De brousse-man is ontevreden. De tijden worden steeds slechter ondanks de verkregen „vrijheid". De dagelijkse maniok heeft nog steeds dezelfde smaak, dezelfde kleur, is geen brood geworden, ondanks alle verkiezingsbeloften. Voor de landprodukten wordt minder betaald en de arbeider kan met veel moeite 70 gld. per maand verdienen, terwijl de kantoorklerk er 200, de onderwijzer 400, de député 2.200 en de minister even 3.600 per maand verdienen. Voor de leiders en de massa heeft helaas het woord „vrijheid" niet dezelfde zin . . .

Deze oppositie van de massa wordt geleid door de landaristocratie, die haar revanche zoekt. De tijd van idealiseren is voorbij, nu moet de ware vrijheid verworven worden. En zoals eens tegen de blanken, zo zal het volk zich tegen de „nieuwe uitbuiters" verzetten. Agitatoren doorkruisen de brousse met communistische propaganda-ideeën. De macht zal aan het volk komen. Een oud wijsje, melodie der Internationale . . . maar nog zo nieuw hier, vooral voor deze onontwikkelde en uit het clanverband gerukte oerbevolking in botsing met de westerse levenswijze en voor wie

rijkdom, zelfs de relatieve rijkdom van de missionaris, die toch brood eet en schoenen draagt, rijkdom tout court is. De propaganda-foto's en de statistieken interesseren de kleine man niet. „L'art de grouper les chiffres", zodanig gehanteerd, dat het lijkt dat de Kongo er niet zo gek voorstaat, verdoezelt misschien de economische armlastigheid, maar niemand is er de dupe van. Men voelt de armoe aan den lijve.

* * *

Tegen deze achtergrond gezien, kunnen wij nu naar ons eigenlijk onderwerp overstappen: de destructieve activiteiten van de overal als paddestoelen uit de grond opgerezen fanatieke inheemse sekten van politiek-religieuze strekking. Wie van Pointe Noire via Brazzaville naar Ouesso de hele Kongo doorkruist, wordt overal op deze sekten geattendeerd, ziet zèlf de diverse profeten hun „messiaanse" rol vervullen. Direct blijkt dat de fysionomie van deze sekten niet veel verschilt, alleen in historisch opzicht zijn verschillen te onderkennen. Het zou van onbegrip getuigen het huidige opleven van deze sekten als iets voorbijgaands te karakteriseren. Zoals overal in Afrika, waar men de subversieve activiteiten van deze sekten heeft kunnen waarnemen – denken we aan Kenya, (Belgisch) Kongo, Gaboen, Kameroen, Rhodesia en vooral Zuid-Afrika, – heeft het plaatselijk bestuur, om geen „histoires" te hebben, er sinds jaren al de voorkeur aan gegeven de door deze sekten veroorzaakte ongeregeldheden als „simpele manifestaties van 'n soort godsdienstwaanzin" te bestempelen, zonder enige politieke betekenis. Maar de insiders, die missionarissen toch zijn, hebben direct de invloed ervan op het politieke vlak gesignaleerd.[1]

Om ons tot de Kongo[2] te beperken, gaan wij even vluchtig de lijst van de voornaamste na, om enige specifieke bijzonderheden vast te stellen, zoals wij deze zelf in onze Missie van Gamboma dagelijks ondervinden, daar zij, als middelpunt van onze republiek al deze sekten kent. Daarna zullen wij proberen een „idée d'ensemble" te geven en daaruit enige conclusies trekken.

Het meest bekend uit de publikaties zijn het Matchuanisme en het Kibangisme. Minder bekend het Bougisme, het Dieudonnisme, het Tsa-

1 cfr. P. Jaffré C.S.Sp. die reeds in „Etudes" van 5-3-1934 over het gevaar van deze sekten schreef: *Le Ngounzisme au Congo*.

2 Met Kongo bedoelen wij de république du Congo (ex-Moyen Congo, deel van A.E.F.).

kisme en het Nzobisme. Vergeten wij niet dat de Afrikanen open stonden, zelfs de geëvolueerden, voor de invloed van de profeten, stichters van deze „kerken". De Afrikaan is vaak tot een gespleten persoonlijkheid geworden, daar hij de botsing tussen het modern westers leven en de voorvaderlijke primitiviteit, tussen de christelijke ideologie en de religieuze stam-filosofie, geestelijk niet kon verwerken, verder door het „koloniale" voorbeeld dat de meeste blanken in hun materialistische levensopvatting geven. Losgeweekt uit het vertrouwde clan-verband, voelt de Afrikaan zich bedrogen, zelfs in de (voor hem: westerse) godsdienst en de door de blanken gepresenteerde God zegt hem niets meer. Zijn doel wordt, te ontsnappen aan de voogdij der blanken op elk gebied. Uit desillusie omtrent de westerse cultuur – hier zo materialistisch gepresenteerd, – en uit het blinde verlangen naar de primitieve vormen van Godsverering en de dorst om van daar uit een nieuwe weg naar God te vinden, die niet langs die van de blanken loopt, staat hij open voor de eigen inlandse „kerk".

HET MATCHUANISME EN KIBANGISME[1]

Daar waar de „Europese" Christus heeft afgedaan, komt in zijn plaats „de zwarte verlosser". De eerste messias aan de oevers van de Kongo was Simon Kibango, die rond 1920 zijn „kerk" stichtte. Zijn werkelijke naam N'Gounza deed aan het Kibangisme ook de naam Ngounzisme toekomen, vooral de eerste tijd. Ex-catechist van de (Engels) protestantse missie (B.M.S.) wierp Kibango zich op als „de zoon van God, gezonden voor de verlossing van het zwarte ras, zoals de Christus voor het blanke ras". Aanvankelijk stelde hij zich tevreden met de protestantse leer, doch hij onderwees de daarin vervatte waarheden als een nieuwe aan hem persoonlijk geopenbaarde leer. De Zending was in het begin dan ook zeer gebaat bij zijn activiteit. Vele adepten stroomden toe, maar spoedig ontstond het schisma en de eigen zwarte „kerk" was geboren. De haat tegen de blanken kwam tot uiting, vooral in de „kerkelijke" liederen van politieke strekking, zoals dit:

> „Ons land, ja ons land zal veranderen; werkelijk.
> De apostelen van dit idee staan al klaar,

[1] Zie de publikaties, vooral van de socioloog-etnoloog G. Balandier, *Sociologie actuelle de l'Afrique Noire* (Presses Universitaires de France, Paris 1955) en „Afrique ambigüe" (Paris-Plon 1957) en het artikel van P. Jaffré C.S.Sp. loc. cit.

Voor de Dag, aangekondigd door de verlosser.
De blanken hebben nog het teken van de macht in handen,
Maar de macht zelf niet meer.
Voortaan is de macht aan ons, niet meer aan hen."

Intussen had Simon de naam Ysou (verlosser) aangenomen, en overal zong men: „Oh, Ysou, onze verlosser, kom het land bevrijden".

De „verlichte Godsman" voerde spoedig door zijn fascinerende invloed op de goedgelovige massa tot excessen. Men zag hem als wonderdoener. De meest fantastische wonderen werden zonder meer aanvaard. Met zijn „apostolisch college" zette Simon het volk openlijk tegen het bestuur op. Geen belasting meer, geen arbeid ten bate van de blanken. De produkten kwamen niet meer op de markt en overal werden blanken met de nek aangezien. Dat werd te bar en eindelijk reageerden de wakker geschudde ambtenaren, die Kibango arresteerden en levenslang gaven. Hij stierf als „martelaar" in de gevangenis.

Het door hem begonnen werk wordt voortgezet. Zijn leerlingen dopen (onderdompeling) en kennen de publieke biecht. Kibango is voor hen door zijn lijden als Christus ten hemel opgeklommen, waar hij deel uitmaakt van de Drieëenheid. Als Christus verrezen, zal hij eens weerkomen om zijn rijk van gerechtigheid te stichten. Vooral tijdens de Duitse successen in de oorlog meende men dat dit moment nabij was, speciaal onder invloed van Simon-Pierre Mpadi, die toen de successie voerde. Hij keerde zich vooral tegen het kruis, zijnde van heidense oorsprong, zoals hij ook de fetisjen verzamelde en verbrandde. Bemerken wij hier dat toch bij andere sekten (vooral het Dieudonnisme) het kruis een grote rol speelt, niet als christelijk symbool, maar als meest daadwerkelijk teken van vereniging met de afgestorvenen. Vanuit Kongolees standpunt is dit toch begrijpelijk, daar het kruis in de ogen der zwarten als zwaartepunt geldt voor de kracht van onze westerse beschaving, welke zich hier als christelijk, en vooral in materialistische zin alles voorbijstrevend, heeft laten kennen, juist dank zij het kruis: ons „voornaamste middel" om met de afgestorvenen, krachtbron van de inheemse maatschappij, in verbinding te treden. Het kruis is simpelweg verworden tot een fetisj, waarvan de oorzaak zou te zoeken zijn in de XVIde en de XVIIde eeuw. Het oude Kongolese rijk, dat zich uitstrekte tot het huidige Angola, kende immers indertijd via Portugese missionarissen het kruis, dat in latere tijd, toen er geen missie meer bestond, degenereerde in de boven beschreven zin. Reden dat bij de heraanpak van de Missie in de

vorige eeuw, de missionarissen, vooral in Angola, deze kruisen (kangi) vernietigden als te zeer „heidens en gebruikt bij de diverse magische praktijken van de tovenaars".

Naar Mpadi spreekt men ook van MPADISME en daar deze leider zijn adepten gekleed liet gaan in kaki-uniformen(Mpadi was eerst officier in het Leger des Heils) spreekt men ook van KAKISME. Dat de invloed van het Kibangisme-Mpadisme sterk leeft, heeft de straatrevolutie in Leopoldstad wel aangetoond.[1]

Intussen waaide deze politiek-religieuze en nationalistische „kerkwind" bij de Bacongo-stammen van de overkant der Kongo-rivier over naar Brazzaville, de toen nog Franse Kongo. Rond de dertiger jaren werd reeds 'n politieke fusie aangegaan met de Amicale des originaires de l'A.E.F., aanvankelijk in 1926 gesticht door ANDRÉ MATCHUA (die de Franse naam Grénard had aangenomen) als onderlinge organisatie tot steun van de in Parijs verblijvende zwarte studenten en oud-militairen. De eerste vrucht van deze fusie bleek spoedig een omzwenking op het politieke vlak naar communistische principen en activiteiten (celvorming in pers, radio en vakbeweging.) Vanuit Parijs naar Brazza gekomen, begon Matchua meteen het volk op te ruien en gelden in te zamelen om de opstand tegen de blanken mogelijk te maken, min of meer met steun uit Moskou. Men betaalt geen belasting meer en ook hier grijpt de administratie hard in. Matchua sterft in de gevangenis en wordt nu na zijn dood de grote profeet, Jezus-Matchua. En men zingt tot de vergoddelijkte profeet:

„Wij, verlatenen, die geen voorspraak meer hebben,
wij, die geen verdediger meer bezitten,
God, almachtige Vader, waak over ons.
Vader Kongo, o Vader, wie denkt nog aan ons?
aan ons, verlatenen, wie denkt er aan?
Matchua, almachtige Vader, waak over ons.
Matchua, almachtige Vader, zend ons een verdediger . . ."

De massa gelooft niet in de dood van Matchua en meent dat hij in Parijs is. Handige uitbuiters verzamelen in stilte geld, zogenaamd om naar Matchua te sturen. De Parti Progressiste Congolais probeert het Matchuanisme als kerk officieel erkend te krijgen na de oorlog, om zo de stemmen van de aanhangers op zich te verenigen. Maar bij de eerste verkiezingen blijkt dat duizenden op de dode profeet gestemd hebben en als al deze

[1] Cfr. ons artikel *De diepere oorzaak van de straatrevolutie in Leopoldstad* in „Omhoog" van 19-6-1959.

bulletins van nul en gener waarde worden verklaard, breken de onlusten los en vallen er „martelaren".

Ondanks het semi-clandestien bestaan en de repressie-maatregelen groeit het Matchuanisme uit. De adepten dragen zoals in andere sekten witte „togen" met de insignes van hun rang. Men ziet het kruis, gevat in het V-teken. Ook het kruis van Lotharingen, teken van het vrije Frankrijk, dat vanuit Brazzaville zijn verovering begon, wordt als symbool van de komende vrijheid gedragen.

Zo groeide het religieuze begin van het Kibangisme en Matchuanisme tot een politieke beweging op rassen-bassis, waarin juist het religieuze steeds meer op de achtergrond raakte. In het na-oorlogse Frankrijk, waar het communisme zeer sterk was, werden de „koloniale" tegenmaatregelen van het Bestuur hevig bekritiseerd en zelfs goedwillende Europese persmensen schilderden de gebeurtenissen overdreven af, geheel los van het milieu waarin deze hadden plaats gehad en zonder voldoende inzicht in de lokale toestanden. Hierdoor namen al de kleine feiten enorme proporties aan en werden in de communistische propaganda hier voorgesteld als koloniale schandalen. Slechts het communisme werd er gezien als bevrijder van het zwarte ras en steeds duidelijker kwam achter het religieuze masker het ware gelaat van Moskou naar voren. En zoals het Kibangisme haar uiterlijke politieke vorm kreeg, ging het ook hier. En steeds meer conflicten met het Bestuur en de Missie kwamen de onrust vergroten. Toen de verkiezingen slechts mogelijk werden voor hen die 'n identiteitskaart hadden – de Matchuanisten weigerden steeds iets van het Bestuur te aanvaarden en hadden dus geen kaart, – wist in januari 1956 abbé Fulbert Youlou, die ondanks het verbod van zijn bisschop de politiek was ingegaan en 'n interdict had opgelopen en dus het aureool van „martelaar voor de zwarte zaak" had verkregen, met zijn aanhangers de Matchuanisten zo ver te krijgen dat zij en bloc voor hem kozen. De belofte Matchua te laten terugkeren kon natuurlijk niet gehouden worden, zelfs niet toen Youlou de meerderheid in de Kamer kreeg en tenslotte de eerste President van de republiek Kongo werd (28 november 1958).

Het kwam als de klap op de vuurpijl dat juist Youlou zijn aanhangers tenslotte tegen de Matchuanisten opzette. Zij waren goed geweest om hem aan de macht te brengen en hem te helpen bij de fameuze stammenoorlog van februari 1959 tussen Balari (Youlou) en Mbochies (Opangault), maar nu was hun rol uitgespeeld. In juli 1959 werden de huizen van de Matchuanisten verbrand, hun goederen verbeurd verklaard. Hon-

derden werden vermoord, de rest naar het noorden gedeporteerd, waar zij 'n zekere bewegingsvrijheid genieten in afwachting van wat het lot hun nog zal brengen. Zij zijn de oppositie in gevangenschap en Youlou weet er niet goed raad mee, te meer daar zij zich vermengen met de sekten in het noorden: de Dieudonnisten en Tsakisten. Deze beïnvloeding is al duidelijk merkbaar in gebeden, gezangen en symbolen.[1]

HET BOUGISME

Ook in het zuiden, vooral rond Pointe Noire begonnen, kent men het Bougisme, genoemd naar Nzambi-BOUGI (de Kaarsengod). De sekte werd gesticht door Zéphyrin. Vele katholieken traden toe. Het grondidee van deze sekte is eigenlijk dat onze godsdienst, die de offers heeft afgeschaft, de functie van het vuur heeft vernietigd. Voor hen zijn de steeds op hun altaren brandende kaarsen en overal flakkerende vuren de vlam voor God: het teken dat de mens zich tot hem wendt om hulp. De vuurvlam is de verbinding tussen God en mens. Men realiseert zich niet dat het voldoende is zich tot God te wenden om aanhoord te worden en grijpt naar een materieel middel om het contact tot stand te brengen.

Zéphyrin, die zich paus noemt en een tiara draagt, zelfs de ,,wijding" toedient, moet verder bij de profiteurs worden ingelijfd, zoals zijn collega's Dieudonné en Tsakatsaka. De adepten vertonen dezelfde symptomen: zij dansen en zingen uren lang in zelf gemaakte tempels. De fetisjen worden verbrand, de tovenarij tegen gegaan. De katholieke missie is de gemeenschappelijke vijand.

HET DIEUDONNISME

Vooral in Midden-Kongo valt het op hoe ,,mooi" de diverse profiteurs Zéphyrin, Dieudonné en Tsakatsaka hun spel spelen: zij komen niet op elkaars terrein. Ieder verdient zijn broodje. Profeet-spelen en fetisjen verbranden is een lucratieve bezigheid. DIEUDONNÉ, die eigenlijk Jérôme Ngondo heet, is een leerling van Simon Kibango maar is op eigen wieken gaan drijven. In Belgisch Kongo bekwam hem dit slecht, daar hij onmiddellijk achter slot en grendel belandde. Eenmaal vrij heeft hij zich naar hier verplaatst en houdt hij zoals Zéphyrin en Tsakatsaka dure consulta-

[1] Het V-teken wordt gedragen als teken van de komende overwinning op de miserie en het lijden. Zo ook het kruis van Lotharingen als het teken van de komende volksmacht. De haan (hier het teken van de M.S.A.-mouvement socialiste africain-leider Opangault) betekent tevens geen verraad te plegen aan de messias-profeet. De kleur rood wordt geassocieerd aan het bloed der ,,martelaren" van de zwarte zaak.

ties om de door hem van tovenarij beschuldigden weer zuiver te wassen. De openbare biecht tegen betaling van de absolutie voerde hij ook in. Tot zijn succes heeft zeker bijgedragen het weer verplicht stellen van de initiatie-methoden, welke de kracht uitmaakten van het voorvaderlijk heidendom. Toch zijn maar weinig christenen toegetreden: het waren voornamelijk de polygamen (en wel vanwege de biecht.) Heftig gekant tegen de katholieke Missie, organiseren de Dieudonnisten tegen-processies en hebben zij een kapel in hun dorp verbrand, na de catechist met stenen te hebben verjaagd. De vrouwen gaan als zusters gekleed met 'n soort kappen van witte stof en grote rode kruisen op de kleren genaaid. Overal treft men hun vaak drie tot vier meter hoge kruisen (over het heidens karakter hiervan schreven wij hier boven reeds). Ieder heeft zijn staf van buigzaam hout. De „priesters" dragen de staf van boven omgebogen, zoals de bisschop bij ons. Sinds de aankomst van de fanatieke, gedeporteerde Matchuanisten worden deze staven nu in de graven der voorouders gestoken „om de doden aan te raken" en zo in blijvend contact met hen te zijn. Duidelijk is hier merkbaar dat de angst voor de immer wraakzuchtige dode voorouders heus niet voorbij is en een grote rol speelt bij deze sekten, evenals het verlammend bijgeloof in de geesten, waarvoor men zich veilig wil stellen door het kruis in de dorpen.

HET TSAKISME

TSAKATSAKA, die zich Monseigneur noemt en Meester van de Kongo, heeft evenals de al eerder genoemde messiaanse profeten de reputatie van wonderdoener. Evenals Dieudonné verkoopt hij tegen grof geld gezegend water om zieken te genezen. Ook hij vernietigt de laatste Afrikaanse kunst wanneer hij de brand steekt in grote stapels fetisjen en amuletten om de tovenarij tegen te gaan. Evenals Dieudonné verbiedt hij zijn adepten het bezoek aan ziekenhuizen en poliklinieken. Zij mogen geen uit Europa geïmporteerde geneesmiddelen gebruiken. Overtreding wordt streng gestraft en is een teken dat men mede tovenarij bedrijft. De chefs van de dorpen, waar hij opereert, worden gedwongen, onder de druk van de goedgelovige publieke opinie, hierop toe te zien. Een vrouw in barensnood die toch de arts had laten roepen, werd tot haar hals ingegraven, waarna de mannen van het dorp op haar hoofd moesten urineren. De apostasie van de christenen komt meer voort uit vrees dan uit overtuiging. Een zekere dissidentie dreigt, daar vooral de eerst meegelopen évolués zich beginnen te verzetten tegen deze terreur-methoden.

HET NZOBISME

Het meest fanatiek is wel de sekte der Nzobisten. De NZOBI is het hoogste wezen, dat de macht over leven en dood heeft. Deze sekte vindt haar oorsprong in Gaboen, rond Franceville, maar is hier veel meer cru toegepast. Men noemde deze cultus aanvankelijk ook NGOL (van het lingala „ngolo", macht, kracht.) De cultus verenigt de oud-heidense offerritus met de tien geboden (vooral aangaande overspel) en heeft nieuwe kracht aan de oude taboes gegeven. Hij steunt hier ook op de Bijbel (invloed protestanten van de M.E.S. en de Getuigen van Jehovah); het geweld en de wreedheid, daar beschreven, is voor hen, meer nog dan bij de boven beschreven sekten, iets essentieels van de cultus geworden. Veel ook is ontleend aan de katholieke ritus (kaarsen, altaar, misgewaden.) Zij zijn fanatiek anti-Missie. Voor hen zijn de missionarissen in dienst van de kolonialisten. De biecht is het middel voor de missie om haar toverkunsten op de zielen uit te oefenen, volgens hen; de rozenkrans om het noodlot op iemand te werpen („jeter le sort"). Maar het effect van dergelijke praatjes is in Afrika ongelooflijk. De christenen durfden niet eens meer langs de missie te lopen, laat staan de kerk binnen te gaan. Wie terug ging naar de pater zou immers sterven, daar deze „de macht heeft de levenskracht uit te blussen". Om die levenskracht te vermeerderen en niet te sterven, om zich te verdedigen tegen moedwillige levensverdelging door tovenarij, kent men de deelname aan de nzobi, de al-kracht. Tijdens 'n communie wordt aan ieder 'n gedeelte van het geofferde beest (kip, geit) uitgereikt om op te eten en zo deel te hebben aan de al-kracht. Zij die toch sterven, danken dit aan hun niet-beleden en betaalde zonden (de zonde is hoog getaxeerd).

Anderen leiden het woord Ngol af van (de)Gaulle, die in de oorlogsjaren hier immers de „al-kracht" van het Vrije Frankrijk was. Wij hebben hier geen zekerheid van kunnen krijgen. In ieder geval begint de invloed langzamerhand te verminderen, daar zelfs de „priesters" van deze sekte de dood niet kunnen tegenhouden.

* * *

Samenvattend, zou men in het algemeen kunnen concluderen:

I. Het christendom, sinds 'n eeuw ingeplant, heeft mede aanleiding gegeven tot het ontstaan van verscheidene sekten; zwarte profeten hebben daarin een kans gezien, steunend op de goedgelovigheid van de massa, die in hen genezers en wonderdoeners ziet.

II. Deze profeten, tot messias geworden, tot verlosser van het zwarte ras, tot „kerk"-stichter, zijn eigenlijk profiteurs, die grof geld verdienen aan dit werk.

III. Hun succes bij de massa kan op geestelijk terrein worden teruggebracht op de nimmer aflatende vrees voor geesten en voorouders en mag tevens gezien worden als een compensatie in het geestelijke, tegen wat op materieel terrein aan minderwaardigheidscomplexen bij de zwarten is ontstaan door het kolonialisme.

IV. Hun succes bij de massa kan op het psychologische en materiële vlak worden teruggebracht op reactie tegen de rassen-discriminatie; tegen onvoorstelbare armoede, waaraan de massa onderhevig is; tegen een van boven af gevoerde economie, die het land tot nog grotere armoede voert; tegen de bezittende klasse, alleen geïnteresseerd in nog grotere salarissen. Voorts als een revanche van de oude aristocratie tegen de nieuwe elite.

V. Als grondtrek[1] zou men voor deze sekten kunnen aanduiden: het zoeken naar de (verkeerd begrepen) aanpassing van de christelijke boodschap aan de Afrikaanse mentaliteit, met behoud van de nog voortbestaande elementen uit het traditionele heidendom. Geboren uit desillusie omtrent de westerse beschaving en om te ontsnappen aan de invloed der blanken, die de Afrikaanse mens losweekte uit het clan-verband, werd het religieuze element meer en meer op de achtergrond gedrongen en kwam vooral het politieke ideaal naar voren: de persoonlijke en vervolgens de sociale en staatkundige *vrijheid.*

* * *

Om te eindigen zouden wij ons deze vraag kunnen stellen[2]: wat zal er van deze sekten geworden in de algeheel verkregen vrijheid? Zoals gezien dateren de tegen de Missie door de sekten gerezen moeilijkheden niet van gisteren en het einde lijkt nog niet in zicht, ondanks de vrijheid, daar

[1] Uit een artikel van H. Chéry O.P. in „Parole et Mission" van okt. 1959, *Les sectes en Rhodésie du Nord,* blijkt wel dat de fysionomie van de sekten niet veel verschilt in Afrika.
[2] Deze vraag wordt ook gesteld in het artikel *Pullulement des églises nègres,* van P. André Rétif S.J. in „Etudes" van september 1959, maar wordt daar evenmin opgelost. Rétif waarschuwt vooral tegen 'n mogelijke Afrikaanse versie van de Zuidamerikaanse Vaudoupraktijken.
In ons artikel maakten wij gebruik van ideeën door P. Chéry O.P. en P. Rétif S.J. in hun artikels naar voren gebracht.

de regeringspartij, die slechts 'n kleine meerderheid heeft, vrees heeft stemmen te verliezen en tot nu toe alleen reageerde tegen de Matchuanisten die tóch niet willen stemmen en geen belasting betalen. De hierboven verkende tendensen zijn dus nog in volle actie. Wij hebben wel uit de veelvuldigheid van de sekten-verschijnselen bepaalde karakteristieke lijnen naar voren kunnen brengen en zo 'n scherper licht kunnen werpen op de diepere ontwikkelingstendensen daaraan ten grondslag, maar wij onthouden er ons liever van zelf voor profeet te gaan spelen.

De toekomst is in Gods hand. Veel wat niet in het kader van de nieuwe tijd past, zal ongetwijfeld verdwijnen en uitsterven. En wat zich dan nog in een of ander hoekje van de republiek zal weten te handhaven, zal het zwaar te verantwoorden krijgen. De taak van de Kerk zal het blijven zich meer en meer aan te passen (taal en liturgie) en meer en meer de afrikanisering van de hiërarchie en de dé-missionering te bevorderen. (De benoeming van de Afrikaanse Kardinaal alleen al heeft zeker meer invloed dan honderd donderpreken tegen de sekten.) De steeds groeiende ontwikkeling van de katholieke leken-actie zal haar invloed niet missen. Taken worden nu eenmaal op lange termijn verwezenlijkt, in verschillende étappes, en stellen steeds nieuwe eisen, vooral als het gaat over het tot gelding brengen van zowel de bovennatuurlijke als de natuurlijke geestelijke waarden. Eerst dan zal de volwassenheid van onze Kongolese Kerk zijn bereikt: nigra sed formosa.

Gamboma, Republiek Kongo

W. CREEMERS O.F.M.

KATHOLICISME IN JAPAN

In het voorjaar van 1959 gaf het Ministerie van Opvoeding, afdeling Religieuze Zaken, een boekje uit van 136 blz. over de godsdiensten in Japan. Uitgaande van het gezegde dat men een volk pas begrijpen kan als men zijn godsdienst kent, is de bedoeling van dit boekje een beter begrip bij te brengen omtrent Japan in het algemeen.

Het werkje bestaat uit drie delen. Deel I beschrijft de ontwikkeling van de drie voornaamste godsdiensten: Shinto, Boeddhisme en Christendom. De verschillende secties zijn van de hand van vooraanstaande Japanse geleerden, aanhangers van de respectievelijke denominaties. Deel II en III zijn samengesteld door de afdeling Religieuze Zaken van het Ministerie. Deel II is een verslag van de huidige stand van zaken van de religies in Japan. Deel III bevat statistieken en grafieken van de diverse denominaties en hun invloed.

DEEL I

Ontwikkeling

Shinto is een godsdienst geboren en tot ontwikkeling gekomen in Japan zelf, uit de volksaard. Buiten Japan treft men het niet aan.

Hoewel men zegt dat Japanse cultuur een oosterse cultuur is, kan het omgekeerde niet beweerd worden. Er zijn veel oosterse godsdiensten, maar alleen Boeddhisme, Confucianisme en Taoïsme zijn opgenomen in het Japanse cultuurpatroon en de oorzaak daarvan is uitsluitend het feit dat deze uit China stamden. Mét de Chinese cultuur heeft Japan ook de godsdiensten van dat land overgenomen en geadapteerd. Confucianisme en Taoïsme zijn oorspronkelijk Chinees, terwijl Boeddhisme eerst naar Japan kwam nadat het volkomen opgenomen was in en aangepast aan de Chinese cultuur.

Shinto, Boeddhisme en de vele nieuwe godsdiensten ontstaan in Japan laten we verder buiten beschouwing. We geven alleen weer – zij het met enig commentaar hier en daar – wat het bovengenoemde boekje tezeggen heeft over het Christendom in Japan. Niet dat de andere godsdiensten minder belangrijk zouden zijn. Het tegendeel is waar: meer dan 90% van de Japanse bevolking is – tenminste in naam – aanhanger van Shinto of Boeddhisme of van een combinatie van beide. Het Christendom staat nog in de kinderschoenen in Japan, maar heeft toch meer de belangstelling van ons westerlingen.

De bovengenoemde godsdiensten zijn dus of oorspronkelijk Japans of zozeer aangepast aan de Japanse mentaliteit dat ze zonder meer als een Japanse godsdienst beschouwd kunnen worden. Heel anders staat het met het Christendom. Het kwam naar Japan als iets volkomen vreemds, als de godsdienst van westerse kooplieden, als een onderdeel van de westerse cultuur, een cultuur waarvan nog nooit gehoord was in dit land en die ook helemaal niet begeerd werd doch integendeel beschouwd werd als ruw en barbaars. Bovendien kwam het Christendom eigenlijk te laat. Het kwam in een tijd toen de Japanse geest godsdienstig gevormd was en de inheemse godsdiensten stonden op het hoogtepunt van hun macht en invloed, ook in regeringszaken en in buitenlandse politiek.

De eerste missionaris die de Japanse bodem betrad was St.-Franciscus Xaverius op 15 augustus 1549. Hij bleef niet lang in Japan, maar zijn gezellen en opvolgers hebben aanvankelijk ongelooflijk succesvol gewerkt. De voornaamste oorzaak moet gezocht worden in het feit dat zij probeerden op de eerste plaats vooraanstaande en invloedrijke personen te overtuigen van de waarheid van het Evangelie. Het gewone volk volgde dan vaak het voorbeeld van hun leiders. Een andere voorname factor was ook dat vele staatslieden meenden door de missionarissen ook de buitenlandse handel en wetenschap te kunnen aantrekken. Door de missionarissen kreeg Japan kennis van boekdrukkunst, schoolsysteem en ziekenhuizen; ook kennis van nieuwe talen werd ingevoerd. Kortom, de tot dan toe ongekende cultuur van het westen werd bekend en de Japanners waren begerig er uit over te nemen wat hun van dienst kon zijn.

Toen het Boeddhisme werd ingevoerd in de zesde eeuw na Christus, vermengde het zich gemakkelijk en harmonisch met de bestaande religie van het land. Geheel anders echter stond het met het Christendom. Het bestreed de bestaande religies en bracht velen tot het opgeven van de nationale godsdienst. Een compromis kon niet gevonden worden. Het was òf Christendom òf Boeddhisme in zijn Japanse vorm, al dan niet vermengd met Shinto. De eerste missionarissen waren zo gelukkig een leider aan te treffen van het gebied waar ze werkten die maar al te bereid was in te gaan tegen het Boeddhisme, maar zijn opvolger, Hideyoshi Toyotomi, dacht er anders over. Hij verbood het Christendom in 1587 als een vreemde godsdienst, gevaarlijk voor de eenheid van de natie; hij verbande de missionarissen naar een stadsdeel waar ze alleen nog maar contact konden hebben met hun eigen landgenoten, maar de buitenlandse handel wilde hij behouden. Gevolg was dat het verbod niet al te

strikt werd doorgevoerd. Echter, in 1593 kwamen de Franciscanen naar Japan en toen zij zagen dat het wel meeviel met dat verbod, begonnen zij weer met openlijke prediking. Na een uitbarsting van Mt. Asama en een opeenvolging van tyfoons, die nogal wat schade aanrichtten aan het bezit van Hideyoshi, wisten enkele Boeddhistische leiders hem ervan te overtuigen dat dit de wraak der goden was, omdat hij het Christendom, die verderfelijke godsdienst, die van goede Japanners verraders maakte niet alleen van de eigen godsdienst maar ook van de eigen natie, maar liet begaan. Dit leidde tot de marteldood van de 26 martelaren van Nagasaki in 1597. Door de regering werd het Boeddhisme verplicht gesteld voor ieder huisgezin en een strenge controle werd uitgeoefend. Beloningen werden uitgeloofd voor het aanbrengen van priesters en christenen. Handel met christelijke landen als Spanje en Portugal werd radicaal afgebroken. Alleen met Holland, wel protestants maar niet missionerend, werd verder handel gedreven. De verplichting werd ingevoerd dat ieder jaar op nieuwjaarsdag iedere Japanner op een bepaalde plaats moest komen om te trappen op een afbeelding van Christus of de H. Maagd. De Christenen die volhardden verborgen zich of deden zich voor als Boeddhisten. In deze groep ontstond de christelijke kunst, bekend om de christelijke motieven in oorspronkelijk boeddhistische beelden of afbeeldingen. Na 1844 kwamen de missionarissen weer naar Japan, hoewel het Christendom officieel nog verboden was. Er werden kerken gebouwd en de verborgen christenen, aan wie het geloof was doorgegeven door hun voorvaderen, twee eeuwen lang, kwamen weer te voorschijn en beleden hun geloof.

De auteur van de sectie over het Christendom – Yasusada Hiyane, professor van Union Theological Seminary in Tokyo – is protestant. Vandaar waarschijnlijk dat aan het protestants Christendom naar evenredigheid een nogal grote plaats is ingeruimd. De eerste protestantse kerk is gesticht in Yokohama in 1872. Het karakteristieke van deze kerk was dat ze behoorde tot geen bepaalde denominatie, hoewel de missionarissen aanhangers waren van verschillende richtingen. Meerdere van zulke kerken werden opgericht, maar lang heeft het niet geduurd. Toen de presbyterianen hun eigen kerk bouwden werden ook de andere kerken – tot dan toe algemeen – onder een bepaalde groep thuisgebracht.

In 1873 werd het gebod tegen het Christendom ingetrokken en in 1889 werd de wet uitgevaardigd die vrijheid van godsdienst gaf aan iedere

Japanse burger. In 1912 nodigde de Minister van Binnenlandse Zaken, na een bezoek aan Europa, afgevaardigden van Shinto, Boeddhisme en Christendom uit en vroeg hun medewerking met de regering voor de geestelijke opvoeding van de Japanse natie. Dit was een bewijs dat het Christendom sociaal erkend was in Japan naast de andere – oude – godsdiensten. Onder de laatste oorlog heeft het Christendom weer veel geleden door vervolgingen op kleinere schaal, meestal gericht tegen de buitenlandse missionarissen, maar indirect werd ook de Kerk zelf erdoor getroffen. In de naoorlogse godsdienstige ontwikkeling is het Christendom het meest actief. De oudere godsdiensten teren op hun oude glorie. Generaal MacArthur, opperbevelhebber van de geallieerden, was er meer dan wie ook van overtuigd dat Christendom onmisbaar zou zijn voor de geestelijke opbouw van een nieuw Japan. De vrijheid van religie werd algemener dan ooit te voren. Voor het stichten van een nieuwe godsdienst is zelfs geen verlof meer nodig van het Ministerie van Opvoeding. Dit verklaart de enorme opkomst van allerlei soorten van nieuwe religies, de vreemdste mengelingen van Boeddhisme, Shinto en Christendom. Volgens de statistieken van 1957 zijn er 240.000 katholieken in Japan, 290.000[1] protestanten en nog 70.000 andere christenen, waaronder de Grieks-Orthodoxen. Vergelijking van deze getallen met de getallen van Shinto en Boeddhisme heeft geen zin, omdat deze zo'n oude traditie hebben en ook omdat zoveel Japanners zowel aanhangers zijn van Shinto als van Boeddhisme of van combinaties ervan. Het aantal gelovigen gerapporteerd aan het Ministerie van Opvoeding bedroeg 128 miljoen, terwijl de gehele bevolking „slechts" 90 miljoen telt! Een feit is wel dat het aantal christenen opgesloten in deze getallen over het algemeen nieuwe christenen zijn en als zodanig vurige en overtuigde gelovigen. De meesten zijn christen geworden ondanks vervolging in eigen kring en ondanks tegenstand van familie en omgeving.

Als men vraagt waarom er zo weinig christenen zijn in Japan (± $\frac{2}{3}$%), dan is het bovenstaande het antwoord of meer in het algemeen: de onverschilligheid van de gemeenschap als zodanig t.o.v. het Christendom. Christendom is nog altijd een vreemde godsdienst in Japan. Als zodanig is ook de situatie van het Japanse Christendom geheel verschillend van de situatie in het westen. In het westen hebben ook niet-christenen een algemeen idee van wat Christendom is; hier absoluut niet. Belangrijk

[1] Dit getal, genoemd door prof. Yasusada, komt niet overeen met het getal dat gevonden wordt in de officiële statistieken van het Ministerie: 290.000 – 260.516.

is daarom voor de missionaris het bestuderen van het geestelijk klimaat en de religieuze basis in dit land en dit moet hij doen met enthousiasme, maar ook met veel begrip en sympathie. Dan pas kan hij er verantwoord toe overgaan de Blijde Boodschap te verwoorden in deze maatschappij.

Als men de godsdiensten verdeelt in twee typen, zoals prof. F. Heiler van de Universiteit van Marburg doet, nl. profetische en mystische godsdienst, dan kan men zonder meer zeggen dat alle godsdiensten in Japan behoren tot het mystische type. Dit soort religie bekommert zich niet om de sociale kant van het menselijk leven, het is gericht op een innerlijke ervaring in de mens, in de diepte van zijn geest. Door deze ervaring gaat de mens een nieuwe betekenis zien in het leven, hij voelt zich harmonieus verenigd met de kosmos. De Japanners in het algemeen voelen zich erg verbonden met de natuur. In de godsdienst willen zij een eenheid ervaren van zichzelf met de natuur. Om het verdere persoonlijk leven bekommert dit soort mystieke godsdienst zich niet, het geeft geen morele richtlijnen.

Vanuit deze gezichtshoek kan men de invloed van het Christendom in Japan beschouwen. Na honderd jaar van hernieuwde inzet en inspanning is het aantal christenen niet beduidend in Japan. Het christelijk ideaal is niet datgene wat de Japanners verwachten van een godsdienst. Zij verwachten troost te ontvangen en rust voor de geest en het Christendom kan dat ook geven, maar het eist ook en dat is juist iets wat men niet verwacht en ook niet verlangt. Het grijpt te veel in in het dagelijks leven van de mens.

Belangrijk in dit geval zijn echter niet de getallen, maar het feit dat de invloed van het Christendom niet beperkt is gebleven tot de sfeer van het geloof alleen. Na de Restauratie door Meiji is er niets geweest dat de sociale ethiek meer beïnvloed heeft dan juist het Christendom: de opvatting over de waardigheid van de mens, de gelijkheid van alle mensen, eerbied voor de vrouw, monogamie. Gedurende de laatste honderd jaren heeft er een ontzaglijke verandering plaats gegrepen in het ethische leven van het Japanse volk. Dit laat zien hoe in de christelijke traditie ethiek en religie een en hetzelfde zijn, terwijl het gescheiden is in de Japanse religies. Van de ene kant is het dus waar dat men de invloed van het Christendom niet moet afmeten aan het aantal gelovigen, maar van de andere kant is het evenzeer een feit dat het Japanse volk als zodanig zich niet ervan bewust is dat verbetering van het ethisch leven noodzakelijk een onderdeel is van godsdienstige vooruitgang. Maar al te vaak wordt verbetering

op alle gebied zonder meer gezien als modernisering of verwestelijking, terwijl men zich niet bewust is – en dit geldt niet alleen voor Japanners – dat verwestelijking vaak identiek is met verchristelijking.

DEEL II

Het verslag van de afdeling Religieuze Zaken

Het officieel rapport van de afdeling Religieuze Zaken van het Ministerie van Opvoeding vertelt ons, na een uiteenzetting over de protestante organisaties, dat de werken ondernomen door katholieken hoofdzakelijk activiteiten zijn van de verschillende orden, maar dat daarin nu langzamerhand verandering gaat komen door meer coördinerende richtlijnen van Rome. De Katholieke Kerk is verdeeld in 15 bisdommen en 123 orden of conventen (59 van mannen, 64 van vrouwen), die allen direct onder het Vaticaan vallen, terwijl ieder toch een eigen rol vervult. Men kan deze verdelen als volgt: opvoeding 42; propaganda 18; liefdadigheid 14; medisch 9; gebed 6; hulpverlening 5; landbouw 4; ondersteuning 3 enz.

Men kan zeggen, aldus dit verslag, dat Katholicisme wordt verkondigd als het familie-evangelie, terwijl het Protestantisme veelal het sociale evangelie genoemd kan worden. Het Katholicisme is bekend om zijn plechtigheden in de kerk en het huisaltaar in de huizen van de gelovigen, iets wat veel weg heeft van de boeddhistische wijze van eredienst. Ook verbiedt het Katholicisme als regel het huwelijk met een niet-katholiek. Het Protestantisme houdt zich meer bezig met individuen buiten familieverband waardoor het gevaar groot is dat zo'n enkeling weer gauw terugvalt in de niet-christelijke maatschappij. Omdat het Katholicisme meer werkt in familieverband is het gehalte van de gelovigen over het algemeen beter en afval minder groot. Als het verwarrende in Protestantisme wordt aangegeven het groot aantal verschillende richtingen. Eind 1956 waren er naast een katholieke en een orthodoxe groep 38 protestantse groepen. Bij verhuizen vallen de protestantse christenen van de ene overtuiging in de andere, zodat ze niet meer weten waar ze aan toe zijn, iets wat gemakkelijk leidt tot het opgeven van praktisch Christendom.

DEEL III

Statistieken

De statistische cijfers in deel III geven te zien dat er 1.177 kerken en kloosters zijn, 5.351 priesters, kloosterlingen en zusters (waaronder 2.122 buitenlanders) en 244.249 gelovigen. De Protestanten hebben 3.516

kerken, 4.515 bedienaren (1.044 buitenlanders) en 260.516 gelovigen.
Als speciaal opmerkenswaardig worden genoemd de christelijke instituten voor onderwijs en opvoeding. Er zijn 423 scholen(waaronder 218 katholiek); 22 van deze zijn universiteiten (waarvan 5 katholiek). Wel moet hier opgemerkt worden dat het begrip „Universiteit" in Japan een veel bredere betekenis heeft dan in Europa. Telt men allerlei soorten van bewaarscholen erbij, dan bereikt men het dubbele aantal.

Nabeschouwing

Zoals uit dit verslag blijkt erkent ook het Japanse bestuur het grote belang van het Christendom voor dit land. Als men echter de geringe directe resultaten ziet van het werk van zoveel missionarissen, dan kan men gemakkelijk tot de vraag komen: wat heeft het eigenlijk voor zin om zoveel missionarissen in te zetten voor een onderneming waarvan men haast met zekerheid zeggen kan dat het slechts zeer langzaam vruchten af zal werpen. Men bedenke dan echter wat boven reeds beschreven staat: de voornaamste invloed is momenteel niet de directe, doch de meer indirecte, de kerstening van een heidense maatschappij. Vandaar het niet hoog genoeg te schatten gewicht van onderwijs door christelijke organisaties. Deze vorm van onderwijs houdt niet per se in dat er godsdienst gedoceerd wordt, maar ongemerkt ondergaan de leerlingen een invloed die niet meer heidens is, doch algemeen ethisch en vaak ook echt christelijk genoemd kan worden. De christelijke scholen hebben ongetwijfeld de sympathie van het volk, met name van veel ouders die merken dat hun kinderen er een invloed ondergaan die anders is dan de staatsscholen geven kunnen.

Ook is het goed zich de centrale plaats te realiseren die Japan inneemt in het verre oosten. De snelle ontwikkeling die het de laatste eeuw heeft doorgemaakt heeft het niet alleen uiterst belangrijk gemaakt in het politieke en economische vlak, maar ook en vooral in het vlak van de geestelijke ontwikkeling. De richting waarin Japan zich ontwikkelt zal bepalend zijn, ook voor veel andere oosterse landen. Het Christendom moet hier aanwezig zijn als het gist in het deeg. Dit vraagt veel geduld en geloof van de kant van de missionarissen, maar de vruchten zijn zeker, al zal het tijd vragen, en misschien heel veel tijd. De recente benoeming van een Kardinaal ook voor Japan lijkt ons een erkenning van de kant van Rome van de belangrijke plaats die het Japanse Christendom inneemt in het verre oosten.

Tokyo

Kleinere Bijdragen

DR. ALPH. MULDERS

MISSIE EN LEEK

VAN 11–13 april 1961 zal te Nijmegen voor de negende maal een Nederlandse Missiologische Week worden gehouden, waarvan het algemeen onderwerp luidt: *Missie en Leek.*

Men heeft dit onderwerp gekozen naar aanleiding van de encycliek *Princeps Pastorum* (28 november 1959) van Paus Joannes XXIII, waar de organische plaats en taak van de leken het volle pond krijgt, zodat ongeveer de helft van de encycliek eraan gewijd wordt. In verband hiermede zal in de behandeling van de afzonderlijke onderwerpen de nadruk gelegd worden op de autochtone leken. Als doelstelling van de vorming dezer leken vermeldt de Paus: „Zij moeten, na een christelijke vorming, aangepast aan de omstandigheden van tijd en plaats, in staat gesteld worden om, ieder naar eigen vermogen, die verantwoordelijkheid op zich te nemen, waardoor zij kunnen bijdragen tot het welzijn en de groei van de Kerk, zowel tegenwoordig als in de toekomst". De apostolaatsplicht zowel van de individuele leken als van de christengemeenschappen vermeldt de encycliek in de volgende bewoordingen: „Alwie geacht wordt christen te zijn, moet er ten volle van overtuigd wezen, dat de eerste en voornaamste plicht van zijn geweten is, getuigenis af te leggen van de waarheid waarin hij gelooft en van de genade die zijn ziel heeft omgevormd . . . Maar het getuigenis door ieder afzonderlijk afgelegd, dient bekrachtigd te worden en als het ware verruimd door het getuigenis van de hele christengemeenschap , ongeveer op de wijze als in de eerste eeuwen na de stichting van de Katholieke Kerk, toen de eensgezindheid en de saamhorigheid van alle christenen voor hen een intense vreugde waren en een wederzijdse aansporing tot geloofsbeleving"; en nog: „door het gezamenlijk gebed tot God en door de gezamenlijke actieve deelneming in de H. Liturgie aan de viering der goddelijke geheimen wordt het christelijk leven van ieder afzonderlijk en van de gehele gemeenschap in hoge mate verrijkt en vervolmaakt." Ten slotte „zullen de autochtone christenen moeten leren naar vermogen de kerken, de godsdienstige verenigingen en de geestelijkheid, die zich geheel voor hen opoffert, door hun gaven vrijwillig te steunen; het is van geen belang, of zij weinig hiertoe bijdragen; het voornaamste is, dat het gegevene een duidelijk getuigenis is van hun christelijke overtuiging, die zij zich hebben eigen gemaakt".

Het voorlopig program van de negende Nederlandse Missiologische Week is als volgt samengesteld. Na de opening door de voorzitter, Mgr. Prof. Dr. Alph. Mulders, directeur van het Missiologisch Instituut der R.K. Universiteit, zal Prof. Mag. Dr. E. Schillebeeckx O.P. op dinsdagmiddag 11 april, *Theologische beschouwingen over de plaats van de leek in de groeiende Kerk*" houden, waarna P. Dr. Optatus O.F.M. Cap. „*de geschiedkundige ontwikkeling van het lekenapostolaat*" zal schetsen.

Op woensdag 12 april zal in de voormiddag P. Dr. Gregorius O.F.M. Cap. *„de missiemethodische betekenis van de leken-activiteit"* aantonen en in de namiddag zal P. G. de Knegt C.S.Sp. *„de vorming tot leken-apostolaat"* bespreken.

Op donderdag 13 april worden verschillende vormen van leken-apostolaat behandeld, nl. Father C. Juffermans M.H.F., *Het katechistenvraagstuk met als achtergrond Afrika;* P. C. Kokke S.C.J., *De Katholieke Actie met als achtergrond Latijns-Amerika;* P. Dries van Coillie C.I.C.M., *Het Maria-Legioen met als achtergrond het Verre Oosten.*

Zoals uit bovenstaand schemá blijkt, zal in de meeste bijeenkomsten slechts één inleiding worden gehouden; de bedoeling hiervan is, dat meer tijd beschikbaar komt voor gedachtenwisseling. Om deze zo goed mogelijk te bevorderen, zal de discussie na elke voordracht worden geleid door iemand, die hiervoor geruime tijd tevoren is uitgenodigd en zich dienaangaande met de inleider in verbinding heeft gesteld .

Ten gerieve van de deelnemers, resp. van de inleiders en discussieleiders verstrek ik hier enkele *bibliografische gegevens over het onderwerp: Missie en Leek.*

Aujoulat, L.: Situation et perspectives du laïcat missionnaire. R.M. 1951, p. 33–44.

Barres, O.: New Life for Lay Missionaries. Worldmission 11 (1960) 3, 104–109.

Bastid M.E.P., Claude: Catéchumenat d'adultes au Japon. M. de l'Eglise no. 28, févr. 1959 p. 4–11.

Bettray S.V.D., J.: Der Einsatz von Laien in den Missionsländern. Th. prakt. Q. 106 (1958) 127-134.

Bierbaum, M.: Glaubensverkündigung und Laienapostolat in der Mission. Z.M.R. 35 (1951) 101–116.

Blomjous, Mgr. J.: The position of the African Layman in the Church. African ecclesiastical Review 1 (1959) 74–79.

Bornet S.J., P.: L'apostolat laïque en Chine aux XVIIe et XVIIIe siècles. B.C.P. 1948, p. 40–67.

Bot, Th. H.: De Europese leken in de missie. H.M. 32 (1953) 222–228.

Butavand, A.: Les femmes médecins missionnaires. Louvain 1953.

Champagne O.M.I., J.: Le laïcat missionnaire. Festgabe-Dindinger, Aachen 1951, S. 172–185.

Chavasse, A.: Le laïc chrétien dans le dessein de Dieu. E.V. 4 (1952) 155–181.

Chiflet, J.: Le laïc au service de la mission. 160 pag. Paris 1960.

Congar O.P., Y.: Jalons pour une théologie du laïcat. Paris 1953.

— Der Laie. Entwurf einer Theologie des Laientums. 1956.

Duclos O.F.M., B.: Promotion des élites locales et universalisme. L.M.C. 1961, pp. 36–44.

Freitag S.V.D., A.: Das Apostolat der Laien in der neuen Missionsära. In: Die neue Missionsära. Kaldenkirchen 1953 S. 129–138.

Henninger S.V.D., J.: Le laïcat missionnaire. N.Z.M. 7 (1951) 56–63.

Hofmann, L.: Die Rechte der Làien in der Kirche. Tr.Th.Zt. 84 (1955) 341–362.

Kho, F. – Haas, H.: La tâche des laies dans les jeunes Eglises. E.V. 8 (1956) 433–440.

Kilger O.S.B., L.: Die geschichtliche Entwicklung des Laienapostolates. K.M.J. 10 (1943) 15–36.

— Geschichtliches zur Anpassung und Heranziehung der Eingeborenen bei der Missionsarbeit. Z.M. 17 (1927) 14–27.
L'Action Catholique aux Missions. Compte rendu de la dixième Semaine de Missiologie de Louvain (1932). Louvain 1932.
Lasaga, J. I.: Responsabilités des laïcs en Amérique Latine. L.M.C. 8 (1958) 188–199.
Laufer M.S.C., Carl: Die Mitarbeit der Eingeborenen beim Aufbau eines christlichen Gemeindelebens. N.Z.M. 9 (1953) 109–121; 214–223; 306–313.
— Zur Katechistenfrage im Vikariat Rabaul. N.Z.M. 5 (1948) 121–128.
Le laïcat et les missions. Rapport de la quatrième semaine d'études missionnaires du Canada, tenue à Montréal, du 16 au 22 Octobre 1950. Ottawa 1951, 276 pag.
Le Rôle des Laïcs dans les Missions. Rapports et compte rendu de la XXIIe Semaine de Missiologie de Louvain 1952. Desclée de Brouwer 1953.
Malevez S.J., L.: La fonction du laïcat dans l'Église. Rev. du Clergé africain 7 (1952) 1–15.
Masson S.J., J.: Laïcs missionnaires ou missionnaires séculiers. N.R.Th. 74 (1952) 418–419.
— Définition du laïcat missionnaire. Rev. de l'Aucam 1950, p. 3–12.
Melaine Le Hurt S.M.M.: La formation des élites autochtones.
Menasce O.P., P. de: Du rôle des laïcs en pays de mission. K.M.J. 10 (1943) 8–14.
Molette, Ch.: L'action catholique dans la pensée de Jean XXIII. L.M.C. 1961, pp. 55–67.
Müller S.V.D., K.: Der Laie in der Mission. In: Die Weltmission der Kirche. Aschaffenburg 1960, S. 82–89.
Paventi, J.: El laïcado misionero. Misiones Extranjèras 1952, p. 34–46.
Perbal O.M.I.,A.: L'action catholique dans les missions. E.D. 1952, p. 154–179.
Peters, J.: Laienseminar, eine revolutionäre Masznahme? D.R.M. 1952, S. 41–44.
— Die Notwendigkeit des Laieneinsatzes in den Missionen von heute. Collectanea über das Werk der Glaubensverbreitung, Sept. 1955, S. 4631–4648.
— Dasz die in den Missionen für die Kirche tätigen Laien in spiritueller, weltanschaulicher und praktisch-technischer Hinsicht eine gute Ausbildung erhalten. Herder-Korrespondenz 13 (1958–59) 279–289.
— Um mehr Katechisten in den Missionen und deren noch bessere Ausbildung. Vom Missionsfeld der Kirche. Sept 1960, S. 3586–3595.
Philips, G.: Le rôle du laïcat dans l'Eglise. Paris-Tournai 1953.
— L'état actuel de la pensée théologique au sujet de l'apostolat des laïcs. Eph. Theol. Lev. 35 (1959) 877–903.
Quéguiner M.E.P., M.: L'action sur les classes cultivées. L.M.C. 1961, pp. 27–35.
Rahner S.J., K.: L'apostolat des laïcs. N.R.Th. 88 (1956) 3–33.
Rauscher W.J., Fr.: Die Mitarbeit der einheimischen Laien am Apostolat in den Missionen der Weissen Väter. Münster i.W. 1953.
Seumois O.M.I., A.: Notion du laïcat missionnaire. E.V. 3 (1951) 177–190.
— Fonction du laïcat missionnaire. N.Z.M. 7 (1951) 173–193.
— Vocation au laïcat missionnaire. N.Z.M. 8 (1952) 211–229.
— L'apostolat laïc de l'antiquité selon les témoignages patristiques. E.D. 1952, p. 126–153.
— Laïcs missionnaires: définition du laïc, du clerc et du religieux. R.M. 1951, p. 85–88.

Semmelroth S.J., O.: Kirche, Laie, Sendung. Tr.Th.Zt. 64 (1955) 332–340.
Spaeni, A.: Quelques réflexions sur la position du laïc dans le travail missionnaire de l'Eglise. Laïcat missionnaire 1952, Sept., p. 19–28.
Suenens, Mgr. L. J.: Théologie de l'Apostolat. Commentaire doctrinal de la promesse légionnaire. Bruges 1951.
Sugranyes de Franch, R.: L'apostolat des laïcs en Amérique latine. K.M.J. 21 (1954) 56–62.

Miscellanea

Afrikaans College te Rome – Overeenkomstig de wens van Paus Joannes XXIII zal te Rome een college opgericht worden om de toekomstige leiders van de Afrikaanse landen in katholieke geest op te leiden. Reeds Paus Pius XII had in de encycliek „Fidei donum" op de noodzaak gewezen om de jonge Afrikaners, die in Europa en Amerika studeren, katholiek te onderrichten, voordat zij aan de communistische propaganda ten offer vallen. In Vaticaanse kringen rekent men erop, dat de leken van de katholieke wereld dit project van de Paus met hun financiëlesteun zullen helpen verwezenlijken.

Missiologische Voordrachten te Lyon – In januari-maart 1961 hebben de Facultés catholiques te Lyon voor de 21e maal een cyclus van missiologische voordrachten doen houden, gewijd aan het algemeen onderwerp: „*Dans l'attente du Concile . . . L'Eglise accueille les richesses du monde*".

De afzonderlijke onderwerpen waren: Le monde entier au Concile, door P. Naidenoff S.J. – Civilisations et catholicité – note de l'Asie dans l'harmonie chrétienne, door Prof. M. Takeno – A l'écoute des Églises oriëntales, door P. Wenger A.A. – Le sacré religieux et le sacré liturgique dans le monde noir, door Dom Maertens O.S.B. – Ce que le laïcat peut offrir au Concile, door Dr. Aujoulat.

Jos Peters, S. Theol. Dr. h.c. – In november 1960 heeft Zijne Eminentie Jos. Kard. Frings, aartsbisschop van Keulen, in naam van de senaat der Sophia-Universiteit te Tokyo, de wetenschappelijke medewerker aan het bureau van het Pauselijk Genootschap tot Voortplanting des Geloofs te Aken, gepromoveerd tot Doctor S. Theologiae honoris causa.

Al degenen, die de talrijke doordachte en leidinggevende publikaties op missiologisch gebied van de heer Peters kennen en waarderen, verheugen zich ten zeerste over deze bijzondere erkenning van zijn wetenschappelijke en hoogst verdienstelijke arbeid, te meer omdat een eredoctoraat in de H. Godgeleerdheid tot dusver slechts uiterst zelden aan een leek verleend werd.

Pater H. Haeck S.J. †. – Op 20 november 1960 overleed te Rome op 72-jarige leeftijd, tengevolge van een hartverlamming, de Vlaamse pater Herman Haeck S.J., sinds 1947 directeur van de internationale persdienst Agentia Fides. Bovendien was

hij voorzitter van de internationale federatie van katholieke persagentschappen. R.I.P.

Bisschoppelijke hiërarchie in Indonesië – Paus Joannes XXIII heeft op 3 jan. 1961 in Indonesië de bisschoppelijke hiërarchie ingesteld. De kerkelijke ressorten werden alle tot bisdommen, resp. aartsbisdommen, verheven. De kerkelijke indeling is thans als volgt:

Aartsbisdom Djakarta met als suffragaan-bisdommen Bandoeng en Bogor (de vroegere apost. prefectuur Soekaboemi).

Aartsbisdom Semarang met als suffragaan-bisdommen Poerwokerto, Soerabaja en Malang.

Aartsbisdom Pontianak met als suffragaan-bisdommen Bandjermasin, Samarinda, Ketapang en Sintang.

Aartsbisdom Medan met als suffragaan-bisdommen Palembang, Pankalpinang, Tandjung-Karang en Padang.

Aartsbisdom Makassar met als suffragaan-bisdommen Menado en Amboina.

Aartsbisdom Endeh met als suffragaan-bisdommen Atabua, Larantuka, Ruteng en Den Pasar.

Alle apostolische vicarissen werden tot residentiële bisschoppen, resp. aartsbisschoppen, bevorderd. Alle ordinarissen zijn op de plaats gebleven met uitzondering van een omwisseling tussen mgr. G. Manek, die aartsbisschop van Endeh is geworden, en mgr. A. Thijssen, die bisschop van Larantuka is geworden.

De apostolische prefecten van Soekaboemi (thans bisdom Bogor), Ketapang, Sintang, Tandjung-Karang, Padang en Den Pasar werden benoemd tot apostolische administratoren van de hun toevertrouwde gebieden, die tot bisdommen werden verheven.

Volgens de jongste gegevens steeg na de tweede wereldoorlog in Indonesië het aantal katholieken van 784.317 tot 1.176.693, priesters van 694 tot 963, broeders van 413 tot 539, zusters van 1675 tot 2472, groot-seminaristen van 82 tot 126, klein-seminaristen van 416 tot 1.419.

GEBED VOOR DE MISSIONARISSEN

opgesteld door Z. H. Paus Joannes XXIII

Zie neer, Heer, op uw missionarissen, priesters, kloosterlingen en leken, die alles in de steek hebben gelaten om te getuigen voor Uw woord en Uw liefde. Wees voor ieder van hen „een machtig beschermer, een sterke steun, een beschutting tegen woestijnwind, een verfrissende koelte in de hitte van de dag, een bescherming tegen de moeilijkheden, een waarborg tegen het vallen". Ondersteun hen in de moeilijke ogenblikken, richt hun krachten, troost hun harten, bekroon hun werken met geestelijke overwinningen. Zij zoeken geen menselijke successen of vergankelijke goederen, maar enkel Uw triomf en het heil der zielen. Uw aanbiddelijk beeld op het kruis, dat hen heel hun leven vergezelt, spreekt hun van heldenmoed, zelfverloochening, liefde, vrede. Wees hun toeverlaat en hun leidsman, geeft hun licht en kracht, opdat door hen Uw gezegende naam steeds beter gekend worde in de wereld en zij, omringd door een steeds groter aantal van Uw zonen, U een hymne van dankbaarheid, verlossing en glorie mogen toezingen. Amen.

Boekbespreking

Liturgy and the Missions. The Nijmegen Papers. Edited by JOHANNES HOFINGER S.J.- P. J. Kenedy and Sons, New York 1960. 308 pag.

Mission und Liturgie. Der Kongress von Nimwegen 1959. Herausgegeben von JOHANNES HOFINGER. Matthias-Grünewald-Verlag, Mainz 1960. 206 S.

Missions et Liturgie. Rapports et compte rendu de la première semaine internationale d'études de liturgie missionnaire. Nimègue-Uden 1959. Bruges, Abbaye de Saint-André 1960. 248 pp.

Na al hetgeen reeds in tijdschriften en bladen geschreven werd over de „internationale studieweek over missie en liturgie" – onder de bezielende leiding van P. Joh. Hofinger S.J. georganisserd door het Missiologisch Instituut der R.K. Universiteit en het Interdiocesaan Liturgisch Secretariaat te Nijmegen – behoeft het volledig verslagboek, dat thans in drie talen voor ons ligt, geen diepgaande bespreking meer; we kunnen volstaan met de gehouden referaten nog eens de revue te laten passeren.

Op de plechtige *openingsvergadering* te Nijmegen begroette Prof. Alph. Mulders namens de organisatoren de aanwezigen met een hier slechts ten dele afgedrukte toespraak in het Frans; vervolgens hield de voorzitter, Z. Em. Val. Kard. Gracias, aartsbisschop van Bombay, een programmatische openingsrede in het Engels, en sprak Mgr. J. Blomjous W.P., bisschop van Mwanza (Tanganyika) over missie en liturgie in het Nederlands.

De eerste eigenlijke werkdag – de werkvergaderingen werden gehouden te Uden– was gewijd aan enkele *fundamentele beginselen.* P. J. Schütte, generale overste S.V.D., beklemtoonde de voorrang van het geestelijke en godsdienstige in het missiewerk; P. André Seumois O.M.I. stelde het liturgisch probleem in het licht van de missiegeschiedenis; Mgr. Thomas Fernando, bisschop van Tuticorin (India), Mgr. C. van Melckebeke C.I.C.M., oud-missiebisschop in China en apost. visitator te Singapore, en Mgr. A. Nelson, bisschop van Stockholm, wezen op de noodzakelijkheid van liturgische vernieuwing in hun gebied. Het verslagboek voegt hieraan nog de tekst van een niet uitgesproken inleiding toe, nl. van Bonifaas Luykx O.Praem., Aanpassing van de liturgie in de missies.

Op de tweede dag werden de besprekingen over de *viering van het H. Misoffer* ingeleid door een referaat van Mgr. J. Duschak S.V.D., apost. vicaris van Calapan (Filippijnen) over de verschillende vormen van misviering, die in de missies mogelijk zijn; Mgr. Angelo Fernandes, aartsbisschop-coadjutor van New-Dehli en Simla, besprak de zgn. gemeenschapsmis; Mgr. C. Kramer O.F.M., bisschop van Luanfu, behandelde de waarde en de vormgeving van een priesterloze zondagsdienst.

De derde dag was gewijd aan *de liturgie van de Sacramenten.* Mgr. T. van Valenberg O.F.M. Cap., oud-apost.-vicaris van Pontianak (Indonesië) en thans consultor van de S. Congregatio de Propaganda Fide, sprak over het belang van de sacramenten en hun waardige viering juist in de missiegebieden. Het sacrament van het Doopsel en het daaraan voorafgaande katechumenaat, die voor de missie een bijzondere

betekenis hebben, waren de onderwerpen, die P. R. Dijker S.M.M., missionaris op Kalimantan (Indonesië) behandelde. Mgr. E. D'Souza, aartsbisschop van Nagpur (India), bepleitte het herstel van het diakonaat als aparte hiërarchische functie – een overigens omstreden vraagstuk –, omdat hij hierin een hulpmiddel zag ter verlichting van het grote priestergebrek.

De vierde dag stelde de problemen rond *het rituale* aan de orde. Mgr. Lino Gonzaga y Rasdesales, bisschop van Palo (Filippijnen), bepleitte een volledige herziening en aanvulling van het rituale overeenkomstig de eisen van de verschillende missiegebieden. Mgr. J. van Cauwelaert C.I.C.M., apost. vicaris van Inongo (Kongo), besprak het algemeen aanvaarde, maar nog te zelden toegepaste beginsel, dat plaatselijke gebruiken moeten worden opgenomen in de liturgie. Rev. Swami Amaladasan (India) hield een gedocumenteerde voordracht over de gewijde muziek ten dienste van de liturgie in de missie.

Op de vijfde dag, gewijd aan de *liturgische vorming en samenwerking*, besprak P. J. Hirtz C.S.Sp., rector van het regionaal seminarie te Brazzaville (Afrika), de liturgische vorming op de missie-seminaries, en bepleitte Mgr. Jos. Cordeiro, aartsbisschop van Karachi (Pakistan), de oprichting van liturgische centra in de missie. Mgr. Thomas Pothacamury, aartsbisschop van Bangalore (India), hield voor de bisschoppen, in afzonderlijke vergadering bijeen, een inleiding over hun taak inzake het liturgisch apostolaat.

Ook de slotrede van de voorzitter, Z. Em. Val. Kard. Gracias, aartsbisschop van Bombay, wordt volledig afgedrukt.

Deze keurig-verzorgde verslagboeken bieden een uiterst waardevolle verzameling van deskundige bijdragen over „missie en liturgie"; de hierboven aangeduide inhoud beveelt zich zelf aan.

Nijmegen A.M.

GASTON VON BULCK S.J.: *Autour du Problème Missionnaire. Etudes de Missiologie de 1932 à 1957.* Studia Missionalia 10 (1960) 1–245. Roma 1960.

Dit tiende voluum van de Studia Missionalia bevat een geordend overzicht van de literaire neerslag der vijfentwintigjarige (1932–1957) werkzaamheid van de missiologische faculteit der Gregoriana van de P.P. Jezuïeten te Rome.

Het eerste gedeelte, getiteld „de zaaiers", herdenkt hun intussen overleden missiologen, nl. P. Pierre Charles (†1954), Mgr. Th. Monnens (†1956) en P. José Zameza (†1957). Vooral het uitvoerig In Memoriam van P. Charles (blz. 3–56), die van 1932 tot 1938 gedurende een bepaalde tijd van het jaar ook te Rome doceerde, doet ons een keer te meer zijn onvermoeide en gevarieerde pioniersarbeid bewonderen en waarderen en geeft een thematisch-geordende bibliografie van deze ook als schrijver zo vruchtbare werker. Het In Memoriam van Mgr. Th. Monnens (blz. 57–74) schetst het goeddeels onbekende en moeizame werk van deze bescheiden, doch rusteloze zwoeger voor de Heer, gestorven als vertegenwoordiger van de H. Stoel in Ethiopië. Naast genoemde Brusselaar en Belgisch Limburger wordt een Spanjaard piëteitvol herdacht, nl. P. José Zameza, van 1954 tot 1957 deken van

de missiologische faculteit aan de Gregoriana en aldaar gedurende een kwarteeuw hoogleraar in de inleiding tot de missiewetenschap (blz. 75–84).

Het tweede gedeelte, getiteld „de maaiers" (blz. 85–152), verstrekt bibliografische gegevens over twaalf professoren, die nog tegenwoordig aan de missiologische faculteit doceren, onder wie met name P. Pasquale d'Elia, van 1943 tot 1953 deken van genoemde faculteit, een respectabel aantal (312) publikaties op zijn naam heeft staan.

Het derde gedeelte, getiteld „enkele aren", honoreert vooreerst P. Pedro de Leturia, die, ofschoon niet aan de missiologische faculteit verbonden, hiertoe als Amerikanist toch een waardevolle bijdrage heeft geleverd (blz. 153–159). Vervolgens worden de artikelen vermeld, verschenen in de reeks Studia Missionalia, welke genoemde faculteit vanaf 1943 als jaarboek publiceerde. De samensteller heeft de behandelde stof in de volgende rubrieken ondergebracht: bijbelse missieleer; dogmatische missieleer; missierecht; missiegeschiedenis; protestantse zending; hulpwetenschappen; missiografie. Na de vermelding van de schrijvers en de titels van hun artikelen (blz. 163–167) wordt hiervan nog een kort résumé gegeven in het Frans (blz. 168–216).

Een alfabetisch register van zaken (blz. 217–241) en personen (blz. 243–244) besluiten dit keurig-verzorgd en nauwkeurig naslagwerk, dat aan alle beoefenaars van de missiologie welkome diensten zal kunnen bewijzen.

Nijmegen A.M.

Livinus Vriens O.F.M. Cap.: *Critical Bibliography of Missiology.* 127 blz. Nijmegen 1960.

De V.S.K.B. (Vereniging voor Seminarie- en Kloosterbibliothecarissen) is begonnen met de uitgave van een „Bibliographia ad usum Seminariorum", waarin bovenstaande uitgave als vol. E.2 verscheen. Als men let op de opzet en de bedoeling van deze bibliografie, nl. „ad usum Seminariorum", mag men de uitvoering ervan als geslaagd beschouwen. De samensteller heeft de bibliografische gegevens in acht hoofdstukken ondergebracht, nl. algemene werken, missieleer, missierecht, missiemethodiek, missiegeschiedenis, missiografie, missieactie, hulpwetenschappen; voor de gegevens betreffende het missierecht heeft sch. zich de medewerking verzekerd van zijn confrater P. Dr. Anastasius Disch O.F.M. Cap., (blz. 52–67) en voor een van de hulpwetenschappen, nl. de taalwetenschap, die van Prof. Dr. J. Wils (blz. 114–118). Wat het in de titel toegevoegde bijvoeglijk naamwoord „critical" betreft, merken we op, dat deze kritische aantekeningen uiteraard kort zijn en dat men over deze beoordeling begrijpelijkerwijze hier en daar met de Sch. van mening zou kunnen verschillen.

Het welkom en waardevol boekje zal ongetwijfeld goede diensten bewijzen aan al wie zich in kort bestek over missiologische literatuur wenst te oriënteren. Het kan tevens leren, dat ook missiologie een vak is, hetwelk een afzonderlijke behandeling vereist en verdient, zodat elke poging om deze materie ergens anders in te lassen, uiteraard beneden de maat moet blijven.

Nijmegen A.M.

Prof. Dr. W. H. van de Pol: *Het Getuigenis van de Reformatie*. 280 blz. J. J. Romen & Zonen, Roermond 1960.

Prof. van de Pol geeft in het inleidend hoofdstuk (blz. 7–27) van zijn nieuwste boek, dat kan beschouwd worden als een vervolg op het in 1948 verschenen „Christelijk Dilemma", – een schets van de oecumenische situatie, zoals deze momenteel in feite zich voordoet. In de volgende hoofdstukken benadert hij vanuit het getuigenis der Reformatie het ingewikkelde vraagstuk van de verhouding en eventuele toenadering en hereniging tussen de Katholieke Kerk en de kerken, die uit de Reformatie zijn ontstaan. Onder „getuigenis" wordt verstaan de eigenlijke en principiële boodschap, het oorspronkelijk „Anliegen" waarover alle reformatorische christenen het met elkaar eens zijn. Dit getuigenis heeft een blijvende uitdrukking gevonden in de officiële belijdenisgeschriften van de reformatorische kerken. Noodzakelijke beperking bracht mee, dat alleen de officiële belijdenisgeschriften van de Ned. Hervormde en Gereformeerde kerken van Nederland (de zgn. drie formulieren van eenheid in de catechismus van Genève) als bron werden gebruikt.

De analyse van het oergetuigenis der Reformatie – sch. meent, dat er in de hedendaagse protestantse kerken velen zijn, voor wie het wel goed is eraan herinnerd te worden, waarom het oorspronkelijk nu eigenlijk ging in het getuigenis der Reformatie – heeft geleid tot de beschrijving van tien hoofdelementen als wezenlijke trekken in de houding van alle reformatorische christenen tegenover de Katholieke Kerk: de enige troost (blz. 28–45), het Woord van God (blz. 46–66), een waar geloof (blz. 67–95), de ellende van de mens (blz. 96–111), de enige Zaligmaker (blz. 112–129), door genade alleen (blz. 130–150), het christelijk leven (blz. 151–179), de ware Kerk (blz. 180–205), Doop en Avondmaal (blz. 206–225), aanbidding in geest en waarheid (blz. 226–247).

Het slothoofdstuk „oecumenisch uitzicht" (blz. 248–280) geeft een op jarenlange ervaring en vergelijking gebaseerde uiteenzetting over de kansen van de hereniging, over wat oecumenisch mogelijk en niet mogelijk is, over wat wel en niet verwacht mag worden en over de weg, die werkelijk tot het einddoel zou kunnen leiden.

Aanvankelijk had sch. dit boek een andere titel toegedacht: *Het reformatorisch belijden in oecumenisch perspectief.* Deze titel geeft de inhoud en de bedoeling van het boek voldoende duidelijk weer. De overweging echter, dat hij te lang is, deed omzien naar een betere formulering. Ten slotte werd het: Het getuigenis van de Reformatie. In het woord „getuigenis" is het oecumenisch aspect verdisconteerd.

Men kan de sch. niet anders dan dankbaar zijn voor dit geladen boek en hem tevens gelukwensen, dat hij erin geslaagd is zo objectief mogelijk vast te stellen, wat de Reformatie volgens haar overtuiging gemeend heeft tegen de Kerk van Rome te moeten inbrengen. Zonder een klaar en duidelijk inzicht in de inhoud en draagwijdte van dit getuigenis is het onmogelijk om reformatorische christenen werkelijk te verstaan en een vruchtbaar gesprek met hen te voeren. Wat het katholieke antwoord zal moeten zijn is niet de zaak van één enkele theologische uiteenzetting, maar van een langdurige en geduldig volgehouden ontmoeting en discussie tussen katholieke en reformatorische gesprekspartners.

Nijmegen A.M.

LIC. F. GEERTS: *De Missionarissen.* Overdruk uit Flandria nostra, deel IV blz. 213–268.

Dit geschrift is een overdruk uit het in 1959 verschenen vierde deel van het werk *Flandria nostra, ons land en ons volk, zijn standen en beroepen door de tijden heen*, onder redactie van J. L. Broeckx, C. de Clercq, J. Dhondt en M. A. Nauwelaerts.

De schrijver, die zijn welversneden pen in dienst van de missie heeft gesteld, beschouwt als „missionarissen" al die Vlamingen, die, voor de uitbreiding van het Rijk Gods, in de vreemde en dus buiten hun volksgemeenschap gaan werken. Hij verdeelt zijn geschiedkundig overzicht in: de Middeleeuwen (blz. 214–217) de zestiende eeuw (blz. 217–221), de zeventiende eeuw (blz. 221–232), de achttiende eeuw (blz. 232–236), de negentiende eeuw (blz. 236–254), de twintigste eeuw (blz. 254–262). De beschrijving wordt met vele foto's en een mooie kaart (Vlaamse missionarissen in Noord- en Zuid-Amerika in de 16e, 17e en 18e eeuw) verlucht en van aantekeningen en een beknopte bibliografie (blz. 262–268) voorzien. De tekst werd reeds enkele jaren geleden vervaardigd, zodat de kaart op blz. 255 ende statistische gegevens op blz. 262 niet meer up to date zijn.

Het geheel is levendig geschreven en laat de belangstellende lezer nader kennis maken met o.a. de Franciscaner-lekebroeder Pieter van der Moere of Pieter van Gent, de grote opvoeder van het Mexicaanse volk in de 16e eeuw; met de Kapucijn Joris van Geel, die in 1653 in Kongo als martelaar viel; met de wereldgeestelijke Karel Nerinckx, in het begin van de 19e eeuw een onvermoeid werver van missionarissen; met de leek Pieter Jan de Nef, een Turnhouts tijkfabrikant en wijnhandelaar, die in dezelfde tijd zijn fortuin besteedde om de missies, vooral in Amerika, te steunen; met Karel van Quickenborne en Pieter de Smet, de hoofdfiguren van de Vlaamse Jezuïeten van de eerste helft der 19e eeuw in Amerika; met Pater Damiaan (Jozef de Veuster), die in 1889 op het melaatseneiland Molokai aan de gevreesde ziekte bezweek; met de Vlaamse Scheutisten, die samen met de Nederlanders Mgr. Hamer en de paters Dobbe en Zijlmans, in de Bokseropstand in China vielen; met Mgr. V. Roelens W. P., die beschouwd mag worden als een der grondleggers van de christelijke beschaving in Centraal-Afrika, en met zovele anderen. Boeiende lectuur.

Nijmegen A.M.

Où en est l'enseignement au Congo? Bureau de l'Enseignement Catholique, Léopoldville, République du Congo, en Nationaal Secretariaat Pauselijke Missiewerken, Brussel, 1960.

De recente gebeurtenissen in de Kongo, en met name ook de houding die daarbij werd aangenomen door bepaalde Afrikaanse groepen tegenover de Kerk en de missie, hebben ieder denkend mens voor klemmende vragen gesteld. Nationalistische tendensen had men, sinds 1945, reeds enige tientallen malen ad oculos gedemonstreerd gezien. Men kent zo langzamerhand wel dit typische klimaat. Maar nu opeens deze eruptie! Dit gevaar! En had men dan van de stand der missionering niet een andere indruk gekregen uit vroegere berichten? En wat het schrijnend tekort aan autochtone, geschoolde leiders aangaat, – hadden de regering en de

missie niet blijk moeten geven van een diepere, en verder vooruitziende blik? Had men niet sneller en krachtiger dienen te streven naar het bereiken van de top in de onderwijspiramide? Heeft men de kracht van het inheemse ontwikkelingsritme in het verleden niet onderschat?

Met grote moed heeft het centrale Bureau de l'Enseignement Catholique, te Léopoldville, al dergelijke vragen onder de ogen gezien, en met bewonderenswaardige tact heeft het daarop in deze brochure geantwoord. Overweegt het sentiment, of zelfs het ressentiment, dan komt men hier immers voor een zwart-wit politiek te staan. Het antwoord valt enkel negatief, resp. positief uit. Het Bureau heeft van zijn kant blijkbaar deze positie aangevoeld en het geeft dus allereerst feiten, zakelijke en nuchtere feiten. Het licht de ontwikkeling toe, historisch, sociologisch, cultureel, praktisch en opvoedkundig. Immers zo alleen wordt de basis gelegd voor een oordeel, dat werkelijk redelijk is en dat iets betekenen kan. Een concrete conclusie wordt in deze brochure daarom ook niet voorgesteld. Niet omdat men deze zou vrezen, maar omdat de afgedrukte, en volgens een zeer rationele methode opgebouwde statistieken, overzichten en grafieken vanzelf tot matiging leiden. Voor het onderwijs in de Kongo heeft de missie jarenlang gedaan wat ze kon. De taak was echter enorm zwaar, en de krachten waren gering in aantal. Hoe weinig beseft men soms in Europa, onder wat voor omstandigheden precies de missionarissen in de tropen te werken hebben! En dan behoeft men van de tegenwerking, in allerlei vorm, nog niet te spreken.

Voor wie goed leest, verrijst er in deze kleine brochure achter het spel der getallen en percenten het beeld van een cultuur waarin, aan het begin der twintigste eeuw, van onderwijskundig standpunt nog vrijwel alles moest worden opgebouwd. Het begrip „opvoeding", in de westerse zin, ontbrak. Onvermijdelijk diende de bevolking in dit opzicht te worden geschoold. De vraag was maar: Hoe precies? Welke eisen konden worden gesteld? Welke methode kon worden gevolgd? En daarnaast klemde steeds de economisch-praktische vraag: Hoe zou men komen aan geschikte krachten, de nodige gebouwen, de onmisbare subsidies? Uit het overvloedig geboden materiaal tot slot slechts één greep. Naar de gegevens uit 1960, waarop het bekende Unescorapport berust, bedraagt het percentage der „scolarisation primaire" in de Congo 56%; d.w.z. dat het land op dit punt op ongeveer dezelfde hoogte staat als Spanje, Mexico, China, de Zuid-Afrikaanse Unie. Het nadert bijna de 60%, d.w.z. de hoogte van de oude cultuurgebieden in Europa (Nederland, Scandinavië). En aan de andere kant van de ladder verdient het vermelding, dat al de huidige Kongolese universitaire studenten juist van het middelbaar onderwijs der missie stammen. Het Lovanium, in Léopoldville, telden in 1960 een aantal van 551 studenten. De staatsuniversiteit van Elisabethville had er 278.

Nijmegen J. Wils

John Günther, *Afrika in de branding;* Bussum, F. G. Kroonder, 800 pag.; z.j. f 19,75.

De auteur van dit omvangrijke werk is een Amerikaanse journalist, maar zonder twijfel een vakman van de bovenste plank. Na het grote succes van zijn „Inside"-boeken over Azië, Europa en de U.S.A. heeft hij thans het „zwarte" werelddeel,

Afrika, onder de loep genomen. Zijn stijl is steeds snel en helder, concreet en vol sfeer, zoals dat bij een waarnemer-van-beroep past. De kunst om allerlei details tot een groot geheel te synthetiseren verstaat hij uitstekend. Elk van zijn hoofdstukken laat een scherpe indruk achter; een samenvattend Besluit (791–796) rondt het geheel af. Een „kenner" van Afrika in de wetenschappelijke zin is Günther intussen niet, zelfs niet als men de term „wetenschappelijk" enkel in de zin van het een of ander specialisme zou nemen. Zijn benadering is die van de eerste pagina der grote bladen. Het zijn vooral de actuele politieke en algemene vragen die zijn aandacht hebben. De historie van het land, de economie, de sociale en culturele achtergrond, en met name ook de inheemse religies, worden slechts spaarzaam, en terloops, belicht. Toch onderschatte men daarom Günther's werk niet. Aan deze scherpe, flitsende reportages is enorm veel arbeid besteed. Gedurende bijna drie jaar doorkruiste Günther in allerlei richtingen het bestudeerde gebied. Vanuit Marokko voert hij de lezer, met de wijzers van de klok mee, successievelijk door Algiers, Tunis, Lybië, Ethiopië, Oost-Afrika, de Zuidafrikaanse Unie, de Rhodesias, de Kongo, en de Franse en Engelse gebieden in West-Afrika. Het slotstuk – en dat zal wel geen toeval zijn – vormt het bezoek aan Monrovia. Telkens is het oordeel gebaseerd op veel contact met de lokale leiders, vooral die in de politiek.

Voor een reeds enigszins geöriënteerd lezer valt er uit dit boek derhalve veel te leren. Zal het eindoordeel in bepaalde gevallen hem niet geheel bevredigen, is ook veel van de hier gegeven zakelijkheden reeds door de historische praktijk achterhaald, de vergelijking van zoveel uiteenlopende streken en situaties wekt toch steeds gedachten. Al was het slechts deze: dat zelfs deze Amerikaanse top-journalist, die toch niet tegen scherpe conclusies opziet, de kracht van het Afrikaanse nationalisme blijkbaar heeft onderschat. De krachten op de bodem zijn sterker gebleken dan Günther heeft bevroed.

Nijmegen J. Wils

Dr. A. Drubbel M.S.C. *Wijsheid*, uit de grondtekst vertaald en uitgelegd (De boeken van het Oude Testament, deel VIII/boek IV), J. J. Romen & Zonen, Roermond en Maaseik, 1957.

Dr. B. N. Wambacq O.Praem.: *Jeremias, Klaagliederen, Baruch, Brief van Jeremias* (De boeken van het Oude Testament, deel X), J. J. Romen & Zonen, Roermond en Maaseik, 1957.

Door een slordigheid van ondergetekende is de bespreking die hij ruim anderhalf jaar geleden, juist voor zijn vertrek naar Jerusalem, van deze twee boeken schreef, verloren geraakt. Ging het hier om mode-boeken die na korte tijd in vergetelheid raken, dan zou de fout niet meer te herstellen zijn. Maar gelukkig betreft het delen van een serie die is bedoeld om priesters en leken een heel leven lang tot gids te dienen in de doolhof van het Oude Testament. Zulke boeken verdienen dat men er ook enige jaren na hun verschijnen nog over spreekt. Vandaar het verzoek van de redactie om er alsnog enige regels aan te wijden.

In zijn inleiding op het boek der Wijsheid behandelt Dr. Drubbel zakelijk en sober de kwesties van taal en titel, tijd en plaats van ontstaan, de achtergronden

van de schrijver, zijn karakter en bedoelingen, de lezerskring voor wie hij schreef en de waardering van het boek in de kerk der eerste eeuwen. Omdat een systematische weergave van de doctrinaire rijkdom in zulk een kort bestek hem niet raadzaam, want noodzakelijk onbevredigend, voorkwam, beperkt de geleerde commentator zich in deze inleiding tot één kwestie, nl. die van de lichamelijke verrijzenis. Hij meent dat de auteur van Wijsheid de leer over de verrijzenis waarschijnlijk wel kende, maar deze in zijn boek niet uitdrukkelijk naar voren heeft willen brengen, wellicht omdat zij nog te weinig geloofsbezit was van de Joden in Egypte – hetgeen Dr. Drubbel met de uiterste behoedzaamheid naar voren brengt. In zijn zorgvuldige vertaling van de gewijde tekst komt de gloedvolle en naar onze moderne smaak soms exuberante stijl van Wijsheid zeer goed tot zijn recht. Sterk contrasteert hiermee de uiterst nuchtere, soms bijna houterige stijl van het commentaar, waarin de auteur met volkomen beheersing van zijn onderwerp de gedachtengang van de gewijde schrijver verklaart, uitleg geeft van de gekozen termen en duistere plaatsen toelicht. Al met al een voorbeeldig boek, dat voor veel intekenaars de aanleiding zal zijn om zich te verdiepen in een heel bijzonder stuk van het Oude Testament, bestemd om een voorname rol te spelen in de Openbaring. Hier ontmoeten wij immers voor het eerst een Jood die heeft leren denken en zich uitdrukken in het Grieks, de taal der filosofen. Hier wordt het oude depositum fidei verdiept en verrijkt en worden uitdrukkingen gesmeed die de theologen van het Nieuwe Testament, Johannes en Paulus, zullen gebruiken als zij het mysterie van Jezus onder woorden gaan brengen. Misschien zou het commentaar nog iets hebben gewonnen als de auteur in meer gevallen had laten zien, al was het maar door verwijzingen, enerzijds hoe de gewijde schrijver het reeds bestaande Griekse Oude Testament voortdurend in gedachten had en zijn geest er geheel van was doordrongen, anderzijds hoeveel termen en gedachten de schrijvers van het Nieuwe Testament aan dit boek ontlenen. Verder had hij duidelijker kunnen laten uitkomen met hoeveel vrijheid en geïnspireerde schrijver teksten uit oudere bijbelboeken behandelt die voor hem niet minder Gods Woord waren dan voor ons; dit zou tot nut en steun geweest zijn voor vele moderne lezers.

* * *

Jeremias is voor menige priester de figuur uit het Oude Testament die hem het meeste aanspreekt. De reden zal wel zijn dat van geen andere het innerlijk leven zo sterk naar voren komt. In de preken die van hem zijn overgeleverd, in zijn beroemde „confessiones" en in de beschrijvingen van zijn vriend en leerling Baruch zien wij een geroepene in voortdurend gesprek met zijn God en met zijn volk, soms zeker van zichzelf, soms in twijfel en angst, kortom een echte mens. Daarom werd indertijd dit deel van de reeks met grote verwachting tegemoet gezien, temeer daar de naam van Dr. Wambacq borg stond voor een hoog wetenschappelijk gehalte. Deze verwachting is niet bedrogen. De inleiding op het boek Jeremias laat geen der historische en literaire problemen onaangeroerd. Er worden zelfs bijna twee bladzijden besteed aan de vraag of Jerusalem in 586 dan wel in 587 door de Babyloniërs werd verwoest. Dan volgen ruim acht bladzijden over de levensloop en het karakter van de profeet en over de theologie die aan zijn prediking ten grondslag ligt. Dat

is allemaal van harte geschreven, zozeer zelfs dat het Hebreeuws de stijl van de auteur schijnt te hebben beïnvloed: een aantal achtereenvolgende zinnen vangen aldus aan: „In tranen zal hij losbarsten . . . Hevig lijdt hij . . . Diep is hij gekwetst . . . Wegvluchten wil hij . . . Strijden moet hij . . . Maar overwonnen wordt hij . . .". Vooral uit de verklaring blijkt dat de schrijver niet alleen voortdurend overleg pleegt met de beste en meest recente commentatoren, maar ook op detailpunten de allerlaatste discussies kent en daarin zijn eigen standpunt kiest. Vanuit oecumenisch standpunt is het verheugend te constateren, hoe vaak de auteur het eens is met een protestantse exegeet als Rudolph, hetgeen o.m. zo verrassend blijkt bij vergelijking van beider paragrafen over de theologie van Jeremias. Afgezien van kleinigheden (het Nederlands van de vertaling zou hier en daar wat bijgeschaafd kunnen worden; er is soms wat uitgevallen, b.v. een verslid in 14,9) kan men de vraag stellen of de geleerde commentator wel altijd voldoende gedacht heeft aan de lezers voor wie zijn boek bedoeld is, d.w.z. niet-specialisten. Soms zegt hij iets van een Hebreeuwse term zonder aan te geven aan welk Nederlands woord in de tekst deze term beantwoordt, m.a.w. veronderstelt hij dat zijn lezers goed Hebreeuws kennen (b.v. p. 201). Soms worden moeilijke teksten niet voldoende duidelijk uitgelegd. Het begin van 17, 16 wordt vertaald: „En ik was niet haastig om herder te zijn achter u". Afgezien van de vraag of de Hebreeuwse tekst deze vertaling toelaat, in de verklaring wordt slechts algemeen aangegeven dat de profeet over zijn zending spreekt en niet wat dit „herder zijn achter u" nu precies betekent. Om in dezelfde pericoop te blijven: zij eindigt met een verschrikkelijke verwensing van Jeremias' persoonlijke vijanden, zó erg dat ook (of juist!) de ontwikkelde lezer zich wel moet afvragen in hoeverre hier nog van Gods Woord sprake kan zijn. Het commentaar wijdt geen woord aan deze moeilijkheid en verwijst evenmin naar een andere plaats van de uitleg. Dit is te meer te betreuren omdat de liturgie van de Goede Week deze verwensing in de mond van Jesus legt. Nu zullen veel bezitters van dit commentaar het juist naslaan in de Lijdenstijd waarin Jeremias immers favoriet is. Aan dit praktische gebruik van zijn werk heeft de auteur blijkbaar nauwelijks gedacht. Het bevreemdende vers „Mittamus lignum in panem eius" van 11, 19 wordt door hem (met verbetering van de grondtekst) weergegeven: „Laten we de boom in zijn kracht vernietigen". Hoe de Latijnse tekst komt aan het hout in het brood moet voor de lezer een raadsel blijven. De populaire eendelige Bible de Jérusalem heeft er wél aan gedacht en geeft in een nootje de oplossing aan. Wat de lezers misschien zullen missen in dit praktische opzicht is echter zó gering in vergelijking met de rijkdom die wel geboden wordt, dat dit boek zeker reeds veel dankbare gebruikers heeft gevonden en er nog vele zal krijgen.

Nijmegen Luc. Grollenberg O.P.

Rud. Mayer–Jos. Reuss, *Dodezeeërollen en Bijbel*, Ned. vert. dr. A. v. d. Born, J. J. Romen & Zn., Roermond-Maaseik, 1960, 244 blz. ing. f 12,50; geb. f 13,90.

Dit sympathieke boek biedt geen historisch overzicht van de vondsten bij de Dode Zee, geen geschiedenis der Essenen, maar geeft, na een korte algemene inleiding, op duidelijke en bevattelijke wijze een beeld van de waarde van deze ge-

schriften voor het Oude, en vooral voor het Nieuwe Testament. De kwestie is al vaak druk besproken, er is veel sensationeels over verteld. Het is daarom verheugend, op een zo voorzichtige wijze de stand van zaken van het ogenblik te zien uiteengezet. Telkens worden de overeenkomsten en verschillen nauwkeurig tegenover elkaar afgewogen; en met name wordt de nog bestaande onzekerheid op vele punten onderstreept.

Eenieder, die zich op eenvoudige wijze van deze zaken op de hoogte wenst te stellen leze dit boek, dat in een zeer goede Nederlandse vertaling wordt voorgelegd

Het boekje heeft één leemte, naar het mij voorkomt. Er is nl. niets in te vinden over de methode van Bijbelexegese in de geschriften van Qumran. Toch is deze exegese een van de belangrijke aspecten van deze literatuur, die ongetwijfeld ook voor het Nieuwe Testament van betekenis is (cf. F. F. Bruce, Biblical Exegesis in the Qumran Tests, Den Haag, 1959; O. Betz, Offenbarung und Schriftforschung in den Qumrantexten, Tübingen, 1960). Overigens kan men tegen sommige beweringen van de schrijvers bezwaren hebben. Zij beweren misschien al te licht, dat de naam „Essenen" afdoende verklaard is (aant. 14). En zij volgen misschien al te bereidvaardig Milik met aan te nemen, dat het boek Henoch en het Testament der XII Patriarchen in hun huidige vorm van joods-christelijke oorsprong zijn (blz. 24 en 196). Op blz. 125 leze men „heiligen van de Allerhoogste" i.p.v. „de Allerheiligste"; op blz. 88, regel 7 zullen i.p.v. zal; en op blz. 199 gericht voor gerecht.

Oudenbosch CHR. BREKELMANS M.S.F.

DR. A. VAN DEN BORN, *Kronieken* uit de grondtekst vertaald en uitgelegd, J. J. Romen & Zn, Roermond-Maaseik, 1960, 270 blz.

Opnieuw verrast Dr. van den Born ons met een degelijke commentaar in de serie „De Boeken van het Oude Testament". Na zijn verklaring van Samuel en Koningen, die zoveel stof met Kronieken gemeen hebben, was hij daarvoor zeker goed geprepareerd. Kronieken is een veel omstreden boek, dat ondanks Wellhausen in onze tijd opnieuw de waardering begint te krijgen die het verdient. De eigen wijze van geschiedschrijving in dit werk, waar de geschiedenis ancilla der theologie geworden is, wordt door v. d. Born zeer goed uiteengezet. Ook de theocratische gedachte, de antisamaritaanse tendens, het messianisme met de figuur van David in het centrum, de liturgische interesse, die nergens tot ritualisme vervalt, de grote nadruk op de leer der vergelding, dat alles wordt duidelijk naar voren gebracht. De schr. oordeelt met wijze terughoudendheid over secundaire elementen van het werk, dat hij rond 300 dateert (ook op blz. 12, kol. 2 zal men 300 moeten lezen). Het is een uitstekend commentaar, waarin zelfs de dorre genealogieën nog tot leven gewekt worden. Men zou alleen de theologische gedachten van de inleiding vaker willen zien hernomen in de loop van de commentaar. Ook een beetje warmer toon zou aan het geheel geen afbreuk hebben gedaan. Maar indien de aandachtige lezer dit zelf weet aan te vullen, zal dit nieuwe werk van Dr. van de Born hem daarvoor een zeer goed uitgangspunt bieden.

Oudenbosch CHR. BREKELMANS M.S.F.

DR. ALPH. MULDERS

ROMEINSE DOCUMENTEN EN BESTUURSMAATREGELEN BETREFFENDE DE MISSIE UIT HET JAAR 1960

In onze jaarlijkse bijdrage tot de missiografie, welke thans voor de tiende maal verschijnt, hebben we wederom op de eerste plaats een chronologische lijst samengesteld van officiële documenten van Rome betreffende de missie uit het jaar 1960, ingedeeld in verschillende categorieën; we voegen hieraan telkens de vindplaats in de Acta Apostolicae Sedis toe.

In verband met het feit, dat dit ,,Commentarium officiale'' de documenten niet zelden pas geruime tijd na datum en niet strikt in chronologische volgorde publiceert, werden in deze lijst ook nog enkele documenten uit het vorig jaar opgenomen, voor zover deze nl. de vorige maal (H.M. 1960, blz. 65–79) nog niet konden worden vermeld of waarvoor althans nog niet naar de A.A.S. kon worden verwezen.

Op de tweede plaats geven we een overzicht van de oprichting, resp. afsplitsing van nieuwe kerkelijke territoria, van de verheffing van bepaalde missiegebieden tot een hogere rang, van de benoemingen van kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders (apostolische internuntii, delegaten, vicarissen, administratoren, prefecten enz.), van de naamsveranderingen en grenswijzigingen der missiegebieden, enz.

Terwijl de meeste van de door ons gebezigde afkortingen bekend verondersteld mogen worden, vermelden we hier nog de betekenis van enkele minder bekende: C.M.F. = Missionarissen Zonen van het Onbevlekte Hart van Maria (Claretijnen); C.R. = Congregatie der Verrijzenis; C.S.C. = Congregatie van het H. Kruis; F.S.C.J. = Zonen van het H. Hart van Jezus; I.C. = Istituto della Carità; I.M.C. = Istituto delle Missioni della Consolata di Torino; M.F.S.C. = Missionarissen Zonen van het H. Hart van Jezus; M.M. = Sociëteit van Maryknoll voor de missies; M.S.F.S. = Missionarissen van de H. Franciscus van Sales; O.S.M. = Servieten van Maria; O.S.S.T. = Orde van de Allerh. Drieëenheid; S.S.C. = Sociëteit van de H. Columbanus voor de Chinese missies; S.X. = Sociëteit van de H. Franciscus Xaverius voor buitenlandse missies.

ACTA JOANNIS PP. XXIII

EPISTULA APOSTOLICA

20 Augusti 1960. – *Quod Dilectum.* – Ad Emum P.D. Valerianum S.R.E. Cardinalem Gracias, Archiepiscopum Bombayensem, et ad ceteros Indiae Archiepiscopos, Episcopos locorumque Ordinarios, quinquennalem Conventum celebraturos. A.A.S. 52 (1960) 805.

LITTERAE APOSTOLICAE

1 Martii 1960. – *Apostolici muneris.* Delegatio Apostolica in Scandia erigitur pro Norvegia, Suetia, Dania, Finnia, Islandia. A.A.S. 52 (1960) 559.

3 Maii 1960. – *Ad universae.* – Delegatio Apostolica Mediae Africae Occidentalis erigitur. A.A.S. 52 (1960) 1000.

3 Maii 1960. – *Quemadmodum.* – Nova Delegatio Apostolica Insulae Madagascariae erigitur. A.A.S. 52 (1960) 1001.

3 Maii 1960. – *Eo intendentes.* – Nomen Delegationis Apostolicae Africae Orientalis et Occidentalis Britannicae mutatur eaque appellabitur ,,Delegatio Apostolicae Africae Orientalis'': ejus insuper fines novo ordine statuuntur. A.A.S. 52 (1960) 1002.

3 Maii 1960. – *Decet Nos.* – Delegationi Apostolicae ,,de Dakar'' novo titulo ,,Delegationis Apostolicae Africae Occidentalis'' indito, novi ejus fines constituuntur. A.A.S. 52 (1960) 1003.

CONSTITUTIONES APOSTOLICAE

20 Junii 1959. – Hiroshimaënsis. *Qui arcano Dei.* – Apostolicus Vicariatus Hiroshimaënsis ad dignitatem dioecesis evehitur. A.A.S. 52 (1960) 68.

30 Junii 1959. – Bukavuensis (Gomaënsis). *Qui hominum.* – E Vicariatu Apostolico Bukavuensi, in Congo Belgico, quibusdam detractis territoriis novus efficitur Vicariatus Apostolicus Gomaënsis appellandus. A.A.S. 52 (1960) 70.

16 Julii 1959. – Lagosensis (Kadunaënsis). *Qui arcano Dei.* – Dioecesis Kadunaënsis ad gradum et dignitatem metropolitanae ecclesiae elevatur;

nova insuper Provincia Ecclesiastica constituitur, ,,Kadunaënsis" nuncupanda. A.A.S. 52 (1960) 72.

16 Julii 1959. Portus Moresby (Insulae Yule et Daruensis). *Qui per electionem.* – Quibusdam territoriis detractis a Vicariatu Apostolico Portus Moresby, novus Vicariatus Apostolicus novaque Praefectura conduntur, quibus erunt nomina: ,,Insulae Yule" et ,,Daruensis". A.A.S. 52 (1960) 74.

13 Octobris 1959. – Eldoretensis. *Christianorum societas.* – Apostolica Praefectura Eldoretensis ad gradum dioecesis evehitur, iisdem finibus et nomine retentis. A.A.S. 52 (1960) 129.

20 Octobris 1959. – Endehensi (Weetebulaënsis). *Cum Nobis.* – E Vicariatu Apostolico Endeheno insulae Sumba, Sumbawa et parvae insulae adjacentes distrahuntur, quibus nova conditur Praefectura Apostolica, ,,Weetebulaënsis" appellanda. A.A.S. 52 (1960) 131.

3 Novembris 1959. – Waënsis. *Cum venerabilis.* – In territorio vulgo de Ghana nova dioecesis constituitur ,,Waënsis" appellanda. A.A.S. 52 (1960) 135.

20 Octobris 1959. – De Ngong. *Exultat Sancta.* – E districtibus vulgo Kajaiado et Narak nova Apostolica Praefectura conditur, ,,De Ngong" appellanda. A.A.S. 52 (1960) 741.

10 Novembris 1959. – De Congo Belgico et Ruanda Urundi. *Cum parvulum.* – In Congo Belgico et Ruanda Urundi Ecclesiastica Hierarchia constituitur. A.A.S. 52 (1960) 372.

17 Novembris 1959. – Bangkokensis (Chiengmaiensis). *Caelorum regnum.* – Distractis quibusdam territoriis a Vicariatu Apostolico Bangkokensi, nova Praefectura Apostolica conditur, ,,Chiengmaiensis" appellanda. A.A.S. 52 (1960) 137.

17 Novembris 1959. – Medanensis (Sibolgaënsis). *Cum novas.* – Quibusdam detractis territoriis a Vicariatu Apostolico Medanensi nova Praefectura Apostolica constituitur, ,,Sibolgaënsis" appellanda. A.A.S. 52 (1960) 139.

19 Decembris 1959. – Manokwariensis. *Cum in iis.* – In Nova Guinea Occidentali Praefectura Apostolica conditur, ,,Manokwariensis" appellanda. A.A.S. 52 (1960) 747.

20 Januarii 1960. – Ondoënsis (De Ilorin). *Qui summam.* – Quodam ab Ondoënsi dioecesi, in Nigeria, detracto territorio, nova Praefectura Apostolica conditur, ,,De Ilorin" appellanda. A.A.S. 52 (1960) 752.

13 Februarii 1960. – Tehuantepecensis (Antequerensis). *Christi exemplum.* – Dioecesis Tehuantepecensis, quae fuit hactenus metropolis Verae Crucis suffraganea, archidioecesi „Antequerensi" subjicitur suffraganea. A.A.S. 52 (1960) 754.

1 Martii 1960. – Sokodensis (de Dapango). *Ex quo.* – Ex dioecesi Sokodensi quodam detracto territorio, nova efficitur Praefectura Apostolica, „de Dapango" appellanda. A.A.S. 52 (1960) 874.

13 Aprilis 1960. – Multanensis (Lyallpurensis). *Caelestis civitas.* E dioecesi Multanensi quibusdam detractis territoriis, nova dioecesis conditur, Lyallpurensis" appellanda. A.A.S. 52 (1960) 881.

25 Aprilis 1960. – Morondavensis (Morombensis). *Africae gentes.* – Quibusdam ex dioecesi Morondavensi detractis territoriis, nova dioecesis conditur, „Morombensis" nomine. A.A.S. 53 (1961) 18.

21 Maii 1960. — Kisumuensis (Kisiianae). *Divina Christi.* – A dioecesi Kisumuensi quibusdam detractis territoriis, nova efficitur dioecesis, „Kisiiana" appellanda. A.A.S. 53 (1961) 97.

EPISTULAE

7 Novembris 1960. – *L'heureuse nouvelle.* Ad Exm̃um P.D. Michaëlem Bernard, Archiepiscopum Brazzapolitanum, ob sacra sollemnia indicta, cum Congensis Respublica sui juris esse caepit. A.A.S. 52 (1960) 950.

NUNTII RADIOPHONICI

5 Junii 1960. – Ad Christifideles Africae datus, in festo Pentecostes. A.A.S. 52 (1960) 474.

30 Junii 1960. – Sacris Praesulibus et Christifidelibus Congi, cum ea regio sui juris esse caepit. A.A.S. 52 (1960) 567.

24 Julii 1960. – Christifidelibus Melitensibus, undevicesimum revolutum saeculum celebrantibus a Doctoris gentium in eorum insulam adventu. A.A.S. 52 (1960) 770.

DECRETA S. CONGREGATIONIS DE PROPAGANDA FIDE

13 Octobris 1959. – *Luluaburgen.* – *Kabindaën.* – Decretum de finium Vicariatuum mutatione. A.A.S. 52 (1960) 111.

4 Decembris 1959. – *Taipehenis.* – Decretum. Archidioecesis Taipehensis clero saeculari Sinensi concreditur. A.A.S. 52 (1960) 165.

5 Januarii 1960. – *Cotonuen.* – Decretum. Archidioecesis Cotonuensis clero indigenae committitur. A.S.S. 52 (1960) 356.

12 Januarii 1960. – *Mangaloren.* – *Calicuten.* – Decretum de mutatione finium dioecesium. A.A.S. 52 (1960) 112.

13 Februarii 1960. – *Kweewatinen-Mackenzieen.* – Decretum. Fines Vicariatum Apostolicorum commutantur. A.A.S. 52 (1960) 357.

19 Februarii 1960. – *Perthensis-Novae Nursiae.* – Decretum de finium mutatione. A.A.S. 52 (1960) 487.

25 Martii 1960. – *Pharensis et Nonsengensis.* Decretum de vicariatus apostolici nominis mutatione. A.A.S. 52 (1960) 487.

11 Aprilis 1960. – *Rangunen-Ranchien.* – Decretum separationis et unionis. A.A.S. 52 (1960) 488.

20 Junii 1960. – *Ipamuensis (Idiofaënsis).* – Decretum de mutatione nominis dioeceseos. A.A.S. 52 (1960) 576.

21 Junii 1960 – *Rutaboënsis et Bukobaënsis (Bukobaënis-Rulengensis).* – Decretum de finium dioecesium earundemque nominum mutatione. A.A.S. 52 (1960) 912.

28 Junii 1960. – *Oturkpoënsis (Makurdiensis).* – Decretum de dioecesis sedis translatione et nominis mutatione. A.A.S. 52 (1960) 913.

7 Julii 1960. – *Benensis in Congo Belgico (Benensis).* – Decretum de mutatione nominis dioecesis. A.A.S. 52 (1960) 913.

10 Novembris 1960. – *De S. Gabriele a Virgine Perdolente de Marañon (de Yurimaguas).* Decretum de Vicariatus Apostolici nominis mutatione. A.A.S. 53 (1961) 51.

13 Decembris 1960. – *Durbaniana-Volksrustensis.* – Decretum de circumscriptionum limitum commutatione. A.A.S. 53 (1961) 51.

Onder de organisatorische maatregelen, welke in 1960 door de S. Congregatio de Propaganda Fide werden getroffen of althans voorbereid – verschillende immers van de te nemen maatregelen geschieden niet door decreten van de Propaganda, maar krijgen haar beslag door apostolische constituties of brieven – noemen we op de eerste plaats de *oprichting van de bisschoppelijke hiërarchie* in enkele missiegebieden.

Bij de vestiging van de bisschoppelijke hiërarchie in *Vietnam* op 24 november 1960 werden drie kerkprovincies opgericht, genoemd naar de nieuwe metropolitaan aartsbisschoppelijke zetels, tot dusver apostolische vicariaten, nl. Hanoï, Hué en Saïgon. Heel Noord-Vietnam vormt één Kerkprovincie met Hanoï als aartsbisdom en 9 suffragaan-bisdommen, nl. Langson, Haïphong, Bac-Nink, Hung-Hoa, Thaï-Bink, Buichu, Phat-Diem, Phan-Hoa, Vink. Zuid-Vietnam omvat twee Kerkprovincies, nl. het aartsbisdom Hué en 3 suffragaan-bisdommen Qui-Nhon, Nhatrang, Kontum; en het aartsbisdom Saïgon met 5 suffragaan-bisdommen, nl. Dalat, My-Tho, Vinh-Long, Cantho en Long-Huyen.

Vervolgens werden enkele nieuwe *apostolische delegaturen* opgericht. Op 1 maart 1960 werd een apostolische delegatuur, met zetel te Kopenhagen, ingesteld voor de kerkelijke ressorten in de Scandinavische landen (de bisdommen Kopenhagen, Helsinki, Stockholm, Oslo en de apostolische vicariaten van Midden-Noorwegen en Noord-Noorwegen en van IJsland).

Op 3 mei 1960 werden in Afrika twee nieuwe apostolische delegaturen opgericht, nl. de apostolische delegatuur van Centraal West-Afrika en de apostolische delegatuur van Madagascar. De apostolische delegatuur van Centraal West-Afrika, gevestigd te Lagos, omvat Nigeria (vroeger Engels gebied), Kameroen, Gabon, Congo, Centraal-Afrikaanse Republiek en Tsjaad; al deze gebieden maakten vroeger deel uit van Frans Equatoriaal Afrika. Onder de apostolische delegatuur van Madagascar valt geheel Malagasi (vroeger Frans gebied onder de naam Madagascar) en de eilanden Réunion en Mauritius.

Hiernaast blijven in Afrika nog vier apostolische delegaturen gevestigd en wel te Leopoldstad voor Congo en Ruanda-Urundi; te Pretoria voor Zuid-Afrika; te Dakar voor West-Afrika – op 3 mei 1960 werd de naam veranderd in apostolische delegatuur voor West-Afrika – en te Nairobi voor Oost-Afrika – op 3 mei 1960 werd de naam veranderd in apostolische delegatuur voor Oost-Afrika.

Bovendien heeft Rome in Afrika nog op drie plaatsen een diplomatieke vertegenwoordiging, nl. de apostolische internuntii te Addis Abeba voor Ethiopië, te Caïro voor de Verenigde Afrikaanse Republiek en te Monrovia voor Liberië.

Bisdommen: Op 13 april 1960 werd het bisdom Lyallpura opgericht, afgesplitst van het bisdom Multan (Pakistan); op 25 april 1960 werd het

bisdom Morombe (Madagascar) opgericht, afgesplitst van het bisdom Morondava en toevertrouwd aan de Congregatie der Missionarissen van de H. Familie; op 21 mei 1960 het bisdom Kisii (Kenya), afgesplitst van het bisdom Kisumu en toevertrouwd aan de autochtone seculiere clerus. Bij gelegenheid van de vestiging der bisschoppelijke hiërarchie in Vietnam op 24 november 1960 werden de bisdommen Dalat en My-Tho, afgesplitst van het aartsbisdom Saïgon en het bisdom Kontum, en het bisdom Long-Xuygen, afgesplitst van het bisdom Cantho, opgericht. Op 20 december 1960 werd het bisdom Ruhengeri (Ruanda) opgericht, afgesplitst van het bisdom Nyundo en het aartsbisdom Kabgayi, waaraan het als suffragaan-bisdom ressorteert.

Apostolische vicariaten: op 10 mei 1960 werd het apostolisch-vicariaat El Obeid (Soedan) opgericht, afgesplitst van het apostolisch vicariaat Khartoum.

Apostolische prefecturen: op 1 maart 1960 werd de apostolische prefectuur van Dapango (Togo) opgericht, afgesplitst van het bisdom Sokodé en toevertrouwd aan de franciscanen.

Tot de rang van bisdom werden verheven: op 5 juli 1960 werd het apostolisch vicariaat van de Bahama-eilanden (Brits-West-Indië) tot bisdom verheven, rechtstreeks ressorterend onder de H. Stoel, onder de naam bisdom van Nassau; het nieuwe bisdom blijft toevertrouwd aan de Amerikaanse benedictijnen van de Congregatie van Monte Cassino.

Ook hadden er enkele *grenswijzigingen* plaats: op 12 januari 1960 werd de „taluk di Hosdrug", die tot dusver tot het bisdom Mangalore had behoord, aan het bisdom Calicut toegewezen; op 13 februari 1960 werden de grenzen tussen de apostolisch-vicariaten van Keewatin en Mackenzie (Canada) gewijzigd; op 19 februari 1960 werden de grenzen tussen het aartsbisdom Perth en de Abdij Nullius Nova Nursia (Australië) gewijzigd; op 11 april 1960 werden de eilanden Andaman en Nicobar onttrokken aan de jurisdictie van het aartsbisdom Rangoon (Birma) en geplaatst onder die van het aartsbisdom Ranchi (India); op 21 juni 1960 werden de grenzen van de bisdommen Bukoba en Rutabo gewijzigd en hun namen verwisseld (het gehele burgerlijk district van Bukoba gaat van het bisdom Bukoba naar dat van Rutabo over en het

bisdom Rutabo wordt bisdom Bukoba); op 24 november 1960 werden de grenzen gewijzigd tussen het aartsbisdom Saïgon en het bisdom Cantho, tussen het bisdom Cantho en het bisdom Vinh-Long, tussen het aartsbisdom Saïgon en het bisdom Vinh-Long, tussen het aartsbisdom Saïgon en het bisdom Kontum, tussen het aartsbisdom Saïgon en het bisdom Khatrang, met dien verstande dat de grenzen van de kerkelijke territoriën, onlangs vastgesteld, samenvallen met die van de burgerlijke provincies; op 13 december 1960 werden de grenzen gewijzigd tussen de apostolische prefectuur Volksrust en het aartsbisdom Durban (Zuid-Afrika).

Bij het decreet van de Propaganda werden de volgende *namen veranderd:* op 25 maart 1960 werd de naam van het apostolisch vicariaat Thara veranderd in die van Thara en Nonsenga; op 3 mei 1960 werd de naam van de apostolische delegatuur van Nairobi veranderd in die van de apostolische delegatuur van Oost-Afrika; en de naam van de apostolische delegatuur van Dakar veranderd in die van apostolische delegatuur van West-Afrika; op 20 juni 1960 werd de naam van het bisdom Ipamu (Congo) veranderd in die van Idiofa; op 28 juni 1960 werd de naam van het bisdom Zurkpo veranderd in die van Makurdi (Nigeria) en op 7 juli 1960 de naam van het bisdom Beni van Congo in die van Beni; op 21 juni 1960 werden bij de grenswijzigingen tussen de bisdommen Bukoba en Rutabo hun namen veranderd; het bisdom Rutabo wordt bisdom Bukoba; het bisdom Bukoba wordt voortaan bisdom Rulenge genoemd; op 10 november 1960 werd de naam van het apostolisch vicariaat van San Gabriel de la Dolorosa van Marañon (Peru) veranderd in apostolisch vicariaat van Yurimaguas.

Met betrekking tot het kerkelijk bestuur in de missiegebieden hadden de volgende *benoemingen* plaats.

In het geheim consistorie van 28 maart 1960 heeft Paus Joannes XXIII drie missiebisschoppen tot Kardinaal gecreëerd en wel: Mgr. P. Tatsuo Doi, aartsbisschop van Tokio (Japan); Mgr. Rufino J. Santos, aartsbisschop van Manilla (Filippijnen) en Mgr. Laurian Rugambwa, bisschop van Rutabo (Tanganyika).

Na het overlijden van Zijne Eminentie P. Kardinaal Fumasoni-Biondi (12 juli 1960) werd op 18 juli 1961 de in Armenië geboren patriarch van Cilicië, G. P. Kardinaal Agagianian, tot dusver pro-prefect van de

S. Congregatio de Propaganda Fide, tot Prefect van genoemde Heilige Congregatie benoemd.

Op 5 januari 1960 werd mgr. Domenico Enrici, tit.-aartsbisschop van Ancusa en apostolisch-nuntius op Haïti, benoemd tot apost.-nuntius in Japan.

Op 7 maart 1960 werd mgr. M. Lucas s.v.d., tit.-aartsbisschop van Aduli, benoemd tot apostolisch delegaat in Scandinavië.

Op 17 september 1960 werd mgr. Jos. Megeongh, tit.-aartsbisschop van Esema, tot dusver apostolisch internuntius in Ethiopië, benoemd tot apostolisch delegaat voor Zuid-Afrika.

Op 19 september 1960 werd mgr. Sergio Pignedoli, tit.-aartsbisschop van Sconium, benoemd tot apostolisch delegaat voor Centraal West-Afrika met residentie te Lagos (Nigeria) en mgr. Felice Pirozzi tot apostolisch delegaat voor Madagascar met zetel te Tananarive.

Op 27 september 1960 werd mgr. Jos. Mojoli benoemd tot tit.-aartsbisschop van Larissa di Tessaglia en apostolisch internuntius in Ethiopië.

Op 26 oktober 1960 werd mgr. Xav. Zupi benoemd tot apostolisch delegaat in Korea.

Tot *bisschop* werden benoemd: op 19 december 1959 R. D. R. Butibubage Lwamosa tot hulpbisschop van mgr. J. Blomjous w.p., bisschop van Mwanza (Tanganyika); op 5 januari 1960 werd mgr. L. Parisot, tot dusver aartsbisschop van Cotnonou (Dahomey), benoemd tot tit.-aartsbisschop van Chersonese van Zecchia, en mgr. B. Gantin, tot dusver hulpbisschop van de aartsbisschop van Cotonou, bevorderd tot metropolitaan-aartsbisschop van Cotonou; op 12 januari 1960 werd mgr. E. Socquet s.m.a., tot dusver aartsbisschop van Ouagadougou (Boven-Volta), benoemd tot tit.-aartsbisschop van Selimbria; mgr. V. Sartre s.j., tot dusver metropolitaan-aartsbisschop van Tananarive (Madagascar), tot tit.-aartsbisschop van Beroe; op 12 januari 1960 R. P. Gilbert Ramanantoanima s.j. tot tit.-bisschop van Acmonia en hulpbisschop van mgr. Phoyer, aartsbisschop van Fianarantsoa; op 12 januari 1960 R.P. Jos. Kilasara c.s.sp. tot bisschop van Moshi (Tanganyika); op 16 februari 1960 R. D. P. Toreku Dery, van de autochtone seculiere clerus, tot bisschop van het onlangs opgerichte bisdom Wa (Ghana); op 1 maart 1960 R. D. Jos. Bisimba s.m.a. tot bisschop van Goma (Congo); op 1 maart 1960 R.D. Thomas W. Muldoon tot tit.-bisschop van Fessei en hulpbisschop van Norman T. Kard. Gilroy, aartsbisschop van Sydney (Aus-

tralië); op 8 maart 1960 R. P. J. Hagan c.s.sp. tot bisschop van Oturkpo (Nigeria); op 5 april 1960 werd R.D. Hieronymus Rakotomalala van de autochtone seculiere clerus benoemd tot aartsbisschop van Tananarive (Madagascar); op 5 april 1960 R. P. P. Zoungrana s.m.a. tot aartsbisschop van Ouagadougou (Rep. Opper Volta); op 5 april 1960 R. D. Bern. Yago van de autochtone seculiere clerus tot aartsbisschop van Abidjan (Ivoorkust West-Afrika); op 5 april 1960 R. D. F. X. Rajaonarivo van de autochtone seculiere clerus tot bisschop van Miarinarivo (Madagascar); op 13 april 1960 R. P. Ad. L. Scheerer o.p. tot bisschop van Multan (West-Pakistan); op 13 april 1960 mgr. F. B. Cialeo, tot dusver bisschop van Multan, tot bisschop van het pas opgerichte bisdom Lyallpura; op 28 april 1960 R. P. Jos. Zimmermann m.s.f. tot bisschop van Morombe (Madagascar); op 3 mei 1960 R. D. Paul Ch'eng van de Chinese seculiere clerus tot tit.-bisschop van Accula en hulpbisschop van Kard. Thomas Tien, apostolisch administrator van Taipeh (Formosa); op 21 mei 1960 mgr. Maurice Otunga, tot dusver tit.-bisschop van Tacape en hulpbisschop van de bisschop van Kisumu, tot bisschop van het onlangs opgerichte bisdom Kisii; op 21 juni 1960 R. D. Marc-Miharyo van de autochtone seculiere clerus tot residentieel-aartsbisschop van Tabora (Tanganyika); op 21 juni 1960 wordt kard. Rugambwa tot dusver bisschop van Rutabo, bisschop van Bukoba en mgr. Lanchot, tot dusver bisschop van Bukoba, bisschop van Rulenge; op 5 juli 1960 mgr. P. L. Hagarty o.s.b., tot dusver tit.-bisschop van Arba, tot residentieel bisschop van Nassau; op 19 juli 1960 mgr. Jos. Br. Houlihan m.e.s. Patrick, tot dusver apostolisch prefect van Eldoret (Kenya), tot residentieel bisschop van Eldoret; op 3 september 1960 R.P. Seutonio Amal Ganguly c.s.c., tit.-bisschop van Oliva en hulpbisschop van de aartsbisschop van Dacca (Pakistan); op 7 september 1960 mgr. Marcus Alaupović, tot dusver tit.-bisschop van Capitolia, tot metropolitaan bisschop van Serajewo (Joegoslavië); op 21 oktober 1960 mgr. Fr. E. M. Cléret de Langavant c.s.sp., tot dusver residerend bisschop van La Réunion (Saint Denis) tot tit.-bisschop van Mactaris; op 7 november 1960 mgr. Georges Guibert c.s.sp., tot dusver tit.-bisschop van Dices, tot residerend bisschop van La Réunion (Saint-Denis); op 7 november 1960 R. D. Fr. Rush, seculier priester van het bisdom Townsville, tot bisschop van het bisdom Rockhampton (Australië); op 15 november 1960 R. D. Simon Nzita van de autochtone seculiere clerus tot hulpbisschop van mgr. Alph. van den Bosch, bisschop van Matadi (Congo); op 20 december 1960 werd mgr.

L. J. Cabana w.p., tot dusver aartsbisschop van Rubaga (Oeganda), benoemd tot tit.-aartsbisschop van Carallie; op 20 december 1960 mgr. Jos. Kiwanuka w.p., tot dusver bisschop van Masaka (Oeganda) tot aartsbisschop van Rubaga.

Ten gevolge van de oprichting der bisschoppelijke hiërarchie in Vietnam op 24 november 1960 mgr. J. B. Urrutia m.e.p., tot dusver tit.-bisschop van Isauropolis, benoemd tot tit.-aartsbisschop van Carpato; mgr. J. M. Trinh-nhu-Khui, tot dusver apost.-vicaris van Hanoï, tot metropolitaan-aartsbisschop van Hanoï, mgr. P. Ngo-Dinh-Thuc, tot dusver apostolisch vicaris van Vinh-Long, tot metropolitaan aartsbisschop van Hué; mgr. Paul Nguyen-Binh, tot dusver apostolisch vicaris van Cantho, tot metropolitaan aartsbisschop van Säïgon; mgr. Vincent Pham-Van-Du, tot dusver apostolisch administrator van Langson, tot bisschop van Langson; mgr. P. Khuat-Van-Tao, tot dusver apostolisch administrator van Haïphong, tot bisschop van Haïphong; mgr. P. Khuat-Van-Tao, bisschop van Haïphong, tot apostolisch administrator van het bisdom Bacninh; mgr. P. Nguyen-Huy-Quang, tot dusver Apostolisch administrator van het apostolisch vicariaat Hung-Hoa, tot bisschop van Hung-Hoa; mgr. Dom. Dinh-Duc-Tru, tot dusver apostolisch administrator van het apostolisch vicariaat Thäi-Binh, tot bisschop van Thaï-Binh; mgr. Jos. Pham-Nang-Tink, tot dusver apostolisch administrator van Bui-chu, tot bisschop van Bui-chu; mgr. Paul Bui-chu, tot dusver apostolisch administrator van het apost. vicariaat Phat-Diem, tot bisschop van Phat-Diem; mgr. P. Pham-tan, tot dusver apostolisch administrator van het apost. vicariaat Than-Hoa, tot bisschop van Than-Hoa; mgr. J. B. Tran-Huu-Duc, tot dusver apost. vicaris van Vinh, tot bisschop van Vinh; mgr. P. M. Pham-ngoc-Chi, tot dusver apost. vicaris van Quinhon, tot bisschop van Quinhon; mgr. Marcel Piquet m.e.p., tot dusver apost. vicaris van Nhatrong, tot bisschop van Natrang; mgr. P. Seitz m.e.p., tot dusver apostolisch vicaris van Kontum, tot bisschop van Kontum; mgr. Simon Hoa-Nguyen-Van-Hien, tot dusver apostolisch vicaris van Saïgon, tot bisschop van Dalat; R. D. Jos Tran-Van-Thien tot bisschop van My-Tho; R. D. Ant. Nguyen-Van-Thien tot bisschop van Vinh-Lonh; R. D. Phil. Nguyen-Kim-Dien tot bisschop van Cantho; R. D. Michel Nguyen-Khac-Ngu tot bisschop van Long-Xuyen; op 20 december 1960 werd R. D. Bern. Manyurane, wereldgeestelijke, benoemd tot bisschop van het pas opgerichte bisdom Ruhengeri (Ruanda).

Tot *apostolisch-vicaris* werden benoemd: op 1 maart 1960 R. P. E. J. Crawford o.p. tot tit.-bisschop van Caffa en apost. vicaris van de West-Salomons-eilanden (Oceanië); op 5 april 1960 R. P. Ant. Calvin m.h.f. tot tit.-bisschop van Letoea en apost. vicaris van het onlangs opgerichte apost. vicariaat Miri (Br. Borneo); op 3 mei 1960 R. P. Eligius Tato Losada M. E. Burgos tot tit.-bisschop van Cardicio en apost. vicaris van San Jorge (Columbia); op 10 mei 1960 mgr. Ed. Mason f.s.c.j., tit.-bisschop van Rusicade en tot dusver apost. vicaris van Bahr-el-Ghazal tot apost. vicaris van El Obeid; mgr. Irenaeus Dud van de seculiere autochtone clerus, tit.-bisschop van Barcuso en tot dusver apost. vicaris van Rumbek, tot apost. vicaris van Bahr-el-Ghazal; op 14 juni 1960 R. P. Eug. Klein m.s.c. tot tit.-bisschop van Echino en apost. vicaris van het eiland Yule (Papoea, Nieuw-Guinea); op 14 juni 1960 R. P. L. Lemay s.m.m. tot tit.-bisschop van Agbia en apost. vicaris van de Zuid-Salomonseilanden (Oceanië); op 15 november 1960 R. P. Thomas Collins m.m. tot tit.-bisschop van Sufetula en apost. vicaris van Pando (Bolivia).

Tot *administrator apostolicus* werden benoemd: op 12 januari 1960 mgr. V. Sartre s.j., tit.-aartsbisschop van Beroe, tot apost. administrator van Tananarive (Madagascar); op 22 januari 1960 mgr. B. Schilling, apost. vicaris van Goroka, tot apost. administrator van Lae (Nieuw Guinea); op 2 april 1960 mgr. Marcus Alaupović, tit.-bisschop van Capitolia, tot apost. administrator van het aartsbisdom Serajewo; op 21 mei 1960 mgr. J. Collins s.m.a. tit.-bisschop van Tala en tot dusver apost. vicaris van Monrovia, tot apost. administrator van Monrovia; op 20 oktober 1960 werd mgr. F. de Wilde o.praem. benoemd tot apost. administrator van Buta (voormalig Belg. Congo); op 21 oktober 1960 werd R. D. Lino Tiboi van de autochtone seculiere clerus benoemd tot apost. administrator van het apost. vicariaat Rumbek (Soedan).

Bij decreet van de S. Congregatio de Propaganda Fide werden „ad suum beneplacitum" tot *apostolisch prefect* benoemd: op 15 januari 1960 R. F. J. de Reeper m.h.f. tot apost. prefect van Ngong (Masaigebied van Kenya, Br. Oost-Afrika); op 12 februari 1960 R. P. P. van Diepen o.e.s.a. tot apost. prefect van Manokwari (Nieuw-Guinea); op 15 maart 1960 R. P. G. Legeland c.ss.r. tot apost. prefect van Weetebula (Indonesië); op 29 maart 1960 R. P. Bart. Hanrion o.f.m. tot apost. prefect van Dapango (Togo); op 6 december 1960 werd R. P. William Mahony s.m.a. benoemd tot eerst apost. prefect van Ilorin (Nigeria).

De commissie voor de missie ter voorbereiding van het tweede Vaticaans Concilie werd als volgt samengesteld. We ontlenen deze lijst van namen en functies, ook wat de volgorde betreft, aan het boekje getiteld: Pontificie Commissioni Preparatorie del Concilio Ecumenico Vaticano II, uitgegeven door de Segretaria della Pontificia Commissione Centrale.

Voorzitter: Z. Em. G. P. Kard. Agagianian, patriarch van Silicië der Armeniërs, Prefect van de S. Congregatio de Propaganda Fide.

Secretaris: Z. H. Exc. Mgr. Mathew David, tit.-aartsbisschop van Apamea in Bythinië.

Leden: Z. H. Exc. Mgr. M. Lucas s.v.d., tit.-aartsbisschop van Aduliё en apostolisch delegaat vooı Scandinavië; Z. H. Exc. Mgr. V. Sartre s.j., tit.-aartsbisschop van Beroe; Z. H. Exc. A. Signora, tit.-aartsbisschop van Nicosia, pauselijk delegaat van het heiligdom en prelaat nullius van de prelatuur Pompei; Z. H. Exc. Mgr. J. Kodwo Amissah, aartsb. van Cape Coast; Z. H. Exc. Mgr. Joachim Ammann o.s.b., tit.-bisschop van Petnelisso; Z. H. Exc. Mgr. Tarcisius van Valenberg o.f.m.cap., tit.-bisschop van Comba; mgr. Stan. Lokuang, hoogleraar in de missiologie aan het Pont Ateneo Urbaniano; Dom Suso Brechter o.s.b., aartsabt van de benedictijner-congregatie van St. Ottilien; P. Lucianus Rubio, prior-generaal van de augustijner-eremieten; P. Thomas Ohm o.s.b., hoogleraar aan de universiteit van Münster; P. Rafael Moya o.p., hoogleraar in het kerkelijk recht aan het Angelicum; P. Alf. Schnusenberg o.f.m., secretaris-generaal voor de missies van de minderbroeders; P. Pio da Mondreganes o.f.m.cap., deken van de missiologische faculteit van het Pont. Ateneo Urbaniano; P. Callistus Lopinot o.f.m.cap., consultor van de S. Congregatio de Propaganda Fide; P. Pasquale d'Elia s.j., hoogleraar aan de Gregoriana; P. Dominicus Grasso s.j., hoogleraar in de dogmatiek en de missionaire catechese aan de Gregoriana; P. H. D'Souza s.j., assistent voor India en Oost-Azië van de Sociëteit van Jesus; P. J. Rommerskirchen o.m.i., hoogleraar aan het Pont. Ateneo Urbaniano; P. André Seumois o.m.i., hoogleraar in de missiologie aan het Pont. Ateneo Urbaniano; P. P. Humbertclaude, algemeen procurator van de Sociëteit van Maria (maristen); P. Franc. Rosenbaum s.v.d., rector van het Collegio S. Pietro Apostolo; P. Michael Schulien s.v.d., directeur van het Lateraans Museum.

Consultoren: Z. H. Exc. Mgr. J. C. Sison, tit.-aartsbisschop van Nicopsi, apostolisch administrator van Nueva Segovia (Filippijnen); Z. H. Exc. H. Spiess, tit.-bisschop van Cemeriniano en abt nullius van Peramiho

(Tanganyika); Z. H. Exc. Mgr. H. H. Santos, bisschop van Santa Rosa de Copáis (Honduras); Z. H. Exc. Mgr. S. García tit.-bisschop van Olimpo en apost. vicaris van Puerto Ayacucho; Z. H. Exc. Mgr. C. G. Damiano, aartsb.-bisschop van Camden; mgr. Jac. Madden, rector van het seminarie van Manly (Australië); mgr. Nic. Mund, nationaal directeur van de Pauselijke Missiegenootschappen in Duitsland; mgr. Alph. Mulders, directeur van het Missiologisch Instituut en hoogleraar aan de universiteit van Nijmegen; Rev. Vinc. Che-Chen-Tao, hoogleraar in het kerkelijk recht aan het Pont. Ateneo Urbaniano; P. Olaf Graf o.s.b. (Seoul); P. Ant. Abate o.p., hoogleraar in de missiologische faculteit aan het Pont. Ateneo Urbaniano; P. Hermes Peeters o.f.m., algemeen definitor van de minderbroeders; P. G. Eldarov o.f.m.Conv., hoogleraar in de theologische faculteit van de H. Bonaventura; P. Tim. L. Bouscaren s.j., consultor van de S. Congregatio de Propaganda Fide, procurator-generaal; P. L. Buys s.j., hoogleraar in het kerkelijk recht aan de Gregoriana; P. L. Civisca s.j., professor aan het Groot-Seminarie van Tokyo; P. Em. Gathier s.j., hoogleraar in het hindoeïsme aan de Gregoriana; P. J. Staffner s.j., rector van het Seminarie van Poona; P. Caspar Caufield c.p., algemeen missie-secretaris van de passionisten; P. J. Soury-Lavergne s.m., vicaris delegatus en overste van het seminarie van S. Léon Paîta, Nieuw-Caledonië, P. Bern. Fenelly c.s.sp.; P. Amand Reuter o.m.i., consultor van de S. Congregatio de Propaganda Fide; P. G. Vromant c.i.c.m., professor in het kerkelijk recht en geestelijk leidsman op het Groot-Seminarie van S. Carlos de Manila; P. J. B. Tragella p.i.m.f., adviseur van de Pauselijke Priestermissiebond; P. Aelredus Cauwe w.p., generaal-assistent van de Witte Paters; P. J. B. Beckmann s.m.b., Beckenried (Zw.); F. Legrand c.i.c.m.; L. Bisoglio c.m.

Minutant: Mgr. Xav. Paventi.

Archivaris: P. N. Kowalsky o.m.i.

Tot *consultoren van de S. Congregatio de Propaganda Fide* werden benoemd: P. Ant. Abate o.p., P. Hermes Peeters o.f.m., P. Alf. Schnusenberg o.f.m., P. P. Tocanel o.f.m.conv., P. H. D'Souza s.j., P. J. Visser c.ss.r., P. Bern. Bernardi i.m.c., allen te Rome.

Bij *decreet van de Propaganda* werd op 4 december 1959 het aartsbisdom Taipeh aan de seculiere Chinese clerus toevertrouwd; op 5 januari 1960 het aartsbisdom Cotonou (Dahomey) aan de autochtone clerus toevertrouwd; werden op 8 januari 1960 de wijzigingen goedgekeurd, die in de constituties van de Sociëteit van de H. Franciscus Xaverius voor de

Vreemde Missien te Burgos waren aangebracht; op 11 januari 1960 werd het regionaal seminarie van Mutesa (aartsb. van Bukavu, Congo) opgericht en toevertrouwd aan de Witte Paters, en tegelijkertijd R. P. Alfred Diacre w.p. tot rector benoemd; op 29 januari 1960 werden de Constituties van de Zusters Missionarissen van de Consolata definitief goedgekeurd; op 15 februari 1960 werd mgr. Köller benoemd tot directeur van de Pauselijke Missiegenootschappen in Oostenrijk; op 17 mei 1960 R. P. Lorenzo Graziano o.f.m., tot nationaal directeur van de Pauselijke Missiegenootschappen te San Salvador; op 8 juni 1960 mgr. Ch. A. Rodriguez y Quiros tot nationaal voorzitter van de Pauselijke Priestermissiebond te Costa Rica; op 18 juli 1960 R. P. J. Congin w.p. tot rector van het regionaal seminarie van Koumi; op 3 augustus 1960 werd mgr. Jos. Kostner, bisschop van Gurk, benoemd tot voorzitter van de Pauselijke Priestermissiebond in Oostenrijk; op 30 september 1960 mgr. P. Th. McKeefry, aartsb. van Wellington, tot voorzitter van de Priestermissiebond in Nieuw-Zeeland; op 24 oktober 1960 werd mgr. J. Jadot benoemd tot directeur van de Pauselijke Missiegenootschappen in België; op 26 november 1960 werd mgr. José Ali Lebrun Moratinos, bisschop van Maracay, benoemd tot nationaal voorzitter van de Priestermissiebond in Venezuela; op 9 december 1960 werd R. F. Heinzmann m.m. benoemd tot directeur van het internationale persbureau Fides; op 16 december 1960 werd R. P. Gaston Courbois i.c. benoemd tot algemeen secretaris van de Pauselijke Priestermissiebond.

Nijmegen

DR. J. G. REMMERS

DE KATHOLIEKEN VAN DE OOSTERSE RITUS EN MISSIE

In ons vorig artikel onder dezelfde titel (Het Missiewerk 40e jrg. (1961) afl. 1, blz. 2–15) werd uiteengezet hoe, historisch gezien, de oosterse kerkelijke afscheidingen een diepe invloed hebben uitgeoefend op de missionering van de katholieke Kerk. Vooral daardoor is het te verklaren, dat de missieactiviteit sinds de 13e–14e eeuw enkel en alleen is uitgegaan van de Latijnse Kerk uit het westen, hetgeen de inschakeling van de missiegebieden in Azië en Afrika in de Latijnse Kerk (het westers patriarchaat van Rome) ten gevolge heeft gehad. Op het eind van dat artikel werd de vraag gesteld welke de betekenis kan zijn van de tegenwoordig bestaande katholieke Kerken van de oosterse ritus[1] voor het missiewerk in strikte zin. In dat verband werd reeds gewezen op de onvervangbare rol van deze Kerken als „test" van de feitelijke katholiciteit van de Kerk. Wanneer de katholieke Kerk zich als het tehuis voor alle mensen, de „oikouméne", ook in haar uiterlijke verschijning en vormgevingen moet manifesteren (hetgeen voor het missiewerk van uitzonderlijk belang is) dient iedere schijn vermeden te worden als zou zij identiek zijn met de Latijnse Kerk. De aanwezigheid van katholieke Kerken van de oosterse ritus heeft altijd, ondanks de grotere talrijkheid van Latijnse katholieken in de eeuwen na het schisma, de ware universaliteit van de Kerk gemanifesteerd, zoals zij ook een helder licht heeft geworpen op de eenheid van de Kerk, die met starre eenvormigheid niets gemeen heeft.

Het zou om verschillende redenen wenselijk zijn, dat de betekenis van de oosterse katholieken voor het missiewerk beter werd ingezien juist omdat, naar ons voorkomt, op dit terrein een Latijns exclusivisme voor min of meer vanzelfsprekend gehouden wordt, zodat men zich zelfs niet de vraag stelt, op welke gronden men niet-christenen, die lid willen worden van de katholieke Kerk, zou kunnen verplichten om de Latijnse ritus aan te nemen.

Door dogmatische bezinning is het inzicht gerijpt dat missie een opdracht is voor héél de Kerk (niet enkel voor de hiërarchie maar ook voor de leken. Evenzeer: niet enkel voor de Latijnse katholieken maar

[1] Een overzicht van de voornaamste kath. kerken van de oosterse ritus werd gegeven op blz. 3–5.

ook voor de oosterse.) Er is bovendien een overweging, die m.b.t. de oosterse katholieken minstens even sterk zou moeten spreken als m.b.t. de Latijnse katholieken, nl. dat voor het geestelijk leven van de Kerk en van iedere christen een echte missiegeest onmisbare levensvoorwaarde is. Over deze missiegeest lezen we in de encycliek „Fidei donum" (21 april 1957 – Kath. Arch. n. 24, 14 juni 1957):

„Missiegeest — zo hebben wij eens gezegd — en katholieke geest is een en hetzelfde. Katholiciteit is het voornaamste kenmerk van de Kerk en wel zo, dat iemand slechts dan een christen is, de Kerk toegewijd en met haar verbonden, wanneer hij tegelijk de universaliteit van de christengelovigen is toegewijd en daarmee verbonden, en hij dus vurig verlangt dat zij overal op de wereld wortel schiet en bloeit! Niets is meer vreemd aan de Kerk van Jesus Christus dan verdeeldheid; niets meer schadelijk voor haar leven dan dat haar leden ofwel in afgezonderde eenzaamheid zich terugtrekken ofwel meer dan goed is naar zichzelf keren ofwel tenslotte op welke wijze dan ook slechts zorg hebben voor de private noden van de eigen groep".

In deze tekst wordt bijzonder het verband beklemtoond tussen christelijk leven en missionering[1]. Niet alleen drijft het christelijk leven tot missionering maar ook is het zó dat de Kerk en iedere christen de missionering nodig hebben voor hun geestelijk leven, dat er door veredeld en verdiept wordt. Deze missiegeest kan natuurlijk op velerlei wijzen beleefd worden. Zij moet niet zo geïnterpreteerd worden dat dit alleen betrekking heeft op de ijver waarmee het „buitenlands" missiewerk ten opzichte van de niet-christenen wordt nagestreefd. Ook het herenigingsapostolaat, waartoe de oosterse katholieken zich geroepen voelen m.b.t. de gescheiden christenen van dezelfde ritus, is een uiting van apostolische geest. Ook dit staat in het hart der Kerk en daardoor in het centrum van het geloofsleven, terwijl bovendien niet kan worden ontkend dat het herenigingsapostolaat een rechtstreeks verband heeft met het missiewerk in strikte zin omdat een van de grootste beletselen voor de missionering gelegen is in de verdeeldheid van de christenen. Toch zal de strikte *missionering* — de vestiging en inplanting van Christus' Kerk — in het geheel van de apostolische geest ook van de oosterse katholieken een specifieke plaats moeten innemen. De gevaren, die in de geciteerde zinsnede uit „Fidei donum" worden gesignaleerd (zich terugtrekken in afgezonderde eenzaamheid ofwel meer dan goed is naar zichzelf keren

[1] Cfr. B. van Bilsen O.F.M. *Zonder missiegeest geen christelijk leven,* in: „De nieuwe mens" (missienummer) 9, 1957, 143–147.

ofwel tenslotte op welke wijze dan ook slechts zorg hebben voor de private noden van de eigen groep) zijn niet denkbeeldig waar het gaat over de katholieken van de oosterse ritus m.n. in de mohammedaanse landen. Hier dient onmiddellijk aan toegevoegd te worden dat wij, Latijnen, in het verleden meermalen deze gevaren eerder versterkt dan verminderd hebben door de oosterse katholieken als 'n soort „uitzondering op de regel" te behandelen en zo bij hen het idee te wekken, dat zij in het geheel van de Kerk als niet-Latijnen slechts „geduld" zouden worden. De neiging van iedere „minderheid" om zich op zichzelf terug te trekken werd meestal niet door een extra impuls van buiten in een andere richting gestuwd[1].

Een zeer waardevolle impuls van buiten zou ongetwijfeld aanwezig zijn, wanneer de uitzonderlijke betekenis van de katholieke Kerken van de oosterse ritus voor het Apostolaat van de Wereldkerk algemener erkenning zou vinden.

Misschien is het nodig uitdrukkelijk te zeggen, dat een rechtstreekse inschakeling van alle katholieke Kerken van de oosterse ritus in het missiewerk onmogelijk bepleit kan worden. Natuurlijk dient bij allen missiegeest en missieliefde aanwezig te zijn; maar in vele gevallen zijn de omstandigheden zó dat aan het uitzenden van missionarissen voor de buitenlandse missie niet gedacht kan worden. Dit is b.v. het geval met de Oekraïnse en Roemeense Kerken in de emigratie, de katholieke Kerk van de Byzantijnse ritus in Griekenland, de katholieke Kerk van de Ethiopisch-Koptische ritus in Ethiopië. „Binnenlands Apostolaat" is voor deze Kerken niet alleen van primair belang maar gezien de uiterst moeilijke situatie, waarin zij verkeren, ook de enig mogelijke vorm van apostolaat.

Ogenschijnlijk wordt door deze constatering de stelling omtrent de uitzonderlijke betekenis van de katholieke Kerken van de oosterse ritus voor het Apostolaat van de Wereldkerk zeer verzwakt. Maar dit is inderdaad alleen ogenschijnlijk. De „tekenfunctie" m.b.t. de katholiciteit

[1] Uit 'n soort minderheidspsychose zijn ook de veelvuldige latinisaties te verklaren, die soms door de besten onder de oosterse katholieken in hun eigen ritus werden ingevoerd. Zij zagen daarin een middel om aan te leunen tegen de machtige Latijnse Kerk. Gelukkig behoort dit verschijnsel, in zijn algemeenheid, tot het verleden. Tegenwoordig overheerst bij iedere katholieke groepering van de oosterse ritus het enig juiste streven om zo volledig mogelijk katholiek en tevens zo volledig mogelijk oosters te zijn. Desondanks blijft de moeilijkheid, dat men een eeuwenoude erfenis niet met één slag kan wegvagen. Op het gebied van kerkelijke „kunst" b.v. zweert men nog al te veel bij westerse kitsch-produkten.

van de Kerk blijft ook bij genoemde groeperingen onverminderd bestaan, hoewel zij door omstandigheden verhinderd zijn een rechtstreekse bijdrage (behalve door offer en gebed) te leveren aan de missionering in strikte zin. Maar vooral willen we met nadruk wijzen op de concrete en onvervangbare bijdrage, die door andere katholieke groeperingen van de oosterse ritus aan het missiewerk gegeven wordt of althans gegeven kan worden:

1) door de katholieke Melkieten, Maronieten, Syriërs, Kopten in het Nabije Oosten m.b.t. de Islam.

2) door de katholieke Syro-Malabaren en Syro-Mankaresen in India.

Ad 1. De kernlanden van de islam in het Nabije Oosten (Egypte, Syrië, Jordanië, Libanon, Irak en Iran) zijn geen missiegebieden in de eigenlijke zin van het woord omdat er een autochtone Kerk is, die daar geplant werd ofwel in het allereerste begin ofwel in de eerste eeuwen van het christendom. Daarom vallen zij ook niet onder de H. Congregatie tot Voortplanting van het Geloof maar onder de H. Congregatie voor de Oosterse Kerk. Toch kan men zonder overdrijving zeggen dat *een van de grootste missieproblemen* juist in deze landen aan de orde komt nl. *het contact tussen christendom en islam*. Hier stelt zich dit probleem in al zijn scherpte en het zijn de christenen van de oosterse riten, die hier onmiddellijk mee geconfronteerd worden.

Zoals bekend is, vormen de christenen in deze landen (behalve in Libanon) kleine minderheden te midden van de overwegend mohammedaanse bevolkingen. In Syrië is ongeveer 15% van de bevolking christen, in Egypte ongeveer 14%, in Libanon 53,7%, in Jordanië ongeveer 8%, in Irak 5%.

In een opmerkelijk artikel: „Notre Vocation de Chrétiens d'Orient", heeft P. Néophyte Edelby B. A. (Basiliaan van Aleppo)[1] gewezen op een bijzondere lotsverbondenheid tussen de oosterse christenen en de islam: „un lien providentiel très étroit, lien fondé sur l'histoire en même temps que sur une série d'affinités naturelles, qui sont le signe d'une authentique vocation"[2]. Een roeping, zo vervolgt hij, is een „zending"

[1] Proche-Orient Chrétien III, 1953, 201–217.
P. Néophyte Edelby B.A. is de huidige secretaris van Zijne Gelukzaligheid Maximus IV Saygh, Melkietisch Patriarch van Antiochië en heel het Oosten, van Alexandrië en Jerusalem.
[2] a.c. 204–205.

in de edelste zin van het woord. Wij moeten ervan overtuigd zijn, dat het oosters christendom zijn reden van bestaan alleen dan volledig zal vervullen wanneer het zich bewust is van zijn missionaire plicht. De oosterse christenen hebben in de Kerk een missionaire taak te vervullen, die niemand, naar het schijnt, van hen kan overnemen nl. *getuigenis af te leggen van Christus ten opzichte van de islam.*

„C'est notre mission à nous, chrétiens des pays arabes de présenter à l'Islam le témoignage du Christ dégagé de toute arrière-pensée et de tout intérêt humains, et il semble qu'à peu d'exceptions près nous soyons les seuls à pouvoir le faire... Tout le monde peut désespérer de l'Islam sauf nous, chrétiens d'Orient, que le Seigneur a si visiblement préservés pour veiller à ses côtés, souffrir par lui, pour lui"[1].

Ook Pierre Rondot heeft meermalen gesproken over een „mystère providentiel", dat bestaat in de langdurige, altijd ongelijke en dikwijls pijnlijke verbondenheid van de oosterse christenen in het Nabije Oosten met de islam[2]. Een feit springt daarbij naar voren: hoezeer ook in sommige tijdperken vernederd en beledigd hebben de besten onder de christenen zich weten te handhaven en hebben zij zelfs dikwijls op een beslissende wijze bijgedragen tot de ontplooiing van de Arabische cultuur (tot aan de eerste wereldoorlog behoorden de christenen tot de avant-garde van de intellectuele Arabische renaissance).

Eén aspect van de zoëven genoemde verbondenheid mag niet over het hoofd worden gezien. Het Arabisch, dat voor de mohammedanen de heilige taal is van de Koran, wordt door Melkieten, Maronieten enz. als liturgische taal gebruikt. Tegenwoordig wordt ook door westerlingen ingezien welk machtig hulpmiddel hiermee gegeven is. O.a. hebben de Petites Soeurs van Charles de Foucauld in verschillende plaatsen van het Nabije Oosten en de superior van de Petits Frères in Tammanrasset (Sahara) de Byzantijnse ritus in de Arabische taal aangenomen[3].

Waar van rechtstreeks bekeringswerk onder de mohammedanen in deze landen geen sprake kan zijn is het getuigenis, dat van ieder werkelijk christelijk leven uitgaat, het apostolaatsmiddel bij uitstek:

„Ce que le Christ attend de nous, ce n'est pas tout de convertir les âmes que de mettre à leur disposition les moyens de connaître la vérité. Nous devons revendiquer le droit d'informer, comme d'être informés, de mettre nos frères en état de

[1] a.c. 207–208.
[2] Les Chrétiens d'Orient, Paris z.j., blz. 264.
[3] Cfr. C. Korolevsky, *Liturgie en langue vivante*. Paris 1955, blz. 225–226.

connaître un idéal de vie spirituelle dont ils n'ont pas conscience. On ne saurait être vraiment chrétien sans désirer rendre témoignage à sa foi, c'est-à-dire dissiper les préjugés qui voilent ou la défigurent, l'exposer simplement, surtout la vivre intégralement, et, sans jamais perdre espoir, prier le Seigneur de pousser son oeuvre de grâce dans les ames aussi loin qu'il lui plaira"[1].

Sinds jaren wordt in christelijke kringen van het Nabije Oosten beklemtoond: Het christelijk getuigenis en het gesprek tussen christenen en mohammedanen, waartoe reeds enkele pogingen gedaan zijn[2], moeten samengaan met een volledige *aanpassing*[3] van de christenen aan het culturele, economische en sociale leven van de Arabische staten. Zij mogen niet beschouwd worden als vreemdelingen, absenteïsten, burgers tegen wil en dank, die in een soort getto wonen. Zij moeten ,,nationaal" leren leven. Gezien de voorgeschiedenis van het christendom in het Nabije Oosten is dit een moeilijke opgave. Eeuwenlang hebben de oosterse christenen in een isolement geleefd te midden van een mohammedaanse staat, die hen niet als burgers beschouwde maar als ,,beschermelingen". Door een ,,Persoonlijk Statuut" werden hun rechten erkend en werden sommige punten o.a. betreffende huwelijk, erfenis, adoptie, waar de christelijke en de mohammedaanse moraal principieel verschillen, geregeld.

In de huidige politieke organisatie van het Nabije Oosten zijn de omstandigheden sterk gewijzigd. We willen hierover niet in bijzonderheden treden. Aanpassing van de christenen aan het nationale, culturele en sociale leven van de Arabische staten wordt bepleit uit echte vaderlandsliefde en in verband met hun missionaire roeping. Maar ook moet verhinderd worden ,,dat Arabisch nationalisme geïdentificeerd wordt met islam en dat in de geest der nationalisten de katholieke Kerk verward wordt met de wereldlijke machten van het westen"[4]. Dit laatste vooral zou aan het ,,getuigenis" iedere kracht ontnemen.

Nog meer dan het verlaten van een eeuwenlang isolement is de kwestie van de *eenheid* een brandend vraagstuk voor de katholieken van de oosterse ritus in het Nabije Oosten. Wat de mohammedanen belet het ware gelaat van de Kerk te zien is zeker ook, en misschien zelfs op

[1] N. Edelby a.c. 205.
[2] *Le dialogue islamo-chrétien,* in: ,,Proche-Orient Chrétien" VI, 1956, 216–228.
[3] F. Lassonnery, *L'Adaptation,* in: ,,Proche-Orient Chrétien" II, 1952, 101–109.
[4] *Het Christelijk Oosten en Hereniging* 11, 1959, 214. Cfr. *Proche-Orient Chrétien* VIII (1958) 279 e.v.

de eerste plaats, de verdeeldheid onder de christenen. Iedere katholieke groepering van de oosterse ritus, behalve de Maronieten, heeft een niet-katholieke groepering van dezelfde ritus naast zich[1]. Nergens is het zó duidelijk dat hereniging en missie twee aspecten zijn van eenzelfde probleem als in het Nabije Oosten. Bovendien is er dikwijls een gebrek aan samenwerking tussen de katholieken van de verschillende riten onderling, soms zelfs kleinzielige concurrentiezucht. De aanwezigheid van het Latijns Patriarchaat van Jeruzalem schept zijn eigen moeilijkheden, die door de katholieken van de Oosterse ritus diep worden gevoeld. Er zijn de laatste tijd gelukkig meerdere pogingen gedaan om de samenwerking tussen de katholieken van verschillende riten te bevorderen. In Libanon en Syrië b.v. hebben de bisschoppen van de verschillende riten geregeld bijeenkomsten om gezamenlijk de vraagstukken, die allen betreffen, te bespreken.

Het christelijk getuigenis zal in kracht toenemen naarmate de eenheid bewaard of hersteld wordt. Er is de laatste jaren een toenemende oecumenische bewogenheid te constateren in het Nabije Oosten, welke zich m.n. concentreert rond de Gebedsweek voor de eenheid 18–25 januari. In Caïro, Beiroet en andere plaatsen werden gebedsoefeningen gehouden, waaraan door hoogwaardigheidsbekleders van de verschillende kerken werd deelgenomen. Ook bestaat er in Beiroet een gespreksgroep van katholieken en orthodoxen. We hebben de indruk dat het „gesprek" tussen katholieken en andere christenen in het Nabije Oosten nog in een eerste beginstadium verkeert. Maar gezien de omstandigheid, dat de verschillende groepen zich eerst kortgeleden buiten hun eeuwenlang isolement waagden, moet men zich hierover niet te zeer verwonderen.

Ad 2. Wanneer we onze blik richten naar India, naar de deelstaat Kerala, constateren we daar een opmerkelijke deelname van katholieken van de Oosterse ritus aan het missiewerk in strikte zin. Er zijn in Kerala twee groepen van Oosterse katholieken nl. de Syro-Malabaren en de Syro-Malankarezen. Eerstgenoemden bezitten de Oost-Syrische (Chaldeeuwse) ritus, de Syro-Malankarezen de West-Syrische ritus. Omdat zij de stichting van de Kerk aan de zuid-kust van India toeschrijven aan de prediking van de apostel Thomas noemen zij (evenals ook de ge-

[1] Raymond Etteldorf, *The catholic church in the Middle East.* New York 1959. W. de Vries S.J., *Der christliche Osten in Geschichte und Gegenwart,* Würzburg 1951.

scheiden christenen[1] van de oosterse ritus in India) zich gaarne ,,Thomaschristenen"[2].

Het aantal katholieke *Syro-Malabaren*[3] (in de diocesen: Ernakulum, Trichur, Tellicherry, Kothamangalam, Changanacherry, Kottayam, Palai) is thans 1.220.000. Vanaf de tijd van hun hereniging met de katholieke Kerk hebben de Syro-Malabaren het gerechtvaardigde verlangen gehad om door Bisschoppen van hun eigen ritus (en niet door Latijnen) bestuurd te worden. Dit verlangen vond weinig weerklank bij de Latijnse missionarissen in India. In 1896 heeft Rome echter aan hun herhaald verzoek voldaan en hun eigen Bisschoppen gegeven. (De Syro-Malabaren hadden toentertijd 200.000 gelovigen, 300 priesters, 4 seminaries, 59 kloosterlingen. Andere katholieke Kerken van de oosterse ritus, die veel minder talrijk waren, bezaten al sinds lang een eigen Hiërarchie[4]). In 1923 kreeg de Syro-Malabaarse Kerk door de Constitutie ,,Romani Pontificis" een nieuwe organisatie door de oprichting van een eigen Syro-Malabaarse kerkprovincie. Ernakulum werd aangewezen als metropolitane zetel. Sinds 29 juli 1956 heeft de katholieke Syro-Malabaarse Kerk in India zelfs twee kerkprovincies. Naast de metropolitane zetel van Ernakulum werd Changanacherry tot metropolitane zetel van de nieuwe kerkprovincie verheven.

De bewonderenswaardige vitaliteit van deze Kerk komt tot uiting in het feit dat ieder jaar nieuwe missies gesticht worden, hospitalen en

[1] Van de niet-katholieke christenen van de oosterse ritus is de voornaamste groep die van de Jacobieten met 450.000 leden. Een deel van hen erkent het gezag van de patriarch der Jacobieten (vroeger in Syrië nu in Beiroet) terwijl een ander deel zich autocefaal verklaard heeft en zich gesteld heeft onder het gezag van een zgn. ,,Katholikes van het Oosten", die in Kottayam resideert. Onder invloed van het Anglicanisme is in 1875 een aparte gemeenschap gevormd van de zgn. ,,Syrische Thomaschristenen" of ,,Mar-Thomieten" onder leiding van een Metropoliet en vier Bisschoppen. Hun aantal wordt geschat op 175.000. Ook dient nog genoemd te worden het nestoriaans bisdom van Trichur met ongeveer 2000 gelovigen.

[2] Over de historische waarde van deze benaming, zie: E. Kard. Tisserant, *Syro-Malabare* (Eglise), in: ,,Dict. de Théol. Cath." XIV[2], 3089–3093.

Mgr. Dr. Jan Olav Smit, *Val en opstanding van een groot christenvolk. De Chaldeeën in Perzië, Indië* en *Azië*. ,,Het Christelijk Oosten". Tweede reeks, Deel I- Heemstede 1950. Fr. Thomas *Mootheden, The Apostolate of St. Thomas in India*, in: ,,The Eastern Churches Quarterly", IX, 1952, 349–358.

[3] Uit een vergelijking met een rapport van Mgr. de Marion Brésillac, Apost. Vicaris van Coïmbatour, aan de Congregatie de Propaganda Fide in 1854, blijkt, dat in de tijd van één eeuw het aantal katholieke Syro-Malabaren meer dan vertienvoudigd is. In 1854 bedroeg nl. hun aantal 158.000. L'Orient Syrien V, 1960, 221.

[4] W. de Vries S.J. o.c. blz. 245.

scholen geopend, kerken gebouwd. Zoals in ons eerste artikel reeds werd gezegd is bijzonder opvallend de rijkdom aan roepingen voor het priesterschap en de kloosterlijke staat. In 1957 telde de Syro-Malabaarse Kerk 420 seminaristen, 41 conventen van mannelijke kloosterlingen waarvan de meerderheid behoort tot de Derde Orde van de ongeschoeide Carmelieten (T.O.C.D.), 243 huizen van vrouwelijke religieuzen[1]. Maar deze getallen zijn thans verouderd en in de laatste 3 jaren zeker ver overschreden. Over het grote missie-élan van de Syro-Malabaren zal aanstonds gesproken worden.

De Kerk van de Syro-Malankarezen ontstond in 1930 als gevolg van de herenigingsbeweging onder leiding van Mar Iranios en Mar Theophilos. Vele Jacobieten zijn sindsdien met de katholieke Kerk herenigd. Het aartsbisdom Trirandrum en het suffragaanbisdom Thiruvalla, 11 juni 1932 opgericht door Paus Pius XI, tellen tezamen 108.000 gelovigen.

De Syro-Malankarezen, die thans geleid worden door aartsbisschop Mar Gregorios en bisschop Mar Athanasios, zijn volop betrokken in een dynamische ontwikkeling. Opmerkelijk is de opbloei van het kloosterleven in deze groep. De Congregatie van de Navolging van Christus (O.I.C. en daarnaast een congregatie voor vrouwelijke religieuzen „Sisterhood of the Imitation of Christ" S.I.C.) werd gesticht door Mar Iranios (P. T. Geevarghese) toen hij nog tot de Jacobitische Kerk behoorde[2]. Later bij zijn overgang naar de katholieke Kerk zijn de leden van deze Congregatie hem gevolgd.

In de Syro-Malankaarse liturgie wordt de volkstaal, het Malayálam, gebruikt, behalve in enkele delen, die in het Syrisch gebeden worden.

Het apostolaat van de katholieke Thomaschristenen in hun eigen kerkprovincies is gericht op de hereniging van de gescheiden christenen, maar tevens verrichten zij daar missie-werk onder de niet-christelijke Hindoe's. Wanneer deze laatsten in het kerkelijk territorium van de Syro-Malabaren of Syro-Malankarezen tot de katholieke Kerk toetreden geschiedt dit meestal in de oosterse ritus en vallen zij onder hun kerkelijke jurisdictie.

[1] P. Placid T.O.C.D., „*Les diocèses Syro-Malabares*, in: „L'Orient Syrien" II, 1957, 210–220.

[2] *Die Genossenschaft von der Nachfolge Christi*, in: „Der Christliche Osten" XV, 1960, 44–48. „Als Idealbild schwebt ihnen vor, den Herrn in seiner Demut, Einfachheit und äussersten Armut nachzuahmen, und zwar in einer den indischen Verhältnissen entsprechenden Lebensweise". a.c. 48.

De missie-arbeid van de katholieke Thomaschristenen beperkt zich echter niet tot hun eigen kerkelijk territorium. Bijna in alle Latijnse missies van India en Pakistan zijn katholieke Thomaschristenen als missionarissen werkzaam: *meer dan 3000 (priesters, broeders en zusters).* Vooral nu India de grenzen gesloten houdt voor Westerse missionarissen (als zodanig, zijn de katholieke Thomaschristenen een onwaardeerbaar Godsgeschenk voor de missie in India.

Wanneer echter deze Thomaschristenen buiten hun eigen kerkprovincies als missionaris onder niet-christenen[1] willen werken, moeten ze, tot nu toe, de *Latijnse* ritus aannemen en biritueel worden. M.a.w. de uitbreiding van de Kerk geschiedt daar in Latijnse gedaante met de hulp van katholieken van de oosterse ritus, die reeds vanaf de eerste eeuwen de Kerk in India present stellen.

Het is alleszins begrijpelijk, dat deze situatie voor de oosterse katholieken onbevredigend en teleurstellend is. Het is geen wonder, dat zij in deze maatregel nog iets menen terug te vinden van de reeds lang overwonnen opvatting omtrent de superioriteit van de Latijnse ritus, welke opvatting onder katholieken zo'n hardnekkig bestaan gehad heeft, zelfs na „Orientalium dignitas". Talloze keren is herhaald, dat de oosterse riten volkomen gelijkwaardig zijn aan de Latijnse. Daarom alleen al zou men de vraag willen stellen of het niet wenselijk zou zijn om aan deze levenskrachtige ritus een kans te geven in de missies van India en het Verre Oosten, zeker wanneer aan de Syro-Malabaren verlof gegeven zou worden om de Liturgie in de volkstaal te vieren.

Er is echter nog een andere overweging, die de bestaande situatie (dat nl. Syro-Malabaarse priesters de Latijnse ritus moeten aannemen om als missionaris buiten hun kerkprovincies in India werkzaam te kunnen zijn) onbevredigend maakt nl. de overtuiging, dat de Syro-Malabaarse ritus veel meer aangepast is aan de oosterse mentaliteit van India dan de Latijnse ritus.

[1] Vele katholieke Syro-Malabaren zijn, vooral na 1923, verhuisd naar andere provincies in India m.n. naar Noord-Malabar en het Latijnse diocees van Calicut. Dit schiep moeilijkheden m.b.t. de zielzorg, omdat het aan geen enkele priester van de Syro-Malabaarse ritus was toegestaan om in een Latijns diocees de katholieken van de Syro-Malabaarse ritus te verzorgen. Sinds 1948 is hierin echter verandering gekomen. In dat jaar werden op verzoek van de Bisschop van Calicut 2 Syro-Malabaarse priesters van Kottayam belast met de zielzorg van hun landgenoten (Servizio Informazione Chiesa Orientale 1948, no. 38). Daarna is dit aantal voortdurend uitgebreid. Hun opdracht is echter alleen: Zielzorg onder de Syro-Malabaarse immigranten.

De Oost-Syrische liturgie, die al in de eerste eeuwen van het christendom een eigen karakteristieke fysionomie heeft gekregen in de Kerk van Edessa waar Joodse invloeden nog sterk waren, is meer dan welke andere liturgie ook archaïsch en eenvoudig. Zij mist iedere imponerende of majesteitelijke exuberantie. „...cette liturgie nous impressionne par son austérité...

Liturgie de méditation, d'écoute de la parole, discrète et simple, dont on comprend qu'elle ait trouvé accueil dans l'âme indienne"[1].

Als de beste kenner van de Syro-Malabaarse geschiedenis, liturgie enz. mogen we zeker beschouwen P. Placidus T.O.C.D. Tegenwoordig, zo schrijft hij, hoort men in vele kringen de luide roep: „Indionise the Indian Christians or Indian Christianity. But many seem to ignore the Thomas Christians of Malabar who claim to be as old in India as Christianity itself. They are Hindus or Indian in Culture, Christian in Religion and Syro-Oriental in Worship...

They were... more than what the modern Indianisers would make their Christians look like"[2]. Al zijn veel gebruiken (vooral onder Latijnse invloed sinds de 16e eeuw) verdwenen toch is heel the way of life van de Thomaschristenen bijzonder aangepast gebleven aan de cultuur en de mentaliteit van India. Daarbij heeft hun liturgie een grote rol gespeeld. Zij zal dit nog meer kunnen doen, nu zij, dank zij de zorgen van de H. Stoel, in haar oorspronkelijke staat is hersteld en wanneer zij, naar gehoopt wordt, eenmaal in de volkstaal gevierd zal mogen worden. Bij de Syro-Malabaren zijn veel plaatselijke gebruiken en gewoonten geënt op de Syrische ritus. Het gaat hier dikwijls over gekerstende niet-christelijke gebruiken en praktijken. Sommige van deze gebruiken waren inderdaad bijgelovig en werden dan ook niet gehandhaafd. De Hindoe zal geen enkel bezwaar hebben tegen de Syrische ritus vanuit zijn Oosterse of Indische mentaliteit, maar de Latijnse ritus ziet hij als iets westers en alles wat westers is wordt tegenwoordig met achterdocht bejegend. Daarom spreekt het de Hindoe ook niet aan wanneer men plaatselijke sociale gebruiken gaat enten op de Latijnse ritus. Bovendien, omdat de Latijnse ritus westers is en de sociale gebruiken oosters zijn, zal het uiterst moeilijk zijn om ze harmonisch te verbinden. Wanneer het echter gaat over de Syrische ritus zal de aard van deze ritus, die een grote mate van

[1] I. H. Dalmais O.P., *Les liturgies d'Orient*, Paris 1959, 48–49.

[2] Hindu in Culture, *Christian in Religion, Oriental in Worship* in: Ostkirchliche Studien 8, 1959, 89.

verwantschap met de mentaliteit van India vertoont, deze verbinding alleen maar bevorderen[1].

De Syro-Malabaren hopen, dat hun zal worden toegestaan om ook in andere provincies van India aan het missiewerk deel te nemen *met gebruikmaking van hun eigen ritus*. Misschien is hiervoor vroeger een van de beletselen geweest, dat de Thomaschristenen tot de hoogste kaste gerekend werden, het dichtst bij de Brahmanen, zodat zij wegens hun sociale positie minder toegankelijk waren voor de lagere kasten of de paria's. In dit verband deelt P. Placidus echter mede: „The caste barrier is gradually disappearing"[2]. Een andere moeilijkheid was gelegen in de omstandigheid, dat de Syro-Malabaarse geestelijkheid een in verschillende opzichten latijnse opvoeding had ontvangen. Ook daarin komt gelukkig geleidelijk verandering doordat verschillende Syro-Malabaarse priesters in Rome studeren aan het Pauselijk Oosters Instituut en verblijven in het College van H. Joannes Damescenus voor Oosterse priesters.

In India zelf is er een nauwere samenwerking gekomen tussen priesters van de Syro-Malabaarse en de Syro-Malankaarse ritus. Zij verwachten, dat uit de samenwerking van beide riten de beste methode ontwikkeld zal worden om de niet-christenen van India te benaderen, vooral wanneer in het missiewerk buiten Malabar het Hindi als liturgische taal gebruikt zal worden.

Dat men daarbij terugdenkt aan de oude glorie van de Syrische Kerk als Missie-Kerk voor Azië vanaf de 5e eeuw, ligt wel zeer voor de hand.

Groesbeek

[1] Cfr. P. Placidus T.O.C.D. *The Eastern Churches Quarterly* IX, 1952, 367. Ook Bisschop Mar Severios heeft als zijn mening te kennen gegeven, dat de latijnse ritus weinig geschikt is voor India: „To the culture and temperament of the Easterns the Latin rite makes no appeal. It is true that many have taken themselves to the Latin (rite) in spite of this. But I must say that it is more artificial. The result would have been greater could the Latin missionaries take themselves to the Indian way of living and touch the hearts of the people... Even no-Christians say sometimes that the Jacobites will have a bright future in India for the simple reason that their form of worship and their way of living are more appealing to Indian tastes". o.c. 368–369.

[2] Ostkirchliche Studien 8, 1959, blz. 98.

DR. T. SIMONS W.P.

HET DOOPSEL EN DE KERK IN MT. 28, 19.

CHRISTUS' doopbevel, zoals Mattheüs ons dat geeft in hoofdstuk 28 vers 19, is zonder twijfel een van de meest geladen passages voor al wie zich verdiept in het missie-aspect van de Kerk Christi. Wanneer wij deze passage aan een nader onderzoek gaan onderwerpen, hebben we daarbij een zeer concreet doel voor ogen.

PROBLEEMSTELLING

Een nauwkeurige studie van de doopgebruiken in en rond Palestina tot kort voor het optreden van Christus, brengt ons tot de misschien enigszins verrassende conclusie, dat Christus' tijdgenoten in het Heilige Land naar alle waarschijnlijkheid „onbekend waren met de mogelijkheid dat het doopsel, naast een reinigingsritueel, ook een ritus zou kunnen zijn ter opname van een buitenstaander in een godsdienstige gemeenschap"[1], een aggregerende ritus dus. Dit aspect van het doopsel, op geen enkele wijze gesuggereerd door de doopritus zelf, is kenmerkend voor het christelijke doopsel en de eerste christenen waren er van het begin af aan mee vertrouwd (denken we b.v. aan Handelingen 2,41). Wij schijnen wel te moeten concluderen, dat dit plotseling naar voren komen van het doopsel als een *initiatie-ritus* uiteindelijk terug moet gaan op Christus zelf. Zou het mogelijk zijn, zo vragen wij ons af, enige sporen daarvan te vinden in de Synoptici?

De dooppassages zijn hier niet erg talrijk. Enige teksten terzijde gelaten, waar Christus op een zinnebeeldige wijze spreekt over Zijn dood als een doopsel, zoals Mk. 10, 38–39 en Lk. 12, 50 – daarmee toch ook weer de diepere zin van het doopsacrament aangevend –, vinden we het doopsel eigenlijk slechts vermeld in Mt. 28, 19 en de parallelplaats daarvan Mk. 16, 16. MEINERTZ merkt op, dat indien Christus zo weinig spreekt over het toch zo belangrijke doopsel, dit wellicht samenhangt met het feit dat dit eerst later, na Christus' dood, na de oprichting van de Kerk, zijn belangrijke plaats in zal gaan nemen[2].

In onze studie concentreren we dan onze aandacht op Mt. 28, 19, en wij willen nagaan of we in deze woorden van Christus een aanduiding

[1] *De opname in Christus' Kerk door het doopsel*, door de schrijver van dit artikel, pag. 40.
[2] M. MEINERTZ, *Theologie des Neuen Testamentes*, I, p. 121–122.

mogen zien van dit incorporatief aspect van het christelijke doopsel; wij kunnen daarbij de kwestie buiten beschouwing laten of deze tekst al dan niet de instelling van het doopsel verhaalt.

AUTHENTICITEIT EN STRUCTUUR

Wij hebben hier te maken met een van die bemerkenswaardige gevallen waar een dogmatisch zeer belangrijke tekst volkomen onaanvechtbaar is wat betreft haar authenticiteit, een tekst die in alle manuscripten en vroege vertalingen wordt aangetroffen.[1] De bezwaren, die tegen dit vers worden ingebracht door zogenaamd onafhankelijke denkers, komen bijna alle voort uit een a-prioristische houding t.o.v. de leer die hierin is vervat: 1. woorden gesproken door een *verrezen* Christus; 2. het feit dat, gezien de aanvechtbaarheid van de authenticiteit van Mk. 16, 16, deze passage de enige is die deze woorden van Christus geeft; 3. de universele zending van de apostelen; 4. de duidelijke leer omtrent de H. Drieëenheid.

Het is hier niet de plaats diepgaand op deze opwerpingen in te gaan. Wij mogen wellicht volstaan met een verwijzing naar een verklaring van de Pauselijke Bijbelcommissie (19 juni 1911, Denz.Banw. 2154), waarin gezegd wordt dat opvattingen die de historische echtheid van bepaalde belangrijke passages, zoals b.v. juist de passage die ons interesseert, in twijfel trekken, als ongegrond moeten worden beschouwd: „Utrum speciatim solido fundamento destitutae censuri jure debeant opiniones eorum, qui in dubium revocant authenticitatem historicam . . . quarumdam in re dogmatica magni momenti sententiarum, uti sunt illae, quae respiciunt . . . formam baptizandi cum universali missione praedicandi Apostolis traditam (Mt. 28, 19–20) . . . quae apud Matthaeum peculiari modo enuntiata occurunt? Resp.: Affirmative."

De inwendige structuur van deze tekst is voor ons van meer direct belang. De opbouw van de onmiddellijke context is duidelijk en wordt reeds door St.-Thomas[2] als volgt gegeven:

a) vers 18: Christus legt getuigenis af van Zijn volmacht.
b) vers 19–20a: Hij geeft Zijn volgelingen een opdracht.
c) vers 20b: Hij belooft Zijn bijzondere hulp.

[1] Voor een diepgaande studie hiervan, zie b.v. LEBRETON, *Les origines du dogme de la Trinité*, p. 478–489. (Parijs, 1910).

[2] ST.-THOMAS, *Super Evangelium Sancti Matthaei*, No. 2456, 2462: „Tria sunt consideranda. Primo potestatem denuntiat; secundo officium iniungit; tertio auxilium futurum promittit". „Triplex iniungit officium. Primo docendi; secundo baptizandi; tertio officium informandi quantum ad mores".

Het tweede deel, dat ons meer in het bijzonder interesseert, valt weer in drie onderdelen uiteen:

aa) vers 19a: de opdracht te preken.
bb) vers 19b: de opdracht te dopen.
cc) vers 20a: de opdracht de geboden te lèren onderhouden.

Bij onze exegese gaan we natuurlijk uit van de Griekse tekst. Deze luid als volgt:
πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς το ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ του ἁγίου πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν.

De Vulgaatvertaling volgt zeer getrouw de constructie van deze passage, maar is enigszins gebrekkig in de woordkeuze: „Euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis". De Griekse tekst bevat één hoofdwerkwoord: *μαθητεύσατε* en drie daaraan ondergeschikte deelwoorden: *πορευθέντες, βαπτίζοντες, διδάσκοντες*. Hoewel *πορευθέντες*, qua tijdsvorm, overeenkomt met het hoofdwerkwoord (aoristus), is het toch niet waarschijnlijk, gezien de geheel verschillende betekenis van beide woorden, dat we hier met een *participium graphicum* te doen hebben. De Vulgaatvertaling, de tijdsvorm buiten beschouwing latend, behoudt de constructie van de Griekse tekst, maar vertaalt zowel *μαθητεύσατε* als *διδάσκοντες* met „docere" (docete, docentes), daarbij de nuance verliezend, die in de Griekse tekst wordt aangetroffen, en die, zoals spoedig zal blijken, van bijzonder belang is voor het goed begrijpen van deze passage.

Opgemerkt zij nog, dat hoewel Mattheüs het alleenstaande *participium in sensu imperativo* niet kent, zoals we dat b.v. bij Petrus en Paulus aantreffen, de drie deelwoorden van onze tekst toch in deze zin moeten worden verstaan, aangezien ze door hun ondergeschiktheid aan het hoofdwerkwoord deelhebben aan de modaliteit daarvan, in ons geval dus de gebiedende wijs.[1]

Terwijl de eerste der drie deelwoorden (*πορευθέντες*) de aoristus-vorm heeft, en daarom innig verbonden is met het meteen daaropvolgend hoofdwerkwoord, dat ook de aoristus-vorm heeft, zien we dat de laatste twee deelwoorden in de tegenwoordige tijd staan: zij voegen iets toe aan het hoofdwerkwoord, zij willen het enigszins toelichten, zij hebben als taak dit hoofdwerkwoord nader te preciseren, aan te geven hoe dit in

[1] M. Zerwick, *Graecitas Biblica*, p. 86.

feite gerealiseerd moet worden. De vertaling zal eerst dan ten volle recht doen aan de originele tekst en deze helpen begrijpen, wanneer ook deze nuances in de vertaling tot uitdrukking komen.

EXEGESE IN HET LICHT VAN DEZE TEKST-STRUCTUUR

De structurele opbouw van onze passage laat reeds duidelijk uitkomen dat wij voor alles moeten nagaan wat de juiste betekenis is van het hoofdwerkwoord *μαθητεύω*. De Vulgaat vertaalt: docete, onderwijst, het daarmee gelijkstellend aan *διδάσκω*, met als enig verschil dat de tweede term onmiddellijk gevolgd wordt door het voorwerp: servare omnia quae mandavi vobis. Op deze wijze vertaalt ook LAGRANGE onze tekst: *μαθητεύω* = donner une instruction religieuse; *διδάσκω* = instruire pratiquement[1]. Ook PIROT geeft deze vertaling (tweemaal: ,,enseigner")[2]. Daarmee vervalt echter, zoals wij reeds opmerkten, het onderscheid dat we in de Griekse tekst aantreffen.

Andere schrijvers hebben gepoogd dit onderscheid te behouden. Zij besteden daartoe een bijzondere aandacht aan de etymologische betekenis van het hoofdwerkwoord. Zo vertaalt bijvoorbeeld J. A. v. STEENKISTE[3]: ,,facite discipulos, in Evangelio instituite"; J. KEULERS: ,,maakt tot leerlingen"[4]; A. JONES: ,,enroll as disciples"[5]; M. ZERWICK: ,,*μαθητεύω*, tr. facio discipulum (ita hic), doceo, instruo".[6] Ook MEINERTZ geeft deze vertaling: ,,machtet zu Jüngern alle Völker"[7]. Verderop in zijn studie[8] wijst hij er op, dat terwijl het idee van het vertrouwd maken met de leer van Christus ongetwijfeld iets is dat in het werkwoord *μαθητεύω* ligt opgesloten, we toch niet mogen vergeten dat dit in het onderhavige geval veel verder ging dan te doen gebruikelijk was. De verhouding tussen Christus en zijn leerlingen was niet de verhouding die gewoonlijk bestond tussen de joodse rabbi's en hun leerlingen (Jünger – Schüler). Deze opmerking is niet zonder belang. Wij zien inderdaad dat Christus onderwees, niet alleen door Zijn instructies en verhandelingen over de Wet, maar ook en vooral door Zijn voorbeeld; Hij drong erop aan dat *Zijn voorbeeld*

1 M. J. LAGRANGE, *Evangile selon Saint-Matthieu*, p. 544.
2 L. PIROT, *La Sainte Bible*, IX.
3 J. A. v. STEENKISTE, *Evangelium secundum Matthaeum*, IV, p. 1445.
4 J. KEULERS, *De Boeken van het Nieuwe Testament*, I, p. 364.
5 A. JONES, *A Catholic Commentary to Holy Scripture*, par. 723.
6 M. ZERWICK, *Analysis Philologica Novi Testamenti Graeci*, p. 77.
7 M. MEINERTZ, *Theologie des Neuen Testamentes*, I, p. 55.
8 M. MEINERTZ, Ibidem, p. 116.

zou worden nagevolgd (zie b.v. Mt. 20, 28; Luk. 22, 27; Joh. 13, 14 sq.; 15, 20). Hij wàs de Wet. Leerling worden betekende dan ook meer dan eenvoudig weg het aanhoren of zelfs het aanvaarden van deze leer; het lag niet uitsluitend op het academisch vlak. Het sloot in dat men van plan was zijn leven volgens deze leer in te richten, dat men een volgeling van Jesus wilde zijn in de volle zin van het woord. Gedurende het openbare leven van Christus was dit de manier waarop men „christen" werd, als we deze term al mogen gebruiken: men sloot zich bij Christus aan, probeerde Zijn voorbeeld te volgen, zich Zijn leer eigen te maken en deze in praktijk te brengen.

Bonsirven heeft een speciale studie gemaakt van de betekenis van het zelfstandig naamwoord μαθητής in de Evangeliën en de Handelingen[1]. Hij gaat daarbij allereerst de rabbinische betekenis na van dit woord en vindt daar dan een onderscheid van twee soorten van leerlingen, een onderscheid dat tot op zekere hoogte ook in de Evangeliën en de Handelingen kan worden terug gevonden, waar het de vorm aanneemt van enerzijds „de Twaalf" en anderzijds de Leerlingen in bredere zin.

Deze tweede groep komen we voortdurend tegen in de Nieuwtestamentaire geschriften en blijkt de karaktertrekken te bezitten van een soort *gemeenschap*, waarvan de leden door diverse banden met elkaar verbonden zijn. Zij zijn onderling verbonden door hun gemeenschappelijk *aanvaarden* van Jesus' onderricht over het Rijk Gods, en door hun gemeenschappelijk *nastreven van een ideaal:* te leven volgens de normen en het voorbeeld van hun Meester. Nog een andere band bindt hen met Christus, en daardoor ook weer met elkaar: de band van een grote, *hechte liefde*. „Le disciple est celui qui s'est livré à Jésus dans un abandon complet, dans un amour supérieur à tout autre amour; bien qu'il n'ait pas de place dans les catégories juridiques, quel lien est plus apte que l'amour à réunir, dans une ferme stabilité, les membres d'une société, principalement d'une société religieuse?"[2]). Zij zijn bovendien verbonden door een grote solidariteit in *hun optreden naar buiten* (zie b.v. Mk. 2, 16; 18, 24; 7, 2; 7,5; Lk. 8, 21), een solidariteit die soms de vrucht is van grote offers (Mk. 8, 34; Lk. 14, 26). Dit gemeenschapskarakter van deze groepering van leerlingen blijkt tenslotte nog uit *het voortbestaan* hiervan als een onderscheiden en afzonderlijke groep ook na de dood van Christus.

Maar als het karakteristiek is voor de neo-testamentaire leerling

[1] J. Bonsirven, *Les enseignements de Jésus Christ*, (huitième édition, Paris, 1950), p. 258-262.
[2] J. Bonsirven, *Les enseignements* . . . p. 261.

(μαθητής) deel uit te maken van een hecht verenigde groepering van mensen, moeten we dan niet besluiten dat het werkwoord μαθητεύω onder meer moet betekenen het toevoegen, toelaten of opnemen van eventuele kandidaten in deze groep, in deze gemeenschap? Het is duidelijk dat μαθητεύω, althans in de Evangeliën en de Handelingen, niet zonder meer het geven van instructie betekent, het geven van onderricht, zoals dat het geval is voor διδάσκω, maar dat het ook wijst op het tot stand brengen van een innige, vitale band tussen een volgeling en de Meester[1], een innige en hechte band ook tussen deze volgeling en al diegene die reeds eerder in het gezelschap van Jesus waren opgenomen.[2] Deze opname wordt dan natuurlijk gevolgd door verdere instructie (διδάσκω), waardoor men geholpen wordt trouw te blijven aan Jesus en de gemeenschap der leerlingen. Wij menen dat Mt. 28, 19 in het licht van deze exegese moet worden verstaan. BONSIRVEN vertaalt zelf trouwens ook: ,,faites disciples toutes les nations". In het Nederlands zouden we dan ook de voorkeur geven aan ,,Gaat en maakt alle volkeren tot leerlingen" boven het meer algemeen gebruikte ,,Gaat en onderwijst alle volkeren".

De apostelen kregen dus de opdracht ,,leerlingen te maken", leerlingen in die Nieuwtestamentaire zin: opname in een gemeenschap na voldoende onderricht. Maar hoè moesten zij dit doen? Hoè moesten zij daarin te werk gaan?

Gedurende Jesus' leven werd men leerling door zich zichtbaar bij Christus aan te sluiten, deel uit te gaan maken van de groep Zijner volgelingen. Maar nu gaat Jesus heen; zijn zichtbare aanwezigheid hier op aarde loopt ten einde. Hoe moeten de apostelen nu voortaan de verschillende effecten teweeg brengen, die we zojuist hebben opgesomd als kenmerkend voor de Nieuwtestamentaire μαθητής en die dus besloten liggen in het werkwoord μαθητεύω? Hoe moeten zij leerlingen maken in

[1] Cf. RENGSTORF, *Theologisches Wörterbuch zum neuen Testament* (Kittel), art. μαθητής, IV, p. 428–459: het woord komt 250 keer voor in de Evangeliën en de Handelingen, en wijst op een *persoonlijke* verhouding tussen de leerlingen en Jesus; deze laatste wordt beschouwd als een κύριος veel meer dan een διδάσκαλος.

[2] Een studie van de parallelteksten van Mt. 28, 19 leert ons weinig nieuws. *Mk. 16, 16* vermeldt inderdaad de opdracht tot preken en de noodzakelijkheid van het doopsel, maar deze twee elementen worden niet in onderling verband gebracht. Is dit een opwerping tegen onze interpretatie? Dit zou het geval hebben kunnen zijn indien Markus, sprekend over de opdracht tot preken, het werkwoord μαθητεύω had gebruikt. Dit is echter niet het geval: κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον. *Lk. 24, 47* gebruikt hetzelfde werkwoord als Markus maar er wordt geen gewag gemaakt van de opdracht tot dopen. *Joh. 20, 21* geeft de zending van de apostelen zonder enige verdere specificatie.

die volle zin van het woord? Vooral met betrekking tot de vitale verbondenheid met de Meester hadden zij van zichzelf geen enkele macht.[1]

Christus heeft hier zelf het antwoord op gegeven door Zijn opdracht verder toe te lichten. Vóór alles moesten zij natuurlijk de mensen vertrouwd maken met Zijn leer. Dit is en blijft eèn van de grondbetekenissen van *μαθητεύω*, en de apostelen hebben dit begrepen, zoals duidelijk blijkt uit de manier waarop zij steeds begonnen met het uiteenzetten van Christus' leer. Het geloof in Christus is steeds een absoluut vereiste, een conditio sine qua non, om opgenomen te worden in hun gemeenschap. Maar de instructie en het daarop beantwoordend geloof is niet voldoende; dit maakt iemand nog niet een „leerling" van Christus, een lidmaat van de gemeenschap der leerlingen.

De twee deelwoorden, die op het hoofdwerkwoord volgen en het nader specifiëren, hebben juist als taak aan te geven hoè zulke kandidaten tot echte „leerlingen" worden gemaakt, hoe de echte, vitale verbondenheid met Christus en Zijn leerlingen zal worden verwezenlijkt en in de toekomst kan worden bestendigd: *βαπτίζοντες αὐτοὺς, διδάσκοντες αὐτοὺς*. Het tweede deelwoord heeft kennelijk betrekking op de taak der apostelen door hun praktisch onderricht[2] de leerlingen er op te wijzen hoe zij hun vereniging met Jesus moesten beleven en bewaren (servare omnia quae mandavi vobis). Het eerste deelwoord (*βαπτίζοντες*) geeft aan hoe deze vereniging *tot stand moest worden gebracht*: de apostelen krijgen de opdracht daartoe de kandidaten *te dopen*. Het toedienen van het doopsel wordt door Christus aangegeven als de manier waarop de apostelen nieuwe leerlingen op een zichtbare wijze met Hem zouden verbinden, hen zouden opnemen in de zichtbare gemeenschap der volgelingen van Christus.

Wij mogen dus inderdaad concluderen, dat Christus zelf het doopsel heeft aangewezen als de ritus waardoor voortaan nieuwe ledematen aan Hem zullen worden toegevoegd, waardoor nieuwe „leerlingen" zullen worden gemaakt. Mt. 28, 19 is hiervan een echo. Of Christus reeds eerder in Zijn openbaar leven in deze zin over het doopsel heeft gesproken, is een vraag waarop wij het antwoord niet kennen. BONSIRVEN merkt op dat de kortheid van dit doopbevel mag worden beschouwd als een teken, dat Chris-

[1] Merk op dat Christus zich, in het geven van deze opdracht, richt tot de apostelen en de leerlingen, niet tot „alle volkeren". Wij komen hier later nog even op terug.
[2] M. J. LAGRANGE, *Evangile* . . . p. 544: „instruire pratiquement".

tus bij andere gelegenheden en bij andere omstandigheden over het doopsel moet hebben gesproken: „zou Hij zich anders tevreden hebben gesteld met deze enkele woorden?"[1]

In het christelijke systeem heeft dus het doopsel, naast verschillende andere aspecten, ook het aspect verworven van een *ritus aggregans;* niet slechts een ritus die wordt toegediend *bij gelegenheid van* een opname in de christengemeenschap, maar werkelijk de ritus *waardoor* deze opname tot stand komt. Terecht vertaalt dan ook b.v. CUTTAZ: „faites des disciples *en baptisant* . . .", en hij voegt daaraan toe: „c'est le baptême qui fait entrer dans la société dont ils (les apôtres) sont les chefs"[2].

ENIGE BESCHOUWINGEN

Door het doopsel wordt men lid van de zichtbare heilsgemeenschap van het Nieuwe Testament. Wij mogen echter deze opname in de Kerk nooit gescheiden zien van de door het doopsel bewerkstelligde vereniging met Christus. Toen Jesus hier op aarde was kon een toehoorder geloof hechten aan Zijn woord en dan vervolgens besluiten zich zichtbaar bij Hem aan te sluiten, Zijn volgeling en leerling te worden; dit betekende dan dat hij ipso facto werd opgenomen in de groep van volgelingen, hij werd lid van deze gemeenschap. Nu, na Jesus' heengaan, wordt men nog altijd onderricht in Zijn leer. Het aanvaarden van deze leer zal ook nu een eerste band zijn met Christus, maar men is daardoor nog geen leerling in de volle evangelische zin van het woord; dit veronderstelt de veel inniger band met Christus die samengaat met het toetreden tot de zichtbare gemeenschap der volgelingen, tot de Kerk Christi, tot de gemeenschap die de tastbare sacramentele voortzetting is van Christus hier op aarde. Dit toetreden nu wordt bewerkstelligd door het doopsel, dat daarmee tegelijkertijd de uitwendige verzegeling is van het geloof in Christus, in Zijn zending, in de sacramentele, instrumentele rol van Zijn menselijke natuur en de voortzetting daarvan: de Kerk, „Son humanité par surcroît".

Het zou moeilijk zijn van een prioriteit te willen spreken bij deze twee effecten van het doopsel: esse in Christo, esse in Ecclesia. Chronologisch vallen beide samen: het doopsel geeft tegelijkertijd de opname in de Kerk („reapse") en de sacramentele verbondenheid met Christus. Wat de

[1] J. BONSIRVEN, *Théologie du Nouveau Testament*, Parijs 1951 p. 208. Zie ook p. 104-105, en *Les enseignements . . .* p. 283-284.
[2] F. CUTTAZ, *Les effets du Baptême*, p. 46, voetnoot 2.

logische orde betreft kan men zeggen dat er gedurende Jesus' aardse leven toch wel een prioriteit schijnt te zijn aan de kant van de vereniging met Christus: het opgenomen worden in de zichtbare gemeenschap der leerlingen was hiervan het onmiddellijke gevolg.

Dat hierin geen wijziging is gekomen toen Christus de doopopdracht gaf aan Zijn apostelen, is iets dat niet zonder meer als zeker mag worden beschouwd, maar dat bewezen dient te worden. Wij menen dat Mt. 28, 19 de vereiste elementen hiertoe niet verstrekt. Integendeel, we zouden geneigd zijn te zeggen, in het licht der gegeven exegese, dat de innige band met Jesus, het echt „leerling" (*μαθητής*) zijn in de volle zin van het woord, tot stand komt *door* de opname in de Kerk Christi, in de gemeenschap der leerlingen. Zonder nu meteen te zeggen dat iedere wijziging in de verbintenis van de ziel met Christus ook een wijziging inhoudt van de „situatio ecclesialis" van deze ziel, menen we toch dat het van belang is op te merken dat Christus' bevel gericht is tot de apostelen, tot de Kerkgemeenschap: „maakt tot leerlingen", en niet tot alle volkeren: „wordt leerlingen"; alleen de Kerk heeft de macht nieuwe leden op te nemen in het Corpus Christi en de daarmee verbonden vereniging met Christus te bewerkstelligen. Niemand kan zichzelf zonder meer, of door een eenvoudige geloofsakt, toevoegen aan de Kerkgemeenschap.

Overigens moeten we ons er wel voor wachten die „scheidings-lijn" tussen het esse in Christo en het esse in Ecclesia al te scherp te trekken. De waarschuwing van pater L. Bouyer, gemaakt naar aanleiding van de theologie van St.-Athanasius, blijft nog altijd van kracht: „Aussi longtemps que nous persisterons à transférer aux anciens chrétiens les distinctions étriquées de telle ou telle construction moderne, spécialement à croire naïvement qu'ils voyaient comme beaucoup entre nous une dualité entre le Christ et l'Eglise, toutes nos exégèses seront faussées dès le point de départ . . . Pour les Pères en général, ni le Christ en tant que tel, ni les chrétiens ne pouvaient être considérés simplement comme des individus. Ceux-ci étaient en celui-là aussi bien que lui en eux, à ce point qu'on ne pouvait séparer, même pas en pensée, ce qu'Il était de ce qu'eux devaient réaliser"[1].

Lilongwe (Nyasaland)

[1] L. Bouyer, *L'incarnation et l'Église Corps du Christ*, p. 148.

TH. M. BOURS

DE PAUSEN EN DE MOTIEVEN VAN ONZE MISSIEACTIE

VIJFTIEN jaren geleden schreef dr. M. A. Nauwelaerts c.i.c.m. in dit tijdschrift[1] een bijdrage onder de titel „De Pausen over de motieven en de middelen van onze missieactie". Sindsdien verschenen drie grote missie-encyclieken: Evangelii Praecones (2 juni 1951), Fidei Donum (21 april 1957) en Princeps Pastorum (28 november 1959).

In deze bijdrage willen we schetsen, welke nieuwe facetten in de Pauselijke documenten naar voren zijn gekomen sinds het verschijnen van bovengenoemd artikel betreffende onze motieven; in een volgende bijdrage zullen we ons dezelfde vraag stellen betreffende de middelen.

Allereerst vinden wij een telkens nadere precisering van de plicht uit liefde tot de evennaaste, terwijl de andere motieven, nl. de liefde tot God, de dankbaarheid voor de ontvangen genade van het geloof, de verdienstelijkheid van het werk en de verantwoordelijkheid van alle gelovigen min of meer op de achtergrond raken, of althans anders benaderd worden.

We vinden een duidelijke ontwikkeling en bepaling vanaf Leo XIII tot Pius XII in Evangelii Praecones.

Leo XIII schreef in Ad extremas Orientes van 1893: „Het is christenplicht alle mensen, waar ter wereld ook, als broeders, en niemand als vreemden voor hun liefde te beschouwen".

Benedictus XV schreef in Maximum Illud van 1919, dat deze plicht zwaarder geldt, naarmate de nood, waaronder de naaste gebukt gaat, groter is en stelt dan de vraag, welke nood groter is dan die der ongelovigen[2].

Pius XI preciseert deze gedachte als Hij in Rerum Ecclesiae van 1926 schrijft, dat zij, die tot de schaapstal van Christus behoren, de liefdeplicht hebben, daadwerkelijk te zorgen voor hen, die buiten de omheining rondzwermen[3].

Pius XII geeft deze plicht een geheel nieuw perspectief door ze te benaderen vanuit de leer van het Mystiek Lichaam. In Mystici Corporis

[1] Het Missiewerk 25 (1946) pag. 140–143.
[2] Vertaling Ecclesia Docens, no. 30.
[3] Het Missiewerk 7 (1925–1926) pag. 201.

van 1943 schrijft Hij, dat het de plicht is, niet slechts van priesters en religieuzen, maar van alle leden „ingespannen en naarstig, overeenkomstig ieders rang, mede te werken aan de opbouw en uitbreiding van dit Lichaam"[1].

Deze tekst leert ons duidelijk, hoe naast de liefdeplicht tot de naaste, de liefdeplicht tot de Kerk komt. Deze gedachte wordt verder uitgewerkt in Evangelii Praecones van 1951, als dezelfde Paus vraagt met name mee te leven met alle lijdende ledematen „innerlijk en door de daad" om aldus te zorgen, dat niet onvervuld blijft „het verlangen van het liefdevol Hart van Jesus, die gekomen is om te zoeken en te redden, wat verloren was"[2].

Maar niet slechts liefde tot de Kerk in haar geheel, maar ook, om wille van die Kerk, liefde tot de afzonderlijke ledematen. „De Kerk is immers het mystieke Lichaam van Christus, waarin, wanneer één lid lijdt, alle leden mee lijden. Daarom hebben, nu veel van deze ledematen op het ogenblik door bitter lijden worden gekweld en wonden vertonen, alle gelovigen de heilige plicht, innerlijk en door de daad met hen mee te leven"[3].

In Fidei Donum van 1957 vat Pius XII heel zijn gedachtengang van vorige encyclieken samen én baseert Hij de missie-plicht op het katholiek-zijn zonder meer. Allereerst verwijst Z.H. naar een radio-toespraak van 24 nov. 1946: „De ijver voor het missiewerk en de katholieke geest zijn één en hetzelfde. De katholiciteit is het voornaamste kenmerk van de Kerk, zodat een christen de Kerk volstrekt niet is toegewijd en toegedaan, als hij ook niet de gehele christenheid toegewijd en toegedaan is en als hij niet vurig verlangt, dat zij onder alle volkeren groeit en bloeit".

Alsof dit niet duidelijk was, vervolgt Hij dan met te schrijven:

„Niets is zo in strijd met de Kerk van Jesus Christus als verdeeldheid; niets schaadt zozeer haar leven als het isolement of een overdreven in-zichzelf-gekeerdheid van haar leden, of welke vorm ook van groeps-egoïsme; zulk een tendenz zou zeker tot gevolg hebben, dat een afzonderlijke christengemeenschap, welke ook, zich in zichzelf zou opsluiten. Als „de moeder van alle mensen afzonderlijk" is de H. Moeder de Kerk „nergens een vreemdelinge; leeft zij of moet zij ten minste krachtens haar natuur leven bij alle volken". Wij moeten nogmaals verklaren, dat alles wat onze Moeder de Kerk aangaat, ook de afzonderlijke christenen

[1] Vertaling Ecclesia Docens no. 99.
[2] Vertaling Ecclesia Docens no. 71.
[3] Vertaling Ecclesia Docens no. 69.

aangaat en moet aangaan; gelijk hun geloof het geloof is van de universele Kerk en hun bovennatuurlijk leven het eigen leven van heel de Kerk is, zo zijn ook de troost en de kwelling van de Kerk hun troost en kwelling; maar eveneens zullen de vooruitzichten en de plannen, die heel de Kerk betreffen, ook de vooruitzichten en de plannen uitmaken van het normale christelijk leven. Dan zullen vanzelf de vermaningen van de pausen betreffende de grote apostolische taak voor heel de wereld ook in hun echt katholiek hart weerklank vinden als vermaningen, die men met bijzondere liefde moet aanvaarden en met alle ernst en ijver moet overwegen" [1].

Als bij voorbaat wil hij afrekenen met de opwerping, die verwijst naar eigen nood:

„Overigens moeten wij hier geen vergelijking trekken, omdat het hier niet zozeer gaat om de balans op te maken alswel om, zoals wij vroeger reeds bij een bepaalde gelegenheid hebben gedaan, alle gelovigen aan te sporen „om vrijwillig te gaan strijden onder de vaandels van christelijke onthouding en offergeest, die verder reikt dan de zedenwetten voorschrijven, ieder naar zijn eigen krachten, op de aansporing van Gods genade en volgens de mogelijkheid van zijn staat . . . Wat ieder aan zijn ijdelheid ontneemt", voegden wij er eveneens aan toe, „zal hij aan liefdewerken besteden en hij zal barmhartig aan de noden van de Kerk en armen tegemoet komen".Wat zou een missionaris die nu door gebrek aan middelen in de uitoefening van zijn apostolische taak wordt belemmerd, vele en buitengewone werken tot stand kunnen brengen met het geld, dat menig gelovige niet zelden voor ijdele genoegens besteedt. Daarom moeten alle kinderen van de Kerk, alle gezinnen en alle verenigingen van gelovigen zich hieromtrent eens ernstig bezinnen. Gedachtig het woord: „De liefdedaad van onze Heer Jesus Christus: hoe Hij om uwentwil arm is geworden, terwijl Hij rijk was, opdat gij rijk zoudt worden door Zijn armoede", moet gij iets van het overtollige en soms zelfs van het noodzakelijke afstaan! En bedenkt, dat van uw milddadigheid afhangt de groei en de uitbreiding van het geloof; en dát de wereld een nieuwe gedaante zal aannemen, als de liefde triomfeert"[2].

In deze laatste passage vinden wij missieplicht óok als liefdeplicht tot de wereld waarin wij leven. Dit aspect speelt door vele passages van deze encycliek heen en wordt vaker uitdrukkelijk genoemd in de vele toespraken van deze zelfde Paus tot de Organisations Internationales Catholiques [3].

[1] Vertaling Ecclesia Docens no. 17.
[2] Vertaling Ecclesia Docens no. 24.
[3] In het kader van deze bijdrage beperken we ons tot het vermelden van dit motief. Een uitvoerige analyse van de gedachtengang van Pius XII in deze vraagt een bestudering van zijn toespraken over leke-apostolaat in heel het internationale werk.

Fidei Donum is niet alleen een encycliek over de arbeid op het missieveld, maar ook en minstens evenzeer over ons aller plicht in dezen, een plicht gefundeerd op ons katholiek-zijn.

Dr. Nauwelaerts schrijft in zijn bovengenoemd artikel alleen de priesters een plicht toe, uitgaande boven die der gelovigen, en wel: het deelgenoot zijn in Christus' priesterschap.

Fidei Donum schrijft bovendien – en zeer uitdrukkelijk – de bisschoppen een plicht toe, uitgaande boven die der gelovigen en der priesters. Deze passages vragen onze aandacht, niet alleen omdat de Paus zo duidelijk zegt, dat de bisschoppen met Hem de verantwoordelijkheid voor heel de wereldkerk hebben, maar ook en niet minder, omdat onze bisschoppen hun plicht in dezen niet kunnen vervullen zonder onze medewerking en volgzaamheid.

In zijn oproep tot alle bisschoppen verwijst Z.H. allereerst naar enige passages uit zijn encycliek Mystici Corporis van 29 juni 1943. De eerste verwijzingen duiden op de verantwoordelijkheid van ons allen, om dan een derde passage te nemen als inleiding op een nader funderen van hun missieplicht.

,,Aangaande de bisschoppen", aldus Fidei Donum, ,,kan men met meer recht zeggen dan van de anderen dat Christus, het Hoofd van het mystieke Lichaam, ,,Zijn leden nodig heeft... op de eerste plaats in zover de paus de plaats bekleedt van Jesus Christus, en deze, om niet onder de last van zijn herderlijk ambt te bezwijken, op anderen, niet weinigen, een deel van zijn zorgen moet overdragen".

Z.H. vervolgt dan direct als volgt: ,,In nauw contact dus met Christus en Zijn Plaatsbekleder moet gij, eerbiedwaardige broeders, met vurige liefde u beijveren om die zorg voor alle kerken, die op onze schouders drukt, met ons te dragen. Gij, die door de liefde van Christus wordt gedreven, moet er van overtuigd zijn, dat gij met ons de hoogernstige plicht deelt het Evangelie te verbreiden en over heel de wereld de Kerk te stichten. En gij moet voortdurend er naar streven om onder geestelijkheid en volk de geest van gebed en de ijver voor onderling hulpbetoon naar de maat van Christus' liefde steeds meer te doen doordringen. ,,Wilt gij Christus beminnen", zegt St. Augustinus, ,,verbreidt dan de liefde over heel de wereld, want overal ter wereld vindt gij ledematen van Christus" [1].

[1] Vertaling Ecclesia Docens no. 15.

Zeker, de Paus alleen heeft van Christus de zorg voor geheel de mensheid gekregen, maar

„Al is iedere bisschop slechts de geestelijke herder van een deel van de kudde, toch draagt hij als wettige opvolger van de apostelen krachtens de instelling en het bevel van God samen met de andere bisschoppen de verantwoordelijkheid voor de apostolische taak van de Kerk overeenkomstig de woorden van Christus tot de apostelen: „Gelijk de Vader Mij gezonden heeft, zo zend Ik ú". Deze zending, die „alle volken… tot het einde der wereld" omvat, heeft bij de dood van de apostelen volstrekt niet opgehouden, maar rust nog altijd op de bisschoppen, die met de plaatsbekleder van Jesus Christus in gemeenschap zijn verbonden. Zij immers, die bij uitstek „gezondenen" worden genoemd, nl. apostelen van de Heer, hebben de volheid van de apostolische waardigheid, die volgens het getuigenis van de H. Thomas van Aquino „de hoogste in de Kerk is". Het apostolaatsvuur, door Christus op aarde gebracht, moet van hen uitgaan om de zielen van al onze kinderen te ontvlammen en hen tot nieuwe ijver op te wekken voor het missiewerk van de Kerk over heel de wereld"[1].

Na deze fundering van hun missieplicht volgt dan – onder hetzelfde hoofdstuk der encycliek – de passage, die wij boven reeds citeerden over de identiteit van katholiek-zijn en missiegeest[2].

Paus Joannes bouwt hierop voort, als Hij aan het einde van Princeps Pastorum (1959) schrijft: „Alle bisschoppen, priesters en gelovigen van alle diocesen ter wereld, die door gebeden en giften de geestelijke en materiële nood van de missies verlichten, vragen wij opnieuw, deze steun, die zo uiterst nodig is, steeds intenser te willen maken. Ook de bisschoppen van de alleroudste bisdommen moeten, ondanks het feit, dat zij zelf met priestergebrek te kampen hebben, toch de priesters, die zich voor het missiewerk geroepen voelen, zonder aarzeling steunen en aanmoedigen, en gaarne moeten zij ook sommigen van hun beste leken aan de nieuwe diocesen afstaan"[3].

Alle bisschoppen, priesters en gelovigen van *alle* diocesen ter wereld! Heel de kerk: de bisschoppen krachtens hun bisschopsambt; de priesters krachtens hun participeren in Christus' priesterschap; de gelovigen krachtens hun katholiek-zijn.

[1] Vertaling Ecclesia Docens no. 16.
[2] Vertaling Ecclesia Docens no. 17.
[3] Vertaling Ecclesia Docens no. 52.

En dit alles in een geest van groot godsvertrouwen, „als een arm diocees een ander diocees helpt, zal het zeker niet armer daardoor worden, want God laat zich in vrijgevigheid niet overtreffen".

Zowel Fidei Donum als Princeps Pastorum hebben open oog voor de noden en behoeften in onze landen. Fidei Donum richt zich ook vol zorg tot diegene van de bisschoppen onzer landen, „die tot hun grote angst het aantal candidaten voor het priesterschap en het kloosterleven op schrikbarende wijze zien verminderen en in de geestelijke behoeften van de hun toevertrouwde kudde niet kunnen voorzien". Tot hen zegt Hij: „Gij behoeft u zelf niet in verlegenheid te brengen om anderen te verlichten, maar het geschiede volgens een zeker evenwicht"[1].

Wat is de norm voor het zoeken naar dit evenwicht?

Opnieuw wijst Fidei Donum naar een woord van St. Paulus: „De liefdedaad van onze Heer Jesus Christus: hoe Hij om uwentwil arm is geworden, terwijl Hij rijk was opdat gij rijk zoudt worden door Zijn armoede"[2]. Met dit woord voor ogen moeten wij iets van het overtollige en soms zelfs van het noodzakelijke afstaan!

Vergelijken wijst Fidei Donum van de hand en in plaats daarvan vraagt Hij ons „om vrijwillig te gaan strijden onder de vaandels van christelijke onthouding en offergeest, die verder reikt dan de zedenwetten voorschrijven. Wat ieder aan zijn ijdelheid ontneemt, zal hij aan liefdewerken besteden en hij zal barmhartig aan de noden van de Kerk en de armen tegemoet komen".

Bovendien zegt de Paus elders in dezelfde encycliek: „Als men de cijfers ziet begrijpt men gemakkelijk, dat de armoede, waarin sommige verkeren, nog als comfort kan worden gezien in vergelijking met de allertreurigste toestand, waarin andere zich bevinden".

Tegen elkaar afwegen zal vaak geen oplossing geven, maar „ligt dit dan niet hieraan, dat men alles niet genoeg beschouwt met een levendig en sterk geloof en dat men niet voldoende het bovennatuurlijk belang van de eenheid en katholiciteit van de Kerk voor ogen houdt?"[3]

Vanuit deze geest van geloof in en liefde tot de Kerk handelen kan zware offers vragen, maar – zo zegt Joannes XXIII in Princeps Pastorum – „het offer, dat zij daardoor ter liefde Gods brengen, zal spoedig rijke hemelse zegeningen opleveren". Naarmate de behoeften groter worden, moet onze vrijgevigheid groter worden, want dan zullen onze diensten en ons hulpbetoon „voor de christenen van de pas gestichte gemeenschappen een opwekking vormen om het christelijk geloof te bewaren

[1] 2 Kor. 8.13.
[2] 2 Kor. 8.9.
[3] Vertaling Ecclesia Docens no. 27, 24 en 28.

en een getuigenis van de liefde, die de menselijke natuur te boven gaat en door de genade in ons wordt gevoed"[1].

Missie-liefde ook om wille van ons eigen christelijk leven.

Niet enkel vanuit ons geloof in Christus' woord, dat Hij zich niet in edelmoedigheid laat overtreffen. Ook en niet minder als een uitnodiging tot ieder persoonlijk echt christelijk te kunnen leven. In Evangelii Praecones schrijft Pius XII: ,,Niets lijkt daarom beter in staat dan het leerstuk van de gemeenschap der heiligen, om geest en hart van het christenvolk te doordringen van het nut en de belangrijkheid van het missiewerk".

In dezelfde encycliek lezen we ook: ,,Al wat het christenvolk doet voor het heil van de ongelovigen, draagt zijn rijke vrucht in een verlevendiging van het geloof; en aan de groei van de missiegave beantwoordt een groter bloei van het christelijk leven"[2].

Daadwerkelijke belangstelling voor het missiewerk moet ,,deel uitmaken van het normale christelijk leven", zegt Pius XII in Fidei Donum[3].

Bovendien – zo lezen wij in dezelfde encycliek: ,,Missieijver is een onderpand van reveil van godsdienst en vroomheid. Een christengemeente, die zonen en dochters aan de Kerk afstaat, kan onmogelijk te gronde gaan. Als dus de liefde het bovennatuurlijk leven verwekt en de zelfopoffering het voedt, dan kan men terecht zeggen, dat de maatstaf van het katholieke leven van een volk te vinden is in de lasten, die het voor het missiewerk spontaan op zich neemt en draagt"[4].

Joannes XXIII vraagt deze zelfde daadwerkelijke missieliefde hierom ook van de leden der jonge kerken in Azië en Afrika. In Princeps Pastorum schrijft Hij in het hoofdstuk ,,De leken in de missies": ,,Zonder een levendige en sterke apostolaatsijver is de belijdenis van het christelijk geloof zelfs niet denkbaar, want ,,iedereen is verplicht, zijn geloof openlijk aan anderen te tonen, hetzij om de andere gelovigen te onderrichten of te bevestigen, hetzij om de aanvallen van de ongelovigen af te slaan", vooral in de tegenwoordige tijd, nu de Kerk en heel de mensengemeenschap zulke grote moeilijkheden doormaken"[5].

In hetzelfde hoofdstuk verwijst Joannes XXIII naar Mystici Corporis

1 Vertaling Ecclesia Docens no. 52.
2 Vertaling Ecclesia Docens no. 71 en 66.
3 Vertaling Ecclesia Docens no. 17 (boven uitvoerig).
4 Vertaling Ecclesia Docens no. 26.
5 Vertaling Ecclesia Docens no. 29.

om ook de jong bekeerden aan te sporen tot daadwerkelijke belangstelling voor de wereldkerk, „waarin de afzonderlijke ledematen niet uitsluitend elk voor zich leven, maar zij helpen ook de andere, en allen bewijzen elkander hulpbetoon, zowel tot onderlinge vertroosting als tot steeds verdere opbouw van het gehele lichaam".

Ook van onze geloofsgenoten ginds (vrijwel allen wonend in de ontwikkelingsgebieden!) vraagt Princeps Pastorum stoffelijke hulp: „Omdat nu de nood van de christenen ook de nood van de Kerk en haar instellingen omvat, moeten de eigenlandse christenen leren om naar vermogen kerken, godvruchtige verenigingen en de geestelijkheid, die zich helemaal aan hen wijdt, spontaan met hun giften te steunen. Het doet er niet toe, dat zij weinig geven, het voornaamste is, dat hun gift een duidelijk getuigenis is van een levendig christelijk bewustzijn"[1].

Deze laatste passages, die betreffen de christenen der jonge Kerken in Azië en Afrika en de bisschoppen en priesters die belast zijn met hun „volledige en diepgaande christelijke vorming" laten ons zien, hoe Paus Joannes werkelijk geheel de Kerk bedoelde, toen Hij aan het einde van zijn missie-encycliek schreef: „Alle bischoppen, priesters en gelovigen van alle diocesen ter wereld".

Ieder in de Kerk roept Hij op tot zijn plicht in dezen.

Hij vraagt deze plicht te vervullen *en* in groot Godsvertrouwen, *en* om wille van ons eigen echt christelijk leven.

Deze diep-gelovige en kinderlijk-vertrouwende plichtsvervulling kunnen wij bij alle moeilijkheden blij tegemoet treden, als wij – zo lezen we in Fidei Donum – worden „gedreven door de eer van God en het verlangen om Zijn glorie te vermeerderen, als wij vurig wensen, dat eindelijk Zijn rijk van rechtvaardigheid, liefde en vrede over heel de wereld wordt gevestigd. Bestaat de eigenlijke en ware ijver om de missies te bevorderen niet in het verlangen naar Gods glorie, verbonden met een vurige broederlijke liefde?"[2]

[1] Vertaling Ecclesia Docens no. 36.
[2] Vertaling Ecclesia Docens no. 21.

Nijmegen

Kleinere Bijdragen

DR. ALPH. MULDERS

DE NEDERLANDSE MISSIOLOGISCHE WEEK 1961

Een nabeschouwing

HET is voor iemand, die door omstandigheden van zijn wil onafhankelijk niet meer dan de opening van de negende Nederlandse Missiologische Week (11–13 april 1961) te Nijmegen mocht meemaken, een min of meer hachelijke onderneming hierover in ons tijdschrift als naar gewoonte te berichten; toch wil ik trachten dit te doen, mij hierbij baserend op het oordeel van verschillende aanwezigen, die hun tevredenheid over het verloop ervan uitspraken, al zullen er uiteraard wel altijd desiderata overblijven.

Vooreerst was het aantal *deelnemers* zeer bevredigend en bleef de opkomst bij alle bijeenkomsten vrijwel constant. Blijkens de presentielijsten bedroeg het aantal aanwezigen telkens omstreeks 200. Deze behoorden tot 18 verschillende priester-orden of congregaties, 20 congregaties van vrouwelijke en 4 congregaties van mannelijke religieuzen, 8 leken-instituten en enkele groot-seminaria, terwijl ook enkele afzonderlijke leken blijk gaven van daadwerkelijke belangstelling. Helaas, bleek van deze belangstelling weinig of niets van bepaalde zijden, vanwaar men haar terecht had mogen verwachten. We willen de hier bedoelde categorieën van personen nog niet nader aanduiden, omdat van de ene kant de ervaring leert, hoe men soms bij de tegenwoordig veelal druk bezette tijd wel noodgedwongen verstek moet laten gaan en we hun van de andere kant nogmaals de kans willen gunnen een volgende keer op onopvallende wijze hun gezicht te redden.

Vervolgens bleek het aan de orde gestelde *onderwerp:* Missie en Leek, verschillende interessante aspecten te vertonen. Afgaande op deze korte formulering zou men kunnen denken, dat het gaat over de leken, die vanuit de oude christelijke landen in het Westen naar de missiegebieden trekken om daar mee te werken aan de opbouw van een landeigen Kerk. Inderdaad werden dezen ook bedoeld, maar niet uitsluitend en niet op de eerste plaats. In aansluiting bij de encycliek Princeps Pastorum (28 november 1959) van Paus Joannes XXIII was het nl. de bedoeling hoofdzakelijk aandacht te schenken aan het apostolisch kader in de missie.

In zijn inleidingswoord heeft de voorzitter op het belang, de omvang en de urgentie van dit onderwerp als volgt gewezen.

Het *belang* van dit onderwerp menen we niet beter te kunnen toelichten dan aan de hand van de missie-encycliek van Paus Joannes XXIII „Princeps Pastorum".

De Paus begint met de plaats van de leken in de Kerk te bepalen; als redenen, waarom de medewerking van leken noodzakelijk is, duidt hij aan de behoeften en de organische structuur van de Kerk. De behoeften van de Kerk: het is een eis van onze tijd, omdat de noden van dag tot dag toenemen, omdat de steeds groeiende

mensenmassa's behoefte hebben aan het voedsel van de ware leer en tenslotte omdat hun levensvoorwaarden voortdurend moeilijker en gecompliceerder lijken te worden. De organische structuur van de Kerk: deze moet volledig zijn, en deze bestaat niet alleen uit verschillende rangen van de hiërarchie, maar ook uit leken; en daarom moet de Kerk ook door hen allen haar heilswerk verrichten

Daarna vermeldt de Paus de doelstellingen van de vorming der leken in de missie: „Zij moeten, na een christelijke vorming, aangepast aan de omstandigheden van tijd en plaats, in staat gesteld worden om, ieder naar eigen vermogen, die verantwoordelijkheid op zich te nemen, waardoor zij kunnen bijdragen tot het welzijn en de groei van de Kerk, zowel tegenwoordig als in de toekomst". En de taak van de geestelijkheid ten deze: „Evenwel kunnen de leken dit moeilijk ten volle bereiken als de buitenlandse en autochtone geestelijkheid zich niet verplicht zelf die noodzakelijke normen van handelen toe te passen, waarvan we boven gesproken hebben".

De apostolaatsplicht zowel van de individuele leken als van de christengemeenschappen vermeldt de encycliek in de volgende bewoordingen: „Alwie geacht wordt christen te zijn, moet ten volle overtuigd wezen, dat de eerste en voornaamste plicht van zijn geweten is, getuigenis af te leggen van de waarheid waarin hij gelooft en van de genade die zijn ziel heeft omgevormd... Maar het getuigenis, door ieder afzonderlijk afgelegd, dient bekrachtigd te worden en als het ware verruimd door het getuigenis van de hele christengemeenschap, ongeveer op de wijze als in de eerste eeuwen na de stichting van de Katholieke Kerk, toen de eensgezindheid en de saamhorigheid van alle christenen voor hen een intense vreugde waren en een wederzijdse aansporing tot geloofsbeleving"; en nog: „door het gezamenlijk gebed tot God en door de gezamenlijke actieve deelneming in de H. Liturgie van de viering van de goddelijke geheimen wordt het christelijk leven van ieder afzonderlijk en van de gehele gemeenschap in hoge mate verrijkt en vervolmaakt".

Ten slotte „zullen de autochtone christenen moeten leren naar vermogen de kerken, de godsdienstige verenigingen en de geestelijkheid, die zich geheel voor hen opoffert, door hun gaven vrijwillig te steunen; het is van geen belang, of zij weinig hiertoe bijdragen; het voornaamste is, dat het gegevene een duidelijk getuigenis aflegt van hun christelijke overtuiging, die zij zich hebben eigen gemaakt".

Waar de Paus in het vierde deel van de encycliek „Princeps Pastorum" richtlijnen geeft voor het lekenapostolaat in de missie, spreekt hij allereerst over de voorbereiding op het apostolaat. Daarna wijdt hij warme woorden van lof aan het werk van de catechisten, wellicht het prachtigste voorbeeld van apostolaat, dat door leken kan worden uitgeoefend. Reeds in zijn eerste encycliek „Ad Petri Cathedram" (29 juni 1959) had Paus Joannes XXIII gewezen op de vele redenen, die heden ten dage ertoe nopen om in alle delen der wereld leden te werven voor een vreedzame krijgsdienst, met name in het leger van de *Katholieke Actie* met dit weloverwogen doel, de kerkelijke hiërarchie behulpzaam te zijn. Thans voegt hij hieraan uitdrukkelijk toe, dat het nodig is deze vorm van apostolaat harmonisch aan te passen aan de plaatselijke toestanden en behoeften. Vóór alles is het zaak lekenleiders op te leiden; de katholieke school is de meest geëigende plaats en als het ware

de oefenschool, waar deze lekenleiders op hun taak worden voorbereid. Lekenapostolaat vereist ook medewerking van de katholieken in het openbare leven, overal en op allerlei wijzen. Juist de jonge naties, die zich tegenwoordig overal in Azië en Afrika vormen, hebben katholieke lekenleiders nodig, die aan het opvoedingssysteem, de maatschappelijke orde, het politiekeleven van hun volken overeenkomstig de christelijke beginselen gestalte geven, waarbij de concrete vorm van de kerstening der binnenwereldlijke samenleving aan de prudentie van de christengemeenschappen wordt overgelaten. De leden van seculiere instituten kunnen de leken uit de missiegebieden stellig ter zijde staan, alsmede leken, die voor een bepaalde tijd of voorgoed hun vaderland hebben verlaten om in de missiegebieden op velerlei wijzen bij te dragen tot het maatschappelijk en godsdienstig welzijn. Ten slotte beveelt de Paus de zorg voor de studenten uit de missiegebieden in de westerse landen in de zorg van de bisschoppen aan.

In zijn radio-toespraak op Pinksteren 1960 tot de christenen van Afrika, gepubliceerd in de Acta Apostolicae Sedis, het officiëel orgaan van de H. Stoel, zei de H. Vader o.a. het volgende: „Na de inspanningen om tot een autochtone clerus te geraken is het thans van het hoogste *belang* de christelijke *leken* zich ten volle bewust te maken van hun rol in Kerk en maatschappij, opdat zij deze taak met succes zouden kunnen vervullen. Dit geschiedt in de scholen voor catechisten, in de kaderscholen voor de leiders van de katholieke actie en van de vakverenigingen, in de sanitaire en sociale vormingscentra, in de haarden van christelijke cultuur voor de meer ontwikkelden". Uit dit citaat en uit de aangehaalde passages van de encycliek „Princeps Pastorum", waardoor we ons bij de keuze van dit onderwerp hebben laten leiden, blijkt duidelijk, dat het vooral gaat over de autochtone leken; het is dan ook de bedoeling, dat men op deze Nederlandse Missiologische Week aan hen de voornaamste aandacht zal schenken.

* * *

Zoals van zelf spreekt kan het niet in de bedoeling liggen op deze Nederlandse Missiologische Week de problematiek van „Missie en Leek" in haar gehele *omvang* te doen behandelen; we moeten volstaan met enkele facetten ervan ter discussie te stellen.

We hebben gemeend op deze eerste bijeenkomst theologische beschouwingen te moeten laten houden over de plaats van de leek in de groeiende Kerk, alsmede een geschiedkundige schets te laten ontwerpen van de ontwikkeling van het lekenapostolaat. Deze leerstellige uiteenzetting en dit geschiedkundig overzicht zijn bedoeld resp. als grondslag en als achtergrond voor de verdere verhandelingen.

Na deze meer theoretisch-gehouden voordrachten volgen de meer praktischgeörienteerde inleidingen. Op de tweede dag zal de missiemethodische betekenis van de leken-activiteit worden aangetoond en de vorming tot leken-apostolaat worden besproken; het ligt voor de hand, dat zich hierbij vraagstukken voordoen, waarop de inleiders en discussie-leiders het nodige licht zullen laten vallen.

Op de derde dag komen enkele speciale vormen van leken-apostolaat in behandeling met telkens een ander gebied als achtergrond, nl. het katechisten-vraagstuk in Afrika, de Katholieke Actie in Zuid-Amerika en het Maria-Legioen in het

Verre Oosten. Men zou ook andere vormen hebben kunnen bespreken, maar men moest een min of meer willekeurige keuze maken.

* * *

Is het na het gezegde niet overbodig de *urgentie* van het hier aan de orde gestelde onderwerp te gaan bepleiten? Deze urgentie is immers zonder meer duidelijk voor wie let op de geweldige veranderingen, die zich in de verschillende missiegebieden in stormachtig tempo voltrekken. Bovendien hebben pauselijke uitspraken van de laatste jaren herhaaldelijk erop aangedrongen de hulp in te roepen van leken, die door hun levenswandel en ervaring in staat zijn bepaalde werken te ondernemen en te bevorderen.

* * *

Met ingespannen aandacht, soms zelfs geboeid, volgde men de referaten, waarvan men er verschillende als voortreffelijk kwalificeerde; het ligt in de bedoeling deze in dit tijdschrift te publiceren, zodat men de soms diepgaande beschouwingen nog eens rustig zal kunnen nalezen. Ook ditmaal had men voor de gedachtenwisseling na elke voordracht – de meeste keren slechts één op elke bijeenkomst – telkens een afzonderlijke leider uitgenodigd, die reeds tevoren met de inleiders een gezamenlijke bespreking hadden gevoerd.

Ten slotte voelden de talrijke aanwezigen van verschillende schakeringen zich blijkbaar één in begeestering voor het missiewerk en behoefte aan bezinning op deze wezenlijke aangelegenheden van de Kerk, in verlangen ook naar onderling contact, en wisten zodoende een *sfeer* te scheppen, die aangenaam en voor de goede gang van zaken bevorderlijk was.

Sinds de negende Nederlandse Missiologische Week zijn we nog meer dan voorheen overtuigd, dat de problematiek omtrent missie en leek uitermate belangrijk is; dat talrijke vraagstukken hiermede verband houden en een oplossing eisen; dat deze oplossing meer dan ooit urgent is. Het vertrouwen is gewettigd, dat dit missiecongres hiertoe een bijdrage zal hebben geleverd, die, onder Gods zegen, te zijner tijd vruchtdragend zal blijken te zijn.

Nijmegen

DR. G. VAN WINSEN C.M.

VEERTIG JAAR „VERENIGDE MISSIONARISSEN"

In het najaar van 1960 hebben de Verenigde Missionarissen (V.M.) hun veertigjarig bestaansfeest herdacht. Naar aanleiding daarvan zouden wij de geschiedenis der V.M. in grote trekken willen schetsen. Eigentijdse geschiedschrijving legt uiteraard bijzondere beperkingen op, al was het maar omdat men nog niet voldoende afstand kan nemen van personen en gebeurtenissen om een geheel en al objectief oordeel te kunnen vellen. Toch heeft het zin zich op dit jonge verleden te bezinnen om vandaaruit het heden beter te begrijpen en de toekomst voor te bereiden.

Als bronnen voor dit artikel hebben dienst gedaan:

a) de verslagen van de vergaderingen, welke telkens in gedrukte vorm aan de

vertegenwoordigers van de missionerende instituten ter hand worden gesteld.
b) het archief van de secretaris van de V.M., waaruit men een nog betere kijk krijgt op zaken, die in de verslagen slechts terloops of ingekort vermeld worden.
c) de kronieken over de missieactie in Nederland, die voor de oorlog regelmatig in „Het Missiewerk" verschenen zijn.
d) verschillende berichten, die (na de oorlog) in „Missieactie" gepubliceerd werden.

De eerste leden van de V.M. onderscheidden reeds een voorgeschiedenis van hun vereniging, en vatten die als volgt samen: „Eer de stichting van de V.M. een voldongen feit mocht heten, waren verschillende besprekingen vooraf gegaan. Naar aanleiding van de beide brochuren van Frater Leop. van Rijckevorsel s.j. „Missie en Missieactie" (1915) en „Missieactie in Nederland" (1916) werden er vele artikels gepubliceerd over hetzelfde onderwerp en wisselde men van gedachten in de pers, in de verschillende Missietijdschriften en Annalen. De missionerende Orden en Congregaties, half-bewust slechts, zochten contact met elkaar. Pater A. van Croonenburg m.s.c. nam het initiatief tot een eerste bijeenroeping. Het gold toen alleen nog maar de Ordes en Congregaties in Tilburg gevestigd. Zo kwamen dan in het Missiehuis te Tilburg op 26 maart 1917 bijeen, behalve Pater van Croonenburg, dr. A. Ahaus, van het St. Jozefstudiehuis, Pater Waltherus van de Orde der Capucijnen en Frater van Rijckevorsel, die er ook toe was uitgenodigd. Mgr. M. Claessens had zich verhinderd verklaard. Op die vergadering werd besloten, de medewerking te verzoeken van Pater H. Raymakers, van de Congregatie van Scheut-Sparrendaal en te trachten een bijeenkomst te beleggen van alle missionerende Orden en Congregaties van Nederland."[1]

Pater Raymakers heeft het verdere verloop aldus op schrift gesteld: „Brieven van 26 en 27 maart van P. v. Rijckevorsel, van P. Croonenburg, dr. Ahaus mij verzoekend aan de werkzaamheden te willen deelnemen, en een algemene vergadering te willen opzetten en uitnodigen van alle Missionarissen. Mijn antwoord op dat schrijven. Voor het uitnodigen der Algemene Vergadering heb ik mij persoonlijk meermalen naar Mgr. Hermus begeven, die in verschillende artikelen het Missiestreven had behandeld. In zijn schrijven (zie brief) zegt hij dat Pater van Rijckevorsel en dr. Brom het te veel naar de kolonies willen richten. Werd overeengekomen, dat ik de bedoelde algemeene vergadering zou bijeen verzoeken op het Instituut onder leiding van mgr. Hermus, Dioc. Thesaurier. Als datum werd goedgevonden maandag 4 juni 1917. Zie brieven. Van hier is de samenwerking uitgegaan. Het Permanent Comité van de Bossche kath. dagen besloot weldra ter bevestiging en uitbreiding van die samenwerking de IX Boss. Kath. Dag over de Missiën te houden op 23 sept. 1917 te Nijmegen en zo kwam daar in de grondlijnen de huidige Missieactie tot stand"[2].

[1] Pater v. d. Eerenbeemt c.i.c.m. vermeldt in zijn werk „De Missieactie in Nederland", blz. 131, dat Mgr. Claessens, secretaris der Indische Missievereniging, wel op deze vergadering aanwezig zou geweest zijn. Onze voorkeur gaat uit naar de versie van de V.M.-verslagen, pag. 1, die we hier citeren.

[2] Archief V.M. Dit document kan een aanvulling zijn van hetgeen Pater v. d. Eerenbeemt schrijft in zijn werk op blz. 133–34.

Deze grondlijnen werden in gewijzigde vorm door mgr. v. d. Ven aldus geformuleerd „eerst de centrale genootschappen, maar daarnaast ook aan de Indische en andere missieverenigingen de nodige steun verlenen" (12 nov. 1917). Spoedig werden de diocesane missiecomité's opgericht: Den Bosch 18 oktober 1917, Utrecht 29 juni 1918, Breda 23 juli 1918, Haarlem 12 maart 1919 en in 1923 één missiecomité voor heel Nederland. Door deze organen is voornamelijk de algemene missieactie gepropageerd, terwijl in feite de V.M. geworden is: een contactorgaan van de bijzondere missieactie.

De V.M. is tot stand gekomen na de eerste missietentoonstellingen van Breda (15–17 augustus 1919) en van Rotterdam (6–13 januari 1920). De eerste animator was de W.E. Heer A. G. Fruytier. Naast hem moet hier ook vermeld worden Pastoor J. Schiphorst. Kapelaan Fruytier legde de grondlijnen van een tentoonstelling als volgt vast: „Ik geloof werkelijk, dat we hier de hand gelegd hebben op een propagandamiddel bij uitstek. 't Is aanschouwelijk onderwijs van een zeer impressionerend karakter, vooral door het milieu, waarin men zich plotseling geplaatst ziet. Uitleg der missionarissen is noodzakelijk: daarin is vooral de propagandistische kracht gelegen. En mij dunkt, niet financiëel voordeel, maar propaganda, aanschouwelijk onderwijs moet het hoofddoel blijven van dit missiewerk"[1].

Hoe de V.M. tot stand gekomen is, vinden we neergelegd in een „Beknopte geschiedenis der V.M.", waarschijnlijk van de hand van Pater Croonenburg en opgesteld voor de vergadering van 12 december 1922.

Wij citeren: „Voor de tentoonstellingen te Breda en R'dam waren we nooit bij elkaar geweest, kenden we elkaar niet of nauwelijks en laat het maar eerlijk zeggen: er was een zeker wantrouwen onder elkaar. Over Breda zal ik maar niet veel zeggen. Ik geloof dat er vijf of zes congregaties waren en ik heb alleen de vertegenwoordigers van één congregatie maar terloops gesproken, hoewel ik er meestal geweest ben"[2].

„In R'dam was het anders. Daar waren acht of negen congregaties. Die buiten R'dam woonden sliepen in hetzelfde gebouw, aten gezamenlijk en hadden aldus voortdurend contact met elkaar. Spoedig was er een aangename relatie onder de verschillende deelnemers, vooral onder degenen, die dineerden in het „Vergulde Spinnewiel". Het optreden op de tentoonstelling zelf echter was nog niet voldoende geregeld, hetgeen tot schade strekte aan het geheel. Verder diende er ook een regeling te komen voor de financiële zijde. Overleg bleek dus noodzakelijk. „Toen kwam Nijmegen, waar we allen uitgenodigd werden van te voren te komen praten over de voorwaarden. Dat was de ware weg."

Op 28 april 1920 werd in het St.-Jozefstudiehuis te Tilburg de oprichtingsvergadering gehouden van de V.M. Het was nog een soort verkenning. Op de tweede vergadering van 14 december 1920 kwam men tot definitieve besluiten. Op de tentoonstellingen van het jaar 1921 werd naar die besluiten gehandeld en op de vergadering van 22 december 1922 bleek men elkander in eensgezindheid

[1] Bijlage Het Missiewerk 1 nov. 1919, blz. 50.
[2] Archief V.M.

gevonden te hebben. De resultaten van die eerste jaren waren: een goede inrichting der tentoonstellingen, een regeling betreffende de financiën en oprechte broederschap onder de V.M.-leden. „We hebben elkaar gevonden, leren kennen en waarderen, en die sluier van geheimzinnigheid die er vroeger hing over alle congregaties buiten de onze is opgeheven, de onderlinge beoordelingen zijn algemeen gunstig, de veroordelingen zeldzaam". Aldus aan het eind van deze „Beknopte Geschiedenis".

Gaan we nu in het kort de interne ontwikkeling van de V.M. na.

Het bestuur van de V.M., aanvankelijk drie leden, werd in 1924 uitgebreid om de pas tot professor benoemde dr. Titus Brandsma op te nemen „opdat de glans van het professoraat onze vereniging moge verlichten en tot groter aanzien brengen"[1]. In 1957 werd het bestuur uitgebreid tot zes leden. De bestuursonkosten werden bestreden uit vrijwillige bijdragen der leden. Eerst in 1946 kreeg de secretaris een honorarium en pas in 1957 het gehele bestuur, omdat met de nieuwe Amate veel meer werk van hen vereist werd. Het bestuur nam in de loop der jaren vertegenwoordigende functies waar bij de Memisa, Miva, Nederlands Volkenkundig Museum, K.R.O., Missiologische week (waar van de V.M. met het Missiologisch Instituut een der organisatoren is). Een vermeldenswaardige gebeurtenis uit de vooroorlogse jaren is de gezamenlijke reis, die de V.M.-leden maakten naar Rome in 1926 voor een bezoek aan de Vatikaanse missietentoonstelling.

Het bestuur zowel als de leden hebben hun werk altijd uitgevoerd in afhankelijkheid van hun provinciaals: dit kwam tot uiting doordat de provinciaals eveneens een exemplaar van het (vertrouwelijk) verslag van de vergadering ontvingen; in het feit, dat de provinciaals zich onder de oorlog moesten uitspreken over de gemaakte toekomstplannen en door de definitieve toestemming welke zij gaven aan de Amate-plannen in 1956. Anderzijds richtten de leden zich tot de provinciaals om voorstellen te doen.

Hoewel de V.M. primair ten doel had: het goed doen verlopen van de tentoonstellingen (en in deze waren de besluiten voor alle leden bindend), zijn er ook heel veel andere zaken in de vergadering behandeld betrekking hebbend op de missieactie in Nederland (in deze droegen de besluiten een adviserend karakter).

Aanvankelijk werden de uitgave van een algemene missiekalender in de V.M. besproken, contacten met Memisa en Miva leidden tot bijzondere regelingen, en tenslotte werd ook alles rond Raptim aanvankelijk in de V.M.-vergadering behandeld. Vanzelf kwam ook al hetgeen dat op de bijzondere missieactie betrekking had in de V.M. op tafel.

Maar het voornaamste onderwerp bleef altijd de missietentoonstelling. Richtlijnen werden opgesteld, waardoor het priesterlijk decorum beschermd en een waardig optreden verzekerd werd. Men was in die eerste jaren tegen het optreden van zusters of dames op de tentoonstelling „om welvoegelijkheidsredenen" (10 december 1925), welk standpunt in november 1928 door een besluit van de P.M.B. werd onderstreept.

Ook de organisatie van de tentoonstellingen heeft een ontwikkeling gekend. Door ondervinding op de hoogte, stelde de V.M. een aantal minimumeisen op

[1] Verslagen blz. 20.

(zaal, hoogte en breedte van de afzonderlijke stands etc.) voor de organisatie van de tentoonstellingen. In de jaren 1929 tot 1931 werden deze opnieuw in de vergadering doorgenomen en als „Desiderata" van de V.M. door de aartsbisschop goedgekeurd (6 juli 1931). Bovendien werden maatregelen genomen om de algemene of gewestelijke tentoonstellingen te beschermen. In die lijn lag het voorstel van het Bossche D.M.C. van 1938 om niet met een stand te komen op dagen van missienaaikransen. Dit voorstel werd later door de V.M. overgenomen.

Reeds voor de oorlog werd er gesproken en gepubliceerd over een vernieuwing van de tentoonstellingsopzet. Aanvaard was het beginsel, dat het D.M.C. een tentoonstelling leidde en organiseerde. In 1940 wilde het D.M.C. van Roermond dit echter meer overlaten aan de V.M., om zo ook tot een vernieuwing te komen. Vanuit de V.M. werd er echter op gewezen, dat dit in strijd was met de bepalingen van de P.M.B. Bovendien zou het plaatselijk grote moeilijkheden met zich meebrengen, vanwege onbekendheid met personen en omstandigheden. Wel zou men het waarderen wanneer de V.M. meer invloed kreeg in de organiserende plaatselijke comité's. Tot een feitelijke hernieuwing is het voor de oorlog niet gekomen.

Tijdens de oorlogsjaren lag het tentoonstellingswerk stil, maar men ging er toe over in de parochies te preken met het doel de pausel. missiegenootschappen te bevorderen. Bovendien werden ideeën over „Missieactie der toekomst" in een programma vastgelegd.

Na de oorlog kwam opnieuw een vernieuwing ter sprake. Op 28 augustus 1946 kwam een speciaal comité, bestaande uit leden van de D.M.C.'s alsmede uit de voorzitter en de secretaris van de V.M., bijeen. Gevraagd werden meer statistische gegevens en de plaatsing van de stands volgens de ligging der missiegebieden. In de tweede helft van 1948 ging men over tot het aanschaffen van een vast tentoonstellingsgeraamte, waarvoor de Priestermissiebond een financiëel voorschot gaf. Het bleek eveneens noodzakelijk de vroegere „Desiderata" te herzien. Zij werden onder de nieuwe titel van „Voorschriften" op 25 januari 1950 door de aartsbisschop goedgekeurd.

Deze voorschriften bleven de basis vormen, maar het inzicht groeide, dat deze behoorden te worden aangevuld met in onderling beraad wenselijk gebleken besluiten. Op 31 december 1952 werd het idee geboren tot vorming van een Concilium, hetgeen ook verwezenlijkt werd. In dit Concilium verenigden zich de nationale Directeur, de vertegenwoordigers van de D.M.C.'s en de V.M., alsmede iets later een vertegenwoordiging van de religieuzen en van de deelnemende lekencorporaties. In dit Concilium wordt besproken: het jaarprogramma van de Amate, de opbouw als zodanig en een verslag van het voorbije tentoonstellingsjaar. De handleidingen voor de plaatselijke comité's werden aangevuld en overeengekomen werd, dat zowel een vertegenwoordiger van het D.M.C., als van de V.M. de voorbereidende vergaderingen zou bijwonen. De D.M.C.-vertegenwoordiger heeft bij een mogelijk verschil van inzicht de uiteindelijke beslissing te nemen. Is deze misschien eens afwezig, dan berust de leiding bij de V.M.-vertegenwoordiger.

Ondertussen kwam de vernieuwing van de tentoonstelling op gang eerst te Amsterdam in 1955. In 1956 werd het plan van Pater Smeets m.s.c. voorgelegd en goedgekeurd. De uitvoering hiervan was voor het eerst te zien op de Amate-

Maastricht in 1957. De beste indruk van deze tentoonstelling kreeg men op de Amate in Den Haag, 1957. In 1958 is men overgegaan op de vorm, waarin de Amate nu gepresenteerd wordt en heeft men in de laatste jaren successievelijk enkele stands vernieuwd.

Als we na dit overzicht de plaats van de V.M. in de Nederlandse missieactie willen omschrijven, dan menen we te mogen zeggen, dat zij een grotere eenheid gebracht heeft onder missionerende instituten. Wie de verslagen doorleest moet constateren, dat men misbruiken steeds heeft bestreden. Waar men de belangen van de bijzondere missieactie heeft trachten te behartigen stond steeds voorop: het algemeen belang van de missie. Bij zakelijk verschil van inzicht heeft men steeds gezocht: de weg van onderling overleg. Boven dit alles uit is gegroeid een onderlinge waardering en vriendschap, niet alleen voor de leden, maar ook voor allen, die op andere wijze het belang van de missie in Nederland behartigen. Er heerst een cordiale samenwerking met alle instanties. En wie enigszins uit ervaring de praktische factoren kent, waarmee men bij de organisatie van een tentoonstelling rekening moet houden, kan niet anders dan bewondering hebben voor het werk der velen die in de loop der jaren hun krachten aan dit werk gewijd hebben.

Nijmegen

DR. G. CHR. J. F. BOURITIUS S.C.J.

IN MEMORIAM PROF. DR. WILHELM KOPPERS S.V.D.

Missie is iets, waarbij het primair gaat om de mens. Als de Kerk naar een land komt, waar zij tot nu toe niet aanwezig was, komt zij er om de mensen, die er wonen. Die mensen hebben haar niet geroepen, althans meestal niet. De Kerk ziet het echter als haar hoge en heilige roeping en taak, haar door Christus zelf opgedragen, deze mensen, deze volkeren, in het Verlossingswerk van Christus te integreren. Dat is een verantwoordelijke opgave, die een behoorlijke en degelijke voorbereiding en training vereist. Een vruchtbare missionering moet daarom worden gedragen door een diepe theologische bezinning op het wezen van de Verlossing en op het Mysterie der H. Kerk: van daaruit toch gaat de missionaris tenslotte naar het missieveld: als drager van Woord en Sacrament, door de Verlossende Christus geschonken. Missie is geen projectie van de Verlossing, maar zelf een dimensie van de Verlossing, verschijnend in ruimte en tijd. Juist daarom moet een vruchtdragende missionering ook gebaseerd zijn op de concrete gegevens van de nieuwe werkelijkheid, waarmede de Kerk voor het eerst in zulk een gebied in aanraking komt. Zij treedt immers niet binnen in een geestelijke leegte, maar zij dringt door in een culturele feitelijkheid, in het midden waarvan een concreet mensenbeeld staat: een mensenbeeld met een eigen karakter, met eigen typische trekken, met een eigen, nieuw, aspect van de menselijke werkelijkheid. Dit mensenbeeld is voor haar uiterst waardevol: het is, en kán niet anders zijn dan, het voornaamste werkterrein van haar verlossende activiteit in Woord en Sacrament. Want zij komt niet, om dit mensenbeeld uit te wissen – integendeel –, zij komt om het te voltooien: om het om te bouwen tot een christelijk mensenbeeld. Hoe zal

zij met succes zulk een moeilijke taak kunnen vervullen, wanneer zij niet eens het feitelijke mensenbeeld van zulk een volk goed kent? Die kennis put zij o.a. uit de onderzoekingen van een exacte wetenschap als de volkenkunde. Voor een vruchtbaar missionair werken zal de kennis van feiten en resultaten van deze wetenschap –voor alles van hetgeen zij over het mensenbeeld in een niet-westers cultuursysteem leert – dan ook onontbeerlijk zijn.

Om deze redenen moeten wij hier een pionier op het gebied der moderne etnologie gedenken, die voor de ontwikkeling van het verstaan van het mensenbeeld in een niet-westers cultuursysteem bijzonder veel heeft bijgedragen.

Op 23 januari 1961 – enige dagen vóór zijn 75ste verjaardag – overleed te Wenen prof. dr. Wilhelm Koppers s.v.d., een internationaal bekend geleerde, etnoloog, godsdiensthistoricus, onderzoeker en schrijver, stichter en gedurende bijna 30 jaar directeur van een internationaal research-centrum, het Institut für Völkerkunde van de Universiteit van Wenen, tevens lid van talrijke internationale geleerde gezelschappen. Onopvallend en bescheiden, zoals zijn vrienden hem kenden, zo was ook zijn onverwacht heengaan. Het is geen gemeenplaats vast te stellen, dat zijn heengaan een leegte in de internationale vakwereld achterlaat. Er is geen continent, zelfs nauwelijks een land, waar geen geleerden of onderzoekers werkzaam waren of zijn, die zich tot zijn leerlingen mogen rekenen. Zij allen denken in deze weken terug aan de jaren, waarin zij mochten luisteren naar de heldere uiteenzettingen van zijn klare geest en mochten samenwerken met een fijnzinnig geleerde, vol diepe en hartelijke menselijkheid.

Wilhelm Koppers is een der laatsten van de generatie der „heel groten", zoals elke jonge wetenschap die kent, wanneer ze worstelt met het probleem van haar ontstaan en opbouw. In de wetenschap der culturele antropologie zijn zulke vroege methodische pioniers nu schaars geworden. In de afgelopen jaren betreurden wij het heengaan van zulke figuren als o.a. Br. Malinowski en A. R. Radcliffe-Brown (Engeland), A. Lowie (USA), Wilhelm Schmidt s.v.d. (Oostenrijk-Zwitserland), die allen grote invloed bij de oplossing van methodische problemen hebben uitgeoefend. Prof. Koppers neemt tussen hen een heel eigen plaats in en geldt als een van de laatste vertegenwoordigers der tweede generatie der zogenaamde „Weense School" in de volkenkunde.

Koppers stond aanvankelijk in de schaduw van Wilhelm Schmidt, zijn vereerde leermeester, zowel als etnoloog als ook als godsdienst-historicus. Als godsdienst-historicus bleef Koppers de godsdienst-historicus Schmidt tot het eind van zijn leven volgen, vóóral met betrekking tot de hoge waarde, die beiden hechtten aan het geloof in een hooggod bij vele kleine, economisch zeer arme stammen overal ter wereld. Maar als etnoloog begon hij reeds voor dertig jaar van Schmidt's, in Wenen haast algemeen aangenomen, theorieën van „etnologische geschiedenis" af te wijken. In dit opzicht ging Koppers eigen wegen en dankt de historische richting in de Europese etnologie hem veel.

Zijn grote betekenis voor de volkenkunde der laatste dertig jaar is, dat hij het oude ideaal: te komen tot een universele geschiedenis der mensheid, niet alleen in zijn werken en onderzoek steeds weer trachtte te benaderen, maar ook, dat hij met dit ideaal voor ogen de feiten van het etnologisch onderzoek met een gezond historisch inzicht op grond van een gezonde methodiek, die vaste criteriën

volgde, trachtte te verklaren. Dit is een werkelijke winst temidden van de veelvoudige en verwarringwekkende, vaak onkritische methoden in de verschillende richtingen en scholen der volkenkunde. Dat hij bij het streven naar een waar beeld van de werkelijkheid ook soms zelf van geliefde theorien afstand moest doen, tekent zijn waarachtigheid, zijn eerlijkheid en zijn wetenschappelijke zelfdiscipline.

Wilhelm Koppers werd 8 februari 1886 te Menzelen bij Xanten (Rijnland) geboren en trad reeds vroeg in bij de Missiecongregatie van het Goddellijk Woord. Zijn wijsgerige en godgeleerde vorming ontving hij te Mödling (bij Wenen) en Rome. Als beste leerling van Schmidt kort na zijn priesterwijding (1911) in de redactie van „Anthropos", het bekende internationale vaktijdschrift voor volken- en taalkunde, opgenomen – zelf was hij uitgever van dit tijdschrift van 1924–1932 – werd hij reeds spoedig de engste medewerker van Schmidt en schreef met hem het grote standaardwerk „Völker und Kulturen" (1924). Daarin ontwikkelde W. Schmidt de befaamde „Kulturkreislehre": de reconstructie van een vrije „historische" ontwikkeling der menselijke culturen, als tegenstelling van een volgens natuurwetten verlopende uitbloei, zoals de evolutionistische, toenmaals nog sterk heersende theorie in de volkenkunde, die beschreef. Schmidt's opvatting was gebaseerd op het verschil van economische behoeftebevrediging in de verschillende soorten van menselijke samenleving zoals zeer primitieve en „hogere" jacht, veeteelt of landbouw, en deze weer naar de geografische verspreiding. Aan deze vormen van voedselvoorziening beantwoordden bepaalde vormen van sociale ordening, die ook weer de neerslag van een historische ontwikkeling waren. Schmidt's grote visie, als werkhypothese opgebouwd op de feiten, zoals die tot de twintiger jaren bekend waren, was echter evengoed een geconstrueerd ontwikkelingsschema, dat weliswaar veel meer het accent legde op de individuele begaafdheid en het uitvindingsvermogen van de mens in de zogenaamde „primitieve" culturen dan de evolutionistische opvatting, maar dat toch niet meer overeenkwam met de later bekend geworden feiten van het etnologisch onderzoek: de ontwikkeling van de menselijke culturen bleek immers veel gecompliceerder te zijn, dan men in 1924 had kunnen vermoeden. Koppers was de eerste Weense geleerde van de „cultuur-historische school", die een scheur in het schema ontdekte, toen hij reeds in 1931 critiek leverde op het standaardwerk van een ander Weens geleerde, Prof. Menghin, die een dergelijk „Kulturkreis"-ontwikkelingsschema ook op de praehistorische archeologie wilde toepassen. Nog meer onhoudbaar werd het schema, toen W. Koppers bij de bestudering van de eerste domesticatie van het paard ontdekte, dat deze van veel vroegere datum moest zijn dan het tijdstip, dat de „Kulturkreislehre" hiervoor aanwees (1939). Voor twee jaar schilderde hij zelf tenslotte voor een hoog wetenschappelijk forum – op het eerste Oostenrijkse Symposion der Wetenschappen van de Mens op Burcht Wartenstein – uitvoerig en zeer objectief de „geschiedenis" van de „Kulturkreisen" en zijn eigen volledige distanciering daarvan. Steeds gesteund door nieuwe feiten gaf hij ook de stelling van W. Schmidt op, dat de etnologie wel alleen tot een reconstructie van de gehele mensengeschiedenis zou kunnen komen. Vooral gedurende de laatste tien jaar wees hij er in talrijke artikelen en voordrachten (ook in Nederland) op, dat een historisch georienteerde etnologie vóór alles de resultaten der prehistorie moet aantrekken om zelf vruchtbaar te kunnen werken. Dat bleek nog in zijn

laatste studie, die enige dagen na zijn sterven op een gedenkzitting te Wenen werd voorgelezen: „De oudste vormen van de staat volgens etnologie en prehistorie". Vooral de laatste jaren stond hij ook zeer open voor een andere benadering der volkenkundige feiten dan door de historische beschouwing alleen.

Oefenden Koppers' methodologische studies grote invloed uit op het verder cultuur-historisch onderzoek, zijn eigen studies van concrete cultuursystemen behandelden principiële problemen en droegen bijzonder bij tot de verheldering van het mensenbeeld, dat de wetenschap omtrent deze culturen bezat. Daaronder moeten vooral zijn studies op het gebied van het Indogermanen-probleem, het paardeoffer, de cultuur- en godsdienstgeschiedenis van India, het historisch-etnologisch onderzoek van Australië, en vóór alles zijn beide eigen terreinonderzoeken in India en Vuurland worden vermeld. In 1938 door het nazi-regime als professor der Weense universiteit afgezet, ondernam hij een lange expeditie naar de stammen der Bhil in Centraal-India. De resultaten van dit onderzoek van een der oudste bevolkingsgroepen van het Centraal-Indisch hoogland werden hoofdzakelijk in 1948 in een monografie gepubliceerd, ander materiaal van deze reis wordt nu nog uitgewerkt. Bijzondere verdiensten verwierf Koppers zich door zijn extensief onderzoek der Yamana, een kleine volksstam op Vuurland, die reeds sinds jaren is uitgestorven. Samen met M. Gusinde s.v.d. door W. Schmidt uitgezonden, gelukte het Koppers en zijn collega in de jaren 1920/21 zodanig het vertrouwen van deze zeer primitief levende mensen te winnen, dat zij plechtig in de stam konden worden geïnitieerd. Daardoor waren zij in staat een principiële misvatting omtrent deze stam uit de weg te ruimen, die in de etnologische literatuur van die tijd algemeen ingang had gevonden, nl. dat de Yamana het bewijs leverden van het voorkomen van stammen zonder godsdienst. De wijze waarop beide onderzoekers deze ontdekking deden, is bijzonder kenmerkend voor het hoog geestelijk niveau van deze mensen, die daar wel reeds eeuwen woonden, gekleed in nauwelijks bewerkte dierenhuiden, in hoogst eenvoudige schuilhutten en die leefden van kleine zeedieren, die zij met veel moeite jaagden in een elementaire kano, waarin zij een vuurtje meevoerden, dit alles in een subarctisch klimaat. Darwin had hen op zijn bekende reis om de wereld met de „Beagle" leren kennen en de indruk gewonnen, welke vanaf dien in de wetenschap tot een van de weinige vaststaande axiomas was geworden: de Yamana hebben geen godsdienst. Er waren vele maanden voor nodig, voordat Koppers en Gusinde tot een andere opvatting kwamen. Zij waren eens met enkele vrouwen in gesprek, toen een van hen het woord Watuinéwa uitsprak, waarop de anderen verschrikt de hand voor de mond sloegen... Dit kleine incident bracht de onderzoekers er toe naar de betekenis van dit tot nu toe niet gehoorde woord te vragen. Zij ontvingen echter geen antwoord. Eerst enige tijd later kwamen enige van de vrouwen naar hen toe en verklaarden hen, dat dit het woord was, waarmede zij het Hoogste Wezen van hun godsdienst aanduidden: Hij die de wereld en de mensen en de dieren had gemaakt en die nu vanuit de hemel op het werk zijner handen neerzag en de mensen geluk en ongeluk beschoor. Bij het vermelde incident had men daarover niet willen spreken, omdat er een jonge vrouw aanwezig was geweest, aan wie Watuinéwa onlangs een pas geboren kind ontnomen had. Nooit mocht men in zulk een geval de naam van het Hoogste Wezen uitspreken, want door de uitzinnige smart, die dit verlies bij

de jonge moeder teweeg had gebracht, zou zij door de herinnering aan deze naam er toe kunnen worden gebracht tegen die Algoede Vader beledigingen en verwensingen te uiten: iets wat men ten allen tijde vermijden moest. Nu echter kon men over Watuinéwa spreken.

Naast bijna 200 wetenschappelijke publikaties is Koppers' boek „De vroege mens en zijn wereldbeeld" (1949), waarin hij op duidelijke wijze positie kiest met betrekking tot actuele problemen zoals menswording, en godskennis bij „primitieven" van betekenis. Het werd in een half dozijn moderne talen vertaald. Hij was steeds sterk geïnteresseerd in alle problemen der moderne missie, met welk gebied hij zowel bij zijn terreinonderzoek als door de grote activiteit van zijn medebroeders steeds weer in contact kwam. Dit heeft niet alleen zijn wetenschappelijk werken zeer bevrucht, maar was ook de aanleiding voor vruchtbare gedachten bij talloze missionarissen.

Koppers hield van zijn werk, hij was onvermoeid bezig en bewaarde tot op het laatst zijn openstaan voor alle vernieuwing. In de afgelopen zomer bezocht hij nog de internationale congressen van etnologie (Parijs) en godsdienstgeschiedenis (Marburg), van welker bestuursraden hij lid was, toen reeds moe en zwak. Op beide las hij ons een zorgvuldig voorbereid bericht voor. Het waren de laatste keren, dat de meesten van zijn vrienden hem zagen. Hij voelde het ouder worden als een zwaar offer, dat hij verborg onder een luchtig woord van zelfspot. Hoe moet hij hebben opgezien tegen het laatste gastcollege, dat hij als emeritus nog op de dag van zijn sterven zou hebben gegeven, toen hij bij het weggaan na zijn feitelijk laatste college diepbedrukt tot zijn jarenlange assistente sprak: „Dus volgende week is het het laatste college in het leven, dán is het: aftreden". Dit verdrietig afscheid is hem bespaard gebleven. Hij stond opeens voor Watuinéwa, de Hooggodfiguur, die hij bij de nu uitgestorven Vuurlanders ontdekte en over wie hij zo talloze malen in zijn colleges en voordrachten gesproken heeft. Over die figuur hoorde ik hem nog voor een half jaar, na een lang gesprek, zacht hoofdschuddend de vraag stellen: „Wie zou hij nu eigenlijk toch zijn?" Hij wéét het nu. Moge hij in vrede rusten.

Nijmegen

Miscellanea

Redactieraad van Het Missiewerk – Ter voorziening in de vacature, ontstaan door het overlijden van Pater M. van Oss z.g., heeft het bestuur van de Pauselijke Priestermissiebond in Nederland tot lid van de redactieraad benoemd de Zeereerwaarde Hooggeleerde Pater *Prof. Dr. E. Eykemans C.s.s.R.*, als hoogleraar in het missierecht verbonden aan het Missiologisch Instituut der R.K. Universiteit. Bovendien werd de Zeereerwaarde Heer *Th. Bours*, aalmoezenier der Pauselijke Missiegenootschappen in Nederland, in de redactieraad opgenomen. Wij vertrouwen op een prettige en vruchtbare samenwerking.

Prof. Dr. Joh. Beckmann S.M.B. – Johannes Beckmann werd op 2 mei 1901 te Essen (Ruhr) geboren. Toegetreden tot het Zwitsers Missiegenootschap van Bethlehem (s.m.b.) en priester gewijd in 1926 studeerde hij gedurende vier jaar (1946–1930) missiologie bij prof. dr. Jos. Schmidlin aan de universiteit van Münster i.W. In laatstgenoemd jaar werd hij benoemd tot professor in de missiologie en kerkgeschiedenis aan het studiehuis van zijn missiegenootschap te Beckenried in Zwitserland; later kwam hierbij nog zijn benoeming tot docent aan het Tropeninstituut te Bazel en aan het Missiologisch Instituut van de universiteit te Fribourg (Zw.). Van 1935–1939 maakte hij missiologische studiereizen naar China, Korea, Japan en Afrika. In 1945 richtte hij het Neue Zeitschrift für Missionswissenschaft op, waarvan hij als hoofdredacteur een der leidende missiologische tijdschriften wist te maken. In 1960 werd hij benoemd tot consultor van de commissie voor de missie ter voorbereiding van het tweede Vaticaans Concilie.

Zijn voornaamste publikaties zijn: Die Katholische Missionsmethode in China in neuester Zeit 1842–1912. Immensee 1931. – Der einheimische Klerus in den Missionsländern. Freiburg (Schw.) 1943. – Altes und neues China. Luzern 1944. – Die katholische Kirche im neuen Afrika, Einsiedeln 1947. – Herausgabe van het Festschrift für L. Kilger o.s.b.: Der einheimische Klerus in Geschichte und Gegenwart. Beckennèd 1950. – Weltkirche und Weltreligionen (Herder-Bücherei no. 81) Freiburg i.Br. 1960. – Hiernaast publiceerde hij talrijke artikelen in zijn eigen tijdschrift en in andere periodieken, o.a. Acta Tropica, Katholisches Missionsjahrbuch der Schweiz, Wort und Wahrheit, Priester und Mission.

Geen wonder dat men de gelegenheid van zijn zestigste verjaardag gretig heeft aangegrepen voor de publikatie van een alleszins verdiend Festschrift.

De vakgenoten en vrienden, die werden uitgenodigd om hieraan mee te werken, hebben dit, voor zover het hun mogelijk was, con amore gedaan. De overigen sluiten zich hierbij volgaarne aan met de hartelijke wens: Ad multos annos!

Missiologische Week te Wenen – Van 22–26 mei 1961 werd onder auspiciën van het Internationales Institut für Missionswissenschaftliche Forschungen te Münster en in samenwerking met de Pauselijke Missiegenootschappen te Wenen een Missiologische Week worden gehouden. Het algemeen onderwerp luidde: Mission und Heimatseelsorge. Inleidingen werden gehouden o.a. door P. Dr. B. Willeke O.F.M., Die Weltmission heute – Stand und Probleme. – Dr. A. Exeler, Die Mission in Katechese und Liturgie – Prof. Dr. J. Glazik M.S.C., Der Mystische Leib Christi und die Mission – P. Dr. J. Schütte S.V.D., Die sozialen Pflichten der Christen gegenüber den Entwicklungsländern; Prof. Dr. J. Bettray S.V.D., Die Mitarbeit Europäischer Laien in den Missionen.

Nederlands Volkenkundig Missiemuseum – Het bestuur van het Nederlands Volkenkundig Missiemuseum, gevestigd te Tilburg, heeft gemeend naar aanleiding van het 25-jarig bestaan van genoemd museum (27 april 1961) een symposion te organiseren over het belang van de verschillende godsdiensten van de niet-westerse volken met betrekking tot het christendom. Dit symposion werd op 23 april, 3 en 10 mei in de aula van de Katholieke Economische Hogeschool gehouden met inleidingen van P. Dr. Gregorius O.F.M.Cap. over de wereldbeschouwing van

de natuurvolken in betrekking tot het Christendom; P. Dr. C. van der Linden S.V.D. over Sanatana Dharma en Katolik Dharm Samaj; en Prof. Dr. H. Kraemer over het christendom in confrontatie met de Islam.

Leken-apostolaat in Oost-Afrika – Onder leiding van Z.H. Exc. Mgr. J. Blomjous, bisschop van Mwanza, voorzitter van de afdeling leken-apostolaat van de „Tanganyika Catholic Welfare Organisation", zal tegen het einde van augustus 1961 te Mwanza (Tanganyika) een bijeenkomst worden belegd over het leken-apostolaat in Oost-Afrika. Het plan werd opgezet in overeenstemming met de bisschoppen van Uganda, Kenya, Nyassaland en Rhodesië en goedgekeurd door de H. Congregatie tot Voortplanting des Geloofs. Men verwacht een honderdtal leken als afgevaardigden uit de verschillende bisdommen van genoemde landen.

Derde Eeuwfeest van Alexander de Rhodes – In februari 1961 vond te Saigon een plechtige herdenking plaats van het feit, dat P. Alexander de Rhodes, apostel van Vietnam, driehonderd jaar geleden gestorven was; in de Yên-Dô-straat werd voor studenten een „centrum Alexander de Rhodes" geïnaugureerd.

Alexander de Rhodes werd op 15 maart 1591 geboren te Avignon, toen pauselijk territoir, en overleed op 5 november 1660 te Ispahan, voormalige hoofdstad van Iran. Als jezuïet-missionaris vertrok hij in 1624 naar Vietnam. Na op verschillende plaatsen zowel in het zuiden (Cochinchina) als in het noorden van het land (Tongking) het evangelie verkondigd en de Kerk geplant te hebben, keerde hij in 1645 naar Europa terug om te Rome te werken aan de uitzending van bisschoppen naar Vietnam voor de vorming van een autochtone clerus. Op cultureel gebied wordt P. Alexander de Rhodes beschouwd als de voornaamste bewerker van de romanisatie der geschreven Vietnamese taal, quôc ngu genaamd. De volgende boeken van hem werden door de Vaticaanse polyglotte drukkerij uitgegeven: een Latijns-Vietnamese Catechismus, een Vietnamees-Portugees-Latijns woordenboek, een eerste ontwerp van een vietnamese woordkunst. Nog heeft Alexander de Rhodes verschillende reisverslagen nagelaten, alsmede een profane en godsdienstige geschiedenis van Tongking, die even zovele kostbare historische documenten vormen.

Missiologische Week te Leuven – Van 20–25 augustus 1961 zal te Leuven voor de dertigste maal een missiologische week worden gehouden. Het algemeen onderwerp luidt: *„de niet-christelijke sekten en de syncretisten"*. Nadere inlichtingen kan men krijgen bij het secretariaat: Mont St.-Jean 95, Leuven.

Islam-propaganda Voor het eerst in de geschiedenis van de Islam zijn door de duizendjarige Al Ahzar-universiteit te Caïro 54 mohammedaanse zendelingen uitgezonden naar landen in Afrika en Azië. De rector van de universiteit, het geestelijke en wetenschappelijke centrum van de Islamitische wereld, verklaarde dat de mohammedanen niet langer lijdzaam moeten toezien, maar door persoonlijke missionaire inzet bij miljoenen Afrikanen de ogen voor de waarheid dienen te openen.

Boekbespreking

Alphons Mulders: *Missionsgeschichte*. Die Ausbreitung des Katholischen Glaubens. (Aus dem Niederländischen von Johannes Madey). 535 S. Verlag Friedrich Pustet, Regensburg, 1960.

Dat een Nederlands wetenschappelijk werk in een andere taal wordt overgezet, is al een aanbeveling op zich. Dat Mulders' Missiegeschiedenis werd vertaald in het Duits, impliceert de erkenning dat men in het land waar de missiewetenschap een halve eeuw geleden ontstond en waar Jos. Schmidlin in 1925 zijn thans uiteraard verouderde Missionsgeschichte publiceerde, op dit gebied momenteel niets gelijkwaardigs, laat staan beters bezat. De vertaler heeft zich op voortreffelijke wijze van zijn moeizame taak gekweten, terwijl de schrijver zelf de zorg op zich genomen had om het in 1957 verschenen Nederlands boek bij te werken volgens de jongste stand van het missiegeschiedkundig onderzoek.

Bij het verschijnen van de oorspronkelijke uitgave heeft men zich verbaasd afgevraagd, hoe één man in staat kon zijn zo'n de gehele missiegeschiedenis omvattend werk te leveren, nog afgezien van de vele andere werkzaamheden waarmede hij belast is. Ook voor ons is dit een probleem en wij kunnen alleen vol bewondering blijven voor de werkkracht, de werklust, de acribie en het schrijverstalent van de Nijmeegse hoogleraar. Wij hebben hier vóór ons de rijpe vrucht van een jarenlang zwoegen, van oordeelkundig vorsen en schiften en van het aantrekkelijk verwerken van een zo moeilijk te verwerken stof.

Inderdaad is het terrein bijna niet te overzien, – een keuze moet gedaan worden uit een omvangrijk materiaal, – niets wat vermeldenswaardig is mag over het hoofd worden gezien, – men dient de grote lijnen in het oog te houden en te putten uit de beste bronnen en literatuur. Maar zó ook werd deze magistrale „Missiegeschiedenis" wetenschappelijk ten volle verantwoord. Een tweede verdienste van Mulders is, dat hij het ter lezing gebodene in een aantrekkelijke vorm wist te gieten en het midden te houden tussen een werk dat praktisch alleen voor ingewijden zou te genieten zijn, en een sober handboek. Volledig overzicht van de stof, verantwoorde beoordeling van de feiten, gefundeerd inzicht in de samenhang, logische opbouw van het geheel en heldere uiteenzetting, die de hedendaagse stand van het missiegeschiedkundig onderzoek weerspiegelt, – het zijn even zovele hoedanigheden, die wij in deze „Missiegeschiedenis" terugvinden en die haar stempelen tot een model van evenwichtig wetenschappelijk werk.

Wie de Duitse vertaling met de oorspronkelijke uitgave vergelijkt, speurt voortdurend de aanvullende en wijzigende hand van de meester, ook bij de verbazingwekkende en up-to-date literatuuropgave – monnikenwerk op zich. Uit deze literatuuropgave blijkt overigens ten overvloede, hoezeer de missiegeschiedenis een afzonderlijke behandeling vereist en verdient, en tevens dat een docent, die zou willen trachten de missiegeschiedenis op behoorlijke wijze in de kerkgeschiedenis te verwerken, vooreerst ter zake kundig zou moeten zijn en vervolgens over veel meer tijd beschikken dan gewoonlijk het geval is.

Hoe intussen de missiegeschiedenis met de dag voortschrijdt, zouden we in alle

bescheidenheid willen toelichten met betrekking tot een paar missiegebieden, die ons iets nader bekend zijn. Op blz. 442 wordt wel gezegd, dat de Italiaanse missionarissen die in Ethiopië aanvankelijk het werk van de Franse hebben overgenomen, op hun beurt na de oorlog het land moesten verlaten, – maar niet dat de Nederlandse Lazaristen in 1957 in de sporen zijn getreden van hun confraters uit het Parijse Moederhuis en door Rome belast werden met het vicariaat Gimma. Ook niet dat de Franse Capucijnen al eerder terug waren in Harar, terwijl de Italiaanse nog in Eritrea zijn.

Op Madagascar bedienen de Lazaristen, na de nieuwe indeling van 1957, niet één (blz. 453), maar twee bisdommen, nl. Fort Dauphin en Farafangana.

Zeer terecht wordt erop gewezen (blz. 468), dat de missie van Indonesië pas na de tweede wereldoorlog goed op gang kwam. Het is waar, statistieken kunnen soms een gevaarlijk materiaal worden, maar toch is het verschil in het aantal katholieken vóór en na de oorlog wel zeer opvallend. Het laatste Jaarboek, dat het Centraal Missie Bureau in het begin van de oorlog (1942) nog kon uitgeven, komt tot een totaal van 636.766 katholieken, en hier zijn het er rond 944.000. De Chinese bevolkingsgroep heeft in deze aanwas een groot aandeel gehad, en zou daarom meer verdiend hebben dan een vluchtige vermelding in een voetnoot. Om een voorbeeld te geven van die buitengewone groei, wijzen wij op enkele cijfers van Soerabaia. De laatste statistieken die de verschillende bevolkingsgroepen nog onderscheiden, zijn van 1958. De stad Soerabaia telde toen ongeveer 1½ miljoen inwoners, van wie 34.000 Chinezen; van hen waren er ruim 6500 katholiek. In geheel het vicariaat waren 7300 katholieke Chinezen, met een aanwinst van 2000 in één jaar, – aanwinst relatief veel hoger dan die van de katholieke Indonesiërs, wier aantal hier was gegroeid van 9009 tot 10.501. Het grootste aantal katholieken bevindt zich inderdaad niet op Java, het cultuur-centrum van de Archipel, maar op de Soenda-eilanden. Dit is weliswaar voor een zeer groot gedeelte te verklaren door de voorbeeldig-georganiseerde ijver van de missionarissen van het Gezelschap van het Goddelijk Woord, maar men dient ook rekening te houden met het feit dat de missionering onder een overheersend Mohammedaanse bevolking zoals op Java en Sumatra, des te moeilijker is.

Het spreekt van zelf, dat deze en dergelijke kleinigheden niet de geringste afbreuk doen aan het geheel en de onschatbare waarde van Mulders' standaardwerk, dat getuigenis aflegt van de fenomenale eruditie, het bezonken oordeel en de encyclopediche kennis van deze bescheiden en hoogst verdienstelijke missioloog, die op zijn eenzame post liefst in alle stilte hard en taai pionierswerk verricht.

Ten slotte: de technische uitvoering van het boek is, zoals men dat van de uitgeverij Friedrich Pustet verwachten mocht, voortreffelijk te noemen; over al of niet geslaagde van de stofomslag van de band kan men van mening verschillen.

Nijmegen DR. J. HAEST C.M.

JOHANNES BECKMANN: *Weltkirche und Weltreligionen*. Die religiöse Lage der Menschheit. Herder-Bücherei no. 81. 197 S. Freiburg i.Br. 1960.

Een ommekeer van ongekende omvang heeft sinds enige decennia de wereld in beweging gezet, waarbij levenspatronen en wereldbeschouwingen, die reeds

duizenden jaren bestaan hebben, aan het wankelen werden gebracht. Overal zijn de volkeren zich opnieuw gaan bezinnen. Terwijl van de ene kant het theoretisch en het praktisch materialisme altijd verder om zich heen grijpen, laat van de andere kant het diepe, godsdienstig verlangen van een groot deel der mensheid uit de ruïnen van de oude tempels nieuw leven opbloeien, verrijkt door de aanraking met de andere godsdiensten of uit vrees ervoor tot angstige en vijandige zelfverdediging gedreven.

Tegen de achtergrond van deze ontwikkeling schetst de bekende Zwitserse missioloog Joh. Beckmann s.m.b. in het eerste gedeelte van dit pocket-boek in het kort de godsdienstige toestand van de mensheid buiten het christendom, met name Hindoeïsme, Boeddhisme, Islam en de nieuwe vormen in de cultuurgodsdiensten van Japan en Vietnam en de natuurgodsdiensten van Afrika, Amerika en Oceanië (blz. 17–52).

In het tweede gedeelte stelt hij een onderzoek in naar de uitbreiding van de missiewerkzaamheid der Kerk, haar ontwikkeling van wereldmissie tot wereldkerk, in alle sectoren van de niet-christelijke godsdiensten: in de landen van de Islam, van het Hindoeïsme, van het Hinayana- en Mahayana-Boeddhisme, op de Filippijnen en bij de primitieve volken (blz. 53–183). Hij doet dat met nuchtere werkelijkheidszin, waarbij hij de gevaren en mogelijkheden van de tegenwoordige ommekeer weet te peilen en aanspoort tot een open gesprek met de wereldgodsdiensten.

Met een korte aanduiding van de vraagstukken en taken der toekomst (blz. 184–190) besluit Sch. zijn systematisch-opgebouwd boek, waarin veel feitenmateriaal werd verwerkt.

De aandachtige lezing van dit inspirerend geschrift, als pocket no. 81 in de Herder-Bücherei verschenen, zal iedereen die belang stelt in het wel en wee van de Kerk, levendig interesseren; het zal ongetwijfeld bijdragen tot een zuiverder begrip van wat de katholieke, d.w.z. universele Kerk is. Tolle, lege.

Nijmegen A.M.

WALBERT BÜHLMANN: *Afrika, gestern, heute, morgen.* Herder-Bücherei no. 86. 174 S. Freiburg in Breisgau 1960.

Afrika staat tegenwoordig in het brandpunt van de belangstelling der wereld. Dit deeltje van de Herder-Bücherei verschijnt derhalve op het juiste moment om een overzicht van en een inzicht te verschaffen in de huidige situatie van het donkere werelddeel, waarin de jonge politici hun eigen weg tussen Oost en West zoeken en zich inspannen om meester te worden van een politieke en industriële omwenteling, die in de geschiedenis van de mensheid zonder weerga is.

De Zwitserse Capucijn Walbert Bühlmann, die van 1950 tot 1953 te Daressalam (Tanganyika) verbleef en van daar uit Kenya, Uganda, Urundi, Kongo, Nigeria en Ghana bereisde om de Afrikaanse missievraagstukken ter plaatse te bestuderen, werpt in dit boekje vooreerst een blik in het verleden, waarbij hij zowel de profane als de heilsgeschiedenis schetst (blz. 12–56); vervolgens besteedt hij aandacht aan het heden, waarbij achtereenvolgens de sociale, politieke en ideologische sector behandeld wordt (blz. 109–172). Enkele gegevens betreffende „Neuere Deutsche

Afrika-Literatur" (blz. 172–174) besluiten dit waardevol werkje, waarin men op iedere bladzijde de nauwkeurigheid, betrouwbaarheid en openheid bespeurt, en dat alleen een missioloog van professie vermocht te schrijven.

De lezing van dit geschrift is wel in staat beter begrip en warmer sympathie te wekken voor de worsteling van dit werelddeel om zijn vrijheid.

Nijmegen A.M.

Missiejaarboek van België – Annuaire des Missions de Belgique. 1960. Missies buiten Kongo, Ruanda en Urundi. – Missions en dehors du Congo, du Ruanda et de l'Urundi. 120 blz. Pauselijke Missiewerken, Molenstraat 29, Brussel (3).

Dit is het eerste deel van het vroegere missiejaarboek voor België, dat vanaf 1960 in twee delen gesplitst wordt, nl. het onderhavige deel en het Missiejaarboek voor Kongo, Ruanda en Urundi. Deze uitgaven zijn geen overdrukken meer uit het Katholiek Jaarboek voor België, maar dienen vanaf 1960 als zelfstandige uitgaven beschouwd te worden.

Op het einde van 1959 telde België in het geheel 10.283 missionarissen (priesters, broeders, zusters en leken), van wie 9930 in de missiegebieden die onder de Propaganda ressorteren. De Congregaties, die de meeste Belgische missionarissen tellen, zijn de volgende: Scheutisten 1037; Zusters Missionarissen van St.-Augustinus 748; Witte Paters 684; Jezuïeten 607; Witte Zusters 342; Zusters van Liefde, Gent 302; Franciscanessen-Missionarissen van Maria 260; Minderbroeders-Franciscanen 212; Oblaten van de Onbevlekte Maagd Maria 189.

Nijmegen A.M.

Katholiek Jaarboek voor Kongo, Ruanda en Urundi. 1960-1961. Annuaire Catholique du Congo, du Ruanda et de l'Urundi. 359+56 blz. Pauselijke Missiewerken, Molenstraat 29, Brussel (3).

Het Katholiek Jaarboek voor Kongo, Ruanda en Urundi, dat wordt geopend met een hoofdstuk over „Rome en de Universele Kerk" (blz. 9-24) en besloten met een overzicht van „België en de Missies" (blz. 1*–56*), heeft een nieuwe indeling gekregen, terwijl verschillende hoofdstukken werden toegevoegd. Iedere Kerkprovincie en ieder bisdom kregen een eigen rubriek, terwijl de statistieken werden ontleend aan het „prospectus status missionis" dd. 30 juni 1959, uitgegeven door de Apostolische Delegatuur te Leopoldstad. Verder vestigen we de aandacht op de lijst van de missieposten (blz. 159–165), van de Orden, Congregaties en Instituten die in de onderhavige gebieden werkzaam zijn (priesters, broeders, zusters en leken) (blz. 166–180), op de lijst van hulpdiensten voor het apostolaat (blz. 181–205), op de gegevens betreffende het onderwijs (blz. 206–258), op de alfabetische naamlijst van de priesters en broeders (blz. 256–359). Gaarne bevelen we dit boek als documentatiebron aan.

Als ik me één bemerking zou mogen veroorloven – overigens niet aan het adres der samenstellers van dit boek – zou het een bezwaar zijn tegen het gebruik van de benaming „missieoversten" (blz. 27), waar „religieuze oversten" worden bedoeld; missieoversten zijn alleen de Missie-Ordinarissen, d.w.z. missiebisschoppen, apostolische vicarissen en prefecten.

Nijmegen A.M.

JOMIER O.P., JACQUES: *„Bijbel en Koran"*. J. J. Romen & Zonen, Roermond-Maaseik, 1960. 8°. 127 blz. Ingen. f 5,50; geb. f 6,50.

In de laatste jaren hebben er in verschillende publikaties over de Islam stemmen geklonken, die in een geest van oecumenische bewogenheid zeer sterk de nadruk leggen op de gemeenschappelijke grondslag der drie grote wereldreligies: het Jodendom, het Christendom en de Islam, die immers allen van Abraham afstammen. Wij verwijzen naar publikaties als: Charles L. Ledit „Mahomet, Israel et le Christ" (Parijs 1956); J. Moubarac „Abraham dans le Coran" (Parijs 1958); Jean Daniélou „Les fondements de la communauté méditerranéenne" (Etudes, févr. 1959). Waar hier en daar de lijnen wel wat vertrokken waren heeft. F. Hours s.j. in „Christus" (avril 1959) in het artikel „La conscience chrétienne en face de l'Islam" over deze punten een zeer rustige rechtzetting laten horen.

In het hier besproken werkje van Pater Jomier worden de omstreden punten zonder directe weerlegging maar voor de insider op duidelijke wijze met meesterhand naar hun waarde gegeven. Rustig en zonder te komen tot een voor de muslim pijnlijke polemiek of agressieve apologie worden de grote vragen en problemen, die de Islam voor de Christen telkens weer oproept fundamenteel beoordeeld. Achtereenvolgens behandelt de auteur het gezag dat de Bijbel voor de Koran en de Muslim bezit; de godsleer van de Koran; de leer over Christus en de heilseconomie. De toon is overal sympathiek en rustig. Wel zal in het Franse origineel wel niet gestaan hebben, dat de Koran 140 hoofdstukken bevat (het juiste getal is 114) en dat deze van ongeveer dezelfde lengte zijn (pag. 5).

Dit is ongetwijfeld een zeer geschikt werk om de christen een inleidende kennis bij te brengen over het probleem van de Islam.

Nijmegen J. J. HOUBEN S.J.

GERARD KOENEN: *Leek en Missionaris.* Nationaal Missie-Documentatie-Centrum van België (Pauselijke Missiewerken), 29, Molenstraat, Brussel (3) – België. 1961, 88 blz. geïll.

De vraag naar leken-missionarissen is op dit ogenblik ontzettend groot. Alle evoluerende landen wensen zoveel mogelijk technici te laten komen. Ook de Kerk heeft een grote nood aan leken-technici voor alle sektoren van het apostolaat.

Van de andere kant zoeken tal van leken bij ons naar een mogelijkheid om naar deze landen te vertrekken en er zich rechtstreeks of onrechtstreeks in dienst van de Kerk te stellen.

Dit boekje wil een wegwijzer zijn voor deze zoekende leken en voor hun geestelijke leiders. Het biedt de lezer na een inleiding over het leken-apostolaat een opsomming aan van de „mogelijkheden en voorwaarden voor een leek om als missionaris te vertrekken", vervolgens de beschrijving van een viertal lekeninstituten en tenslotte de lijst van nagenoeg al de bestaande organisaties in de wereld die leken uitzenden met een korte beschrijving van iedere organisatie. Het boekje sluit met een uitvoerige literatuuropgave.

Nijmegen A.M.

ORGANISCHE INBOUW VAN DE MISSIEGEDACHTE IN DE THEOLOGIA MORALIS

VOORWOORD

In de 39e jaargang van HET MISSIEWERK (1960) eerste aflevering heb ik het eerste resultaat kunnen aanbieden van de Commissie van Theologen, die de Priestermissiebond in 1955 had ingesteld om te adviseren over de vraag, hoe de universele Kerkgedachte en de missie-opdracht van de Kerk zouden kunnen worden ingebouwd in de bestaande traktaten van de theologie. Het stuk droeg de titel: ,,Organische Inbouw van de Missiegedachte in de dogmatische Theologie.''

Hierbij kan ik U het vervolg voorleggen: ,,Organische Inbouw van de Missiegedachte in de Theologia Moralis'', daarbij mijn oprechte dank uitsprekend aan de deskundigen, die aan deze uiteenzetting hun kennis en liefde hebben gegeven, en God vragend, dat hun werk velen van nut mag zijn en zo de Kerk mag dienen.

Utrecht, 20 februari 1961.

† Bern. Kard. Alfrink
Aartsbisschop van Utrecht
Voorzitter v. d. Pauselijke Priestermissiebond.

INLEIDING

In de meeste theologaten behoort het nog tot de taak van de moraalprofessor aan de hand van een bestaand handboek, aangevuld met eigen commentaar, de studenten te vormen met het oog op de praktijk, die als steeds plaats- en tijdgebonden is. Het eigen karakter van deze opdracht, die wel nauwelijks kan insluiten een verregaande differentiatie naar plaats en tijd t.a.v. de diverse problemen die zich voordoen, brengt bijzondere moeilijkheden met zich mee in verband met de missionaire vorming der theologanten. Vooral de ,,speciale moraal'', die ten zeerste plaats- en tijdgebonden is, leent zich wel zeer slecht voor een integratie van missionaire problemen, althans in het algemeen. Meer mogelijkheden biedt de ,,fundamentele of algemene moraal''. Hier immers krijgt de moraalprofessor

meer dan eens de gelegenheid zijn aandeel bij te dragen in de missionaire vorming der theologanten, door nl. telkens te wijzen op het apostolisch karakter van het menselijk handelen, zoals b.v. HÄRING dat doet in „De wet van Christus", deel I: zedelijke handeling als verantwoording tegenover het Rijk Gods (blz. 40-41), navolging als inzet voor het Rijk Gods (blz. 44), persoon en gemeenschap als subjecten van zedelijke waarden (blz. 118–123), zonde als aanslag op het heil van de naaste (blz. 461), de apostolische dimensie van de bekering (blz. 509–511 en 526–530). Gelijk gezegd, het rekening houden met de bijzondere problemen, die zich in missiegebieden „quoad moralia" voordoen, is nauwelijks mogelijk. Wél zou de moralist, vooral in de speciale moraal, de veelvormigheid van de realisering van het morele binnen het éne christelijke ethos telkens kunnen benadrukken, hetgeen indirect zeker een missionaire instelling en zienswijze ten goede zal komen.

De reden van dit alles is, dat de moralist *feitelijk* in verreweg de meeste theologaten tot taak heeft een moraalcursus te geven die sterk op de praktijk hier ten lande georiënteerd is, zonder dat hij de gelegenheid krijgt meer fundamentele moraalproblemen ethisch-theologisch uit te diepen. Een meer diepgaande behandeling van missionaire vraagstukken lijkt alleen dan mogelijk wanneer aan de theologanten een meer ideële en theologisch-integrale moraalcursus gegeven zou kunnen worden. Zolang deze mogelijk niet gerealiseerd wordt, is de taak van de moraalprofessor in deze wel zeer moeilijk.

Daarom lijkt een volledige missionaire vorming binnen de moraaltheologie alleen mogelijk, wanneer de moraaltheologie weer theologie gaat worden in de echte zin van het woord. Dit is: openbaringswetenschap, waarin de voornaamste bron zal zijn het leven en de levende traditie van de kerk, zoals dit ligt uitgedrukt in de H. Schrift, goddelijke openbaring, liturgie en magisterium. Door het natuurlijk denken te integreren in deze studie van de bronnen - ten aanzien waarvan niet over het hoofd gezien mag worden, dat deze als voortkomend uit een bepaalde cultuur mede daardoor bepaald zijn – kan de moraaltheoloog vanuit *Gods* openbaring de normen voorhouden voor een christelijk leven. Door aanwending zowel van de positieve als speculatieve methode– die in de theologie onscheidbaar zijn– biedt het voortdurend contact met de bronnen de mogelijkheid tot een grotere universaliteit, tot het transcenderen van het plaatselijk- en tijdelijk waardegebondene.

Zij is en zal daarom moeten zijn een echte (normatieve) wetenschap. Deze kan slechts bestaan waar het gaat over universele zaken, i.c. waar

het gaat over de meer algemene elementen tot de opbouw van het christelijke leven, zijn grondstructuur en wezenselementen. Vooral de theologia generalis zal zich erop moeten richten om de wezenlijke en eigenlijke aspecten van het „agere morale christianum" naar voren te brengen. De nadruk die moet vallen op het universele en algemeengeldige mag echter niet inhouden, dat men in vage beschouwingen blijft steken. De verbijzondering van de verschillende waarden in de christelijke situatie leidt er toe dat het feitelijke christelijke leven bron is van het weten daarover. Maar in een systematisch geheel zal gewezen moeten worden op de relativiteit van deze verbijzondering, zodat een verabsolutering voorkomen wordt van dingen die relatief zijn, dus van het cultuur-, plaats-, en tijdgebondene. Dit lijkt absoluut noodzakelijk voor een organische inbouw van de missiegedachte in de moraal. Zo alleen zou men kunnen bereiken, dat missionarissen niet met de gedachte rondlopen, dat men in de missie de moraal kan laten varen.

Tengevolge van de situatie echter, dat men op vele theologaten zulk een behandeling van de moraal nog niet bereikt heeft, is het voor de leden van de onderafdeling *moraal* zeer moeilijk een rapport aan te bieden, dat in vergelijking kan komen met de rapporten die door andere secties dezer commissie werden samengesteld. Hetgeen hier volgen gaat, is uitsluitend bedoeld voor praktisch gebruik door docerende moralisten. Daarom worden strijdkwesties, die nog niet aan een oplossing toe zijn, vermeden; en alleen datgene naar voren gebracht, wat voor iedere moraalprofessor praktisch bruikbaar is. Enige specialistische kennis van missionaire kwesties wordt niet verondersteld.

I. ALGEMENE MORAAL

1. In het traktaat *De Ultimo Fine* zal erop gewezen moeten worden, dat de beatitudo meer is dan de individuele zaligheid. Dat dit betekent de vorming van het Rijk Gods met theologale en sociale dimensies. Tegen deze achtergrond en op deze basis moet geplaatst worden de missionaire verantwoordelijkheid. Bovendien lijkt het van belang te benadrukken dat het Rijk Gods zich incarneert in menselijke gedaante, in een menselijke gemeenschap.

2. In het traktaat *De Actibus Humanis* is het van belang erop te wijzen, dat in de hedendaagse moraaltheologicën, die sterk gaan in de richting van een christelijk personalisme, dit christelijk personalisme wezenlijk

„sociaal" is (intersubjectiviteit, co-existentie). Omdat persoon-zijn wezenlijk betekent een met-de-anderen-zijn, medemenselijkheid, is het zedelijk handelen als handelen van een persoon wezenlijk sociaal (finis ultimus personalis et socialis). Dit betekent ecclesiologisch gezien, dat iedere zedelijk-goede daad juist in zijn sociale dimensie een katholiek en ecclesiologisch aspect heeft. Rekening houdend met hetgeen in het dogmatisch traktaat over de Kerk uiteengezet wordt, kan de moraalprofessor een algemene karakteristiek geven van het daaruit voortvloeiende missionaire aspect van alle zedelijk-goed handelen. In dit kader kan het apostolaat van de leek hierop gefundeerd worden, hetgeen van bijzonder belang is. Want ook maatschappelijk bezien, betekent dit, dat iedere handeling zede-vormend is, juist omdat de groei van een persoonlijke deugd betekent, de groei van de persoon in zijn gerichtheid en betrokkenheid op de ander. Het goed handelen leidt b.v. tot de vorming van maatschappelijke, openbare normen. Zo krijgt men de gelegenheid een diepere achtergrond te geven aan de praktische kwesties rond de cooperatio (ad malum, maar ook ad bonum), zodat vandaar uit de apostolische dimensie van het zedelijk handelen kan worden toegelicht.

De explicatie kan verderop geschieden, b.v. in een afzonderlijke verhandeling over het apostolaat, maar een bespreking op déze plaats vanuit het zedelijk handelen als zodanig zal aan een dergelijke verhandeling een diepere ondergrond geven. Deze apostolische dimensie van het zedelijke handelen zou dan telkens opnieuw naar voren gebracht kunnen worden (hetgeen reeds in de inleiding hierboven aangeduid werd) in de traktaten over zonde, bekering, (naasten)liefde e.d.

Bij de explicatie van de apostolaatsgedachte denke men b.v. aan het traktaat „de fide" (professio fidei), „de caritate", of aan een traktaat, dat de gemeenschap en de verplichtingen t.a.v. de gemeenschap tot voorwerp heeft (indien althans een dergelijk traktaat in het handboek dat men gebruikt aanwezig is; vgl. Mausbach-Ermecke, Katholische Moraltheologie, III, pp. 12–64).

3. In het traktaat „*De Legibus*" biedt vooral de behandeling van de natuurwet een geschikte gelegenheid om enkele kwesties te bespreken, die in verband met de missionaire gedachte van bijzonder belang zijn. Onder natuurwet verstaat men (hetzij ten overvloede vermeld) de wet van de scheppingsorde, die in iedere mens aanwezig is, om hem te leiden bij al zijn zedelijk handelen. Toch moet men voorzichtig zijn wanneer men deze aanwezigheid gaat expliceren. Deze wet moet vooral gezien worden als formulering van de werkelijkheidseisen van de menselijke existentie: eisen die hun laatste grond vinden in God als „auctor huius

realitatis". De taak van de mens is in zijn gemeenschap deze eisen meer en meer te ontdekken in en vanuit zijn verbondenheid met de anderen en in zijn handelen te beamen: d.w.z. „natuurgetrouw" te leven, in trouw aan het ideaal, dat in zijn ware mens-zijn gegeven is en hij als persoon in vrijheid moet realiseren. Daarom moet men de natuurwet niet zozeer beschouwen als „a tergo" gegeven als wel als een opdracht en opgave, die de mens in vrijheid, maar ook in verantwoordelijkheid tegenover zijn authentieke mens-zijn moet vervullen. De natuurwet is dus evenzeer een „persoonswet" omdat iedere persoon voor de opdracht gesteld wordt om zijn mens-zijn volledig gestalte te geven (voor dit onderscheid: cfr. L. Janssens, Personalisme en democratisering, blz. 92 e.v.). Alleen vanuit deze gezichtshoek lijkt een bevredigende benadering mogelijk van de problemen in de missiegebieden. In verband hiermee zijn van belang de volgende punten:

a. Het feit, dat de natuurwet in iedere mens als opdracht aanwezig is, wil niet zeggen, dat de *kennis* van de natuurwet in iedere mens gelijkelijk aanwezig is. Integendeel: de kennis van de natuurwet kan in sterke mate verschillen van mens tot mens, alnaargelang de omstandigheden van plaats en tijd dit met zich meebrengen. Dit blijkt b.v. uit St.-Thomas, Suppl. 41,1 waar een interessante beschouwing gegeven wordt over het „historisch en plaatselijk bepaalde" van bepaalde natuurwettelijke inzichten. De auteur geeft hier toe: „Non in omnibus perducitur ad effectum hoc ad quod naturalis ratio inclinat" (ad 2); „natura humana non est immobilis, sicut divina. Et ideo diversificantur ea quae sunt de iure naturali secundum diversos status et conditiones hominum" (ad 3), terwijl dezelfde auteur in I II 91, 4 ad 1 zegt dat de natuurwet een participatie is aan de goddelijke wet „secundum naturae capacitatem". Ligt in deze zelfde lijn niet zijn gezegde, dat de afgeleide beginselen van de natuurwet geen dwingende kracht hebben „per modum praecepti absolute nisi postquam lege divina vel humana sancita sunt"? De mens op weg ontdekt zichzelf in het samenzijn met de ander, ontdekt dus ook de eisen ter realisering van zijn mens-zijn.

Wanneer nu reeds in onze streken, waar toch altijd een contact met het christendom aanwezig is, reeds zoveel verschil van opvatting kan bestaan omtrent datgene, wat tot de inhoud van de natuurwet behoort, en dit te goeder trouw (men denke b.v. aan de protestantse opvattingen inzake de huwelijksbeleving), dan ligt het voor de hand dat volksstammen, die veel verder van het christendom afstaan, in onwetendheid of dwaling

kunnen verkeren, zelfs in belangrijke punten, die tot de inhoud van de natuurwet behoren. De feiten bevestigen dit en zijn ook goed te verklaren. Het Vaticaanse Concilie leert immers dat het aan de openbaring te danken is, dat allerlei waarheden, die op zich voor het menselijk verstand toegankelijk zijn, door allen „met gemak, met onwankelbare zekerheid en zonder enige dwaling" kunnen worden gekend (Denz. 1786). Dit geldt ook ten aanzien van de natuurlijke zedelijke waarheden, die in de bovennatuurlijke, geopenbaarde zedenwet liggen opgesloten. Zonder de steun van de openbaring en de prediking van de kerk, aan wie Christus zijn openbaring heeft toevertrouwd, zal de mens gemakkelijk in onwetendheid en dwaling verkeren t.a.v. datgene wat de natuurwet hem oplegt. Dit temeer, omdat het hier gaat over de natuurwet zoals deze geldt in de concreet bestaande christelijke orde. Het is dan ook begrijpelijk dat christenen, die niet tot de katholieke kerk behoren, in dwaling kunnen geraken omtrent de inhoud van de natuurwet.

Men moet derhalve onderstrepen, dat – als kennis van de natuurwet niet in iedere mens gelijkwaardig aanwezig is – voor de gelovige mens veel natuurwettelijke eisen duidelijk worden vanuit het geloof in de openbaring en de kerk. Want vaak is het het geloof alleen, dat de gelovige de natuurwet zo doet zien, zo doet formuleren, zo doet interpreteren. Indien het daarenboven een meer geestelijke waarde is (onontbindbaarheid van het huwelijk, polygamie, impotentia consequens, birthcontrol, adulterium consentienti marito) moet men erop durven wijzen, dat de natuurlijke intrinsieke redenen niet voor iedereen voldoende zichtbaar zijn. Wanneer men als missionaris veel op deze redenen hamert wordt men al gauw niet meer au sérieux genomen. Natuurlijk moet men in het onderricht de intrinsieke redenen geven, maar men moet weten over te schakelen naar de openbaringsgegevens en kerkelijke uitspraken. De kerk is toch ook de bewaarster en doorgeefster van wat volgens de natuurwet is. Als men dit vasthoudt, behoeft men niet alles wat men bij de niet-gelovigen aan „tegennatuurlijks" vindt, naar het rijk der perversiteit te verwijzen, maar staat men hier aan de ene kant voor de smartelijke ervaring van de erfzonde – hetgeen impliceert dat de mens zichzelf als opgave ontdekken moet –, en aan de andere kant voor het feit, dat deze mensen nog niet ingelijfd werden in de wet van de bovennatuurlijke orde, waarin ook de natuurwet is opgenomen. Ze missen niet alleen het inzicht in de natuurwet, maar ook de volheid van de bovennatuurlijke genademiddelen. Hier moet dan ook ter sprake komen de kracht van het te-

goeder-trouw-dwalend-geweten en het onderscheid tussen materiële „zonden" en formele zonden. Constateren wij bij vele niet-christenen niet een min of meer perfecte vorm van natuurwetsbeleving, die Oud-Testamentisch aandoet? Een feit is, dat men deze mens de christelijke zedenwet moet prediken. De vraag is echter, hoe men dat moet doen. Zou men zich niet aan mogen passen aan de goddeijke economie, die de mens in een eeuwenlange voorbereiding liet toegroeien naar de volheid van het christendom, ook wat de morele eisen betreft? Daarom lijkt het in concreto een eis, dat men via aanpassing de weg der geleidelijkheid moet durven bewandelen, zodat men van de individuele mens niet teveel ineens mag verwachten. Bovendien mag men niet vergeten, dat de idealiteit van de christelijke zedelijkheid uiteindelijk de idealiteit van de menselijke zedelijkheid is. De consequentie hiervan is, dat, waar men menselijke zedelijkheid vindt en menswaardige vormen van zedelijk leven, hier reeds een participatie aanwezig is van een christelijke levensvorm. Waar men het zedelijke goede vindt, vindt men een kiem van het christelijke. Wat men in zo'n geval doet, is betrekkelijk goed, niet ideaal. Ofschoon men zeker in verschillende gebieden het bestaande primitieve ethos kan en moet zien als gedegenereerd ethos (het gevaar is niet denkbeeldig, dat een etnologisch georiënteerde moraalwetenschap iedere zedelijke gewoonte en feitelijkheid als mogelijke normativiteit gaat waarderen) blijft toch de vraag gewettigd of bepaalde aspecten van het „heidense" ethos niet positief gewaardeerd kunnen worden als „grensmoraliteit" en dus voorlopig.

Zo kan men de getrouwheid aan wat als natuurwettelijk ingezien wordt, ook al is dit deficiënt, laten zien als een paedagogia ad Christum, niet in de zin van een eigen, niet-christelijke natuurwet, maar in de zin van een via ad die reeds een participatie inhoudt van de ideaal-christelijke vormgeving. In de praktijk zal deze aanpassing betekenen een zich aansluiten bij datgene, wat aan morele goedheid in de deficiënte vormen aanwezig is.

Enkele voorbeelden mogen dit verduidelijken.

De waardering van de kinderzegen als vrucht van de huwelijksband is bij vele „gedoopte heidenen" een morele waarde van de hoogste rang. Dit leidt vaak tot „het proberen voor het huwelijk" of tot een groter gemak van „echtscheiding". De huwelijksband staat of valt met het komen van kinderen; komen deze niet, dan voelt men zich waardeloos en wordt als zodanig ook door de gemeenschap beschouwd. Het zijn derhalve praktijken die nauw samenhangen met de waardering van een hoge morele waardè. In meerdere streken is seksueel verkeer tijdens de lactatie-periode, die soms twee jaar kan duren, op religieuze gronden uitgesloten, op grond waarvan buitenechtelijk verkeer van de man als normaal beschouwd

wordt; terwijl in onze handboeken het tonen van de geslachtsorganen als onkuisheid betiteld wordt en dus als doodzonde, zien vele van deze mensen er helemaal geen onkuisheid in als het meisje na haar eerste menstruatie haar volgroeide vrouwelijkheid (volgens gebruik in sommige stammen) toont aan de vergaderde gemeenschap.

Nauw hangt hiermee samen dat men niet te gauw bepaalde zaken en daden als natuurwettelijk mag bestempelen. Want om vast te stellen, welke eisen de werkelijkheid van de menselijke existentie stelt, is zowel een beschrijvende als begrijpende wetenschap nodig, zonder dat men de statistiek tot norm verheft, zal men toch niet buiten de gegevens van de beschrijvende sociologie, etnologie e.d. kunnen (cfr. de werken van M. Mead, Male and Female; Schelsky, Soziologie der Sexualität; Mohr, Richtlinien für eine Missionsmoral). Dit brengt met zich mee, dat men voorzichtiger wordt in het hanteren van wat natuurwettelijk is. Interessante studies dienaangaande zijn: Loeff, Het natuurrecht en de ontwikkeling in het ethisch denken, Soc. Wetenschappen 3 (1959) 1–50; Plattel, Bezitsvorming, Sociaal-wijsgerige beschouwingen, Soc. Wetenschappen I (1957) 3–20. Vooral op het terrein van de justitia zijn vele beschouwingen gebaseerd op een westers cultuurpatroon, cfr. de beschouwingen over het privaateigendom. In andere culturen kan het echter zijn, dat de stam, de clan, de familie veel meer in het centrum staat dan in het westen, waar het belang van het individu benadrukt wordt. Een moraaltheoloog dient erop te wijzen, opdat men niet in de verleiding komt te denken, dat de wijze waarop men in het westen meent de natuurwet te moeten determineren, de alleen-zaligmakende en universeel-geldige is. Tragisch waren vaak de gevolgen in Afrika van het overbrengen met de godsdienst van een westerse cultuur: het stamverband werd opgeofferd, het huwelijk uit liefde gepropageerd, de betekenis van de bruidsschat onderschat, de democratische superstructuur, die zijn aanzet vindt in het gezin, geplaatst boven een heel andere Afrikaanse of Aziatische infrastructuur. Dit alles blijkt te wijzen op een verabsolutering van iets wat puur relatief is. Bij de behandeling van de algemeengeldigheid van de natuurwet zal men zeker de nodige voorzichtigheid in acht moeten nemen, indien men dit gaat determineren.

Uit dit alles blijkt, dat het zeker verantwoord is, als de moraalprofessor sterk de nadruk legt op het feit, dat de kennis van de natuurwet zeer betrekkelijk kan zijn. Deze betrekkelijkheid kan echter gekenmerkt worden door een deficiëntie zoals b.v. vele negers zeggen: echtbreuk is verboden, maar niet consentiente coniuge; desiderium malum is verboden, maar het desiderium malum inefficax is geen desiderium malum; men mag niet naar een andere vrouw, maar wel naar een publieke omdat dit door de gemeenschap is goedgekeurd. Het kan echter ook een betrekkelijkheid zijn, die voortvloeit uit het inzicht in een bepaalde morele waarde, die echter in bepaalde gemeenschappen consequenties met zich mee brengt die volgens ons tegennatuurlijk zijn, zoals b.v. polygamie omwille van de kinderzegen.

b. Een tweede punt, dat voor ons doel de aandacht verdient, betreft de

onveranderlijkheid van de natuurwet. Het is van belang juist aan te geven, wat men met deze onveranderlijkheid bedoelt. Wil men alleen maar zeggen, dat de mens altijd volgens de natuurwet moet handelen en nooit tegen de natuurwet in mag gaan (bonum est faciendum, malum est vitandum), dan is dit volkomen juist, maar weinig lichtgevend. De eigenlijke kwestie gaat over de onveranderlijkheid van naar de inhoud nader geformuleerde aspecten van de natuurwet. De meeste algemene determineringen zijn zeker aan geen verandering onderhevig, hetgeen wij met volkomen zekerheid weten uit de leer van de Kerk omtrent bepaalde natuurwettelijke normen. Naarmate men echter verder voortgaat in het determineren, in het zoeken dus naar meer gepreciseerde natuurwettelijke normen voor het meer concrete zedelijke handelen, zal men steeds moeilijker algemene formuleringen kunnen opstellen, die aan geen verandering onderhevig zijn. Het lijkt van belang ook op dit punt bij de behandeling van de natuurwet de nadruk te leggen.

In dit traktaat De legibus moet zeker ook een beschouwing gewijd worden aan de positieve wet in verband met de toepassing daarvan in de missies, haar verplichtingskarakter in geweten en haar eigen morele grond. Hier zal benadrukt moeten worden, dat de wetgever niet zozeer het verplichtende karakter van de wet maakt, alswel ontsluiert in concrete gevallen, d.i. de werkelijkheid van het gemeenschapsleven ondervragend, zal hij die eisen stellen die tot het welzijn van de gemeenschap nodig zijn. Dit laat daarom veranderlijkheid toe in de positieve wetgeving: naargelang de gemeenschap anders gebouwd en gestructureerd is, zal men „aangepaste" wetten moeten stellen.

In dit verband zou men wel eens de vraag kunnen stellen in hoeverre de positieve verplichtingen van het kerkelijk recht, dat Romeins Recht is, verplichten in een cultuur, die opgebouwd is in een geheel ander rechtssysteem. Moet men b.v. in die culturen waar men het zgn. ossenhuwelijk kent – d.w.z. na het begin van de samenleving moet de ossenprijs betaald worden, hetgeen een aantal jaren kan duren, zodat dan pas het huwelijk definitief wordt en dan pas ook „kerkelijk" gesloten kan worden – in alle opzichten rekening houden met de eis van het kerkelijk, positiefrechtelijk huwelijk, met het gevolg dat deze mensen jaren lang als in concubinaat levend beschouwd worden met alle gevolgen vandien? Of wijkt deze methode van het ossenhuwelijk af van het wezen van het christelijk huwelijk.

4. In het traktaat *De Virtutibus* verdient het aanbeveling erop te wijzen, dat de christelijk-zedelijke levensverhouding voortvloeit uit een levende geloofshouding, en deze veronderstelt. Ofschoon het natuurlijk-zedelijke

leven een zekere eigen wettelijkheid heeft, zodat in abstracto de natuurlijk-zedelijke deugden kenbaar en realiseerbaar zijn zonder het christelijke geloof, moet men toch zeggen dat in de concrete heilsorde dit natuurlijk-zedelijke leven geordend staat op het bovennatuurlijke en hierin uiteindelijk zijn laatste voltooiing vindt. Hieruit volgt dat men de natuurlijk-goede zedelijke levenshouding kan prediken, het goed-mens-willen-zijn, als eerste aanzet tot de voltooide christelijke levenshouding met de christelijke deugden, die alleen maar kenbaar en realiseerbaar zijn vanuit het christelijk geloof. Door het goed-mens-willen-zijn is men al op weg naar Christus. Dit is van belang voor mensen, die vanwege sociale positie of bestaande tradities in clan of familie – waarin de polygamie br. normaal is – het H. Doopsel niet kunnen ontvangen, tenzij in articulo mortis. Dit kan de missionaris inspireren om met eerbied te staan tegenover de soms hoogstaande moraal van andere culturen en natuurvolken. Vroeger dacht men, dat een dergelijke houding van eerbied tekort zou doen aan Christus en het christendom: nu beseft men meer, dat Christus aan de oorsprong van de ethiek staat. Al het echt menselijke in de heiden wordt daardoor een kostbaar fundament en vruchtbare openheid voor „begenadiging”. Natuurlijk is het waar, dat in de prediking het primaat moet toegekend worden aan de verkondiging van het christelijke geloof om vandaaruit het christelijke zedelijke leven te belichten. Maar men mag niet vergeten, dat de mens een mens in ontwikkeling is, in groei. Daarom lijkt het van belang er eveneens de nadruk op te leggen, dat het deugdleven in voortdurende groei en ontwikkeling verkeert, zowel wat de theologische als wat de zedelijke deugden betreft. De bekering van heidendom naar christendom is een gebeuren, dat zowel vóór als ná het „moment” van de bekering in ontwikkeling is. Het is een proces, dat op deze aarde nooit voltooid is, want ook de christen moet zich steeds weer bekeren tot beter christen.

II. SPECIALE MORAAL

5. a. In het traktaat *De Fide* is het van belang niet alleen te wijzen op het feit, dat er groei mogelijk is, maar uitvoerig in te gaan op het wezen daarvan, omdat deze toch niet alleen maar bestaat in de kwantitatieve groei van het kennen van meer geloofswaarheden. Een grondige bewerking hiervan lijkt absoluut noodzakelijk, niet alleen ter nadere bepaling van de deugd van geloof in het geloofsleven, maar ook opdat men de niet-christenen (en afgescheiden mede-christenen!) meer in christelijke geest

kan benaderen. Verdraagzaamheid wordt dan niet een „dulden" van een bepaald kwaad om een groter kwaad te voorkomen, maar een „geduld" hebben met de (onvoltooide) aanwezigheid van een goed dat groeien moet.

Men mag immers aannemen, dat daar, waar wellicht in de meest elementaire vorm een erkenning is van God als God van het heil, in werkelijkheid reeds bovennatuurlijk geloof aanwezig is, dus christelijk, zodat het geinformeerd door de caritas de gehele ziel met God in genade verenigt. Het bewustzijn, dat de daaraan beantwoordende godsdienstige uitingen, hoe deficiënt ook, in zich al een uiting zijn van een (deficiënt) bovennatuurlijk geloof, kan er toe leiden, dat men religieuze ceremonies met de nodige voorzichtigheid en eerbied benadert, om vanuit het daarin aanwezige goede de geloofsuiting te vervolmaken en voltooien. De inbreng van deze culturen met betrekking tot hun godsdienstige uitingen kan de aansluiting bevorderen. Per slot van rekening heeft de kerk niet anders gedaan dan dat.

Daarom is het nuttig de positieve waarden van hen, die nog geen kennis gemaakt hebben met het christendom, worden benadrukt. Er zijn zoveel contactpunten tussen christendom en heidendom. Men kan er een dankbaar gebruik van maken om een aangepaste catechese op te bouwen. Behalve het geloof in een God, Schepper van al het geschapene, geloven zij in het bestaan van bovennatuurlijke wezens (geen afgoden, maar zuivere geesten) in feite niet verschillend van ons geloof in de engelen. Het geloof in de ziel, de onsterfelijkheid van de mens, de gemeenschap van de afgestorvenen, de natuurlijke „sacramenten", het zijn evenveel elementen die ingebouwd kunnen worden in de catechese. Zeker, er zijn dwalingen, maar het is altijd bevrijdend de catechumenen erop te kunnen wijzen, dat zij iets, en zelfs veel van de waarheid bezitten, dat zij met andere woorden op weg zijn, zodat het christelijke geloof de waarheden die zij aanhangen in zich op kan nemen. Op deze wijze wordt de bekering niet gevoeld als een totale breuk met het verleden en met de overgeleverde leer van de voorouders. Hiervoor bestaat een grote gevoeligheid. Ook voor de autochtone clerus schijnt dit inzicht heel erg belangrijk. In het verleden keerden zij zich helemaal af van het heidendom en namen zich geen moeite om de inhoud van het heidendom te bestuderen met het oog op de catechese. Deze afkeer van het heidendom kan overwonnen worden door het inzicht, dat de catechese het best opgebouwd kan worden op de basis van het heidendom.

b. In dit verband bestaat de mogelijkheid (gelijk reeds hierboven werd aangegeven) om naar aanleiding van de professio fidei de apostolaatsgedachte nader uit te werken. Dit zal echter afhangen van de wijze, waarop het handboek dat men volgt is opgebouwd. In sommige handboeken biedt het traktaat over de plichten t.a.v. de gemeenschappen een betere gelegenheid. In ieder traktaat „de fide" komt echter een kwestie

voor, waarbij wij in verband met de missionaire gedachte een ogenblik moeten stilstaan. Men pleegt immers in dit traktaat een drievoudige staat van ongeloof te onderscheiden: infidelitas negativa, infidelitas privativa, infidelitas positiva. Deze driedeling is op zich genomen volkomen juist, maar men moet wèl weten waar men ze op toepast. O.i. kan men dit drievoudige onderscheid niet maken t.o.v. het niet-geloven in het bestaan van God. Uit de leer over Gods algemene heilswil menen wij nl. te moeten besluiten, dat ieder volwassen mens de genade krijgt aangeboden om te geloven in God: „dat Hij bestaat en Beloner is voor hen, die Hem zoeken" (Hebr. XI, 6) want zonder dit geloof kan niemand zalig worden. Die geloofsgenade, menen wij krijgt ieder die over het gebruik van de rede beschikt aangeboden, ofschoon velen zich daar niet bewust van zijn noch weten wat genade of bovennatuurlijk geloof is. Tegenover deze uitnodiging tot geloof kan de mens slechts een tweevoudige houding aannemen: ofwel positief aanvaardend, ofwel positief verwerpend, in het eerste geval is hij gelovig, in het tweede geval positief ongelovig. Maar voor een middenweg van infidelitas negativa resp. privativa is er geen plaats, zolang het gaat om het al of niet aanvaarden van de (naar tegenwoordig vrijwel algemene opvatting) ene waarheid die met noodzakelijkheid des middels uitdrukkelijk geloofd moet worden: Deus remunerator supernaturalis".

Dit geloof in God vraagt echter om nadere bepaling wat betreft zijn inhoud. God openbaart Zich aan de mensen in Christus en Zijn Kerk, en pas door het uitdrukkelijk aanvaarden van deze waarheden wordt het geloof tot een expliciet christelijk geloof. Velen, die wèl geloven in God, geloven niet expliciet in Christus en Zijn Kerk, al of niet tengevolge van persoonlijke schuld. Hier nu vindt de bovenvermelde driedeling haar toepassing. Want t.a.v. de nadere bepalingen van de inhoud des geloofs kan de mens inderdaad in een drievoudige toestand van ongeloof verkeren, ofwel negatief, ofwel privatief, ofwel positief. Alleen in dit laatste geval is hij ongelovig zonder meer; want wie welbewust één geloofswaarheid verwerpt, verliest door zijn zonde de deugd van geloof, zodat hij ook in de overige geloofswaarheden niet meer *geloven* kan (hetgeen niet uitsluit, dat hij deze waarheden op andere wijze blijft aanhangen). In de beide andere gevallen kan de mens, ofschoon ongelovig t.o.v. Christus, de Kerk, de Sacramenten enz., tegelijkertijd wel degelijk gelovig zijn t.o.v. de ene ware God.

Dit alles voert tot de belangrijke conclusie, dat heidenen niet zonder meer gelijkgesteld mogen worden met ongelovigen, al pleegt men dan

in het dagelijkse leven alle niet-christenen (heidenen, joden, mohammedanen enz.) ongelovigen te noemen. Zij zijn ongelovig, voor zover zij het geloof in de christelijke waarheid niet bezitten; maar voor zover zij geloven in de ware God, gelijk wij van velen, zo niet de meesten onder hen, mogen aannemen, dienen zij door ons als „gelovigen" te worden beschouwd. Bij gebrek aan prediking zal dit geloof zich uitdrukken in begrippen en woorden, die lang niet zo zuiver zijn als onze begrippen en woorden; maar dit geeft ons geen recht hun Godsgeloof in twijfel te trekken. Inderdaad vinden wij bij praktisch alle volken ondanks allerlei antropomorfismen het erkennen van een opperste Godheid, waarvan zij zich afhankelijk weten ook in hun zedelijk leven. De gegevens van de godsdienstwetenschap stemmen met de voorafgaande beschouwingen goed overeen. En het behoeft geen betoog, van hoe fundamenteel belang deze zienswijze is in verband met de houding, die de missionaris in zijn prediking dient aan te nemen t.a.v. het Godsgeloof dat hij praktisch overal in de een of andere vorm aantreft. Want uit dit alles volgt, hoe ongelukkig het begrip „infidelitas negativa" is, omdat het ongelovig zijn een morele diskwalificatie inhoudt.

6. In het traktaat *De Virtute Religionis* resp. De Primo praecepto Decalogi moet eerst nader worden ingegaan op het Godsidee. Zeer ontvankelijk zijn de „heidenen" voor het idee dat God de Gever is van alle natuurlijke goederen. Heel erg belangrijk schijnt te zijn de behandeling van God als fundamentum ultimum moralitatis. Vaak wordt in de opleiding deze basis als iets vanzelfsprekends aangenomen. Maar vooral voor missieseminaries schijnt een grondig bewijs van deze stelling zeer belangrijk.

In Ghana b.v. is het helemaal niet vanzelfsprekend dat de oorsprong van wat wij natuurwetten noemen in God en zijn scheppingsorde gezocht moet worden. God is voor de heidenen hier meer een filosofische waarheid dan een geloof. Het idee van God als wetgever is uiterst vaag. De wetten die het leven regelen worden meer beschouwd als positieve verordeningen van de voorouders. Deze zijn het ook die de overtreding straffen. De zonde wordt daarom vaak niet gevoeld als een culpa theologica, zodat als consequentie de attritio dikwijls zeer twijfelachtig is. Daarom moeten alle beschikbare argumenten bestudeerd worden om de mensen het begrip van God als wetgever te kunnen bijbrengen. Dit is des te meer nodig nu intellectuelen in binnen- en buitenland leren, dat de mens het fundament van de moraal is.

In dit traktaat treft men drie kwesties aan, die in verband met de missionaire gedachte uitvoeriger bespreking vorderen:

a. De wijze, waarop de afgoderij in de handboeken behandeld pleegt te worden, is o.i. voor ernstige kritiek vatbaar.
Uit hetgeen onder 5b betoogd werd over het Godsgeloof bij heidense volken zullen wij nl. de verschillende vormen van Godsverering, die men bij die volken aantreft, beter op hun juiste waarde kunnen waarderen dan in de handboeken pleegt te geschieden. Gelijk gezegd, erkennen praktisch alle volken een Opperwezen, waarvan zij zich afhankelijk weten: dit erkennen op zich genomen is reeds een zekere vorm van cultus, die positief gewaardeerd dient te worden. Maar ook de min of meer georganiseerde vormen van Godsverering, die wij vooral bij de primitieven vinden, hebben, recht van bestaan omdat ze voor die volken, waaraan de christelijke eredienst nog niet gepredikt werd, de geëigende religieuze uitdrukking zijn van hun Godsgeloof. Sommige offergebruiken van de primitieven (vooral van de zgn. grondcultuur) leggen een sprekend getuigenis af van hun geloof in de ware God; het feit, dat wij daarnaast vooral in latere ontwikkeling ook minder zuivere elementen aantreffen (men denke b.v. aan zelf-mutilaties in functie van de cultus), mag ons niet verleiden hun eredienst tot afgoderij te bestempelen. Bij latere culturen wordt de cultus van het Opperwezen meer op de achtergrond gedrongen door allerlei factoren, die hier buiten beschouwing kunnen blijven; maar ook daar treft men nog altijd elementen van ware Godsverering aan, die positief gewaardeerd dienen te worden. Zelfs de beeldendienst, die overigens in het primitiefste stadium (grondcultuur) nog geheel ontbreekt en pas bij latere culturen (vooral bij de agrarische culturen) optreedt, stelt ons nog niet voor de zonde van afgoderij. Voor zover heidense volken uit deze latere culturen beelden „aanbidden”, waarin zij het Opperwezen tegenwoordig of afgebeeld denken, bedrijven zij wat men zou kunnen noemen objectieve idololatrie, omdat immers in de wereld van Gods schepping alleen de mensheid van Christus met latreutische cultus geëerd mag worden. Maar in hun subjectieve beleving eren zij met hun beeldendienst de ware God, die zij werkelijk erkennen. Zonde van afgoderij bedrijven ook zij dus niet, maar ongetwijfeld dwalen zij ernstig bij gebrek aan prediking; hun dwaling is evenwel begrijpelijk vanuit ons geloof in de Menswording Gods. Wat tenslotte het aanbidden van lagere godheden, geesten, machten, helden en voorouders betreft, mogen wij volstaan met de opmerking dat hier gewoonlijk geen sprake is van werkelijk aanbidden. Want, wanneer de heidenen geesten en voorouders vereren, worden dezen niet als goddelijk beschouwd, aan hen wordt in geen geval geen enkel goddelijk attri-

buut toegeschreven. Het zijn schepselen met bovenmenselijke macht, maar meer ook niet. Daarom zijn de offers die gebracht worden aan deze geesten en voorouders geen akten van idololatrie. De heidenen denken hierbij geen ogenblik aan goddelijke wezens. Door die offers willen zij alleen de grootheid (niet goddelijke majesteit) en hun afhankelijkheid (niet absolute) van die wezens uitdrukken. Het is een cultus niet aan God maar aan mensen gebracht. Men kan dergelijke cultusgebruiken niet geheel gelijk stellen met onze verering van engelen en heiligen. Deze laatsten zijn uitsluitend intermediair. Ze kunnen woordvoerders zijn bij God en door hun voorspraak bij God genade voor de mens verkrijgen. De voorouders echter staan los van God ofschoon door God geschapen. Hun macht is autonoom zodat zij die rechtstreeks zelf kunnen uitoefenen. Juist omdat ze vanwege die autonomie gevreesd worden, zullen de heidenen offers brengen, wat men niet doet t.a.v. heiligen en engelen. Men mag de vergelijking daarmee niet te ver doorvoeren.

De zonde van afgoderij, die wij tot nu toe niet ontmoet hebben, kan toch wel degelijk voorkomen, en wel op tweevoudige wijze gelijk de handboeken leren. Wij willen een ogenblik stilstaan bij dit onderscheid tussen ,,idololatria materialis'' en ,,idololatria formalis'', dat men bij alle auteurs aantreft.

De zonde van *materiële* afgoderij bedrijven degenen, die uitwendig afgoderij simuleren zonder inwendige aanvaarding, door b.v. goddelijke eer te bewijzen aan beelden waaraan naar eigen overtuiging geen goddelijke eer toekomt. Een dergelijke zonde van materiële afgoderij, uiteraard samengaande met een ,,denegatio fidei externa'', begingen de christenen uit de eerste eeuwen die uit vrees voor de marteldood wierookoffers brachten voor de Romeinse goden, zonder nochtans hun inwendige geloofsovertuiging prijs te geven. Iets dergelijks kan ook voorkomen bij heidense volken in onze tijd. Zolang deze volken de ware christelijke eredienst nog niet hebben leren kennen, bedrijven zij met hun Godsverering (ondanks dwalingen daarin vervat) geen zonde van afgoderij. Maar wanneer priesters of leiders of gewone leden van een heidense volksstam door de prediking der missionarissen tot de overtuiging zijn gekomen van de waarheid van het christelijke geloof en toch hun heidense eredienst niet staken, hetzij omdat zij niet durven (men denke aan de vrees van de gewone mensen voor represailles van de kant der priesters of der leiders) hetzij omdat zij niet willen (men denke aan het verlangen van priesters of leiders om tijdelijk voordeel of machtspositie te behouden) – dan maken

ook zij zich schuldig aan wat de moraaltheologie van ouds „idololatria materialis" noemt. En het behoeft geen betoog, dat dit altijd een zware zonde is, zowel tegen de eredienst als tegen de plicht tot uitwendige belijdenis van het ware geloof.

De zonde van *formele* afgoderij bedrijven degenen, die werkelijk de bedoeling hebben een valse godheid als de ware God te aanbidden, m.a.w. die inwendig en uitwendig tegen beter weten in goddelijke eer aan een schepsel bewijzen. Komt het voor, dat mensen zich aan zulke dwaasheid bezondigen? Men krijgt de indruk dat St.-Paulus de Romeinen van zijn tijd daarvan beschuldigt (vgl. Rom. I, 21–23). Wat daarvan zij, zeker bestaan er in de eredienst van sommige volken zulke enorme misbruiken, dat men niet zonder reden daarin een duivelscultus ziet. Perversiteiten binnen de eredienst zelf (tempelprostitutie, mensenoffers, verbranden van weduwen) schijnen moeilijk verklaarbaar, wanneer men geen formele afgoderij veronderstelt althans bij de verantwoordelijke personen. Hier wordt, naar het schijnt, welbewust de menselijke hartstocht, eventueel de duivel, aanbeden, niet echter de ware God.

Tot zover is de gangbare leer over de zonde van afgoderij goed verklaarbaar. Moeilijker wordt het de handboeken te volgen, wanneer zij binnen de categorie van *formele* afgoderij onderscheid gaan maken tussen „idololatria perfecta" en „idololatria imperfecta". Volgens alle auteurs is het kenmerkende onderscheid hierin gelegen, dat de idololatria perfecta berust op subjectieve overtuiging, terwijl de idololatria imperfecta voortkomt uit louter slechtheid of perversiteit. Maar waarin bestaat dan de zondigheid van de idololatria perfecta, aldus omschreven? Wat op subjectieve overtuiging berust, kan toch als zodanig niet zondig zijn! De handboeken zijn op dit punt niet bijzonder duidelijk. Het meest aannemelijk lijkt wel, dat ze deze idololatria perfecta daarom als zonde beschouwen (zij het dan als een subjectief minder zware zonde dan de idololatria imperfecta), omdat die overtuiging te wijten zou zijn aan schuld van de betrokken personen. Nu kàn aan die subjectieve overtuiging morele schuld ten grondslag liggen (van louter nalatigheid tot en met formeel ongeloof toe), maar dit is zeker niet per se het geval. En het gaat helemaal niet aan hele volksstammen daarvan te beschuldigen of alle heidenen te verdenken van zondige idololatria perfecta. De schijnbaar onschuldige distinctie tussen „idololatria perfecta" en „idololatria imperfecta" voert als van zelf tot de ongelukkige opvatting, dat de verschillende vormen van Godsverering, die men bij heidense volken aantreft, min of meer als zonde van afgoderij

te beschouwen zijn. O.i. kan genoemde distinctie veilig uit de handboeken verdwijnen. Idololatria imperfecta is niets anders dan formele afgoderij; idololatria perfecta, uit subjectieve overtuiging voortkomend, is geen afgoderij maar cultus van de ware God, ofschoon met dwalingen vermengd. En het heeft geen zin om met het oog op eventuële schuld, die aan dergelijke dwalingen ten grondslag kan liggen, een afzonderlijke distinctie in te voeren.

b. Waarzeggerij en toverij worden gewoonlijk tezamen met afgoderij onder het ene hoofd der „superstitio" behandeld. Beide vormen van menselijke bijgelovigheid zouden door het althans impliciete beroep op de duivel een waarachtige cultus daemonis zijn, zodat ze met de afgoderij tot het genus „superstitio" zouden behoren. Nu zal niemand bestrijden, dat het expliciet of impliciet aanroepen van de duivel een zonde van superstitio is in de strikte zin van het woord, onverschillig of men de ontoereikende middelen aanwendt om verborgen waarheden te ontdekken (waarzeggerij) of dat men ze gebruikt om andere wonderlijke effecten te bewerkstelligen (toverij). De vraag is echter, of de moralisten t.a.v. allerlei bijgelovige praktijken niet al te gemakkelijk omspringen met het begrip „impliciet aanroepen van de duivel" resp. „pactum implicitum cum daemone"; met als gevolg, dat vele gebruiken ten onrechte beschouwd worden als superstitio in strikte zin, terwijl ze in werkelijkheid slechts menselijke bijgelovigheid zijn.

Naar algemene opvatting is het voor de zonde van superstitio niet doorslaggevend, of het beroep op de duivel al dan niet met succes wordt bekroond: de zonde wordt bedreven door de aanroeping zelf, ook al zou de duivel daar niet op ingaan, ook al zou de duivel niet in staat zijn datgene te bewerkstelligen wat van hem verwacht wordt. Het succes van de aanroeping is derhalve niet beslissend. Intussen blijft het een belangrijke vraag in hoeverre de mens in staat is de duivel te bewegen zijn tussenkomst te verlenen, en in hoeverre de duivel bij machte is het beoogde effect te realiseren. Weinig handboeken bespreken deze vraag uitdrukkelijk, maar alle auteurs beantwoorden haar in feite door met min of meer gemak duivelse invloed bij diverse verschijnselen aan te nemen. Inderdaad zal men de reële mogelijkheid van duivelse tussenkomst, al of niet op uitnodiging van de mens, moeten aanvaarden, wil men niet met de katholieke traditie in conflict komen.

Maar omtrent de feitelijke tussenkomst van de duivel (buiten beschou-

wing gelaten enkele gevallen van duidelijke bezetenheid, waarover de H. Schrift verhaalt) verplicht het geloof ons niet een bepaalde positie in te nemen, al zou het zeker onvoorzichtig zijn alle feiten te willen ontkennen. Hoe men overigens omtrent de feiten ook moge denken, een uiterste terughoudendheid bij het aannemen van werkelijke duivelse tussenkomst lijkt ons in ieder geval verantwoord en geboden. De droevige geschiedenis van de heksenprocessen moge tot blijvende waarschuwing dienen! De heksenwaan is uit de handboeken al lang verdwenen en in het algemeen staan de hedendaagse auteurs zeer sceptisch tegenover het maleficium. Maar de leer van het pactum implicitum (die in de geschiedenis van de heksenprocessen zo'n belangrijke rol heeft gespeeld) hebben de moralisten gehandhaafd, een theorie, die o.i. niet klopt met de werkelijkheid, omdat ze een demonische verklaring geeft aan talloze verschijnselen, waarbij de duivel geen bijzondere rol vervult. Dit willen we nader toelichten door een afzonderlijke bespreking van waarzeggerij en toverij.

aa). *Waarzeggerij* is een pogen om verborgen en vooral toekomstige waarheden te achterhalen met behulp van de duivel, die men uitdrukkelijk of stilzwijgend aanroept – aldus luidt ongeveer de definitie, die alle auteurs van de divinatio geven. Waarzeggerij met uitdrukkelijk beroep op de duivel levert geen probleem op, omdat zij evidentelijk een zware zonde tegen de deugd van religio is, onverschillig of ze al dan niet met succes wordt bekroond. Anders is het gesteld met de waarzeggerij, waarbij slechts een impliciet beroep op de duivel zou worden gedaan. Hier doet zich nl. het probleem voor, volgens welke norm men vaststelt dat de persoon in kwestie inderdaad stilzwijgend de duivel te hulp roept. Het antwoord, dat de auteurs op deze vraag plegen te geven, komt in het kort hierop neer: wie middelen aanwendt, waarvan hij weet dat ze tot het gestelde doel ontoereikend zijn, doet eo ipso een impliciet beroep op duivelse tussenkomst, ook al verklaart hij uitdrukkelijk met de duivel niets te maken te willen hebben, omdat hij van geen andere zijde het beoogde effect kan verwachten. De redenering is ongetwijfeld logisch opgebouwd, maar heeft o.i. geen bewijskracht omdat ze van de foutieve veronderstelling uitgaat, dat de mensen in hun bijgelovige praktijken logisch te werk zouden gaan. De beschouwingswijze van de moralisten abstraheert ten enen male van de geheimzinnige krachten, die de mens „aus unlogischen Süchten der Seele" (Häring: Das Gesetz Christi, p. 722) aan allerlei praktijken toekent, eventueel tegen zijn abstracte weten in; zodat het bewij

van het impliciete beroep op de duivel in vele gevallen op een kortsluiting berust in die gevallen nl. waarin andere factoren aan het werk zijn. Wij ontkennen niet, dat in bepaalde gevallen inderdaad een impliciet beroep op de duivel geschiedt, maar wij menen, dat men dit niet mag veronderstellen vanuit een abstracte beschouwingswijze van de ontoereikende middelen, doch dient te bewijzen door een concrete analyse van de bewustzijnsinhoud van degene, die tot dergelijke middelen zijn toevlucht neemt. O.i. mag men alleen dan van een impliciet beroep op de duivel spreken, wanneer dit op een of andere wijze leeft in het bewustzijn van de betrokken personen, al was het maar in deze vorm dat zij zich bewust wenden tot „het kwade" of tot „de macht van het kwade", zoals dit b.v. in een dualistische levensbeschouwing kan voorkomen. In verreweg de meeste gevallen echter ontbreekt ieder bewustzijn van een beroep op de duivel hoe dan ook: de mens grijpt naar middelen, die abstract gezien ontoereikend zijn, maar die concreet beschouwd werkdadig schijnen wegens de magische kracht, waarmede hij ze omkleedt. En deze magische houding van de bijgelovige mens behoort tot de objectieve structuur van bedoelde praktijken.

De theorie van de „invocatio implicita daemonis" resp. van het „pactum cum daemone" stelt de moralisten voor een delicaat probleem. Een uitdrukkelijk te hulp roepen van de duivel moge een zwaardere zonde zijn dan een slechts impliciete aanroeping: ook het meest impliciete beroep op de duivel is toch moeilijk van zware zonde vrij te pleiten. Dit is dan ook de vrijwel algemene opvatting van de auteurs. Maar met deze strenge leer is het morele besef van de mensen niet in overeenstemming, want slechts zeer weinigen zullen zich zwaar schuldig achten wanneer zij een waarzegger raadplegen. De auteurs lossen dit probleem op door aan hun leer over de objectieve zwaarzondigheid haastig toe te voegen, dat in de praktijk dikwijls geen zware zonde bedreven wordt wegens onwetendheid, onnadenkendheid, onnozelheid, meer spel dan ernst, enz. Het is inderdaad een poging om uit de impasse te geraken, maar een die weinig bevredigt. Het probleem, door de theorie van het pactum implicitum geschapen, wordt er niet mee opgelost. Veel reëler schijnt het ons te zijn het oude standpunt prijs te geven en te capituleren voor het feit, dat in verreweg de meeste gevallen geen enkel beroep op de duivel wordt gedaan. Dit is de reden, waarom de mensen terecht oordelen, dat hun bijgelovigheden niet gemakkelijk zwaar zondig zijn, ook objectief niet.

Aanvaardt men eenmaal dit standpunt, dan zal men onderscheid moeten maken tussen waarzeggerij mét aanroeping van de duivel (expliciet, eventueel impliciet) en waarzeggerij zonder aanroeping van de duivel. De eerste vorm (waarzeggerij in strikte zin) is vrij zeldzaam, de tweede vorm (waarzeggerij in ruime zin) komt veel frequenter voor; ook deze is zeker niet onschuldig, maar toch milder te beoordelen dan de eerste. Het onderscheid is van belang, want het stelt ons in staat een reëel oordeel te vellen over de vele praktijken van waarzeggerij, die wij in onze streken en bij heidense volken aantreffen.

Wat de waarzeggers-praktijken in onze streken betreft: het is grotendeels zo dwaas dat men reeds daarom geen impliciet beroep op de duivel moet veronderstellen. Een klein percentage van hetgeen op dit gebied gepresteerd wordt zal met paranormale begaafdheid te maken hebben; het grootste deel berust op bedrog, variërend van gewone slimheid tot doortrapte oplichterij, maar in ieder geval bedrog. Het is erg genoeg, dat de domheid en bijgelovigheid van vele mensen worden misbruikt om hun het geld uit de zak te kloppen; het is nog erger dat door dit alles de levensrust, het onderling vertrouwen en de geest van geloof ondermijnd worden; maar een impliciet beroep op duivelse tussenkomst zal men zelden of nooit aantreffen, al heeft de duivel er alle belang bij dit immorele spel gaande te houden. Zelfs zal men de waarzeggerij in onze streken in het algemeen niet als superstitio in de vorm van cultus falsus dienen te beschouwen. Als wij de waarzeggerij buiten beschouwing laten, die als onderdeel van een soort eredienst beoefend wordt (gelijk b.v. in spiritistische kringen wel voorkomt), kan men zeggen dat de waarzeggerij in onze streken een geheel profaan karakter vertoont, zodat ze wegens het ontbreken van ieder cultus-element bezwaarlijk een specifieke zonde tegen de religio genoemd kan worden. Toch ligt er ook in de profane waarzeggerij iets van tegenstrijdigheid met de religio, zeker als algemene deugd maar ook enigermate als speciale deugd, omdat nl. de mens door het raadplegen van waarzeggers een zekere „usurpatio" pleegt, voor zover hij zich begeeft op een terrein dat aan God is voorbehouden. Daar komt nog bij, dat waarzeggerij als maatschappelijk verschijnsel ontstaat uit een „afval" van het ware geloof en van de ware eredienst, ook al is de individuele mens zich daar weinig of niet van bewust. Niet voor niets spreken wij van „bijgelovigheid"! En niet zonder reden zeggen wij, dat bijgelovige praktijken het ware geloof en de ware godsdienstzin schade toebrengen. Daarom zal men de profane waarzeggerij weliswaar niet als een specifieke zonde tegen de religio moeten beschouwen, maar toch als een gedraging die in de richting gaat van een specifieke zonde tegen de religio. Daarom ook zal het regelmatig raadplegen van waarzeggers zeker als een ernstige zonde moeten worden gebrandmerkt, maar dit kan van het incidenteel raadplegen beslist niet gezegd worden. Wij hebben bij dit onderscheid tussen profane en religieuze waarzeggerij in onze streken even stilgestaan, omdat dit onderscheid van nog meer belang is bij de beoordeling van bijgelovige praktijken in heidense streken. Het komt daar zeker meer voor dan bij ons, dat waarzeggerij beoefend wordt in godsdienstig verband. Dit is o.i. geen reden om weer te

grijpen naar de demonistische verklaring, wèl om het karakter van cultus falsus te beklemtonen. Wat de profane waarzeggerij in die landen betreft, zal ons oordeel zeker niet strenger moeten zijn dan zo juist voor onze streken geformuleerd werd; eerder milder omdat de praktijken daar minder dwaas zijn als bij ons. Maar hierover kunnen etnologen en godsdienstwetenschappers beter oordelen dan de moralist.

Tot slot zij nogmaals met nadruk vermeld, dat het niet onze bedoeling is het feitelijk voorkomen van divinatio stricte dicta zonder meer te ontkennen. Wij bestrijden niet, dat de duivel somtijds werkelijk aangeroepen wordt resp. werkelijk ingrijpt. Maar wat de frequentie betreft menen wij uiterst terughoudend te moeten zijn, ofschoon niemand daarover een beslissende uitspraak kan doen.

bb). Onder *toverij* verstaan we hier alle pogingen om iets (vooral iets bovenmenselijks) tot stand te brengen met behulp van de duivel, die uitdrukkelijk of stilzwijgend wordt aangeroepen. Gewoonlijk heeft „toverij" dezelfde betekenis als „zwarte magie", terwijl wij meer in het algemeen willen spreken over alle „vanae observantiae" waarvan zwarte magie slechts een bepaalde vorm is. Omdat wij nl. in het Nederlands geen geschikte vertaling bezitten van het Latijnse „vanae observantiae" („ijdele gebruiken" is een te slappe vertaling), kiezen wij bij gebrek aan beter de term „toverij", waaraan wij dan een ruimere betekenis geven dan gewoonlijk geschied. De *kwestie* van het „pactum implicitum" komt dus weer aan de orde. Evenals bij de waarzeggerij redeneren de moralisten ook hier vanuit de natuurlijke ontoereikendheid van de aangewende middelen om te besluiten tot een impliciet beroep op de duivel, ook daar waar de betrokken personen uitdrukkelijk ieder beroep op de duivel uitsluiten. Om niet in herhaling te vervallen verwijzen wij t.a.v. dit pactum implicitum naar hetgeen hierboven naar aanleiding van de waarzeggerij betoogd werd.

Om de theorie met de werkelijkheid in overeenstemming te brengen zullen wij ook hier onderscheid maken tussen toverij mét aanroeping van de duivel (expliciet, eventueel impliciet) en toverij zónder aanroeping van de duivel. Met dit onderscheid voor ogen kunnen wij een reëel oordeel vormen over de feiten, die zich in onze streken en elders voordoen; terwijl de morele normen grotendeels parallel zullen lopen met de normen, die wij hierboven t.a.v. waarzeggerij opstelden.

In onze streken bestaan heel wat bijgelovige gebruiken, die met vanae observantiae in strikte zin niets te maken hebben. De voorbeelden van dergelijke bijgelovige praktijken in het dagelijks leven zijn overbekend en behoeven daarom hier niet opgesomd te worden. Het is meestal in hoge mate lachwekkend, soms echter pathologisch; het is bovendien nadelig voor de geest van het geloof en christelijk godsver-

trouwen; maar een beroep op de duivel kunnen wij er niet in ontdekken, om de eenvoudige reden dat de mensen aan dergelijke praktijken een soort magische kracht toeschrijven ten goede of ten kwade. De hier bedoelde ijdele gebruiken zijn geheel profaan. Daarnaast treffen wij ook bijgelovigheden aan, die in een religieuze context zijn opgenomen. „Belezen" kan een teken zijn van waarachtige vroomheid, maar ook de uiting van naïve bijgelovigheid; dit laatste is met name het geval, wanneer een soort magische kracht wordt toegeschreven aan bepaalde formules resp. aan bepaalde hoeveelheden van gebeden. Sommige wonderdokters gaan in dit opzicht niet vrij uit. Wij achten dit soort religieus gekleurde bijgelovige praktijken heel wat bedenkelijker dan de zo juist bedoelde profane gebruiken, want zij bedreigen en misvormen het devotieleven, dat toch al zo gemakkelijk een zekere magische inslag vertoont. De kettingbrieven, die telkens weer circuleren, mogen als waarschuwing dienen! Zijn alle feiten even gemakkelijk te verklaren? Of komen er in onze westerse wereld ook dingen voor, die zonder pact met resp. invloed van de duivel onverklaarbaar zijn? De spookverhalen, die onder het volk weer altijd opduiken, kunnen wij rustig buiten beschouwing laten. Ook de heksenwaan, die met de heksenprocessen nog lang niet uitgestorven is, integendeel hier en daar zelfs gevaarlijke vormen aanneemt, zullen wij als dom bijgeloof naast ons neerleggen. Maar wat het spiritisme betreft, vragen wij ons toch af, of alles wat zich daar voordoet zonder contact met de duivel verklaard kan worden. De spiritistische verschijnselen zijn zeker voor het grootste deel toe te schrijven aan sluw bedrog en voor een betrekkelijk klein deel aan paranormale begaafdheid; maar gaat dit voor alles op, wat zich in die kringen schijnt af te spelen? Sommige feiten, ook buiten spiritistische kringen, geven in ieder geval te denken, vooral wanneer de betrokken personen uitdrukkelijk tot de duivel hun toevlucht nemen, geïnspireerd eventueel door allerlei toverboeken die nog steeds de ronde doen. Wat er ook van zij, wij erkennen in ieder geval de mogelijkheid van duivelse toverij. Daarentegen zijn wij er van overtuigd, dat ieder beroep op duivelse interventie ontbreekt in die alledaagse bijgelovige praktijken die veel frequenter voorkomen.

In heidense landen zijn magiërs geen zeldzaam verschijnsel. Wij zullen ons niet wagen aan een definitie van magie noch aan een omschrijving van het maleficium (hekserij) dat daarvan een onderdeel vormt. In ieder geval staat het wel vast, dat men niet alle uitingen van magie over één kam mag scheren. De zgn. witte magie, die op iets goeds gericht is en in het openbaar wordt uitgeoefend door priesters en dorpshoofden, is vrij onschuldig. De verklaring van de verschijnselen zal men moeten zoeken deels in een primitieve wetenschap, die over middelen beschikt waarvan de werkdadigheid aan die volken onbekend is, deels in een paranormale begaafdheid. De „ars sanitatum" van de medicijnmannen b.v. heeft niets te maken met duivelse kunst; ze is natuurlijkerwijze goed verklaarbaar. Omdat echter de medicijnman zelf niet weet, dat zijn primitieve geneesmiddelen inderdaad min of meer werkdadig zijn, vult hij vaak de ver-

meende tekorten aan door de goede geesten te hulp te roepen. Daarbij maakt hij dan gebruik van allerlei magische middelen (formules, tekens, wonderlijke handelingen, amuletten), waaraan hij een soort sacrementele kracht toeschrijft, in de mening aldus de goede geesten te kunnen dwingen hem te helpen in zijn strijd tegen de kwade geesten. Ongetwijfeld schuilt hier het gevaar dat de cultus misvormd wordt, maar een beroep op de duivel ontbreekt zeker.

Minder onschuldig is de zgn. zwarte magie, die op iets kwaads is gericht en in het geheim wordt uitgeoefend door tovenaars. Met hun bedrog, gecamoufleerd door allerlei magische handelingen, stichten zij veel kwaad; en de malifici onder hen schrikken niet terug voor grove misdaad. Hier wordt inderdaad somtijds een uitdrukkelijk beroep op kwade geesten gedaan en wellicht zijn bepaalde feiten aan duivelse invloed te wijten; maar eigenlijk zijn de resultaten, die dergelijke malifici tot stand brengen, uit natuurlijke oorzaken verklaarbaar. Zij beschrijven een ernstige zonde tegen de deugd van religio, voor zover zij hun immorele praktijken met religieuze motieven omkleden; maar de zonde van duivelse toverij zal men bij hen zelden aantreffen. Het spreekt overigens vanzelf, dat de duivel er zeer mee gebaat is deze toverij in stand te houden, o.a. omdat zij een ernstige belemmering vormt voor het werk der missionering.

6. Tot slot enkele korte opmerkingen over de traktaten, waarin *de vier kardinale deugden* behandeld worden. Hier is het vooral van groot belang in verband met de missionaire gedachte, dat de moraalprofessor telkens opnieuw wijst op de verscheidenheid in de concrete beleving van deze deugden, al naargelang cultuur, gewoonten e.d. dit met zich meebrengen. Het heeft geen zin dit in bijzonderheden toe te lichten, gezien datgene wat hierboven in de inleiding werd opgemerkt. Enkele voorbeelden mogen volstaan, om onze bedoeling te verduidelijken:

a. In het traktaat *De Iustitia* zal de moralist er de nadruk op moeten leggen, dat de rechtvaardigheid in de economische orde in hoge mate afhankelijk is van het geldende positieve recht en van de sociaal-economische omstandigheden. Bovendien lijkt een behandeling van het internationale recht aan te bevelen.

Speciale aandacht verdient hier de gezinsverhouding zoals deze wordt beleefd in de deugden van pietas en gehoorzaamheid. De gezinsverhoudingen kunnen nl. geheel anders liggen dan in de westerse cultuur. Vooral in verband met de roepingskwestie klemt het in de missie, dat kinderen

in deze geen plicht tot gehoorzaamheid hebben tegenover ouders en stamverwanten, ofschoon men dit altijd genuanceerd en voorzichtig benaderen moet vanuit de eigen overlevering.

b. In het traktaat *De Temperantia* zal niet alleen naar voren gebracht moeten worden dat het huwelijk als personale gemeenschap nog geen veroordeling inhoudt van een meer institutionele vormgeving. Sterk zal benadrukt moeten worden, dat de zedelijke eisen t.a.v. de pudicitia een hoge mate van relativiteit en cultuurgebondenheid vertonen. Daarom moet de seksualiteit niet teveel vanuit details behandeld worden, maar veeleer gezien en behandeld worden vanuit het integrale en persoonlijke aspect. Want ook de uitingen hiervan zijn zeer relatief en tijdgebonden.

In Afrika b.v. schijnt de seksualiteit geheel anders gezien te worden dan in het Westen: soms is het alleen een middel tot voortplanting en uitbreiding van de groep, waarin het seksuele secundair is. Daarom wordt de seksualiteit vaak gezien als een losstaand gegeven in de mens, een soort geschiktheid voor sexual intercourse, veel meer dan als een uitdrukking van de geestelijke liefde.

c. Bij de behandeling van de sacramenten moet men naast de positieve wetten als moraaltheoloog meer de nadruk leggen op de spirituele betekenis voor zover het cultuele uitingen zijn van een christelijke religiositeit. Hierbij is het apostolisch aspect niet te vermijden als verdere uitbouw van de kerkleer. Ook hier is het mogelijk, zich aan te sluiten bij vele bestaande overleveringen, door de christelijke sacramenten te zien tegen de achtergrond en waarde van de natuurlijke sacramenten, de natuurlijke symbolen.

In dit traktaat zal men daarom niet alleen in voortdurend contact moeten staan met de ontwikkeling dienaangaande in de dogmatiek, maar ook met de ontwikkeling in de missiologie op dit punt. Het werk van J. de Reeper, The sacraments in the missions, Dublin 1959 lijkt in dit opzicht bijzonder waardevol.

P. DR. ANASTASIUS O.F.M.CAP.

ONTBINDING VAN HUWELIJK

Nieuwe toepassing van het Petrinisch Privilege

In L'Ami du Clergé werd niet lang geleden de volgende casus ter oplossing gesteld: ,,Josué, de nationalité et de religion juive, a épousé une de ses compatriotes dans une synagogue, à Alger. Au bout de quelques années, par suite de désaccord entre les conjoints, Josué a demandé et obtenu le divorce; puis il a contracté un mariage purement *civil* avec Marguérite, catholique, dont il a deux enfants, qui sont tous deux baptisés. Marguérite, qui est de famille parfaitement chrétienne, souffre de sa situation et voudrait bien régulariser son mariage en épousant Josué devant un prêtre catholique. Josué est d'accord. ... Ajoutons qu'il n'est pas exclu que Josué, homme très droit, se convertisse un jour au catholicisme. Ses enfants sont élevés dans la religion catholique, et il exige que Marguérite remplisse ses devoirs religieux; malheureusement, n'étant mariée que ,,civilement", elle ne peut recevoir les sacrements. Que faire? Que conseiller? Comment sortir de la situation?"[1].

Wanneer men de studies van het kerkelijk recht en in bijzonder die van het huwelijksrecht betreffende dit geval consulteert, bemerkt men dat het praktisch eensluidend antwoord der auteurs negatief is, d.w.z. in zo'n geval is het onmogelijk het tweede huwelijk te wettigen, daar het eerste nooit kan ontbonden worden.

Zo zegt ons Vromant: ,,Allen nemen aan... dat de Paus een wettig huwelijk van twee ongelovigen niet kan ontbinden, zolang niet een van beide partijen het doopsel ontvangt"[2].

Ook Reckers is van dezelfde mening"... het huwelijk van twee ongedoopten kan, zolang beiden in ongeloof blijven, noch door de Kerk noch door enige menselijke macht ontbonden worden"[3].

Bender schrijft in zijn nieuwe studie over het huwelijk, waarin hij juist de algemene en onveranderlijke principen wil behandelen, ,,Requiritur

[1] *Le mariage est-il possible entre une catholique et un juif, divorcé d'épouse juive?*, in *L'Ami du Clergé* 68 (1958), p. 400.

[2] G. Vromant, *De matrimonio*, ed. 3, Bruxelles-Paris 1952, n. 382, p. 342.

[3] C. Reckers, *De favore quo matrimonium gaudet in iure canonico*, Romae 1951, p. 149.

semper ut tempore quo Ecclesia utitur sua potestate saltem alterutra pars sit certo baptizata"[1].

De Reeper: „Only the Church possesses the power to dissolve marriages of baptized persons, which are not at the same time ratum and consummatum, but the Church has no jurisdiction over the marriages of infideles, as long as both parties remain in infidelity. Such a marriage cannot be dissolved by any human power. When either of the two parties has been converted and has become subject of the Church, his marriage can be dissolved by the application of the privilege of the faith"[2].

Sipos-Gálos: „Matrimonium inter infideles valide initum iure divino naturali et positivo tum intrinsece, tum extrinsece indissolubile est, quamdiu neuter coniugum baptizatur"[3].

Holböck: „Der Naturehe... kan durch die Kirche aufgelöst werden, allerdings kann sie von diesem ihren Recht nur Gebrauch machen wenn ein Teil sich bekehrt und taufen läszt, über Ungetaufte hat sie ja keine Kirchengewalt"[4].

Niettegenstaande deze algemeen aanvaarde mening adviseerde de juridische medewerker van L'Ami du Clergé om het geval, hier boven beschreven, aan het H. Officie voor te leggen: „en vue d'obtenir dispense du premier mariage, en vertu du privilège de la foi (appelé aussi 'pétrinien')"[5].

Dit antwoord vormt het uitgangspunt van een zeer recent artikel in de Periodica onder de titel „Quousque se extendat Ecclesiae vicaria potestas solvendi matrimonium" van de hand van P. de Léry[6]. Hierin bestrijdt de auteur het antwoord gegeven in L'Ami du Clergé. „Wij zijn er zeker van", zo zegt hij, „dat het H. Officie een huwelijk niet kan ontbinden, zolang niet een van beide partijen gedoopt is". Immers de potestas vicaria van de Kerk waarop het petrinisch privilege is gefundeerd, vormt een deel van de rechtsmacht. Maar de jurisdictie-macht van de Kerk strekt zich niet uit over ongedoopten: „Quid mihi de iis qui foris sunt iudicare", zegt de Apostel (1 Cor V, 12)". Vervolgens, al is een huwelijk naar de woorden van Paus Leo XIII een „res sacra", dan volgt daar nog niet uit,

[1] L. Bender, *De matrimonio commentarius*, Torino 1958, p. 122 nota 2; zie ook n. 201, p. 105; p. 109, nota 1.

[2] J. de Reeper, *The Sacraments on the Missions*, Dublin 1957, n. 168, p. 216.

[3] S. Sipos–I. Galos, *Enchiridion iuris canonici*, ed. 6, Romae 1954, p. 534.

[4] C. Hollböck, *Handbuch des Kirchenrechtes*, II Band, Innsbruck-Wien 1951, p. 742-743.

[5] A. Bride, in *L'Ami du Clergé* 68 (1958) 400.

[6] A. de Lery, in *Periodica* 48 (1959), p. 335–348.

dat de Kerk er enige jurisdictie-macht over bezit: „Nullum tamen cognoscimus auctorem, qui ex hoc textu (Leonis XIII) concludat Ecclesiam habere potestatem in matrimonia infidelium". Bovendien, nog steeds de Léry, heeft de Kerk nooit beweerd, dat haar macht zich uitstrekt over de huwelijken van ongedoopten. Integendeel, men kan verschillende uitspraken aanhalen, die het tegenovergestelde insinueren. Ten slotte is ook een beroep op de indirecte uitoefening van de kerkelijke macht uitgesloten („omnino negandum est"), omdat geen van beide echtgenoten zich tot het geloof bekeren wil. De conclusie van de uiteenzetting luidt: „Videtur proinde omnino certum Ecclesiam, etiam vi suae potestatis vicariae, nec directe nec indirecte posse solvere legitimum duorum infidelium matrimonium, quamdiu alteruter baptismum non receperit, quia nempe Ecclesia in hos coniuges caret omni potestate".

Ondanks de bewering, dat in een geval, als boven vermeld, elke recursus nutteloos is, delen we toch de mening, dat men ook voor zulke casussen zijn toevlucht kan nemen tot het H. Officie om een ontbinding aan te vragen. Men moet namelijk aannemen, dat de potestas vicaria zich eveneens over het huwelijk van twee ongedoopten uitstrekt in bepaalde situaties.

Het is geenszins onze bedoeling hier een wetenschappelijke fundering van de potestas vicaria te geven. Immers, zoals Ottaviani, thans Kardinaal-Secretaris van het H. Officie, opmerkt, het komt op de allereerste plaats aan de theologie toe, en niet aan het kerkelijk recht, om het fundament en de omvang van deze macht te bepalen[1]. We willen daarom eerst slechts enkele punten aanstippen naar aanleiding van bovenvermelde objecties en ons voor de rest beperken tot de kerkelijke jurisprudentie, welke wel het terrein is van het recht.

Op te merken is, dat zeer veel auteurs of de kwestie niet behandelen of slechts volstaan met een eenvoudige verwijzing naar 1 Cor. V, 12 en canon 87 om hun negatieve sententie te staven. Uit tekst en context echter van 1 Cor. V, 12 kan men geenszins bewijzen dat de Kerk *geen enkele macht* over de ongelovigen bezit. Het gaat hier veeleer over het proces- en strafrecht van de Kerk[2]. De moeilijkheid ontleend aan can. 87: „Door

[1] A. OTTAVIANI, *Institutiones iuris publici ecclesiastici*, vol. II, *Ius publicum externum*, ed. 3, Città del Vaticano 1948, n. 346, p. 230.

[2] Zie OTTAVIANI, *o.c.*, p. 228, nota 76, en F. Lambruschini, eertijds officialis van het H. Officie, *Disputatio de potestate vicaria Romani Pontificis in matrimonium infidelium*, in *Apollinaris* 26 (1953), p. 179 e.v., p. 190. Graag vermelden we hier, dat we van dit artikel, dat schijnbaar door de meeste bovenvermelde auteurs niet gekend wordt, een dankbaar gebruik gemaakt hebben.

het Doopsel wordt de mens in de Kerk van Christus een persoon met alle rechten en plichten van de christenen" steunt ons inziens op een verwarring van de sociale rechtsmacht van de Paus en zijn potestas vicaria Christi Immers de eerste ontleent hij aan zijn functie als Hoofd van een Gemeenschap, en is natuurnoodzakelijk beperkt tot de leden van die Gemeenschap; de andere daarentegen is aan hem gegeven als Vicarius universalis Christi, en beperkt zich bijgevolg niet tot de lèden van de Kerkgemeenschap. Ottaviani zegt hieromtrent zeer duidelijk, dat de potestas vicaria van de Paus ,,exercetur non tamquam *propria Ecclesiae in subditos suos*, sed tamquam *vicem gerentis Christi in Eius subditos;* vi namque potestatis vicariae Romanus Pontifex id potest quod alioquin attingere non posset vi nudi primatus pro Ecclesia et in Ecclesia recepti"[1]. Welnu, het is duidelijk dat can. 87 slechts aangeeft hoe men wordt opgenomen in de zichtbare Kerk-gemeenschap en welke juridische gevolgen dit met zich meebrengt. Door het lidmaatschap aanvaardt men o.a. het gezag van de gemeenschap, dat naar zijn doelstelling bepaald wordt. Uit can. 87 kan men daarom terecht bepaalde conclusies trekken aangaande de verhouding tussen de zichtbare Kerk-gemeenschap en de ongedoopten[2], maar can. 87 heeft geenszins willen vaststellen wie onderdanen zijn van of onderworpen aan de potestas vicaria Christi.

De *indirecte* uitoefening van de ministeriële macht van de Paus wordt door de Léry onmogelijk gehouden, waarbij hij de woorden van Cappello aanhaalt: ,,Allen ontkennen eenstemmig dat de Paus een huwelijk kan ontbinden, als beide echtgenoten in ongeloof blijven"[3]. Vreemd is het echter dat het P. de Léry is ontgaan dat P. Cappello, aan wie het artikel is opgedragen, in een nieuwe editie van zijn boek van mening is veranderd en het tegenovergestelde nu klaar en duidelijk leert[4].

De ,,favor Fidei", welke zoals we reeds vroeger aantoonden zo breed

[1] OTTAVIANI, *o.c.*, n. 346, p. 229.

[2] Zie aangaande deze vrij ingewikkelde kwestie o.a. P. Gismondi, *Gli acattolici nel diritto della Chiesa*, Cap. II: *L'autorità pontificia sugli infedeli*, in *Eph. iur. can.* 3 (1947), 20–45; W. ONCLIN, *Considerationes de iurium subiectivorum in Ecclesia fundamento ac natura*, in *Eph. iur. can.* 8 (1952), 9 23; A. GOMMENGINGER, *Bedeutet die Exkommunikation Verlust der Kirchengliedschaft?*, in *Zeitschr. f. kath. Theol.* 73 (1951), 1 72, waar te kennen gegeven wordt dat de heidenen op ,,embryonale" wijze rechtspersoonlijkheid in de Kerk bezitten.

[3] DE LERY, *art. cit.*, p. 339 en nota 11.

[4] F. CAPPELLO, *Tractatus Canonico-Moralis De Sacramentis*, vol. V, *De Matrimonio*, ed. 6, Taurini-Romae 1950, n. 789, p. 783, waar de boven geciteerde tekst is weggelaten, maar vooral n. 791 bis, p. 790, dat de kwestie expliciet behandelt.

mogelijk verstaan dient te worden[1], betreft in dit geval de gedoopte persoon, waarmee een der ongedoopte partijen na de burgerlijke scheiding ongeldig samenleeft. Aan de zondige staat, waarin deze katholiek leeft, kan in praktisch de meeste gevallen slechts een einde komen door de ontbinding van het eerste huwelijk. Behalve het zieleheil van deze derde persoon betreft de favor fidei dikwijls ook zowel de kinderen, wier doopsel en katholieke opvoeding op deze wijze veilig gesteld kunnen worden, als de ongedoopte partij, waarmee de katholiek samenleeft, wiens bekering op geen geringe wijze vergemakkelijkt wordt[2].

Ook zijn er auteurs die de potestas vicaria over de huwelijksband van twee ongedoopten zouden willen baseren op het heiligheids-karakter van elk huwelijk. Hierbij gaan zij uit van verschillende verklaringen van Paus Leo XIII in de encycliek Arcanum en Immortale Dei, welke in het verleden als gevolg van minder juiste interpretatie slechts beperkt werden tot alleen maar christelijke huwelijken. Een restrictie, welke bij nadere beschouwing niet gefundeerd lijkt[3].

De verschillende uitspraken van de Congregaties van het H. Offiicie en van de Propaganda Fide, die soms als objecties worden aangevoerd, missen dikwijls de vereiste duidelijkheid om als bewijs van een tegenovergestelde mening te kunnen dienen; niet zelden zijn het ook geen „officiële" kerkelijke uitspraken[4]. In dit verband is het nuttig in herinnering te roepen de woorden van Clemens X: „De mandato Sanctissimi iniunctum fuit quod quotiescumque missionariis caeterisque S.C. de Prop. Fide ministris mittuntur resolutiones dubiorum factae a S.C.S. Officii et Prop. Fidei, non mittantur tamquam definitiones, sed tamquam simplices instructiones, quibus in occurrentibus dubiis autumari valeant et debeant"[5]. Bovendien hebben deze uitspraken in het licht van de geschiedenis van het huwelijksrecht met betrekking tot het gebruik van de pauselijke macht om te ontbinden een zeer betrekkelijke waarde. Het heeft o.a. ook lang

[1] *N.K.St.* 52 (1956), 291–293.

[2] Zie A. ABATE, *La potestà ministeriale della Chiesa nel vincolo coniugale*, in *Sapienza* 12 (1959), p. 431; LAMBRUSCHINI, *a.c.*, p. 176.

[3] LAMBRUSCHINI, *a.c.*, p. 199 e.v.; E. GRZYMALA, *Ratio sacra in matrimonio canonico et civili*, Romae 1935, p. 30–58; W. KÜHNER, *Die Zuständigkeit der Zivilgewalt bei Ehen von Nichtchristen*, Bad Mergentheim 1951, p. 30–35.

[4] Een voorbeeld hiervan is het antwoord van de Congr. de Prop. Fide 5 dec. 1631 (Coll. de Prop. Fide, vol. I, n. 71), dat dikwijls door de auteurs zonder enig commentaar als argument wordt aangevoerd.

[5] Clemens X, Instructie van 19 september 1671, in *Collectanea Soc. Miss. ad Ext.*, Hongkong 1905, n. 6.

geduurd voordat men de macht van de Kerk erkende om een huwelijk ratum en non-consummatum te ontbinden! Ditzelfde geldt voor het argument ontleend aan de „praxis" der Kerk. Het niet gebruiken van een macht impliceert nog niet het ontbreken van dezelfde. Zo is de ontbinding van een gemengd huwelijk gesloten met dispensatie in het impediment van verschil van eredienst nog vrij recent. Wanneer we bovendien opmerken dat de gewone manualia dikwijls jaren achter zijn bij de kerkelijke jurisprudentie in bepaalde zaken[1], werpt dit tevens een licht op de waarde van het argument van „de algemene opvatting der auteurs"!

Een definitieve oplossing echter van deze kwestie zal ons door de Kerk zelf gegeven moeten worden. Uit een daadwerkelijke ontbinding immers van een huwelijk, waarvan beide partijen ongedoopt zijn en ongedoopt blijven, volgt dat de Kerk macht in deze heeft, want uitgesloten moet worden, dat zij in zulke belangrijke materie zou kunnen dwalen. Welnu, de Kerk heeft het beslissende woord in deze aangelegenheid reeds gesproken, door nl. huwelijken, als boven vermeld, te ontbinden. Een van deze huwelijksontbindingen willen we hier weergeven.

In 1956 werd het volgende geval aan het H. Officie voorgelegd: „Gowan, die zich al bijna 4 jaar met ijver op het Doopsel voorbereidt, is volgens het geldende gewoonte-recht gehuwd met een ongedoopte man, Lio, die alhoewel hij zelf niet verlangt gedoopt te worden, niet beletten wil, dat zijn vrouw en kinderen zich tot het Katholieke Geloof bekeren. Maar deze Lio was echter voor zijn huwelijk met Gowan reeds getrouwd met een ongedoopte vrouw, Rani. Vrij kort na hun huwelijk scheidden zij zich en Rani huwde opnieuw met een ongedoopte, met wie zij thans nog samenleeft". Omdat Gowan, de tweede vrouw van Lio, vurig verlangde gedoopt te worden, en daar haar huwelijk met hem door iedereen voor geldig gehouden werd, en zij zich onmogelijk van hem kon scheiden gezien de opvoeding der kinderen als ook de moeilijkheid in eigen levensonderhoud te voorzien, omdat vervolgens uitstel van haar doopsel ook het doopsel en de katholieke opvoeding van de kinderen belette, terwijl bovendien herstel van samenleving van Lio met zijn eerste vrouw Rani uitgesloten was, verzocht de plaatselijke Ordinaris de H. Stoel om in favorem baptismi mulieris Gowan het wettig huwelijk tussen Lio en Rani te

[1] Vanaf 1948 werden in meerdere tijdschriften minstens 8 gevallen uitvoerig beschreven, waarin de H. Stoel een huwelijk gesloten met dispensatie in het impediment van disparitatis cultus heeft ontbonden. Toch wordt nog steeds beweerd, zelfs in de meest recente studies, zoals die van P. Bender (n. 212, p. 110; p. 111, nota 2), dat de H. Stoel „de facto" zulke huwelijken niet ontbindt!

ontbinden tezamen met verlening van de volmacht te dispenseren in het impediment van verschil van eredienst, ofwel op een andere, betere, wijze te voorzien in het gestelde geval.

Hierop werd het volgende antwoord van het H. Officie ontvangen: Wat betreft de aanvraag om ontbinding van de natuur-band in favorem fidei van het huwelijk tussen Lio en Rani gesloten, wordt men verzocht, „ut res definiri valeat", om minstens summier een proces in te stellen volgens de normen van de Instructie door het H. Officie in 1934 gegeven. Men stelle onderzoek in aangaande de reden van scheiding; men zende op het scheidingsdecreet en men vermelde of uit het betreffende huwelijk kinderen zijn geboren en aan wie hun opvoeding werd toegewezen.

Uit de documenten die daarop volgend aan het H. Officie werden opgegestuurd kwam vast te staan, dat beide partijen, evenals ook hun ouders, de heidense godsdienst (animisme) beleden, dat zij nooit onderricht hadden ontvangen in de katholieke godsdienst en geen katholieke school hadden bezocht. Wat de scheiding betreft: Lio had zich ongeveer drie maanden na het huwelijk van zijn vrouw gescheiden, omdat hij niet meer van haar hield. Daarop werd het huwelijk door het hoofd van het plaatselijk bestuur ontbonden, nadat de echtgenoot volgens het daar geldende recht een bepaalde gift had gegeven.[1]. Uit het huwelijk waren geen kinderen geboren.

Twee jaar na de scheiding had Lio een nieuw huwelijk aangegaan met Gowan, met wie hij nu ongeveer 28 jaar samenleefde, en uit deze verbintenis waren 6 kinderen geboren. Zijn eerste vrouw, Rani, sloot eveneens een ander huwelijk, waaruit verschillende kinderen voortkwamen.

De onmogelijkheid om beide partijen weer te herenigen steunde op de volgende feiten: de scheiding was door de geldige overheid conform aan het plaatselijke recht uitgesproken, en de man had de hem opgelegde prijs betaald; hereniging, na plus minus 30 jaar, zou bij de mensen ergernis verwekken; het feit dat beide partijen reeds een nieuw huwelijk hadden gesloten en dat hieruit kinderen geboren waren; de pyschologische onmogelijkheid als gevolg van dit alles om tot elkaar terug te keren, vooral omdat zij nooit enige liefde tot elkaar gekoesterd hadden.

Na ontvangst van deze gegevens antwoordde het H. Officie op 10 juli 1958, dat de H. Vader Pius XII bovenvernoemd huwelijk ontbonden had

[1] Men moet weten dat in dit gebied man en vrouw elkaar vóór het huwelijk slechts oppervlakkig kennen. De keuze van een huwelijkspartner komt toe aan de ouders en niet aan de kinderen!

in favorem fidei, zodat de Orator (Lio) na dispensatie in het beletsel van verschil van eredienst een nieuw huwelijk kon aangaan met een katholieke vrouw. Naar gewoonte werd ook tegelijkertijd, voor zo ver dit nodig mocht zijn, dispensatie verleend in het impedimentum criminis, waarover in can. 1075, n. 1. Tevens werd de Ordinaris gevraagd de toekomstige echtgenote van de aanvrager er op te wijzen, dat zij naar vermogen zou meewerken aan de bekering van haar echtgenoot[1].

Uit dit antwoord van het H. Officie volgt zonder enige twijfel dat de H. Stoel er van overtuigd is, dat de potestas vicaria van de Paus zich uitstrekt over het huwelijk van twee ongedoopte personen, ook al wil geen van beide partijen zich bekeren. In zulke gevallen kan men dus, zoals Bride in L'Ami du Clergé terecht opmerkte, zich tot het H. Officie wenden om huwelijksontbinding aan te vragen. Aan de H. Stoel komt het echter toe te beoordelen of een dergelijke ontbinding in concreto werkelijk de favor fidei dient.

Rome

[1] De authentieke tekst van de rescripten publiceerden wij, tezamen met die van andere gevallen, in *De privilegio piano polygamis conversis dato*, Romae 1958.

Adressen van medewerkers aan deze aflevering:

P. DR. ANASTASIUS O.F.M. Cap., Via Piemonte 70, Roma.

TH. M. BOURS, St. Annastraat 88, Nijmegen.

P. DR. CHR. BREKELMANS M.S.F., Markt 68, Oudenbosch.

MGR. PROF. DR. ALPH. MULDERS, Sterreschansweg 45, Nijmegen.

P. DR. TH. THEUWS O.F.M., Oude Baan 150, Mortsel bij Antwerpen.

PROF. DR. J. WILS, Huygensweg 4, Nijmegen.

DR. TH. THEUWS O.F.M.

GEEFT ONS NIEUWE NAMEN!

Onlangs kwam ik op een missie in het binnenland en tegen een palmboom zag ik een groot plakkaat hangen. Kijk, hier is iets aan de hand: „Avis au public"; een grote voetbalwedstrijd werd aangekondigd. In dikke letters stond er in de landstaal te lezen: „iyai bonso kutala uno futubolo ya matata! Komt allen kijken naar dit dondervoetbal!" En daar had je, netjes verdeeld over het plakkaat, de namen van de spelers. Uit de namen bleek dadelijk dat er donder en bliksem bij te pas zouden komen: Pilon de fer, Muraille (dat was natuurlijk de goalkeeper), Double genou, Kazazi (kleine bliksem), Double Tête, Tarzan, Kastello, Beton, Serpent du rail, Catalogue (die kende alle voetbalknepen, de hele cataloog) . . . enz.

Met die namen is het soms wel een verward geval en af en toe is er een snuifje etnologie en psychologie nodig om het spel min of meer te volgen. Het heeft zijn belang bij het opmaken van officiële stukken. Men kan moeilijk een doopticket schrijven met namen als Cigalette, Diketele (Directeur) of Cha-cha-cha.

Wij moeten proberen vanaf het begin met de Zwarte het leven in te stappen. Nou dan. Zodra een huis- of andere vrouw in blijde verwachting is en haar toestand volgens een oud ritueel, publiek werd afgekondigd, komt de gewichtige vraag: wie is dit kind, op weg naar de wereld der mensen? Niet: welke naam zullen wij het geven, maar: welke naam *is* het? Een overleden voorvader uit moederlijke of vaderlijke clan, soms ook een kortelings overleden intieme vriend, schonk deze zwangerschap. Hij wil naar zijn naam herboren worden. Hij wil zijn naam doen herleven in een nieuwe mens. Zo zal hij weer genoemd worden onder de mensen en hij zal niet verzwinden in de eeuwige vergetelheid. Goed. Maar hoe weten wij aan welke goedgunstige dode wij dit groot geluk te danken hebben? Ach, zoals alle moeders droomt ook deze aanstaande moeder over het toekomstige wel en wee van het kind dat ze draagt. Zij herinnert zich geesten en overledenen die in haar eigen leven een rol speelden, aan wie ze dankbaarheid verschuldigd is en wie ze haar kind zou willen wijden. En zie, ze droomt van een dode die haar teken doet en zich als goedwillige geest manifesteert. Deze is de naam die in dit kind zal herleven: voorvader Ilunga, tante Monga of zo iemand. Die namen stammen natuurlijk uit

de zeer oude tijden, gingen van het ene geslacht over op het andere. Komt de goede droom niet, dan is er nog steeds de wichelaar die het geval met de hulp der wijze doden zal verduidelijken.

Dit is dan de eerste naam die een mens „is": de naam van in de schoot van zijn moeder. Deze namen zijn niet zo bijster talrijk in een stam. Zijn het niet steeds dezelfde voorvaders, of dezelfde namen, die herboren worden? De Jansen's en de Petersen zijn legio bij de Baluba.

U begrijpt wel dat er soms verwikkelingen zijn bij de geboorte, b.v. als er twee goedgunstige doden in dezelfde vrucht willen herboren worden, te goeder trouw natuurlijk, jawel, maar toch „des Guten zuviel". Nou, dan laten wij dat maar rustig over aan de tovenaar-genezer, in dit geval liefst aan de „Bwana Mutombo". Die lost het geval wel op. Daar maken wij ons dus verder geen zorgen over.

Daar heb je dan de kleine peuter. Een groot man, een „nkambo", een grootvader, want hij voert een grote naam: „Ilunga! Umpika mfumu ke umpika! Ilunga, slaaf die heer werd, hij is geen slaaf!" Zo zal men later zijn naam op de seintrommel slaan wanneer men hem roepen wil of wanneer men hem roemen zal om zijn heldendaden. „Ilunga wa kutwa mabanza", Ilunga die danst op alle dorpspleinen! Voor een Monga, een Umba of een Mbuya worden gelijkaardige lofspreuken getrommeld en geroepen.

De stem echter die zulke namen roept weergalmt tot in het rijk der doden. De doden rijzen op en wandelen tussen de levenden. Men ziet hun ogen soms gloeien 's avonds in het wankele licht der vuren.

Daarom is zulke naam sacraal. Het duurt niet lang of hij wordt taboe. Hij raakt het wezen zelf van een mens, zijn intiemste persoonlijkheid. Niet iedereen, en zeker geen mindere, kan zomaar een mens tot in zijn geestelijke verbondenheid, tot in de wortels van zijn wezen, oproepen. Een mens stalt ook zijn geestelijke intimiteit niet uit. Als een kind een paar jaar oud is zal men die naam nog zelden horen. Het kind wordt meer en meer mens. Bij het doorkomen van de eerste tand zingt de gemeenschap: „De tand van ons kind, waarmee hij het voedsel der mensen zal eten". Een mindere noemt de geboortenaam van een meerdere niet. Zo wil het de hiërarchie der Lubagemeenschap.

Dus geeft men het kind een naam „om het te noemen", een naam voor lopend gebruik. Hoe geraakt men aan zo een weekdaagse naam? Allerhande omstandigheden kunnen het ontstaan geven aan zulk soort namen. Hier gaan er een paar: „Ngalula", de beginner, het eerste meisje in de

familie na een reeks jongens (of andersom). Laten wij even tussen haakjes opmerken dat er geen eigenlijke jongens- of meisjesnamen bestaan, tenzij deze die een specifieke vrouwelijke titel of waardigheid uitdrukken als „inamakola", vrouw van een beroepsjager; „kapapa", vrouw van een tovenaar enz.

Een te vroeg geboren spruit heet: „Kabisi", de groene. Het gebeurt zelfs dat een jonge, sterke vrouw zo weinig voorzorgen neemt dat de arbeid haar in de rimboe overvalt. De boorling zal dan „Mayani" heten, hoog gras, omdat hij in het gras geboren is. Een eigenaardigheid bij de geboorte is de huidskleur: van een kind, geboren uit authentieke zwarte ouders, is de huid lichtroze; deze wordt echter de eerste dagen reeds donker en slaat om zo te zeggen bruin uit (bij een mesties is het ongeveer andersom). Toch zijn alle kinderen niet even donker van huid. Volwassenen trouwens ook niet: de gamma loopt van koffiedik naar heel-veel-melk-met-weinig-koffie. Is nu de huidskleur van een kind bleker dan bij de doorsnee stamgenoot, dan heet de peuter: „Mutoka", de witte. „Bulungu" heet een kind dat op de middag geboren werd. „Munkala", is de laatstgeborene, hij die de schoot veegde.

Dikwijls echter valt die naam samen met een zgn. roemnaam. De negers zijn niet enkel rad van tong, maar zij hebben ook een ingeboren zin voor ritme, voor klank, voor het tekenende woord. Zij toveren met de taal, letterlijk en figuurlijk. De taal is voor hen niet zo maar een stuntelig instrument om altijd min of meer kreupele maatschappelijke betrekkingen te onderhouden. De taal is een magisch medium. De taal is een levende kracht die uit de ziel van de mens losbreekt als een vuur, die het leven doordringt en optilt of schroeit en vernietigt. De taal dwingt de dingen. Het woord is nog machtig als in het begin. De taal geeft elk ding zijn naam en schenkt het daardoor zijn eigen vorm. Een ding zonder naam is als een mens zonder gezicht. Een naamloos ding is een onding. Het woord roemt de dingen. Wie de naam kent van het ding, kent het ding zelf. Want de naam drukt de eigenheid der dingen uit. Dit is de „roemnaam", de naam die het ding in zijn bijzonderheid bezingt. Zo zegt men van de ijzerboom: hij verbrijzelt het erts tot brij. De houtskool van deze harde boom geeft een hevige en langdurige hitte en wordt daarom gebruikt bij het ijzersmelten. Gelijk de maniokwortels tot bloem gestampt en tot brij gekookt worden, zo wordt het ijzererts tot vloeibaar metaal gestookt.

Zo drukt zich de mens – ten minste de mens die „iemand" is – zich uit

in een krachtige, stoute naam. Van een vrouw die als toverheks gevreesd wordt zegt men (en diep in haar hart voelt ze er zich door gevleid): zij kan zelfs niet door de brousse gaan, zonder de gieren te verzamelen, d.i. waar zij zich ook bevindt vallen er slachtoffers van haar hekserij, doodt ze mensen door haar hekserij. Een kerel die dood noch duivel vreest roemt zichzelf en zijn (echte of vermeende) moed: Ik ben die de dood niet vreest, ik leg mij neer in de muil der krokodil, in die van het nijlpaard spreid ik mijn bed. Of een cyniker snoeft: ik ben die zich zorgen maakt om zijn honger, niet echter om de dood, want zelfs de grote chefs moeten sterven. De zachtmoedige, eeuwig verongelijkte, beklaagt zich: ik ben als het kitengu-vogeltje dat uit zuivere boosheid werd gedood, het rukte de rijstplantjes niet uit, het at de gierst niet uit de aren.

Een kind krijgt soms reeds zulke naam. Die naam duidt dan meestal een opvallende karaktertrek aan. Zijn roemnaam wordt, in afgekorte vorm, zijn dagelijkse naam. Zo hoort men een vinnig ventje ,,Kasolwa" noemen, bijl. Het volledige gezegde typeert echter zijn opvliegend karakter: de bijl zonder steel, zelfs zonder steel slaat hij erop los! ,,Kamweka" heette de jonge zoon van mijn keukenpiet, ,,hij verschijnt", maar de volledige naam luidde: ,,Kamweka bufuku", hij die slechts 's nachts verschijnt. Hij zwierf de hele dag door de brousse rond het dorp en dook maar weer op als het donker werd.

Natuurlijk slaan zulke namen ook wel eens op lichamelijke eigenaardigheden. Dan worden het vlug spotnamen: ,,Kipulu mutwe", kalebas-hoofd (in goed Vlaams: waterhoofd ,,Kitumba", een kort gestuikt ventje, ,,hij wilde groot worden, maar de Geest maakte hem kort en sterk door hem met de smidshamer op het hoofd te timmeren" . . . Een lang opgeschoten slungel heet: ,,mulamula kasonde", langelange wis.

De schuimende humor der Zwarten schatert in vele van deze namen.

Later zullen de mannen zich roemen in bijbelse beelden. Hun zelfbewijstzijn zal zich in daverende zinnen uitstallen: ,,Vwele dyuba", die zich kleedt met de zon; ,,Vwele Nyoka" die zich met een slang omgordt. Het worden hevige zinsspreuken die soms uitgroeien tot echte poëmen:

Een rots is mij tot pagne,
de staart van de bliksem een waaier;
de regenboog is mijn gordel,
het zwerk is mijn kleed.
Ik ben de sterke die niet vlucht,
die vreest de spot van een kind,

van de oude die blijft in het dorp . . .

De naam is dus blijkbaar meer dan een conventioneel teken om het ene ding van het andere te onderscheiden. De naam is iets van het genoemde zelf, hij hoort erbij als de schaduw bij het licht.

De menselijke persoon blijft wel zichzelf in zijn eigenlijke wezen. Men wordt zo maar niet een andere. Een tovenaar wordt „pa kusama", als hij in vervoering komt, wel bezeten van zijn geest, zodat hij die geest bijna „is", ja, nog slechts zichtbaar instrument is van die geest, maar erg lang duurt dit toch niet, en de grootste tovenaar daalt weer neer tot de rang van simpele sterveling en draagt weer zijn eigen mensennaam. Het „ik" blijft zichzelf onder alle uiterlijke of innerlijke wisselingen. Daarom verandert die eerste naam ook niet. De voorvader en de naar hem genoemde mens blijven met elkaar op bijzondere wijze verbonden. De voorvader is „ngudi" van de naamgenoot, zijn levensbehoeder. Hij zal zijn homoniem steeds ten goede beïnvloeden, hem zijn kracht meedelen. Dikwijls wordt hij als beschermgeest vereerd in een klein hutje neven het woonhuis.

Afgezien echter van die fundamentele identiteit, kan een mens toch wel erg veranderen. Hij kan dingen meemaken die hem zelfs voor zijn beste vrienden onherkenbaar maken. Er kunnen gebeurtenissen in zijn leven zijn waaruit hij als een ander mens te voorschijn treedt. Zo vergaat het een jongen ongeveer die door de overgangsriten ging en tot de klasse der volwassenen toetreedt. Een jongen die de besnijdenis ondergaat sterft aan de onnozelheid der kinderjaren, die hem als een onreinheid aankleeft. Hij verrijst tot de volledigheid der harde mannelijkheid. Een meisje dat tot vrouw wordt geïnitieerd, sterft met de maan en verrijst tot het leven der vruchtbaarheid. Zij wordt tot een ander mens herboren: een vrouw. Een man die tot hoofdman wordt verheven, die een hogere levensrang bereikt, die het geweld der voorgeslachten in zijn wezen voelt bijeenstromen, is een „vidye", een man wiens levenwekkend gezag uit de teeltkracht der geesten stamt. Een vrouw wordt van hekserij beschuldigd. Zij doodt de kinderen in de schoot der moeders. In haar wanhoop daagt zij allen uit en eist de giftproef. Zie, zegevierend treedt zij terug uit de muil der dood, gereinigd en verheven.

Het spreekt bijna vanzelf dat zulke ingrijpende veranderingen roepen om een nieuwe naam. Een jongen roemt reeds gedurende het overgangsritueel zijn ontwakende viriliteit. Meestal voert hij een nieuwe naam als man. Een nieuwe hoofdman roemt zijn nieuwe naam, een naam van

kracht en vrees, vóór het ganse volk. De scherpe kreten der vrouwen en de geweerschoten der mannen bevestigen zijn verhevigd zelfbewustzijn.

Zo wisselen de mensen van naam. Zo sturen zij de administratie in de war en betalen hun belasting niet of tweemaal in hetzelfde jaar. Naamkaartjes gaan hier niet zo bijzonder lang mee, en niet alleen wegens adresverandering.

Intussen kwam het „kizungu" in het land, de manieren der blanken. Wij leven in het tijdperk der blanken: „uno mwaka wa Wazungu . . ." Die mensen – eerst dachten wij dat het geesten waren, zo bleek en afgewassen zagen zij er uit – hebben een krachtige taal. Ze kunnen vloeken dat de bergen dreunen. Zij slingeren de bliksem en doen de donders rollen. Zij zijn van dood noch duivel bang.

En de zwarten zochten heel natuurlijk deel te hebben aan die zelfzekere macht. Moet een mens zich dan niet noemen met een naam, een kracht, die uit die wonderwereld stamt? De tovernamen woekerden doorheen het hele land als een kleurig onkruid: Kidiyo (crayon), B.C.K. (initialen van de spoorwegmaatschappij: Bas-Congo-Katanga), Militè (militair), Onzèlè (onze heures), Samètèlè (cent mètres), Bunge (Katoenmaatschappij), Wilisoni (Wilson), Pic, Pioche, Allumetti, Kasikette (casquette), Capitula (kniebroek), Mashua (trein), Tukutuku (motorfiets) enz.

Kinderen geboren tijdens het verblijf van een blanke in een bepaald dorp kregen dikwijls als toemaat de naam van die blanke, maar dan, naar inlandse tongval, van supplementaire klinkers en tonen voorzien: Sitevenensiki (Stevens), Sipilè (de Spirlet), Alabè (Albert) enz.

Het moderne leven in de steden bruist van nieuwigheden: winkels, straten, treinen, taxi's, voetbal, wielrennen enz. Het is een rollende beweging, „un mouvement". Wie in de stad wil leven en wil slag houden is het zichzelf verplicht een moderne naam te nemen: „un nom de mouvement". Keus is er genoeg: film en lectuur werken inspirerend, sport en bedrijfsleven, kantoor en politieke meetings scheppen een nieuwe taal, een buitelende woordenschat waar de hartelijke humor nooit verstek laat gaan.

Tegenwoordig roepen de manifestanten even goed „Dépendance" als „Indépendance", niet omdat ze het over de grondkwestie oneens zijn, maar omdat de Frans-onkundigen met dat prefix „in" geen raad weten en omdat het woord zonder dat dunne ding veel voller klinkt. De naamgeving kende hier echter pas zijn eigenlijke bloei. In de voetbalwereld ontmoet men de meeste Belgische sterren: Merremansi, Coppens e.a.,

maar veel solieder zijn namen als: Tremblement de terre, Char blindé, Muyololo (ketting), Double Ressort, Faucon noir, Avion, Sabena enz. Bij de wielrenners (nog in de kinderschoenen) ontmoeten wij reeds: Zambi ya pepo (god van de wind), Katumbutumbu (Kutumbuka: opvliegen), Kazimoto (werk van het vuur: machinist), Blue Band (merk van margarine, volgens de reclame wint de eter van dat produkt alle sportwedstrijden).

Een mooi meisje heet: Fiédi (fier) ya maladi (mooi om er ziek van te worden) V huit cinquante neuf (als een luxe-wagen Ford, acht cilinder, model 59) en daarna wordt er even tussen de tanden gefloten.

Kantoorbedienden noemden zich nog tot vóór korte tijd: graaf, hertog, baron en dgl. Zo kon men een brief ontvangen van Ilunga Pierre Dieudonné Patrice, Comte d'Aruwimini d'Arioste, om een van de meest bescheiden titels te geven.

Natuurlijk duurde het niet lang of ze zagen in de blanken niet alleen superwezens, maar ook kleine, vaak bekrompen en onbehouwen mensen en ze zetten de heren aardig te kijk in hun belachelijke hebbelijkheden, in hun gemeenheid of hun brutaliteit: Bwana Tigre (Mijnheer Tijger), Chui (de Luipaard), Tembo (de Olifant), Chupa (de Fles), Kalupete (het Mes), Makari (de Bittere, de Nijdas), Mpidi (de Adder), Kunga mpese (pas op voor de mpese-struik, raakt ge eraan dan stuift u een ontzettend jeukpoeder over de huid), Katumba (de Zwangere, de Dikke), Matalatala (Dubbelkijker, Brilleman). In het binnenland paste men er de oude gezegden op toe: Kadingilwa kasiku . . . wie van één mens geen raad aanneemt, er zijn honderd blanken en zeven Bandembo nodig om hem iets aan zijn verstand te brengen. Kidiba . . . de Klem, wie met hem een palaver heeft zit als een jakhals in de klem.

Zo sloot dus ook de christelijke naamgeving prachtig aan bij een oeroude en zinrijke gewoonte. Is het christendom een redding en een verlossing, dan is het dit juist door de instorting van een nieuw leven. Het is een nieuwe geboorte in een verheven, bovenmenselijke zin. Het is een leven dat zich ontplooien moet van uit de kracht van een vernieuwde liefde. Het is een allesomvattende intrede in een nieuwe klan, een nieuwe levensverbondenheid, een hogere levenséénheid. Zal dan de christelijke naamgeving geen diepe zin hebben voor deze mensen, wanneer ze van uit de achtergrond van hun levenshonger eens begrepen hebben waarover het gaat? Een nieuw leven eist een nieuwe naam. Een naam is meer dan een symbool, het is levensverbondenheid met een

heilige schutspatroon, een christelijke „ngudi", een Sterke, een Held. Moet men er dan niet over waken dat die naam zijn betekenis bewaart? Moet men er niet voor zorgen dat de dopelingen een grote naam kiezen? Wie is die grote patroonheilige en hoe heeft hij geleefd in de liefde? Laat deze zinrijke gewoonte dan niet verkommeren tot een leeg modeverschijnsel. Geeft ons sterke namen! Geeft ons schone namen, geeft ons levensnamen, geeft ons fonkelnieuwe namen. Geeft ons Petelo en Paulo, geeft ons Malia en Mandelena, geeft ons Joannè en Jakobo, geeft ons Benedetta en Sebastiano. En onze namen zullen een stam zijn waarin het hart van Kirisito klopt. Amen.

Kamina

TH. M. BOURS

DE PAUSEN OVER DE MIDDELEN TOT MISSIE-ACTIE

Pius XII vat deze middelen samen in drie punten:

van allen: gebed en ondersteuning
van sommigen: het offer van zichzelf[1].

Zo bezien lijkt een bijdrage over de middelen tot missie-actie weinig zinvol; het kan moeilijk iets nieuws brengen na het vele, dat over deze drie punten geschreven is.

Aandachtige lezing echter der drie laatste grote missie-encyclieken Evangelii Praecones van 2 juni 1951, Fidei Donum van 21 april 1957 en Princeps Pastorum van 28 november 1959 leert ons duidelijk, dat deze drie middelen in de gedachten van Pius XII en Joannes XXIII niet alleen nader gepreciseerd werden, maar ook nieuwe dimensies kregen.

Evenals onze vorige bijdrage[2] wil ook deze als het ware een vervolg zijn op het artikel van Dr. M. A. Nauwelaerts C.I.C.M.: „De Pausen over de motieven en de middelen van onze missie-actie"[3].

I. Van allen: *gebed.*

Fidei Donum vraagt niet alleen heel in het algemeen „meer en vuriger" gebeden, maar wijst er allereerst op, dat sommige tijden van het liturgisch jaar meer geschikt zijn dan andere. „Daartoe behoren volgens onze mening vooral de Advent, waarin wij herdenken, hoe het mensdom de Verlosser verwachtte en waarin wij de voorbereiding overwegen van het heil volgens Gods plan; het feest van Epiphanie, dat de komst van het heil aan de mensen openbaarde; Pinksteren eindelijk, waarop wij de stichting van de Kerk door de nederdaling van de Heilige Geest vieren".[4]

Op de tweede plaats en zeer nadrukkelijk noemt dezelfde encycliek de H. Mis als het voornaamste gebed voor de missie: „Het voortreffelijkste gebed is echter, dat door Jesus Christus, de Hogepriester, dagelijks op de altaren aan God de Vader wordt aangeboden, als Zijn Hoogheilig Offer van verlossing wordt vernieuwd. Daarom moeten er vooral in deze tijd,

[1] vertaling Ecclesia Docens no. 18
[2] Th. M. Bours: *De Pausen over de motieven van onze missie-actie.* Het Missiewerk 1961, pag. 101
[3] H. M. 1946 pag. 160
[4] vertaling Ecclesia Docens no. 19

waarvan wellicht de toekomstige uitbreiding van de Kerk op zeer veel plaatsen afhangt, zoveel mogelijk H.H. Missen voor de missies aan God worden opgedragen". Zonder ook maar in het minst iets te willen zeggen ten nadele van „de private gebeden van de gelovigen" vraagt Z.H. „hen er aan te herinneren, met welk doel vóór alles en noodzakelijk het offer op het altaar wordt opgedragen".[1]

II. Van allen: *ondersteuning.*

En deze als logisch voortvloeisel en consequentie van eerlijk gemeend gebed! „Kan er," zo lezen wij in Fidei Donum, „uit een oprecht hart een gebed tot bevordering van de missies tot God opstijgen, als het niet samengaat met werken van liefdadigheid naar vermogen?"[2]

1. *Van allen:* financiële steun.

Hierbij valt op, dat de drie encyclieken, die onze aandacht hebben, nadrukkelijk wijzen op de Pauselijke Missie-Genootschappen, die in Evangelii Praecones geroemd worden om hun „voortreffelijkheid, noodzakelijkheid en uitstekende verdiensten"[3]. Joannes XXIII legt dit nader uit als Hij in Princeps Pastorum schrijft: „Deze missiewerken verdelen de giften, die zij uit alle delen van de wereld ontvangen, over hen, voor wie ze het meest nuttig en nodig zijn. Deze diensten en dit hulpbetoon, met zoveel ijver en liefde door de broeders geschonken, zullen voor de christenen van de pas gestichte gemeenschappen een opwekking vormen om het christelijk geloof te bewaren en een getuigenis van de liefde, die de menselijke natuur te boven gaat en door de genade in ons wordt gevoed."[4]

Pius XII toont zich in Evangelii Praecones verheugd, „dat vooral op de Missie-Zondag giften van de gelovigen worden ingezameld" en zegt hoge verwachtingen te hebben van de Werelddag der H. Kindsheid, "een bijzonder feest, dat Wij onlangs voor de kinderen hebben ingesteld met het doel, het Genootschap van de heilige Kindsheid door gebed en aalmoes te bevorderen".[5]

[1] vertaling Ecclesia Docens no. 20
[2] vertaling Ecclesia Docens no. 22
[3] vertaling Ecclesia Docens no. 65
[4] vertaling Ecclesia Docens no. 52
[5] vertaling Ecclesia Docens no. 65. Deze Werelddag werd ingesteld bij schrijven dd. 4 dec. 1950; dit schrijven, gepubliceerd in A.A.S. 43 (1951) 88 89, werd overgenomen en vertaald in H.M. jrg. 30 (1950) p. 115; onze bisschoppen bepaalden deze dag op: zaterdag voor het Feest van 's Heren Hemelvaart.
Per 1 jan. 1961 heet dit Genootschap in ons land: „Pauselijk Missiewerk der Kinderen", voorlopig nog nader aangeduid met („H. Kindsheid").

De opbrengsten – „nog lang niet voldoende" -moeten de Pausen, zo lezen wij in Fidei Donum, in staat stellen te antwoorden op het beroep dat elke dag op hen gedaan wordt „om het welzijn van de Kerk te bevorderen, om hinderpalen uit de weg te ruimen, om de absoluut noodzakelijke gebouwen op te trekken, en ten slotte om allerlei apostolaatswerken te stichten".[1]

Met name voor het Sint Petrus Liefdewerk vraagt Pius XII meer steun, want „de priesterkandidaten nemen door Gods genade in die gebieden jaarlijks toe en vragen dus des te meer ondersteuning. Moeten dan de jongens, die volgens het plan van Gods voorzienigheid thans tot het priesterschap geroepen schijnen, door het gebrek aan hulpmiddelen in geringer getal worden toegelaten? Gaat het aan, zoveel jongens, die naar het priesterschap verlangen en de beste hoop geven, vanwege geldgebrek van de seminaries uit te sluiten, gelijk, naar wij vernamen, hier en daar gebeurd is?"[2]

2. *Van nationale of internationale katholieke instituten :* in dienst stellen van hun ervaring.

Fidei Donum vestigt de aandacht van de Missiebisschoppen op de leken in het algemeen, maar vooral op diegene „die in nationale of internationale katholieke instituten ijverig meewerken" de pas gestichte christengemeenten te helpen door hun aan te bieden „hun lange ervaring, hetzij met betrekking tot de Katholieke Actie of de sociale actie, hetzij met betrekking tot andere vormen van bijzonder apostolaat".

Dit vraagt Pius XII, de Paus van het internationale katholieke organisatieleven, niet alleen omwille van de missie, maar ook omwille van dat organisatie-leven zelf: „Daarenboven – en dat is nog van groter belang – bespoedigen en vergemakkelijken zij de omschakeling van nationale katholieke instellingen in de ontelbare internationale van dat soort."[3]

Op die vorm van hulp komt Princeps Pastorum zeer uitdrukkelijk terug: „Voor iedereen is het duidelijk, dat de onderlinge en door broederlijke liefde gebundelde hulp van de katholieke organisaties over de gehele wereld zeer kostbaar en belangrijk is om, gelijk onze voorganger Pius XII roemrijker gedachtenis zei, het lekenapostolaat in de missiegebieden te bevorderen, hetzij op wetenschappelijk gebied, door nl. te zoeken naar de

[1] vertaling Ecclesia Docens no. 23
[2] vertaling Ecclesia Docens no. 23
[3] vertaling Ecclesia Docens no. 31

oplossing vooral van de sociale problemen bij de jonge naties, hetzij op het gebied van het apostolaat, met name waar het gaat over de juiste organisatie van de militante katholieke leken. Het is ons wel bekend, hoeveel uitstekend werk er reeds gepresteerd is en nog gepresteerd wordt door lekemissionarissen, die tijdelijk of voor heel hun leven hun vaderland hebben verlaten om in de missielanden op allerlei wijze de sociale en godsdienstige belangen te bevorderen. Wij bidden God dringend, het aantal van deze edelmoedige helpers te willen vergroten en hen te sterken bij de moeilijkheden en de harde arbeid, die zij met apostolische geest op zich nemen."[1]

3. *Van individuele leken die op de voorgrond treden:* de steun van hun raad, hun ervaring en hun technische hulp.

Princeps Pastorum voltooit als het ware de oproep van zijn voorganger tot hulp van elke katholiek, naar vermogen: „Ook tot de leken, die waar ter wereld ook, op de voorgrond treden in het beroepsleven of in het publieke leven, richten wij onze oproep, ernstig te willen overwegen, hoe zij, zonder hun land te verlaten, hun pas bekeerde broeders kunnen helpen. Door hun raad, hun ervaring, door hun technische hulp kunnen zij zonder grote moeite en zonder veel last een steun verlenen, die vaak van het grootste belang is. De goedwillenden zullen gemakkelijk de weg vinden om onze vaderlijke wensen te vervullen door nl. dit verlangen bekend te maken aan anderen, die zij bereid vinden, door hun goede wil aan te moedigen en door voor hen het meest geschikte werkterrein te zoeken."[2]

4. *Van geheel de katholieke gemeenschap:* zorg voor de studenten van over-zee.

Het is Fidei Donum dat hier voor het eerst op wijst. Pius XII vraagt nl. de bisschoppen „om aan de jonge mensen uit Afrika en Azië, die voor hun studies tijdelijk in uw diocesen verblijven, alle geestelijke zorg te wijden. Verwijderd van het sociale milieu van hun vaderland, staan zij vaak door verschillende omstandigheden in de landen, die hen opnemen, te veel buiten de katholieke gemeenschap. Daardoor kan hun christelijke levenswijze schade lijden, omdat zij de echte waarde en betekenis van de nieuwe cultuur, die zij zich trachten eigen te maken, nog niet kennen en omdat ook de leuzen van het „materialisme" hen sterk aantrekken en de bonden van de godlozen hun vertrouwen zoeken te winnen. Gij begrijpt

[1] vertaling Ecclesia Docens no. 47
[2] vertaling Ecclesia Docens no. 48

volledig het belang hiervan voor nu en later. Daarom moet gij er niet tegen opzien om uit medeleven met de missiebisschoppen enige geschikte en vrome priesters voor deze apostolaatsvorm aan te wijzen."[1]

Princeps Pastorum citeert deze passage en vervolgt dan – na gewezen te hebben op de gevaren, waarin deze jonge mensen verkeren –: ,,Daarom moet ieder van u in het besef van de plicht, die alle bisschoppen hebben ten opzichte van de missies, hen met de grootste liefde en zorg en met de geschiktste middelen trachten te helpen. Het zal u niet moeilijk vallen, deze studenten te achterhalen, hen toe te vertrouwen aan priesters of leken, die voor deze taak bijzonder geschikt zijn, hun uw geestelijke hulp aan te bieden en te zorgen, dat zij de zoetheid en de steun gevoelen en ervaren van de christelijke liefde, die ons allen in broederlijke eenheid moet verbinden en waardoor wij elkanders belangen moeten bevorderen. Daarom moet gij naast de vele en grote steun, reeds aan de missionarissen geschonken, hun ook nog de genoemde steun geven, omdat hierdoor deze ver afgelegen gebieden, die toch enigermate ook aan uw zorgen zijn toevertrouwd, meer voor u gaan leven."[2]

De grote nadruk, waarmee op deze vorm van hulp wordt gewezen, vraagt van heel onze katholieke gemeenschap bezinning en christelijk handelen.

5. Als wij dit alles overzien, dan zien wij hoe vooral de beide laatste encyclieken heel de Kerk oproepen zich daadwerkelijk in te zetten voor het missiewerk. In onze bijdrage over de motieven tot missie-actie[3] wezen wij reeds op de grote nadruk, waarmee de Pausen de bisschoppen betrekken bij het missiewerk.

Ditzelfde betrekken lezen wij in de passage van Fidei Donum *over steun aan de missiewerken en de missie-congregaties*. Niet alleen steun aan de Priester-Missiebond en aan de Pauselijke Missie Genootschappen, maar ,,Ook hebben wij op het oog de oversten van die verdienstelijke congregaties, op wie de apostolische Stoel voortdurend een beroep doet om in de stijgende noden van de missies te voorzien en die het getal van de missionarissen slechts kunnen opvoeren, als zij bij hun werk de welwillendheid van de bisschoppen ondervinden. Tracht eensgezind de werkelijke belangen, die men nauwkeurig moet afwegen, met elkaar te verzoenen. Als

[1] vertaling Ecclesia Docens no. 29
[2] vertaling Ecclesia Docens no. 49
[3] cf. Het Missiewerk 1961, pag. 101

er thans hierover soms verschil van mening bestaat, ligt dit dan niet hieraan, dat men alles niet genoeg beschouwt met een levendig en sterk geloof en dat men niet voldoende het bovennatuurlijk belang van de eenheid en katholiciteit van de Kerk voor ogen houdt?"[1]

Het begrip: „steun aan de missies" heeft een veel grotere en meer gedifferentieerde inhoud gekregen. Het klassieke „offertje voor de missie" dient intussen wel definitief te verdwijnen. Het gaat niet om „offertjes", maar om „milddadigheid", waartoe Fidei Donum oproept „alle kinderen van de Kerk, alle gezinnen en alle verenigingen van gelovigen"[2] en Princeps Pastorum: „alle bisschoppen, priesters en gelovigen van alle diocesen ter wereld".[3]

De gelovigen in de missielanden zelf worden niet uitgezonderd van deze oproep tot allen. Paus Joannes XXIII betrekt al deze in zijn oproep, als Hij in Princeps Pastorum schrijft: „Omdat nu de nood van de christenen ook de nood van de Kerk en haar instellingen omvat, moeten de eigenlandse christenen leren om naar vermogen kerken, godvruchtige verenigingen en de geestelijkheid, die zich helemaal aan hen wijdt, spontaan met hun giften te steunen. Het doet er niet toe of zij weinig geven, het voornaamste is, dat hun gift een duidelijk getuigenis is van een levendig christelijk bewustzijn."[4]

Deze oproep, ook en juist tot deze gelovigen, is niet maar een loos gebaar. Wij moeten deze woorden allereerst beschouwen als een oproep om algemeen te maken, wat plaatselijk reeds is. Hiermee bedoelen wij ook en met name de steun, die juist vanuit missiegebieden komt voor de Pauselijke Missiegenootschappen[5]. De betekenis hiervan kunnen wij voor het christelijk bewustzijn van deze gelovigen moeilijk op de juiste waarde schatten. In dit verband willen wij er op wijzen, dat in de ogen van velen het missiewerk beschouwd wordt en werd als een van de welvaartsuitingen van het (christelijke) Westen!

[1] vertaling Ecclesia Docens no. 28
[2] vertaling Ecclesia Docens no. 29
[3] vertaling Ecclesia Docens no. 52
[4] vertaling Ecclesia Docens no. 36
[5] Het Pauselijk Genootschap tot Voortplanting des Geloofs is opgericht o.a. in de Unie van Z. Afrika, Birma, Ceylon, Korea, Japan, India, Indo-China, Indonesië, Pakistan en Thailand. Het laatste internationaal jaarverslag van S.P.L. vermeldt bijdragen uit Z. Afrika, Ceylon, India, Indonesië, Indo-China, Japan en Malakka. Ook het Pauselijk Missiewerk der kinderen vinden we in meerdere missielanden, o.a. de Unie van Z. Afrika, Birma, Ceylon, India, Japan en Pakistan.

Bovendien: de werkelijke zelfstandigheid der bisdommen in de missielanden is nog geenszins voltooid als er landeigen hiërarchie, priesters, religieusen en leke-leiders zijn. Bij algehele zelfstandigheid behoort ook het beschikken over eigen (financiële) middelen! In dit verband kunnen wij de wijze van besteding der gelden, die de Duitse Katholieken bij elkaar brachten voor *de bisschoppelijke actie „Gegen Hunger und Krankheit"* niet hoog genoeg aanslaan. Het blijvend bevorderen van welvaart in de gebieden, waar de missie werkzaam is, is niet alleen een bijdrage, een diepchristelijke bijdrage vanuit aller mensenplicht tot beoefening van de deugd van sociale rechtvaardigheid, maar ook en evenzeer een bijdrage tot de algehele zelfstandig-wording der jonge kerken; dat juist een bijdrage als deze in onze tijd van – al of niet overspannen – nationalisme van onschatbare waarde is, zal geen nadere toelichting vragen![1]

III. Van sommigen: *de gave van zichzelf.*

Ook op dit punt vinden wij in de drie laatste encyclieken een duidelijke verruiming van de bestaande vorm nl.: religieuzen die zich voor hun leven aan het missiewerk geven.

Allereerst valt op, dat *de leke-missionarissen* – nog zo jong in de missiegeschiedenis – een ruime plaats krijgen in deze encyclieken.

Evangelii Praecones is de eerste encycliek die zich duidelijk ook tot de leken richt als zij oproept tot persoonlijke inzet op het missieveld zelf. Pius XII vraagt in deze encycliek hun hulp op medisch gebied als Hij schrijft: „Inzake geneeskunde en chirurgie zal het zeker goed zijn, ook de hulp van lekenkrachten in te roepen. Dezen moeten niet alleen in het bezit zijn van hun vakdiploma's en bereid hun vaderland te verlaten, om de missionarissen te helpen, maar ook uitmunten door de vereiste zuiverheid van leer en leven."[2]

Maar niet alleen hiervoor, maar ook en niet minder als onmisbare helpers voor de oprichting van sociale en economische organisaties en instellingen. De Paus vraagt van de missiebisschoppen zich te bezinnen op maatregelen om de christelijke beginselen der sociale leer te propageren en door te voeren: „Rekening houdend met de bijzondere plaatselijke omstandigheden en de verschillende situaties, en na gemeenschappelijk overleg in bisschopsconferenties, synoden en andere bijeenkomsten, moet gij er met alle kracht naar streven, die nuttige organisaties, verenigingen

[1] De opbrengst van de twee eerste jaren (1959 en 1960) bedroeg 79 miljoen mark.
[2] vertaling Ecclesia Docens no. 48

en instellingen op economisch en sociaal gebied in het leven te roepen, die onze tijd en het eigen karakter van uw volk vorderen". Juist hiervan vraagt Hij de missiebisschoppen dat zij zich: „zoveel mogelijk de hulp van bekwame katholieke leken verzekeren, die uitmunten door rechtschapenheid en kennis van zaken en die zich met dergelijke ondernemingen belasten en deze tot bloei brengen".[1]

Fidei Donum komt hierop terug als dezelfde Paus schrijft: „In de hulpverlening aan de missiediocesen volgt men tegenwoordig ook nog een andere manier en methode, die ons zeer welkom is en die zeker waard is aan het slot van deze brief aan u voorgesteld te worden. Krachtig is de hulp, welke de leken, die onder de banier van de Kerk strijden en vooral in nationale of internationale katholieke instituten ijverig meewerken, voor de pas gestichte christengemeenten op zich nemen". Hun hulp vraagt Z.H. met name „hetzij met betrekking tot de Kath. Actie en de sociale actie, hetzij met betrekking tot andere vormen van bijzonder apostolaat".[2]

Dat het hierbij niet enkel gaat om een inzet voor heel hun leven, leert ons Joannes XXIII als Hij in Princeps Pastorum schrijft: „Het is ons wel bekend, hoeveel uitstekend werk er reeds gepresteerd wordt door lekemissionarissen, die tijdelijk of voor heel hun leven hun vaderland hebben verlaten om in de missielanden op allerlei wijzen de sociale en godsdienstige belangen te bevorderen. Wij bidden God dringend, het aantal van deze edelmoedige helpers te willen vergroten en hen te sterken bij de moeilijkheden en de harde arbeid, die zij met apostolische geest op zich nemen."

Onmiddellijk hierop aansluitend wendt Z.H. zich speciaal tot de *seculiere instituten*: „De leden van de seculiere instituten zullen zeker aan de leken uit de missiegebieden een uitstekende en uiterst vruchtbare hulp verlenen, als zij door hun voorbeeld anderen tot navolging opwekken en hun talenten en arbeid bereidwillig en met liefde in dienst stellen van de ordinarissen om de pas gestichte christengemeenschappen sneller tot rijpheid te brengen".[3]

De oproep tot tijdelijke inzet geldt niet alleen leken, maar ook seculiere priesters, en wel voor speciale taken. Voorzichtig maar duidelijk vraagt Pius XII in Fidei Donum: „Een andere wijze van hulpverlening, die zeker moeilijker is, maar toch door sommige bisschoppen werd ingevoerd, be-

[1] vertaling Ecclesia Docens no. 54
[2] vertaling Ecclesia Docens no. 31
[3] vertaling Ecclesia Docens no. 47

staat daarin, dat zij, ondanks grote offers, een of ander priester uit hun diocees laten vertrekken en voor een bepaalde tijd als steun aan de bisschoppen van Afrika afstaan. Zo immers zal men het beste daar de nieuwe en bijzondere vormen van de zielzorg met wijsheid en overleg kunnen vestigen en aan de diocesane clerus, waar deze niet voldoende in aantal is, hulp kunnen bieden bij het godsdienstig en profaan onderwijs. Gaarne sporen wij u aan, deze geschikte en vruchtbare plannen uit te voeren. Als dit met voorzichtigheid wordt voorbereid en ten uitvoer gebracht, zal in onze dagen aan de katholieke Kerk van Afrika, die vol moeilijkheden, maar ook vol verwachting is, hoogst belangrijke hulp worden geboden".[1]

De oproep tot het geven van zichzelf is niet meer enkel gericht tot religieuzen, maar tot allen: èn religieuzen èn diocesane clerus èn leken; een oproep zich persoonlijk in te zetten, hetzij voor heel hun leven, hetzij tijdelijk. Het is geworden tot een oproep tot allen, zoals we dat kort maar duidelijk lezen op het einde van Princeps Pastorum, als Paus Joannes XXIII schrijft: „Alle bisschoppen, priesters en gelovigen van alle diocesen ter wereld, die door gebeden en giften de geestelijke en materiële nood van de missies verlichten, vragen wij opnieuw, deze steun, die zo uiterst nodig is, steeds intenser te willen maken. Ook de bisschoppen van de alleroudste bisdommen moeten, ondanks het feit, dat zij zelf met priestergebrek te kampen hebben, toch de priesters, die zich voor het missiewerk geroepen voelen, zonder aarzeling steunen en aanmoedigen, en gaarne moeten zij ook sommigen van hun beste leken aan de nieuwe diocesen afstaan".[2]

Nijmegen

[1] vertaling Ecclesia Docens no. 30
[2] vertaling Ecclesia Docens no. 52

P.S. Het Pauselijk Genootschap tot Voortplanting des Geloofs zal krachtens een besluit van de Nationale Raad, genomen op 23 maart 1961, in ons land voortaan genoemd worden: Pauselijk Missiewerk voor Geloofsverbreiding en het Sint Petrus Liefdewerk voortaan: Pauselijk Missiewerk voor eigen Priesters.

DR. ALPH. MULDERS

DE RESIDENTIËLE BISSCHOPPEN IN DE GEBIEDEN, DIE RESSORTEREN ONDER DE S. CONGREGATIO DE PROPAGANDA FIDE.

De residentiële bisschoppen, die ressorteren onder de jurisdictie van de S. Congregatio de Propaganda Fide, tegenwoordig over de vijf werelddelen verspreid, zullen rechtens deelnemen aan het toekomstig tweede Vaticaans Concilie en aan deze illustere vergadering een bijzondere kleur geven.

Vooreerst in hun aanwezigheid – het zijn 347 aartsbisschoppen en bisschoppen – in de kerkelijke hiërarchie van recente datum. Inderdaad werd de bisschoppelijke hiërarchie in verschillende gebieden van Afrika en Azië pas grotendeels in het laatste decennium opgericht; de apostolische vicarissen namen toen bezit van de nieuwe residentiële bisschopszetels.

Vervolgens is de samenstelling van het nieuwe residentiële episcopaat specifiek missionair, omdat 71% van hen behoren tot religieuze Orden of Congregaties, terwijl slechts een honderdtal behoren tot de seculiere clerus.

Dit missionair karakter blijkt nog meer als men het land van herkomst en het werkterrein van deze bisschoppen beschouwt: 222 van hen (64%) hebben inderdaad hun geboorteland verlaten om in verre landen hun apostolaat uit te oefenen; de overigen, ten getale van 125, werken in het werelddeel, waaruit zij stammen.

De oprichting van nieuwe kerkelijke ressorten, de tendens om het bestuur over de lokale kerken, indien enigszins mogelijk, aan de autochtone geestelijkheid toe te vertrouwen, het feit, dat de bisschoppen, die behoren tot de reguliere Orden en Congregaties, zich gemakkelijker terugtrekken als de leeftijd of ongemakken zich doen gevoelen, hebben aan bedoeld episcopaat een betrekkelijk jeugdige allure gegeven.

Het „Officium Rei Statisticae" van de S. Congregatio de Propaganda Fide heeft onlangs in Agentia Fides de onderstaande interessante statistieken gepubliceerd.

Hierbij worde het volgende opgemerkt: vooreerst, dat deze statistieken de toestand op 1 februari 1961 weergeven; sindsdien werden weer verschillende residentiële bisschoppen in de missiegebieden benoemd, o.a. negen van de veertien door Paus Joannes XXIII op Pinksteren 1961 in de St. Pieter gewijde missiebisschoppen.

Vervolgens betreffen deze statistieken enkel de residentiële bisschoppen, zodat de apostolische vicarissen en apostolische administratoren niet worden meegeteld, wel echter de vier abten „Nullius", nl. van Ndanda, Nieuw-Nursia, Peramiho en Pietersburg.

Tenslotte werden de residentiële bisschoppen in de landen onder communistische overheersing, nl. Balkan, Noord-Vietnam, China en Noord-Korea, niet in de statistieken opgenomen.

Residentiële bisschoppen onder de S.C. de Propaganda Fide per 1-2-1961.

a) volgens hun toebehoren tot seculiere of reguliere clerus.

resid. in	*Afrika*	*Amerika*	*Azië*	*Europa*	*Oceanië*	*Totaal*
seculieren	22	—	48	2	28	100
CSSp	28	3	—	—	—	31
PB	28	—	—	—	—	28
SJ	6	3	9	—	—	18
SMA	15	—	—	—	—	15
OFMCap	8	—	6	—	—	14
OMI	8	—	3	—	—	11
OSB	5	1	—	1	1	8
CICM	6	—	1	—	—	7
MH	5	—	2	—	—	7
OFM	4	—	3	—	—	7
OP	2	3	2	—	—	7
SVD	1	—	6	—	—	7
PIME	—	—	6	—	—	6
SCJ	4	—	1	1	—	6
SDB	1	—	5	—	—	6
CM	3	—	2	—	—	5
MEP	—	—	5	—	—	5
MSC	1	—	3	—	1	5
CMM	3	—	—	—	—	3
CSSR	1	2	—	—	—	3
IMC	3	—	—	—	—	3
MSF	1	—	2	—	—	3
MSFS	—	—	3	—	—	3
SAC	3	—	—	—	—	3
SMM	3	—	—	—	—	3
PSP	3	—	—	—	—	3
AA	2	—	—	—	—	2
CP	2	—	—	—	—	2
OSCr	—	—	2	—	—	2
FSCJ	2	—	—	—	—	2
MM	2	—	—	—	—	2
MS	2	—	—	—	—	2
OC	1	—	1	—	—	2
OCD	—	—	2	—	—	2
OSC	1	—	1	—	—	2
OSST	2	—	—	—	—	2
FFSJ	1	—	—	—	—	1
FMI	—	—	1	—	—	1
IC	1	—	—	—	—	1
MFSC	1	—	—	—	—	1
OFMConv	1	—	—	—	—	1
OPraem	—	—	1	—	—	1
OSBSilv	—	—	1	—	—	1

resid. in	*Afrika*	*Amerika*	*Azië*	*Europa*	*Oceanië*	totaal
OSFS	1	—	—	—	—	1
OSM	1	—	—	—	—	1
SM	—	—	—	1	—	1
SMB	1	—	—	—	—	1
SSCC	—	—	1	—	—	1
SX	—	—	1	—	—	1
PFdJ	—	—	1	—	—	1
totaal	185	13	118	5	30	351

b) volgens hun land van herkomst en hun werkterrein
1. Afkomstig uit Europa.

Land van herkomst	*Afrika*	*Amerika*	*Azië*	*Europa*	*Oceanië*	*totaal*
Frankrijk	42	4	7	—	—	53
België	31	1	2	—	—	34
Nederland	9	2	20	1	—	32
Ierland	22	1	1	—	4	28
Italië	11	—	14	—	—	25
Duitsland	8	—	1	—	—	9
Engeland	5	2	1	—	1	9
Zwitserland	8	—	—	—	—	8
Spanje	2	—	2	—	1	5
Luxemburg	1	—	1	1	—	3
Denemarken	—	—	—	2	—	2
Gibraltar	1	—	—	—	—	1
Malta	—	—	1	—	—	1
Polen	1	—	—	—	—	1
totaal	141	10	50	4	6	211

b) volgens hun land van herkomst en hun werkterrein
2. Afkomstig uit Amerika

		werkterrein in:				
Land van herkomst	*Afrika*	*Amerika*	*Azië*	*Europa*	*Oceanië*	*totaal*
Verenigde Staten	5	3	4	—	—	12
Canada	6	—	1	—	—	7
Antillen	1	—	—	1	—	2
Mexico	—	—	1	—	—	1
Totaal	12	3	6	1	—	22

Residentiële bisschoppen afkomstig uit Afrika in Afrika, afkomstig uit Azië in Azië, afkomstig uit Oceanië in Oceanië.

c) volgens hun geboortejaar en tegenwoordige leeftijd.

geboren tussen	*leeftijd*	*werkzaam in:* *Afrika*	*Amerika*	*Azië*	*Europa*	*Oceanië*	*totaal*
1860–1864	van 96 tot 100	—	—	—	—	1	1
1865–1869	van 91 tot 95	—	—	—	—	—	—
1870–1874	van 86 tot 90	—	—	—	—	1	1
1875–1879	van 81 tot 85	—	—	—	—	—	—
1880–1884	van 76 tot 80	1	1	1	—	1	4
1885–1889	van 71 tot 75	5	—	9	1	1	16
1890–1894	van 66 tot 70	10	—	15	—	4	29
1895–1899	van 61 tot 65	22	4	17	2	7	52
1900–1904	van 56 tot 60	36	2	24	1	7	70
1905–1909	van 51 tot 55	47	3	29	1	2	82
1910–1914	van 46 tot 50	39	2	15	—	4	60
1915–1919	van 41 tot 45	18	—	6	—	2	26
1920–1924	van 36 tot 40	6	1	2	—	—	9
1925–1929	van 31 tot 35	1	—	—	—	—	1
Totaal		185	13	118	5	30	351
Gemiddelde leeftijd		54½	57	58	62	61	56½

d) volgens het jaar van hun bisschopswijding en de jaren van hun pastorale bediening.

gewijd tussen	*jaren van pastorale bediening*	*werkzaam in:* *Afrika*	*Amerika*	*Azië*	*Europa*	*Oceanië*	*totaal*
1901–1905	van 56 tot 60	—	—	—	—	1	1
1906–1910	van 51 tot 55	—	—	—	—	—	—
1911–1915	van 46 tot 50	—	—	—	—	1	1
1916–1920	van 41 tot 45	—	—	—	—	1	1
1921–1925	van 36 tot 40	—	—	—	—	—	—
1926–1930	van 31 tot 35	2	—	1	—	2	5
1931–1935	van 26 tot 30	5	—	3	2	4	14
1936–1940	van 21 tot 25	11	1	16	1	4	33
1941–1945	van 16 tot 20	5	3	6	—	2	16
1946–1950	van 11 tot 15	53	3	33	1	10	100
1951–1955	van 6 tot 10	45	1	41	—	4	91
1955–1961	van 0 tot 5	64	5	18	1	1	89
totaal		185	13	118	5	30	351
gemiddeld aantal jaren van zielzorg		10	10	10½	18½	19½	11

Nijmegen

Miscellanea

Wijding van 14 missiebisschoppen door Paus Joannes XXIII – Op het hoogfeest van Pinksteren (21 mei 1961) heeft Paus Joannes XXIII in de St.-Pieter te Rome 14 missiebischoppen gewijd. Hier volgen hun namen met enkele gegevens.

R.P. mgr. Pius Kerketta S.J., 51 jaar, uit India, tot aartsb. v. Ranchi, India; mgr. Ign. Thakoe O.M.I., 34 jaar, uit Basutoland, tot bissch. v. Leribe, Basutoland; mgr. Thom. Newman M. S., 58 jaar, uit U.S.A., tot bisschop van Prome, Birma; mgr. J.B. Gobbato P.I.M.E. 49 jaar uit Italië, tot bisschop van Taungaye, Birma; mgr. Stan. Lokuang, seculier priester, 50 jaar, uit China, tot bisschop van Tainan, Formosa; mgr. P. Pao-zin Tou, seculier priester, 50 jaar, uit China, tot bisschop van Hsinchu, Formosa; mgr. Jos. Cheng Tien-Siang O.P., 39 jaar, uit China, tot bisschop van Kaohsiung, Formosa; mgr. Seb. Shive Yank, seculier priester, 43 jaar, uit Birma, tot bisschop van Toungio, Birma; mgr. Hipp-Berbier Cs.R., 42 jaar, uit Frankrijk, tot bisschop van Niamey, Niger; mgr. Fr. Caroll S.M.A., 49 jaar, uit Ierland, tot apost. vic. Monrovia, Liberia; mgr. Ang. Cuniberti I.M.C., 40 jaar, uit Italië, tot apost. vic. van Florencia, Columbia; mgr. H. Gomes, seculier priester, 45 jaar, uit India, tot hulpbisschop van Bombay, India; mgr. César Gatimo, seculier priester, 40 jaar, uit Kenya, tot hulpbisschop van Nigeri, Kenya; mgr. G. Nkalanga, seculier priester, 42 jaar, uit Tanganyika, tot hulpbisschop van Bukoba, Tanganyika.

Uit het bovenstaande blijkt, dat de gemiddelde leeftijd van deze bisschoppen 45–46 jaar bedraagt: dat 8 van hen (onder wie 6 autochtone, 1 Amerikaan en 1 Italiaan) hun zetel in Azië hebben, 5 (onder wie 3 autochtone, 1 Fransman en 1 Ier) in Afrika en 1 Italiaan in Latijns Amerika. Van de nieuwe bisschoppen behoren er 6 tot de seculiere en 8 tot de reguliere clerus.

Katholieke Universiteit in Indonesia – Op 8 april 1961 heeft president Soekarno aan de katholieke universiteit van Indonesia officieel het jus promovendi toegekend en haar daardoor gelijkgesteld met de staatsuniversiteiten.

Na de oprichting van de kerkelijke hiërarchie op 3 januari jl. was dit in 1961 een tweede vreugdedag voor katholiek Indonesia. Bijzonder groot moet deze vreugde geweest zijn bij de kundige initiatief-nemers, vele jaren geleden, en de taaie doorzetters: Mgr. Dr. N. Geise, O.F.M., apostolisch administrator van Bogor en Mgr. P. Arntz, O.S.C., bisschop van Bandung, met hun staf van toegewijde leken en confraters. Ook Mgr. A. Soegyapranata S.J., aartsbisschop van Semarang, zal zich verheugd hebben! Hij was de onmisbare tussenpersoon, langs welke de president zijn erkenning afkondigde.

Bij Bandung hadden zich deze laatste jaren, in goed overleg aangesloten: Djocjakarta, dat aanvankelijk een andere doelstelling had, Madiun en Djakarta. Deze verschillende, maar tezamen werkende faculteiten zijn nu erkend als katholieke universiteit. Vivat, crescat, floreat!

Gouden Jubilea te Münster. – Van 28–30 juni 1961 werden te Münster (Westf.) op plechtige wijze de gouden jubilea gevierd van de missiologische leerstoel aan de

universiteit, van het Internationale Institut für missionswissenschaftliche Forschungen en van het Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft. Zijne Eminentie Gregorio Pietro Kardinaal Agagianian, Prefect van de S. Congregatio de Propaganda Fide, heeft de plechtigheden met zijn tegenwoordigheid vereerd, bij de feestvergadering in het slot een toespraak gehouden en in de dom op pontificale wijze het H. Misoffer opgedragen, waarbij Dr. P. Joh. Schütte, algemene Overste S.V.D., de feestpredikatie hield. Zowel de universiteit als de stad Münster hebben deze gasten een luisterrijke „Empfang" bereid. Prof. Dr. Thomas Ohm, de scheidende hoogleraar in de Missiologie, hield de feestrede, getiteld:„ Die Missionswissenschaft".

Missiologisch Instituut te Nijmegen – De Zeereerw. Zeergel. Heer Dr. G. van Winsen C.M. werd benoemd tot assistent bij het Missiologisch Instituut der R.K. universiteit.

In het kader van het onderwijs aan het Missiologisch Instituut legden in juli 1961 de Paters J. Kamstra S.V.D. en Seb. van der List S.D.B. met goed gevolg het licentiaatsexamen en Pater L. Beeloo M.S.C. het doctoraal-examen af.

Semana Misional te Burgos. – Van 4 tot 11 augustus 1961 zal te Burgos (Spanje) de XIV Semana Misional worden gehouden. Het algemeen onderwerp luidt: „*Catolicidad y responsabilidad misionera. Informes de Africa 1961.*" Bovendien zal voor priesters en religieuzen afzonderlijk worden gesproken over de „*Valores pastorales y pédagógicas de la Catolicidad*" en voor seminaristen over „*La pontificia unión misional del clero y el movimiento misional de los seminarios*".

Sint Melania-Werk – Ter gelegenheid van het veertig-jarig-bestaan van het Sint Melania-Werk heeft dit oudste vrouwelijk lekenapostolaat in Nederland een keurig-verzorgd lustrumboekje uitgegeven. Hieruit blijkt o.a. dat het werk zich ook in andere landen gevestigd heeft: Suriname en Tanganyika, Nieuw Guinea, Kenya en Brazilië. Het secretariaat (Burgemeester Vissersstraat 10, Tilburg) verstrekt gaarne inlichtingen, hoe men dit werk door gebed, materiële steun of persoonlijke inzet kan helpen.

Boekbespreking

J. Specker S.M.B. und W. Bühlmann O.F.M. CAP.: *Das Laienapostolat in den Missionen.* Festschrift Prof. Dr. Johannes Beckmann S.M.B. zum 60. Geburtstag dargeboten (Supplementa der Neuen Zeitschrift für Missionswissenschaft Bd. X/. 383 S. Beckenried (Schweiz) 1961.

Johannes Beckmann, geboren Duitser en genaturaliseerd Zwitser, die in 1950 een voor de feestbundel van zijn vriend P. Laurenz Kilger O.S.B. bepaald onderwerp gekozen had, nl. Der einheimische Klerus in Geschichte und Gegenwart, kreeg op

zijn beurt zelf een Festschrift over een bepaald onderwerp aangeboden, getiteld: Das Laienapostolat in den Missionen. Wij verheugen ons daarover ten zeerste en wij wensen hem daarmede van ganser harte geluk, omdat hij deze hem waardige feestgave èn als mens èn als beoefenaar van de missiewetenschap ten volle verdiend heeft.

De beide bezorgers van dit boek hebben allereerst het beeld van de jubilaris in dit dubbele opzicht met enkele markante trekken geschetst (blz. 7–21), waaraan Specker nog de respectabele bibliografie van zijn confrater Beckmann toevoegde (blz. 22–38). Daarna volgden 17, goeddeels geschiedkundige bijdragen, waarvan de meeste voortreffelijk mogen genoemd worden. Het kan niet in onze bedoeling liggen hier de bijdragen van de verschillende schrijvers stuk voor stuk te beoordelen; de loutere vermelding ervan moge volstaan om de lezers van het Nederlands tijdschrift voor missiewetenschap omtrent de rijke inhoud van dit verzamelwerk nader te oriënteren.

Dr. J. Amstutz S.M.B., Theologische Ueberlegungen zum Thema Mission und Laie (blz. 39–55). – P. Dr. Gregorius O.F.M. Cap., Das Laienapostolat als Missionsziel (blz. 57–69). – Dr. P. Laurenz Kilger O.S.B., Laienarbeit in der Germanenmission (blz. 71–77). – J. Wicki S.J., Die Bruderschaft der „Misericordia" in Portugresisch-Indien (blz. 79–97). – P. Hubert Cieslik S.J., Laienarbeit in der alten Japan-Mission (blz. 99–129). – Fortunato Margiotti O.F.M., Congregazioni mariane della antica missione cinese (blz. 131–153). – P. Dr. Nic. Kowalsky O.M.I., Die Anfänge der „Domus Dei" in Tongking und Cochinchina (blz. 155–160). – P. Dr. Benno Biermann O.P., Das spanisch-portugiesische Patronat als Laienhilfe für die Mission (blz. 161–179). – Dr. Joh. Specker S.M.B., Der Spital-Orden der Bethlehemiten in Lateinamerika 1667–1820 (blz. 181–199). – J. van Hecken C.I.C.M., Contribution des laïcs a l'évangelisation des Mongols (blz. 201–221). – P. Carl Laufer M.S.C., Historische Phasen der Katechistenausbildung im Vikariat Raboul, Südsee (blz. 223–240). – Fr. Arnulf Camps O.F.M., Possibilities of Lay-Apostolate among the Muslims of West Pakistan (blz. 241–254). – Dr. P. Walbert Bühlmann O.F.M. Cap., Die Schule, das Bewährungsfeld des Laien, dargestellt aus Tanganyika (blz. 255–279). – P. Dr. Adelrich Morant O.S.B., Die Ex-Seminaristen – Erfahrungen in Kamerun (blz. 281–297). – Dr. Georg Höltker S.V.D., Laienmissionshelfter, einmal anders oder Profane Hilfe beim missionarischen Werk (blz. 299–330). – Dr. Edg. Schorer, Eine entwicklungsgeschichtliche Schau des Mitwirkens der eingeborenen Laienkräfte an der Ausbreitung des Christentums (blz. 331–343). – P. Jos. Henninger S.V.D., Ueber der Beitrag der Laien bei der Ausbreitung des Islams (blz. 345–371).

Een „Personen-, Orts- und Sachregister" besluit dit belangwekkend boek, waarvan de inhoud voor zich zelf spreekt, zodat het geen aanbeveling behoeft.

Nijmegen A.M.

P. Pio de Mondreganes, Capuchino: *Problemas Misionales*. 488 pag. Madrid 1960.

De Spaanse Capucijn, P. Pio de Mondreganes, sedert vele jaren belast met het onderwijs in de missiologie aan het missiologisch instituut van de Propaganda te

Rome, heeft in dit boek artikelen, referaten en conferenties, door hem geschreven of gehouden, gebundeld. Hij heeft een en ander niet samengesteld volgens een vooropgezet plan, maar volgens de eisen van de omstandigheden; het geheel vormt derhalve geen systematisch tractaat. Desalniettemin heeft hij, en terecht, gemeend, dat deze verspreide publicaties, vermeerderd met onuitgegeven stukken, van nut zouden kunnen zijn. De meeste zijn in het Spaans, sommige in het Latijn of in het Italiaans gesteld.

In negen hoofdstukken (missiewetenschappelijke oriëntering; missietheologische vraagstukken; de H. Stoel en de Missie; roeping en vorming van toekomstige missionarissen; spiritualiteit en missie; missiepastoraal; missionaire samenwerking; lekenapostolaat; geschiedkundige schetsen) biedt Sch. ons 38 opstellen, waarvan 16 tot dusver onuitgegeven, aan, die de spanwijdte van zijn even degelijke kennis als hartelijke belangstelling verraden. Wie de schrijver persoonlijk mocht leren kennen, proeft doorlopend de overtuiging en het enthousiasme, waarmede deze vurige Spanjaard, als een der „missionarii domi manentes”, zijn persoon en zijn werk voor de missionering inzet.

Nijmegen A.M.

CARDINAL CELSO COSTANTINI: *Réforme des Missions au XXe siècle.* Traduit et adapté de l'italien par Jean Bruls. Collection „Eglise Vivante." 288 pag. Casterman 1960.

„Drie grote feiten karakteriseren de heropleving en het keerpunt in de missionering. Vooreerst werden of worden de missies definitief bevrijd van zware protecties of burgerlijke patronaten; vervolgens schieten de missies als plaatselijke kerken wortel; eindelijk worden de aanleg en gewoonten van elk volk geëerbiedigd door de aanvaarding van al datgene, wat natuurlijk goed is en het cultureel en zedelijk erfdeel der verschillende volken door de christianisering van alles wat gechristianiseerd kan worden."

Kard. Costantini, die in deze woorden de grote lijnen en krachten van de missieactiviteit der twintigste eeuw samenvatte, was zich goed bewust van hetgeen hij beweerde; hij was een der voornaamste denkers en stuwers geweest van deze drievoudige wending, en wel in China waar hij van 1922–1933 de eerste Apostolische Delegaat was geweest, en op het mondiale plan als secretaris van de S. Congregatio de Propaganda Fide van 1935-1953.

Gedurende deze dubbele loopbaan had hij de gebeurtenissen, waarbij hij betrokken was, opgetekend, alsmede de gedachten, die de omstandigheden hem hierbij ingaven. Zijn getuigenis is van kapitaal belang, het is immers tegelijkertijd het verhaal van een rechtstreekse getuige en het oordeel van een bevoegde vertolker der inzichten van Rome.

Nadat Kard. Costantini op 17 oktober 1958 overleden was, werden de geschriften, waarin hij zijn ervaring en ideeën had neergelegd, voor publikatie vrijgegeven.

Het eerste voluum, getiteld *Foglie secche* (442 blz.), heeft betrekking op zijn jeugd en werkzaamheid in Italië tot het jaar 1922.

De twee voluums *Con I Missionari in Cina* (494 en 414 blz.) betreffen de periode

van zijn verblijf en werkzaamheid als apostolisch delegaat in China, zij vormen een bron van uitzonderlijke waarde voor de missiegeschiedenis op een beslissend keerpunt.

Een vierde voluum met memoires, getiteld: *Ultime Foglie* (472 blz.), betreffen de jaren, waarin hij secretaris was van de S. Congregatio de Propaganda Fide.

Reeds het jaar voor zijn overlijden had hij enkele conferenties en meer systematische studies gepubliceerd in een voluum getiteld: Cum Petro in Christo (225 blz.).

Abbé Bruls heeft deze geschriften niet letterlijk vertaald, maar de belangrijkste gedeelten eruit gelicht en thematisch gegroepeerd; hij liet zich bij de keuze eerder door het belang van de feiten en vooral van de ideeën dan door het detail van de missiegeschiedenis leiden, wel heeft hij getracht zoveel mogelijk de chronologische volgorde te bewaren. Als titel gaf de samensteller aan deze voor veruit het grootste gedeelte – 17 van de 21 hoofdstukken – aan de beide voluums Con I Missionari in Cina ontleende in gegroepeerde stukken, een uitdrukking van de Kardinaal zelf: „Réforme des Missions au XXe siècle."

De buitengewoon levendige reflexie van Kard. Costantini stijgt uit boven de particuliere feiten; zij brengt deze in verband met de H. Schrift en de situatie van de primaeve Kerk. Zij opent nieuwe en veelbelovende perspectieven voor het geheel van de missionering; toestanden die brandend actueel zijn, worden er treffend door belicht.

Nijmegen A.M.

CHANOINE J. LECLERCQ: *Vie du Pere Lebbe. Le Tonnerre qui chante au loin.* 21e mille. Collection „Eglise Vivante". 356 pag. Editions Casterman 1961.
Lettres du Pere Lebbe. Choix et présentation de Paul Goffart & Albert Sohier de la Société des Auxiliaires des Missions. Collection „Eglise Vivante". 320 pag. Editions Casterman 1960.

De Belg Vincent Lebbe (†1940) – met zijn Chinese naam Lei-Ming Yuan – is ongetwijfeld een der meest markante figuren uit de contemporaine missiegeschiedenis. Met abbé Boland heeft hij de grondslagen gelegd voor de „Société des Auxiliaires des Missions", een vereniging van wereldpriesters, die zich ter beschikking stellen van landeigen bisschoppen; als China-missionaris heeft hij met hart en ziel de benoeming van Chinese bisschoppen bevorderd en twee Chinese stichtingen in het leven geroepen: de Kleine Broeders van St.-Jan de Doper en de Kleine Zusters van de H. Theresia.

Nadat zijn vriend Leopold Levaux, hoogleraar aan de universiteit van Luik, reeds in 1948 een boek aan hem had gewijd: „Le Père Lebbe, apôtre de la Chine moderne", verscheen in 1953 het fascinerend boek van Kanunnik Jacques Leclercq, hoogleraar aan de universiteit van Leuven, dat heel wat stof heeft opgejaagd. De „associatie van oud-China-missionarissen" uitte een protest tegen een klaarblijkelijke partijdigheid en de verheffing van de held ten koste van de overige missionarissen; het was ondertekend door 14 uitgewezen aartsbisschoppen en bisschoppen van China en 8 oversten van de voornaamste in China missionerende Orden en Congregaties.

P. J. Nuyts, generaal-assistent van Scheut, trachtte in een lijvige brochure: „A propos du Père Lebbe. En marge des biographies publiées par le Prof. L. Levaux et le Chan. J. Leclercq", de voorstelling van zaken recht te zetten. Een franse Jezuïet, P. André Bonnichon, pas ontslagen uit Chinese gevangenschap, wierp zich op als verdediger van de missionarissen in een artikel: „Un homme décrié: le Missionnaire". Etudes 287/1955/330–343. Een poging om te verklaren hoe zozeer aan elkaar tegenovergestelde opvattingen onder katholieke missionarissen konden bestaan – we moeten aan beide zijden subjectief eerlijke meningen en bedoelingen aannemen – heeft Joh. Beckmann S.M.B. gedaan in een alleszins lezenswaardig opstel: „Die China-Mission. Versuch einer kritischen Rechenschaft". Wort und Wahrheit 14/1959/ 3–40.

Thans ligt een nieuwe oplage, het 21ste duizendtal, van het „Vie du Père Lebbe. Le Tonnerre qui chante au loin", voor ons; terwijl het „avant-propos" op 31 dec. 1953 gedateerd is, gewaagt een toegevoegd propaganda-blad van „5e édition remaniée". Bovendien verscheen ongeveer terzelfdertijd in dezelfde collectie „Eglise Vivante" nog een ander boek, getiteld: „Lettres du Père Lebbe." Choix et présentation de Paul Goffart & Albert Sohier de la Société des Auxiliaires des Missions. Uit de talrijke brieven, die P. Lebbe heeft nagelaten, hebben de samenstellers een keuze gemaakt, waarbij zij zich lieten leiden door de volgende overwegingen. Vooreerst wilden zij de ontwikkeling volgen, die P. Lebbe heeft doorgemaakt in zijn eigen innerlijk leven en in zijn werkzaamheid naar buiten; vervolgens hebben zij getracht de kenmerken van de spiritualiteit te doen uitkomen, die Lebbe aan zijn leerlingen heeft ingeprent. De samenstellers hebben zich beperkt tot de eigenlijke brieven en stellen zich voor zijn andere geschriften – artikelen, verhalen, toespraken, preken, aantekeningen enz. – in een volgende uitgave te bundelen. Ofschoon de archieven van de S. Congregatio de Propaganda Fide en van het Staatssecretariaat alsmede die van de Congregatie der Missie, waartoe Lebbe aanvankelijk heeft behoord, ongetwijfeld nog interessante documenten van derden bevatten, zijn de samenstellers van mening, dat genoemde archieven slechts weinig brieven of rapporten van P. Lebbe zelf bevatten, die hun onbekend zijn, omdat zij afschriften hiervan van elders mochten ontvangen.

Men mag deze verzameling „brieven" als een in zekere zin onmisbare aanvulling beschouwen van het „leven" van P. Lebbe. Beide levende boeken vormen boeiende lectuur, waarmede men zijn voordeel moge doen om te komen tot een onbevooroordeelde beoordeling van deze bijzondere figuur.

Nijmegen A.M.

Familles anciennes – Familles nouvelles. Rapports et compte rendu de la XXXe Semaine de Missiologie Louvain 1960. – 272 pag. – Bruges 1961.

De zgn. mens-wetenschappen hebben de familie bestudeerd van maatschappelijk, economisch, politiek en zedelijk standpunt. De inleiders op de dertigste Missiologische Week van Leuven hebben er zich op toegelegd de godsdienstige betekenis van de familie-gemeenschap in het licht te stellen. Familie en godsdienst: deze paral-

lel heeft men er zowel in het kader van de primitieve godsdiensten als in die van het christendom in de missiegebieden ontwikkeld.

Na een inleiding van P. J. Masson S.J. spraken P. Ponsioen S.C.J. over „Formes actuelles et notion chrétienne du foyer" (blz. 17–26); P. Chambre S.J. over „Conception et problèmes de la famille dans le marxisme (blz. 27–38), P. Mertens S.J. over „Expansion démographique et problèmes familiaux en pays de mission "(blz. 39–50).

Op *Afrika* hadden de volgende referaten betrekking: P. van Bulck S.J., Famille monogame et structure clanique (blz. 51–70); M. Binet, La polygamie (blz. 71–83); Mej. Delhemmes, La famille Sara (blz. 84–100); P. Bernardi I.M.C., Problèmes de la famille africaine au Kenya (blz. 101–117); T. Theuws O.F.M., Le mouvement „jamaa" au Katanga (blz. 118–136); P. du Vernay C.I.C.M. en M. Monsengwo, Le mouvement familial chrétien (blz. 137–150); Mej. Cerutti, Problèmes de la vie familiale en Afrique du Sud (blz. 151–163).

Daarna kwam *Azië* aan de beurt. Mej. Haddad, Familles chrétiennes en milieu musulman (blz. 164–174), P. Bosco O.F.M. Cap., Tradition et christianisme dans la vie familiale au Punjab (blz. 175–185); P. Müller S.V.D. La famille indienne dans les bouleversements spirituels et sociaux d'aujourd'hui (blz. 186–201); M. Keymolen S.A.M., La famille chinoise sous régime communiste (blz. 202–212); Mej. Yasuka, La famille au Japon (blz. 213–234).

Aan *Zuid-Amerika* werd slechts één referaat gewijd, nl. P. Engel C.S.Sp., La famille dans le territoire forestier de l'Amazone (blz. 235–244).

Er werden vier zgn. Carrefours gehouden, en wel: sur la limitation des naissances (blz. 245); sur la polygamie (blz. 245); sur la dot (blz. 246); oeuvres familiales (blz. 247). P. Masson S.J. sprak het slotwoord (blz. 251–254).

Van deze referaten, alle in het Frans afgedrukt en voor verreweg het grootste gedeelte ook in het Frans gehouden, werden korte samenvattingen in het Nederlands (blz. 255–262) en in het Engels (blz. 263–268); ook werden „indications bibliographiques" (blz. 269–272) toegevoegd.

Nijmegen A.M.

JAC. BERGEYCK: *De levende doden;* Uitgeversmij. N.V. Standaard-Boekhandel, Antwerpen-Amsterdam, z.j.

Dit is een bijzonder boek, en men zou er zeker niet goed aan doen dit zonder meer bij de zgn. koloniale literatuur in te delen. De bedoeling van de auteur is juist niet het inheemse leven, i.c. dat der Kongolese negers, „zakelijk" en „objectief" naar men dit noemt), te beschrijven, maar dit geheel van binnen uit te laten zien. Er treden vrijwel geen westerlingen in dit boek op, en hun rol is geheel secundair. De opzet reikt dus zeer hoog! Maar het gegeven, een ingewikkelde huwelijkskwestie met een lange voorgeschiedenis binnen de stam, gaf daar volop aanleiding toe; en de auteur die missionaris is, ging nu eenmaal van bijzondere gedachten uit over de omgang met de afrikanen. Zo is dit boek niet alleen vol kennis van het inheemse leven, tot in de diepst gaande details toe, maar ook vol respect daarvoor.

De tekening der feiten is gaaf en gesloten, en de ontwikkeling verloopt, gegeven het nu eenmaal geldende patroon, als vanzelf. Of de opzet aldus geheel geslaagd is? Het zouden natuurlijk alleen de negers zelf zijn, die hier het laatste woord konden spreken. Van westers standpunt kan men enkel zeggen, dat het gegeven beeld bijzonder aanspreekt. Het is tenslotte even simpel als diep; en hoe delicaat soms de aangeraakte punten ook zijn, het blijft overal helder en tastbaar. En welk een voordeel, dat hier nu niet eerst de geleerde woorden vallen over de sociale structuur, de magie, de culturele achtergronden! Naar het moderne literaire procédé beeldt het leven hier a.h.w. zichzelf.

Eén trekje tenslotte om het gegeven oordeel althans enigszins te motiveren. Gewoonlijk treden de westerlingen in dergelijke literatuur op als de weldoeners, de dragers der eigenlijke kennis. Hier echter zijn zij allereerst de verstoorders van het geldende patroon, tot de missionarissen toe. En pas later verandert zich het oordeel althans enigszins. Op een gegeven moment wijzigt de blanke b.v. de uitslag van een palaver, dat op een mensenoffer zal moeten uitlopen. Enkele geweren zullen als zoenoffer voldoende zijn. Maar de reactie der inheemse bevolking? „De geweren werden nooit gegeven, nooit aanvaard. Dit vonnis, zonder enige vorm, zonder enig ritueel, voldeed niemand. De Blanke is sterk. De Blanke is hard. Hij is als het ijzerhout. Onze woorden kent hij niet. Is het niet genoeg dat hij ons de vrijheid ontneemt? Moet hij ook nog onze woorden verwarren?" (ii[2]). Sapienti sat!

Nijmegen J. Wils

R. Nieuwenhuys (ed.) *Bij het scheiden van de markt. Een bloemlezing uit de Indische letterkunde van* 1935 *tot heden*. E. Querido's Uitg.mij., A'dam 1960 (Salamander-editie).

Het hoofdstuk uit onze letterkunde, dat aan Indonesië raakt, heeft altijd enigszins perifeer gelegen. De eindindruk bleef steeds ietwat verward en niet geheel helder, al waren er duidelijke hoogtepunten anderzijds. En toch is Nederland in dit opzicht nog vóór geweest bij de omringende landen. Als Gerard Brom in 1931 een eerste synthese beproeft, kan hij constateren dat hij voor zijn boek „Java in onze kunst" elders „geen evenwijdig onderzoek... ter vergelijking heeft kunnen vinden". Maar daarnaast staat, dat de studie geheel tot Java beperkt blijft, en alle „inheemse bewoners van het hele eiland eenvoudig samengevat (worden) onder de naam Javanen". Volgens Multatuli's voorbeeld! „En heten alle Nederlanders ook wel niet eens Hollanders?" Wie zou zich, thans in 1961, nog een dergelijke houding kunnen voorstellen?

Kort voor de tweede wereldoorlog, en ook daarna, is er in ieder geval een duidelijke opleving gekomen. Daar is vooreerst E. du Perron, en iets later het vele werk, dat vooral verscheen in tijdschriften als Kritiek en Opbouw, De Fakkel, en vooral Orientatie. R. Nieuwenhuys, jarenlang redacteur van Orientatie, heeft thans een veertiental stukken, meestal proza, uit deze laatste, bijzonder interesssante periode bijeengebracht. Vertegenwoordigd zijn o.a. E. du Perron, Bob Vuyk, Maria Dermôut, H. J. Friedericy, W. Walraven, Aya Likken. Het is een rijke serie van indrukken, die aldus aan onze geest voorbijgaat. Men ziet het volk in oorlog.

Er is verwarring in het denken, het voelen en het willen, èn bij de nederlanders èn bij de indonesiërs. Er is liefde voor het land, en daarnaast een tragisch beeld van de morele ontwrichting in sommige gevallen. Welk een nuttig commentaar op de zuiver politieke en economische, laat staan de militaire geschiedenis van deze dagen! „Bij het scheiden van de markt!" Ziedaar de slogan waaronder het gehele beeld wordt samengevat. Zou men niet kunnen denken: „En dit juist nu misschien, althans in bepaalde kringen, de geesten rijp begonnen te worden voor een waarlijk dieper contact?" Het heeft zo niet mogen, wellicht niet kùnnen, zijn.

Lijnen vallen er verder in het beeld ook nu niet precies te onderscheiden. Het blijft clair-obscur. In de voorrede belooft R. Nieuwenhuys „een – voorlopig beknopte – geschiedenis van de Indische letterkunde", die eveneens in de Salamanderserie zal verschijnen. Men ziet er met spanning naar uit.

Nijmegen J. Wils

P. Gentilis Aster O.F.M.Cap. *Een volk ontdekt Christus*, 1959. Uitgeverij Foreholte, Voorhout (Holland) 222 pag.

P. Gentilis Aster O.F.M. Cap. *Wij hebben andere belangen*. Missieprocuur der Kapucijnen, Korvelseweg 165, Tilburg, 144 pag.

Deze beide boeken geven een uitstekende inleiding op de missioneringsgeschiedenis van Sumatra. Ze zijn populair-wetenschappelijk in de beste zin van 't woord en wij zouden ze vooral ter lezing willen aanbevelen aan de velen die met een zeker onbehagen en vol critische (soms verwijtende) vragen staan t.a.v. het missiewerk. Zij zullen het missiewerk zien als echte *mensen*zorg voor 't Godsrijk en als de uiterst moeilijke kunst om in concrete situaties in te spelen op zeer verschillende mogelijkheden én onmogelijkheden. Zij zullen er leren dat de missionarissen hard werkende mensen zijn mèt hun gebreken en beperktheden. Vooral ook zullen zij er uit leren hoe de ideeën en opvattingen in ons land duidelijk bepalend waren (en nu nog zijn) voor het werk ginds, hoe initiatieven en plannen die ginds gemaakt worden, niet realiseerbaar bleken omdat men in ons land geen hulp kan krijgen voor deze plannen omdat ze niet strookten met opvattingen hier.

Met verbazing zullen zij lezen dat een onverdachte figuur als de grote katholieke staatsman Ruys de Beerenbrouck in 1920 afwijzend stond tegen het toevertrouwen van een deel van het werk op Sumatra zelfs maar voor één enkele statie aan enkele niet-Nederlandse missionarissen!

Beide boeken zijn uitstekend geschreven inleidingen, die niet alleen van grote waarde zijn voor de geschiedenis van 't missiewerk op Sumatra, maar ook en niet minder voor een inzicht in de ideeën en opvattingen over missiewerken in ons eigen land.

Nijmegen Th. M. Bours

Dom Célestin Charlier OSB, *Bijbellezen met de Kerk*, vertaald door de monniken van de St. Paulsabdij te Oosterhout, Romen en Zn, Roermond-Maaseik, 1961, 348 blz. Geb. f 17,50.

Het bekende en geroemde boek van Dom Charlier, La lecture chrétienne de la

Bible, wordt door de Benedictijnen van Oosterhout in een zeer goede vertaling aan de nederlandse lezer aangeboden. Het boek is een voortreffelijke inleiding op het lezen van de H. Schrift, niet zozeer voor de vakman, maar wel voor ieder die, niet vakman zijnde, toch een werkelijke belangstelling voor de Bijbel heeft. Wie ooit mocht gemeend hebben, dat inleidingskwesties over inspiratie, kanon, ontstaan van de Bijbel, enz. een min of zelfs meer droge materie vormden, kan bij Charlier ervaren, dat het ook mogelijk is deze stof op een prettig leesbare en zelfs boeiende wijze te behandelen. Vooral de hoofdstukken vijf en zes mogen bijzonder geslaagd en verhelderend heten. Het is trouwens de verdienste van heel dit werk, dat de behandeling van alle problemen direkt gericht staat op het lezen van de H. Schrift. Ieder die hierin zelf de weg nog niet gevonden heeft of anderen hierin de weg moet wijzen, zal in de duidelijke en op persoonlijke wijze geformuleerde visie van Charlier een grote steun vinden. En nog eens: de vertaling is boven alle lof verheven.

Oudenbosch CHR. BREKELMANS M.S.F.

De Bijbel over 1. De levende God, toegelicht door Drs. B. van Iersel SMM; *2 Maria*, toegelicht door Prof. Dr. K. Schelkle; *3. De Heilsgeschiedenis*, toegelicht door Prof. Dr. Fr. Stier; *4. Hemelvaart*, toegelicht door Mgr. Dr. J. Heuschen; *5. Jezus geboorte en jeugd*, toegelicht door Drs. L. Hermans, Romen en zn, Roermond-Maaseik, 1960, 111, 95, 144, 103 en 115 blz. Per deeltje f 2,90; per serie van 5 f 2,65.

De actieve uitgeverij Romen en Zn presenteert de eerste vijf deeltjes van een serie vulgariserende Bijbelse monografieën, waarvan zij hoopt de eerste tijd ieder jaar tien nieuwe deeltjes te kunnen doen verschijnen: vijf in het voorjaar en vijf in het najaar. Ieder boekje bevat een korte, bevattelijke uiteenzetting over een afzonderlijk Bijbels thema. Een groot aantal Bijbelgeleerden heeft reeds zijn medewerking toegezegd.

Het initiatief tot deze serie verdient alle lof. En nu de eerste vijf studies voor ons liggen, mogen we zeggen dat de realisering daarvan zeer goed is. Er zijn twee vertalingen bij uit het duits (n. 2 en 3), waarvan vooral het boekje van Prof. Stier zeer suggestief is geschreven. Twee andere waren reeds eerder in de vorm van artikelen (n. 1) of als afzonderlijk nummer (n. 5) verschenen in ons nog te weinig benutte tijdschrift Het Heilig Land. Dat zij hier opnieuw uitgegeven worden, zegt misschien reeds voldoende over hun kwaliteit. In het boekje over Jezus' geboorte en jeugd worden overwegend de gegevens van het Lukasevangelie verwerkt; de lezer zou uit de titel verwachten, dat ook het Mattheusevangelie ruimer werd benut. Het meest doorwrocht is zeer zeker het prachtige boekje over de Hemelvaart. Maar de auteur had het hier in die zin gemakkelijker, dat de te behandelen stof nauwer omschreven en beperkter van omvang was. Moest vooral een beschouwing over de heilsgeschiedenis in 100 blz. zich tot de grote lijnen bepalen, het is er des te bevattelijker om geworden, terwijl het werkje over de Hemelvaart juist om zijn gedegenheid voor velen iets moeilijker te volgen zal zijn. Maar men zal de serie in veler handen wensen; en wij hopen van harte, dat zij op de gestelde tijden en op het zelfde niveau voortzetting zal vinden.

Oudenbosch CHR. BREKELMANS M.S.F.

Katholisches Missionsjahrbuch der Schweiz. 28. Jahrgang 1961. 40. Jahrbuch des Akademischen Missionsbundes, Universität Freiburg (Schweiz) 96 S. Selbstverlag des SKAMB, Freiburg i.d. Schw. 1961.

In de geschiedenis vallen verschillende keerpunten te signaleren, maar zij betroffen tot dusver slechts afzonderlijke landen of werelddelen. Weliswaar schijnt het tijdvak van de ontdekkingen betrekking te hebben op de gehele wereld, doch feitelijk waren slechts smalle stroken, zowel in Europa als in de nieuwe Wereld erbij betrokken. Tegenwoordig echter beleven we een keerpunt in de wereldgeschiedenis in de volle betekenis van het woord. Er ontstaat een nieuwe wereld, waarin de gekleurde volken zich melden en waarin ook de doorsnee-Europeaan zich plotseling bewust wordt, dat hij niet meer aan de twee miljard kleurlingen kan voorbijleven en dat zijn eigen lot ergens in hun handen gelegd is.

Deze wereld in wording zoekt naar nieuwe motieven, die door alle mensen en godsdiensten erkend worden en die in staat zijn een zekere binding tot stand te brengen; zo'n motief is o.a. de gedachte van *de broederschap van alle mensen*, waaraan ook Paus Joannes XXIII in zijn encycliek Ad Petri Cathedram herinnerde.

Onder de bijdragen van dit jaarboek, die dit algemene thema van een of andere zijde benaderen, wijzen we slechts op de volgende. Allereerst schetst de verantwoordelijke redacteur van het jaarboek, tevens secretaris van de Zwitserse Katholieke Academische missiebond, P. Walbert Bühlmann O.F.M. Cap. op indringende wijze „Der weisse Mann in der farbigen Welt" (blz. 5–17). Daarna volgt een exegetische studie van P. C. Spicq O.P., La fraternité chrétienne d'aprés le Nouveau Testament (blz. 19–22). Nog vermelden we: M. Gusinde S.V.D., Die farbigen Völker im Urteil der Anthropologie (blz. 27–32); J. Beckmann S.M.B., Der Kampf der Missionare für die Menschenrechte der Indianer im 16. Jahrhundert (blz. 33–51); C. Laufer M.S.C., Die Missionen im Dienste der Völkerfreundschaft (blz. 52–59); J. Specker S.M.B., Die Einstellung der Missionare zum schwarzen Menschen (blz. 60–68); M. Hengartner, Das schweizerische Missionsjahr – eine Tat der christlichen Bruderliebe (blz. 78–84).

Ook ditmaal heeft K.M.J. zijn naam als welkome en nuttige publikatie gehandhaafd.

Nijmegen A.M.

DR. H. VAN STRAELEN S.V.D.

KOMT HET LICHT UIT HET OOSTEN?[1]

Nu de veroveringen in het rijk der techniek bij sommigen enigszins naar het hoofd zijn gestegen en zij menen dat er in het universum nauwelijks grenzen bestaan, die niet overschreden kunnen worden, nu treden tezelfdertijd ook weer en wel speciaal in het Westen, ondergangsprofeten naar voren en met een zeker kunstmatig opgewekt schuldbewustzijn voor het Frankenstein monster der techniek dat ze zelf geschapen hebben en dat nu in zijn vaart niet meer te weerhouden is, vertellen ze ons in alle talen en in alle toonaarden: de Westerse cyclus loopt ten einde, de Westerse mens heeft zijn ziel verloren. Ofwel men spreekt wederom van een ,,Untergang des Abendlandes'', zij het in een andere variatie, maar toch met al de romantische paraphernalia van een Götterdämmerung, ofwel men veroordeelt met een gelijke poëtische zielestemming, die men heeft meegedragen uit de Germaanse oerwouden, het titanengeweld der techniek, dat zo uitermate tegengesteld is aan het passieve rusten in de schoot van moederaarde en dat ieder organisch leven als het ware geheel vernietigt, ofwel men spreekt daar van onze tragische existentie en van de Nutzlosigkeit unseres geworfen Seins. Ook in ons Nederlands taalgebied kan men soortgelijke klanken beluisteren en wil men wel spreken van ,,Het wankelende Westen'', ofwel men vertelt ons, dat we wandelen in de ,,Schaduwen van Morgen''. En als we het Kanaal oversteken krijgen we het wederom te horen en de boeken liggen reeds ter lezing, publikaties over: ,,The Crisis of Western Education'', ,,The Downfall of Europe'', ,,The Crisis of the West''. En als we ons daarvandaan naar Frankrijk begeven, is het geenszins nodig de ziekelijke hersenschimmen van atheïstische of agnostieke existentialisten op te roepen, zelfs mijn vriend Marcel, heeft enige tijd – zij het pianissimo – meegespeeld en een kleine sonatine gecomponeerd over ,,Les Hommes contre l'Humain'' met het Leitmotiv van ,,Les Techniques d'avilissement''. Ik zou U verder mee kunnen nemen naar het Iberische Schiereiland of naar Italië om daar enkele soortgelijke melodieën te beluisteren, ja in welke Westerse taal U maar wilt, dichters en denkers, armchairfilosofen en historici komen met hun stethoscoop en allerlei instrumenten, nemen bloed-

[1] Rede gehouden in de aula der gemeentelijke universiteit te Amsterdam op 13 oktober 1961.

proeven, cardiograms, longfoto's en bloeddruk en constateren hun diagnose: U, hier in het Westen, U bent ziek, U hebt een andere omgeving, een andere lucht en een ander klimaat nodig. Moede geesten, die nooit begrepen of zich nooit voldoende bezonnen hebben op de rijkdom van hun eigen cultuur, staren nu naar het Oosterse uitspansel en verwachten van daar de oplossing van hun innerlijke problemen, de verjonging van hun ziel en lichaam; daar is geest, wij zijn materie, daar is rust, daar is yoga en zen-meditatie, daar treffen we de mystiek van het boogschieten aan, daar kan men zich laven aan een haast etherische bloemenschikking en aan een soort godsdienstige theeceremonie, daar is die zo welkome afwezigheid van het donkere Westerse zondebegrip en van dat zo zware schuldbesef, daar vinden we een meer dan exquisite poëzie van vloeibare woorden, door en door geladen met emoties, daar zijn charmante kleuren, daar is harmonie tussen mens en natuur, kortom alles wat de Westerse mens zozeer van node heeft, kunt U daar vinden.

Van al de Westerse naties hebben de Germanen wellicht de meeste proponenten voortgebracht van een zgn. meerwaardigheid der Oosterse wijsheid. Het is uit het midden van hun Oriëntalisten, dat er nogal wat gevlucht zijn naar Oosterse Walhalla's om daar te zoeken naar een „neue Seelengestalt".

Reeds bij Goethe kunnen we lezen: „Hier muss ich noch einer Eigentümlichkeit meiner Handlungsweise gedenken. Wie sich in der politischen Welt irgend ein ungeheures Bedrohliches hervortat, so warf ich mich eigensinnig auf das Entfernteste. Dahin ist denn zu rechnen, dass ich vor meiner Rückkehr aus Karlsbad an mich mit ernstlichem Studium dem chinesischen Reich widmete . . . Besonders habe ich China und was dazu gehört, fleissig durchstudiert. Ich habe mir dieses wichtige land gleichsam aufgehoben und abgesondert, um mich im Fall der Not, wie es auch jetzt geschehen, dahin zu flüchten. Sich in einem ganz neuen Zustande auch nur in Gedanken zu befinden, ist sehr heilsam".

Momenteel stromen er dichters en denkers naar het Oosten en ingeval ze wat Japan betreft, de gestroomlijnde toer van twee of drie weken maken, komen ze ook inderdaad terug naar het Westen, versterkt in hun visie. „Moede zielen van Europa, schouwt naar het Oosten en schept daar lafenis voor uw gemartelde zielen, voor uw zo bekommerd gemoed. Daar zijn waarden, die wij niet kennen, kunsten die wij niet voor mogelijk hielden, omgangsvormen die ons weldoen." En naar wie of wat wordt er al niet gezocht en gespeurd! Antroposofisme, tot een soort mentale esthetica vervormd Hindoeïsme, Taoïstische mystiek, Boed-

dhistische ontlediging, Bahamisme, Caodaïsme, Ghandiïsme, onherkenbaar vervormd. Shintoïsme enz. enz. Of wel men neemt zijn toevlucht tot de werken van een Tagore, Radakrishnan, Okakura, Suzuki, Lafiadio Hearn, Herrigel, Coomaraswamy, Lin Yutang, wie of wat het ook wezen moge, als het maar uit het Oosten komt en als het maar geen Christendom is. Want – ik moge het hier reeds in den beginne vermelden – het zijn de uit het Christendom ontvluchten en praktisch zij alleen, dus degenen, die het droeve innerlijke ontledigingsproces hebben doorgemaakt en nu hun geestelijke naaktheid willen bedekken of hun innerlijk vacuüm trachten te vullen met een soort Oosterse pseudo-mystiek – nogmaals het zijn zij en zij alleen, die spreken van een meerwaardigheid der Oosterse wijsheid. Dus niet die Westerlingen, die christen zijn en die wellicht de Oosterse wijsheid en de Oosterse godsdienst door en door kennen. Voor hen doemen nooit dergelijke fantasterijen op, voor hen verschijnen in de Oosterse woestijnen nooit zulke fata morgana's.

Hooggeachte toehoorders, ik ben deze avond bij U gekomen om eens rustig met U deze Oosterse wijsheid te onderzoeken en om eens samen na te gaan, wat er nu eigenlijk van de zo juist genoemde beweringen te houden is en wel speciaal van het Oosten uit gezien. Gaat het materialistische Westen werkelijk bergaf en is uit het Oosten inderdaad redding te verwachten, zijn de mensen daar werkelijk zo spiritueel? Mijn papieren? Ik heb een kwart eeuw in het Oosten geleefd en heb het 30 jaar bestudeerd. Over enkele dagen sta ik weer op mijn katheder in Japan en hoop daar ook verder te blijven. De Oosterling is mij zeer sympathiek, ze zijn dikwijls fijn besnaarde mensen en ik heb dan ook gaarne in het Oosten geleefd. Voor hun schone kunsten heb ik steeds warme interesse gehad en ook getracht deze ingang te doen vinden in een Oosterse Christelijke Kerk. Ik wilde dan eens heden samen met U onderzoeken wat we van onze Oosterse broeders op geestelijk gebied mogen en wellicht kunnen verwachten. Wij staan dus voor de vraag: kunnen zij wat het rijk der gedachte betreft, ons iets brengen, dat wij hier in het Westen niet bezitten?

Aan vele Westerlingen komt het Oosten voor als zich badend in een serene, beate, Boeddhistische mystiek; daar is het licht, daar is de dageraad, daar is wijsheid. Het dagelijks leven ontrolt zich in prachtige vormen en alles gaat er ceremonieel en rustig toe. Het innig samenleven met de natuur is daar meer volkomen dan waar ter wereld ook. Aldus lezen wij het in de romans en in de vele reisbeschrijvingen, zo zien we

het in de schilderkunst of treffen we het aan in de kleine, fijne curio's, de netsuke's, de kimono's en de sari's, die reizigers vanuit het Oosten naar hier medenemen. En dit oordeel wordt – met voorbijzien der grote wezensverschillen tussen India, China en Japan – tot heel Oost-Azië uitgebreid. Hooggeachte toehoorders, hier moet – dunkt mij – wel wat recht gezet en dienen grote distincties aangebracht te worden. De drie grote Oost-aziatische landen liggen intellectueel en cultureel zeer ver uiteen.

Daar hebben we allereerst India. Dat wat hier domineert is de zin voor het éne, het goddelijke. Met voorbijgaan van al het individuele en bijzondere, wordt het algemene benadrukt. Ja, het algemene Zijn is alleen reëel en hoe meer een zijn geïndividualiseerd is, des te minder realiteit bezit het. Het hoogste grondbeginsel in het universum is dat wat geheel vrij is van gedifferentieerde kwalificatie. Voor een hindoe is deze wereld minder reëel dan het goddelijke en wel zo sterk, dat het voor zijn verstand uiterst moeilijk is niet het bestaan van het goddelijke, maar het bestaan van deze wereld te aanvaarden. Het onzichtbare is meer reëel dan deze zichtbare wereld; dat is de grote fundamentele ervaring, die zich uitspreidt over de poëzie der Upanishads, zich langzaam condenseert in de Vedanta-commentaren en ook momenteel nog op zoek is naar een zekere belichaming in een eindeloos gecompliceerde serie van monistische filosofieën. Alle individualiteit en alle verscheidenheid, elk subject-object denken, elk streven en begeren, het is alles uit den boze. Daarnaast verscheen in datzelfde India als een soort concomitante overdrijving van deze zin voor het irreële der verschijnselen, het Boeddhisme, dat een zeer groot deel der aanwezige mystieke krachten met zich meesleepte om zich te verliezen, ja te bedwelmen in een dronkenschap der leegte, in een narcose van ontkenning.

Geheel in tegenstelling met deze theïstische en pantheïstische visie, toont China zich van den beginne af als naturalistisch en humanistisch. De Chinese ideeënwereld heeft – met voorbijgaan van welhaast iedere transcendentale gedachte – haar midden in het dagelijkse leven van de mens; hun cultuur beweegt zich in een hoogst nuchtere sfeer van humaniteit. Of het nu het Taoïsme is, dat het universum tracht te verklaren door een stelsel van tegenstrijdigheden, ons een soort kosmische orde voortoverend, waarin hemel, aarde en mens onder één gezamenlijke onpersoonlijke wet het heelal vormen en dat ons bovendien een leer van niet-actie voorhoudt, ofwel het Confucianisme – een soort ethica voor de bestuursklasse; men wil goede burgers vormen – dat wat de Chinese

gedachte beheerst gedurende zijn gehele geschiedenis is zijn uitgesproken zin voor dat wat grijpbaar, voelbaar, zichtbaar is. Ik wil hier niet zeggen, dat zij het bestaan van een hoger wezen geheel uitsluiten, – men wil daarvoor gaarne de hemeltempel in Peking als een soort bewijs zien, – evenwel hun T'iengedachte werd praktisch gerationaliseerd en gemaakt tot een natuurlijk princiep, zodat dit zgn. hoger wezen gevaarlijk dicht nadert tot het blauw azuur, dat onze zintuigen kunnen waarnemen. Liefst wil de Chinees alles zien vanuit een antropocentrisch standpunt. Hij is praktisch utilitaristisch, pragmatisch. Alle gedachten der Chinese intelligentsia raken praktische onderwerpen, die in directe relatie tot het leven staan: moraal, politiek, goed leven, wegen tot succes, e.d. Bovennatuurlijke noties zijn praktisch afwezig. Bij hun overname van het Boeddhisme schiepen zij de menselijke Amida-figuur. De Indische logische werken lieten zij vrijwel naast zich liggen en vertaalden er zeer weinig van. Dat wat in de Chinese gedachte steeds weer overwinnend tevoorschijn trad, was de mens en de aarde. Zeer terecht noemde Gustav Mahler een van zijn – aan Chinese gedichten rijke composities: „Das Lied von der Erde".

En als we nu van China even de zee oversteken, nemen we de verschijning van weer geheel andere gedachtenvormingen waar. In Japan treffen we ook een zeker humanisme aan, maar toch verschillend gekleurd, ja, soms tegenovergesteld aan dat van China. Hier staat niet het individuum op de voorgrond, maar hier vinden we een sterk sibbebewustzijn met een merkwaardig samengaan van toewijding aan een specifiek individu. De familie was in Japan nooit een abstracte notie, maar was altijd belichaamd in de persoon van het levende familiehoofd. De Japanners zien liever niet – zoals we dat bij Indiërs en Chinezen dikwijls wel aantreffen – familiebanden en bloedverwanten op enigszins abstracte wijze, maar het is bij de bewoners van Nippon sterk emotioneel beleefd, waarbij het denken wordt teruggedrongen. Zij vertonen meer de neiging een individuele, levende vertegenwoordiger van de nexus humanus te volgen, zich geheel aan hem te wijden en blindelings te gehoorzamen. Dit komt wel heel duidelijk tot uiting bij het ontstaan en de verdere groei der vele moderne Japanse godsdiensten. Het wachtwoord is hier steeds: absolute, gedweeë, geheel onkritische dociliteit en trouw ten opzichte van een autoriteit en dit neemt irrationele, ja soms waanzinnige vormen aan, die iedere beschrijving tarten. Men denke slechts aan hun heroïsche, soldateske mystiek. Naar het oordeel van een

der knapste Japanse denkers vertonen zij een sterke neiging tot het onlogische. Ja, deze prof. Nakamura schrijft zelfs: „Het schijnt een soort voorbestemming te zijn, dat wij Japanners niet in staat zijn logisch te denken".

Recapitulerend mogen wij wellicht zeggen, dat onze analyse Oost-Azië uiteen laat vallen in de volgende hoofdcomponenten: Een metafysieke zin voor het goddelijke in India, een praktisch, naturalistisch humanisme in China, een rationeel volkomen ongecorrigeerde heroïsche tendens in Japan. En dit zou dan het licht moeten zijn, waarheen we ons moeten wenden, dat onze zielen zal verfrissen en onze lichamen zal verjongen. Mij dunkt, wij kunnen niet ontkennen, dat de drie componenten tezamen genomen inderdaad veel weg hebben van een haast volkomen spiritualiteit: mystiek van het transcendente, mystiek van de aardgebonden enkeling en mystiek van het collectief, groot familiale. Evenwel liggen deze drie componenten niet alleen zeer ver uiteen, zowel geografisch alsook volkenkundig, maar bij nadere beschouwing schijnen ze onverzoenlijk en sluiten zij elkaar geheel uit met het gevolg, dat zij of wel een licht afgeven van ultra-violette stralen, dat ons verblindt – men tracht zelfs het goddelijke te transcenderen – ofwel dit licht is zozeer met löss bedekt, dat we het nauwelijks kunnen waarnemen, ofwel het flikkert zo onrustig, dat we het bij onze waarnemingen niet kunnen gebruiken. Om U dit duidelijk te maken, laten wij nog eens terugkeren naar onze analyse der geestelijke stromingen van Oost-Azië en deze nu eens proberen te pakken minder in haar algemene tendens, als wel in haar meer gespecificeerde uitdrukkingen, in dat wat men haar ziel zou kunnen noemen. In India is de religieuze metafysiek in haar wezen bepaald door een heel bijzondere conceptie van de éénheid, die aan het hindoe-theïsme in al haar expressies een zekere kleur geeft, die onmiddellijk herkenbaar is. De wezensdroom van iedere menselijke mystiek in alle tijden en in alle werelddelen is toch wel om zich te verheffen boven de verwarrende veelvormigheid van deze wereld, waarin wij als het ware ondergedompeld zijn, om op te stijgen tot een of andere zalige ening. Maar langs welke weg kan dit bereikt worden? Hier gaan de paden van Oost en West zeer uiteen. Het antwoord van India is duidelijk. Om het veelvormige hetzij in ons ofwel rondom ons, één te maken, is er niets eenvoudiger en niets meer afdoende, dan een botte ontkenning ofwel een volkomen onderdrukking. Wilt U alle agitatie en het veelvoudige geheel transcenderen? Daal diep in U zelf af, elimineer de verlokkende

veelvoudige schijnwereld, waarin het zijn, zichzelf als het ware vernietigend, zich aan U toont. Wanneer de bedriegelijke, fantasmatische schijn van al het zichtbare en voelbare is weggetrokken, wanneer al de strikken zijn losgemaakt en de in zichzelf gekeerde mens zich opheft tot het schouwen van de eenheid van lichaam en geest, van Brahman en Atman, is hij door dit weten wezenlijk verlost, dan heeft hij zijn doel bereikt. Probeer het en ge zult ondervinden dat daar diep onder alles een universele essentie ligt, die op U wacht om U geheel te absorberen en om U met haar geheel identiek te maken. Ziedaar, geachte toehoorders, het object, de expressie, de weg, die hindoe-wijsheid onder duizenderlei verschillende vormen ons voorhoudt. Zal deze weg de lafenis aan onze zielen brengen, zal deze weg het Westen beter naar het doel leiden? Een geestelijke visie moet beoordeeld worden naar haar morele en sociale vruchten. Bestudeert U zelf nader de zaken, die ik U hier in uiterst beknopte vorm heb voorgehouden en U zult terstond constateren: Hier is geen plaats voor werkelijke mededeelzame liefde. Oosterse identificatie is geen ening (éénwording). Hier is ook geen plaats voor een integraal humanisme, zoals wij, ja zoals speciaal onze tegenwoordige tijd dat verstaat, aangezien in deze visie geen enkele waarde gehecht wordt aan de planetaire constructies van het menselijk pogen, ja waar de menselijke, persoonlijke inspanningen nauwelijks geacht worden. Hier is ook geen plaats voor een waardering van de persoon, om maar niet te spreken van echte vrijheid of sociale rechtvaardigheid. Wat dit verschil tussen de Indische weg en die van het Westen betekent, kunt U met eigen ogen aanschouwen, als U zich op reis begeeft langs de boorden van de heilige rivieren de Ganges en de Jumna of als U loopt door de straten van Calcutta, Madras of welke andere Indische stad ook. En als U daar dan geweest bent en wellicht met ontzetting uw ogen hebt afgewend, ga dan even verder en zie voor U zelf, waarheen de weg van China geleid heeft. Daar heeft men zich nooit bewogen in een atmosfeer van het goddelijke. China is altijd een tehuis geweest van louter materiële en menselijke inspiraties. Hier werden praktisch nooit pogingen gedaan om zich uit deze sfeer te verheffen. Men heeft in the flowary Kingdom nooit getracht om de Chinese bloem naar hogere regionen te verplanten. Zij bleef geworteld in de Chinese löss. Ruim 3000 jaren werd deze bloem gecultiveerd en tot welk een vormen, kleuren en geurende rijkdom heeft die zich thans ontwikkeld? Als het mij vergund is om in een enkele zin de exuberante realiteit van ruim 3000 jaren deugd, kunst en poëzie

uit te drukken, dan zou ik met pater Teilhard de Chardin willen zeggen, dat de ziel van het oude China niet zozeer bestaat uit het geloof in de mens: la foi en l'homme, alswel uit de smaak in de mens: Le goût en l'homme. En daarbij heeft ze het gelaten. Ik wil niet zeggen dat China geheel onbewogen is gebleven in zijn lange geschiedenis, maar het wil me voorkomen, dat de uiterst trage progressie haar zelf niet bijzonder geïnteresseerd heeft. Een zucht tot daden, tot veroveren of verbeteren op welk gebied dan ook, is hun vrijwel onbekend gebleven. Geen enkele cultuur toont zulk een starre traditionele gebondenheid aan cultus, wetten, ceremonieel, etiquette en traditie als de Chinese. Het is alsof de Chinese, cultuur probeerde om met zware trappers door de löss zich een weg te banen, maar bij iedere stap voorwaarts bleef meer klei aan haar laarzen kleven, zodat ze nauwelijks meer verder kon. De Chinees voelde over het algemeen meer voor een bestendigheid van de gevestigde orde; hij trachtte meer naar een statisch evenwicht tussen de aarde, de gemeenschap en de sterren. Dat waren zijn hoogste aspiraties met het resultaat dat daar altijd wel het blauw azuur zich koepelde boven de civitas humana, maar die koepel werd als onbereikbaar beschouwd en men vertoonde noch enige hoop, noch enig interesse om die te doordringen. Een geest van Prometheus is nooit vaardig geworden over het Chinese volk. Noch voor Confucius, noch voor Laotze heeft het probleem van de daad bestaan en nimmer vertoonden ze enig interesse voor het transcendente. Hun wijsheid was er een van deze wereld, die tegelijkertijd iedere onrust, ieder toekomstverlangen en ieder élan naar boven onderdrukte.

Geachte toehoorders, laten we nu nog een keer de zee oversteken en zien of de weg van Nippon ons naar het juiste doel kan leiden. Hier ontbreekt geen dynamiek, evenmin de zucht tot verovering, noch minder een tendens naar het heroïsche. Maar hier ontbreekt het orgaan, de visie om deze schone aanleg aan een hoger doel dienstbaar te maken, op goede paden te leiden, ja te sublimeren. De Japanse ziel heeft zich gevormd binnen de al te enge grenzen van het eigen ras, dat eeuwenlang was afgesloten. Ze zijn gevoed door éénzelfde bloedstroom, door de gedachte aan eenzelfde mythische origine. Afgesloten van het Aziatisch continent, zelf ingedrongen tussen nauw aaneensluitende bergen, hebben ze zich na eerst bij China in te leer gegaan te zijn, lange tijd op zichzelf geconcentreerd en eeuwenlang een zeer eng ultra nationalisme gevoed. Japan was altijd het beste land der wereld. Reeds honderd jaren geleden

schreef een Japanse monnik: „Tot het einde der tijden zal dit ons vaderland ieder ander land ver overtreffen”. Deze gedachte vindt zijn meest eclatante expressie in het eindeloos herhaalde: „Ons groot Japan is een goddelijk land, waga dai Nippon wa shinkoku de ari, wij zijn een goddelijke natie en als godenzonen hebben wij een zending te vervullen”. Uit deze gedachte heeft zich een exclusieve soldateske houwdegenmystiek ontwikkeld, die te bekend is om hier verder over uit te weiden. Op markante wijze zelf illustrerend het irreële van hun superioriteit en aan ieder, die maar zien wil de armoede van hun ideeën etalerend, vertonen de Japanners een receptiviteit en een imitatiezucht als haast geen land ter wereld. Na eerst bij China in de leer gegaan te zijn, draaft de Japanner nu reeds meer dan 100 jaren achter de laatste nieuwigheid aan, die in het Westen verschijnt en wel bijna op ieder gebied, zo zelfs dat hun eigen professoren zeggen: „Momenteel zijn we een intellectuele kolonie van Europa geworden”. In het rijk van geest en godsdienst zelf geen houvast hebbend, maakt de Japanner zijn bedelgang door alle mogelijke tempels van alle mogelijke en haast onmogelijke godsdiensten – er zijn er bijna 400 – en wendt hij zich tot goden, boeddha's, boddhisatva's, tovenaars, profeten, gezondheidsbidders, magnetiseurs, zieners, dichters en denkers om te onderzoeken in hoeverre deze hem visie, vreugde, vrede, gezondheid of rijkdom kunnen bezorgen. In het rijk der gedachte zijn ze als vlinders en fladderen van de ene bloem naar de andere, van Hegel naar Heidegger, van Bergson naar Boeddha, van Sartre naar Schopenhauer, van Confucius naar Kant, van Kobo naar Kierkegaard, van Nichiren naar Nietzsche en van Mito naar Marx. Ze zijn authentieke intellectuele en religieuze Don Juans, zwervende Ahasverussen in het rijk der gedachte, altijd op weg in zigzag koers zonder ooit rust, zonder ooit een geestelijk vaderland te vinden. Neen, ook zij kunnen ons niet leiden die weg loopt eenmaal dood, die komt nergens uit.

Hooggeachte toehoorders, het probleem van de geest is in zijn totaliteit in het Oosten in genendele opgelost en het Westen behoeft derhalve niet uit te staren naar de Oosterse Hemel om daar een rijzende zon te verwachten, die haar het licht zal brengen. Laten wij dan nu eens onze ogen naar het Westen wenden om te zien of wellicht van daar niet een lichte dageraad waarneembaar is. Zo ben ik dan bij Europa aangeland, bij dit Westen, dat voor zo zelfzuchtig, zo ongodsdienstig gehouden wordt in zijn gehele structuur. De rede heeft hem verhard en uitgedroogd, zijn materiële scheppingen hebben hem als 't ware opgezogen, technische

triomfen hebben hem ontzield en duizelig gemaakt. Hij is bezeten van de demon van het egoïstisch utilitarisme en deze jaagt hem voort tot een koortsachtige, frenetieke, overspannen dadendrang. Zo is zijn reputatie bij velen in het Oosten en om dat orkest nog te versterken spelen daarin mee een hele rij van poëtiserende, Duitse oriëntalisten, die in hun gelederen hebben opgenomen diverse Huxley's, Toynbee's, Guenon's, Romain Rolland's, Alain Daniélou's,[1] en wat al dies meer zij.

Zeer geachte toehoorders, volkomen in tegenstelling met dit meer dan massieve vooroordeel – ik moge in het voorbijgaan slechts even vernoemen de overdadige, blijde edelmoedigheid van het Amerikaanse volk. Kennedy's oproep om vrijwilligers, die uit ideale motieven in dienst willen treden van de ontwikkeling van 's werelds noodgebieden vond overal een grote weerklank. Europa's hulp aan onderontwikkelde gebieden neemt – vooral na de laatste wekroep van Johannes XXIII – gigantische vormen aan. Vindt maar eens een periode in de hele wereldgeschiedenis, waarin zovelen zich druk maken om het geluk, de gezondheid en de levensstandaard van geheel vreemde volken, die ze nooit hebben gezien en van wie ze geen dankbaarheid kunnen verwachten – ik herhaal volkomen in tegenstelling met dit meer dan massieve vooroordeel, wil ik U proberen duidelijk te maken, dat diep verborgen onder dat haast koortsachtig scheppingsvermogen, een ware en gloeiende mystiek verborgen is, een vrucht van het christendom en van een nieuw, mondiaal en integraal humanisme. Het gaat in het Oosten om het Al, waarin wij langs de weg der excarnatie bevrijd moeten worden van de schijn der wereld en van de illusie van ons ik, alsof dat in zijn afzonderlijkheid zou bestaan. In het Westen gaat het daarentegen om de absolute Gij, die zich langs de weg der incarnatie tot ons wendt om ons tot onszelf te brengen, tot onze medemens, ja tot de hele schepping, die een levende realiteit is. Hier vinden we het wezensverschil tussen Christus en Boeddha. En al moge dan ook onze mystiek wat jong of voortvarend zijn, ze is toch heel origineel en van een krachtdadige vitaliteit. En al moge ze soms wat hard, vreemd of zelfs enigszins onjuist geformuleerd zijn, toch is deze mystiek van de daad in zijn grondstellingen volkomen gedetermineerd en bezieling daarvan vaart uit over de hele wereld.

Het is toch maar een feit, dat onze Westerse beschaving dermate vitaal is, dat het contact met andere culturen haar vrijwel onberoerd laat, terwijl deze laatste – na aanvankelijke tegenstrubbelingen haast geheel

[1] La Barque du Soleil, Paris 1960.

opgeheven te hebben – uit volkomen vrije wil er naar streven zich te herzien en te hervormen naar het voorbeeld der eerste, ja bijna alles – althans wat de uiterlijke vorm betreft en dit houdt een zeer tragische noot in – alles van ons overnemen.

Het gebeurde slechts enkele maanden geleden. Prins van Loewenstein hield, juist aan het einde van zijn kortstondige door het toeristenbureau gestroomlijnde reis door Japan, een rede in de grote aula van onze Nanzan Universiteit in Nagoya. „Dit is een prachtig land, wat een schoonheid, wat een gracieuze vormen. Wij kunnen hier heel wat leren. Wij moeten meer culturele uitwisseling met elkaar hebben". Tijdens de daaropvolgende discussie stond een onzer meest begaafde studenten – een niet-christen – op. „Ik dank de spreker ten zeerste voor al de vriendelijkheden over ons land en voor zijn grote waardering van onze cultuur, zo juist uitgesproken. Ook wij zijn voor meer uitwisseling, maar wat kunnen wij in ruil geven? Wat kan Europa van ons overnemen? Zover ik het zie, is het een éénrichtingverkeer. Wij nemen, wij ontvangen, wij krijgen, wij imiteren, wij zijn degenen, die receptief zijn. Onze Japanse huizen hebben we verwisseld voor Europese woningen, die we Westers gaan inrichten en meubileren. Ons voedsel gaat geheel in uw zin veranderen. Ons schoeisel, onze kleding, onze muziek, ons toneel, onze filosofie, onze techniek en onze wetenschappen, onze steden, onze sport en onze vermaken, onze ziekenhuizen, onze wegen en onze vervoermiddelen, met bijna al het Japanse hebben we praktisch afgerekend of we zijn op weg dat te gaan doen. Wat zijn onze Japanse universiteiten anders, dan een soort overhevelingsinstallaties van ideeën uit het Westen? Onze Japanse professoren studeren ijverig alles wat in Europa en Amerika verschijnt en zetten ons dat in hun colleges voor. Is er één universiteit in Europa, waar de professoren Japanse medicijnen, Japanse techniek of Japanse filosofische werken bestuderen, of doceren? Nogmaals hooggeachte spreker, wat kan Europa van ons overnemen?" Een doodse stilte volgde. Daar stond Prins van Loewenstein, ook hij kon niets antwoorden. Ten slotte kwamen een paar missionarissen hem te hulp. „In de Europese musea is zeer veel vastgelegd van de Oosterse kunst en die wordt in het Westen hogelijk gewaardeerd: porselein en aardewerk, schilderingen op zijde en in tuinaanleg of architectuur zijn soms toch wel Japanse motieven te vinden." „In de musea, dat mag waar zijn; daar wilt U iets hebben van ons, souvenirs uit het exotische, charmerende Oosten, maar wat hebt U in het Westen in uw levensgeheel, in uw dagelijkse gedragingen van ons overgenomen? Niets, absoluut niets, wat wij hebben is meerwaardig". Dat was een pijnlijke discussie. Men moet zeer zeker niet menen, dat dit slechts een op zichzelf staand geval is. Het tegendeel zal dichter bij de waarheid zijn. Terwijl een zeker aantal Europeanen hun best doen om toch maar af te geven op de culturele waarden van het Westen, voelt bijna het gehele Oosten – althans de jongere generatie – zich zeer sterk tot het Westen aangetrokken, accepteert gratis de door onze voorvaderen moeizaam verworven schatten en imiteert onze levensvormen, ja soms heel speciaal die vormen, die wij overtuigde Christenen alleen maar kunnen aanduiden als stuitend en kulturwidrig. Dat tezelfdertijd vele Oosterlingen toch nog blijven spreken over de minderwaardigheid van het Westen,

och dat moeten we rustig verdragen. Enerzijds hebben zij, net als wij, een zekere nationale trots, maar anderzijds maken zeer veel Westerlingen het voor de Oosterse bezoekers aan onze landen zeer moeilijk, de diepere en nog wel de schoonste waarden van onze cultuur te ontdekken of te waarderen. Daarbij komt dan nog, dat heel wat van het Christendom vervreemde Westerse ondergangsprofeten, aan de Oosterlingen een zekere superioriteit toeschrijven, die laatstgenoemden dan wel willen accepteren en die hen dan belet, het goede in het Westen te erkennen of te ontdekken.

Hooggeachte toehoorders, wat is de grondslag van onze cultuur, wat is het fundament van onze Westerse mystiek? Een van alle eeuwigheid bestaande scheppende goddelijke persoon, voor ons een natuurnoodzakelijk postulaat van rede en geloof, en deze kan alleen van het heelal een transcenderend middelpunt zijn, waarheen alle krachten convergeren, waarop alles terugvalt, wat aan alles stabiliteit doel en mening schenkt. En ik zou Hem nu speciaal willen zien als het ens a se, primum movens, primus omnium motor, Die het heelal in beweging heeft gezet en daardoor een grote waarde schenkt aan de menselijke creatieve inspanningen, hoe materieel die ook mogen zijn, want ze zijn geheiligd als ze maar op een of andere wijze terugvallen, convergeren naar dat goddelijke midden. Dit gezegd, moeten wij er onmiddellijk aan toevoegen, dat het hoogste gebod van deze persoonlijke God, dat van de liefde is, maar een liefde die vrij maakt en die haar hoogste uitdrukking vindt in de persoon van Christus, de mensgeworden Zoon, die de bergrede ontvouwt als hoogste vorm van het leven op aarde, die als een Prometheus vanuit de hemel, het vuur der goddelijke liefde, de dorst naar de rechtvaardigheid, het verlangen naar de volmaaktheid heeft gebracht. En nu gaat alles anders worden. Wij vluchten niet uit deze wereld, wij berusten niet, wij geven ons niet over aan een negatief pessimisme. Integendeel de wereld is liefdevolle Schepping Gods en openbaring van het Woord, en die hele schepping ligt klaar om bewerkt te worden. En nu gaan wij aan de slag, we gaan werken, we gaan ondernemen, we gaan hervormen, we gaan veranderingen aanbrengen, we gaan verbeteren, en we gaan uitvinden, we gaan nieuwe dingen doen. Er komt een nacht waarin niemand meer kan werken. Dit leven heeft waarde, iedere minuut heeft waarde, wij verwachten geen eindeloze rij van trieste reïncarnaties, de dood is finis meritorum. Andere beschavingen hebben nooit zulk een belang gesteld in uitvindingen, ja waren vaak afkerig van nieuwigheden. Zij hebben ook wel uitvindingen gedaan – ik geloof in deze niet aan enige Westerse superioriteit – maar daar vond men deze nieuwigheden hoogstens aardig

om er ze vervolgens weer te vergeten ongeveer op soortgelijke wijze, als vorige eeuwen kans zagen tot tweemaal toe de niet-euclydische meetkunde uit te vinden, er zich mee te amuseren om ze vervolgens weer te vergeten. Andere beschavingen verwachten weinig of niets van nieuwe dingen en dat is juist, wat wij wel doen. Wij koesteren het vertrouwen, dat zij vooruitgang zullen brengen niet louter materieel, maar ook geestelijk. Onze geleerde arbeid bestaat voor een zeer groot deel uit rangschikken en verwerken van steeds maar nieuwe dingen en al het gewetene moet voor ieder toegankelijk en dienstbaar gemaakt worden. Wij zijn altijd aan het bouwen en gebruiken dit woord ook bij voorkeur om al onze culturele arbeid mee aan te duiden, wij spreken zelfs van „een kasteel der ziel", dat opgetrokken moet worden.

Hooggeachte toehoorders, nu ik hier de culturele waarden van datzelfde Oosten dat ik in mijn jongere werken zo dikwijls geprezen heb, wellicht ietwat kritisch beschouw, nu moeten mijn vrienden van Oost en West dat toch vooral niet zo opvatten, alsof ik nu minder bereid zou zijn het vele goede en schone in het Oosten gaarne en ook van ganser harte te erkennen. Meer dan ooit ben ik bereid om waar te nemen en te erkennen, dat er onder leiding van Gods genade in het Oosten zeer veel schoons is opgebloeid. Er zijn in het Oosten altijd mensen geweest – moge hun aantal ook gering geweest zijn – die hun schone ziel voor de gehele waarheid hebben opgengesteld. Dit is in alle Oosterse landen, maar toch wel heel bijzonder in India het geval geweest. Wanneer ik nu echter heel even het gebied van de vergelijking der culturen betreed, dan kan ik toch niet anders zeggen, dan dat het Oosten mij zeer, zeer dierbaar is, maar dat de waarheid toch boven alles gaat.

Van de andere kant mag ik toch zeker niet verzwijgen, dat onze Westerse cultuur momenteel aan grote gevaren onderhevig is. Zoals wij van nature onverdraagzaam zijn tot het blijven bestaan van iets dat verbeterd kan worden, zo kan onze scheppingsdrift ons ook onverdraagzaam maken tegenover de stilte en wat dit betreft kan het Oosten ik bedoel het Oude Oosten, – want momenteel is van stilte daar weinig meer te vinden – ons veel leren. Wij zijn in onze tijd getuige van een zeer opmerkelijke vlucht voor de stilte en dat kan tot innerlijke verarming leiden. De meest opvallende trek van de stilte is toch wel, dat zij spreekt en dat in het bijzonder doet van die dingen, die ons het meest onverdraaglijk zijn, nl. onze mislukkingen, onze zonden, onze angst en verborgen wensen. Verder spreekt de stilte ons over God uit Wiens

genadebron onze voorvaderen heel bewust de kracht voor hun cultuurdaden geschept hebben en tegenover Wien ze zich steeds verantwoordelijk voelden. Het grote gevaar bij het scheppende streven, dat zich in het Westen tot een soort mystiek van de daad ontwikkelde, is wel dat deze mystieke zin door een haast volledige laïcering innerlijk vervalst wordt, ja van zichzelf gaat vervreemden en aldus dreigt zichzelf ten gronde te richten. Een dergelijk degeneratieproces kan zich alleen maar doorzetten, als de mens voortdurend door blijft gaan zich te bedwelmen met het opdringerige lawaai, dat ons overal tegemoet treedt. De stilte daarentegen maakt ons klein, maakt ons bescheiden en herinnert ons er aan, dat wij niet de eigenlijke scheppers, maar slechts de instrumenten zijn van Gods creatieve almacht, louter causae secundae. Deze waarheid op de achtergrond te plaatsen, ja soms zelfs geheel te vergeten, dunkt mij wel het meest zwakke punt niet van de Westerse cultuur – want de vorgie generatie, ja heel bijzonder de geleerden aan wie wij de hedendaagse technische vooruitgang te danken hebben, hebben zich steeds als bescheiden instrumenten van God beschouwd – dus nogmaals niet van de Westerse cultuur, maar van de hedendaagse Westerse mens, in zoverre hij zijn eigen cultuur ontrouw is geworden. Inderdaad hooggeachte toehoorders, wij hebben stilte nodig, wij moeten ons bezinnen en wel heel speciaal op de droeve toestand, waarin wij in het Westen gekomen zijn ten opzichte van de verhouding der geslachten. Als wij iets meer van deze stilte om ons zouden scheppen, moeten wij toch als vanzelf tot bezinning komen en moeten we toch wel het mes durven zetten in dat kankergezwel der Westerse beschaving: de advertentieel lokkende verheerlijking der sekse, die ons menszijn verlaagt, ons ras ondermijnt en ons aanzien in het Oosten diep doet vallen en die met zich meegebracht heeft een zeer grote teruggang der geboortecijfers. En dit laatste kan men zeker niet alleen meer verklaren door een grotere hoogachting voor de menselijke persoon in moeder en kind. Het toenemende aantal echtscheidingen en vruchtafdrijvingen bewijzen, dat hier ook heel andere factoren werkzaam zijn. Het wil me voorkomen, dat we in het Westen veel van de oorspronkelijke scheppingsmystiek verloren hebben en dat we ons daarop niet willen bezinnen. Hiermede wil ik geenszins verouderde opvattingen weer naar voren brengen, noch verder zij het van me het zeer goede te ontkennen, dat in de moderne, meer persoonlijke huwelijksopvattingen tot uiting komt. Evenwel heeft het m.i. toch wel zin ons af te vragen of onze vaderen toch niet een juiste zienswijze hadden, althans

in zoverre zij geheel afkerig waren van iedere mystificering van de eros en zij er toch zeer reëel rekening mee hielden, dat de erfschuld zich heel bijzonder laat gevoelen bij een vervalsing der persoonlijke liefde door een overdreven nadruk op het louter biologische en erotische. Zij hebben het huwelijk steeds opgevat als een zeer verheven, gemeenschappelijke taak, waardoor man en vrouw beroepen worden tot medewerkers aan de scheppende goddelijke liefdesdaad, die steeds maar weer nieuwe menselijke personen in het leven roept. Moge de Christelijke cultuur vroeger wellicht de nadruk op het erotische wat al te sterk afgewezen hebben, zeker is toch wel, dat diezelfde cultuur de gematigde en toch tevens zo diepe scheppingsmystiek heeft begrepen, die ook in het evangelie haar uitdrukking vindt, wanneer Christus er over spreekt hoe een jonge moeder na al haar weeën zich verheugt, omdat er een nieuwe menselijke persoon geboren is. De hedendaagse Westerse mens loopt gevaar onder invloed van allerlei, slechts gedeeltelijk, edele motieven, deze gezonde mystieke zin en waardering voor bovengenoemde creatieve waarden, tezamen met de diepe hoogachting voor iedere nieuwe menselijke persoon, prijs te geven. Dat momenteel de zorgen voor de grote, persoonlijke waarden in moeder en kind moeten meespreken, dat kan men alleen maar begroeten. De feiten vertellen ons echter, dat bijna 80% der gehuwden in de Westerse landen hun scheppingskracht zozeer beperken, dat Europa in één enkele generatie meer dan 30% van haar levenskracht inboet. Deze droeve keerzijde der Westerse medaille moeten wij toch eerlijk durven zien. M.i. bewijst dit nog meer, hoezeer wij de stilte, de bezinning nodig hebben. Want ofschoon onze cultuur verheven is en die verhevenheid ook bewezen heeft, ja ook nu nog, nu deze grootheid zich ook materieel gaat ontwikkelen, toch bestaat er een gevaar, dat de Westerse mens zijn meest verheven culturele waarden gaat prijsgeven. Wij hebben stilte, wij hebben bezinning nodig. Met een simpele greep van radio of televisieknop wil men de verschrikking voor een dergelijke bezinnende inkeer van zich afzetten. Evenwel, gegeven een zekere mate van stille inkeer, om het blijvend contact met het goddelijke scheppende midden te bewaren, is die door onze Oosterse broeders zo dikwijls gesmade activiteit, dat voortdurende bouwen in genendele af te wijzen. De meest briljante proponenten der Westerse beschaving, de grootste mystici hebben de grootste activiteiten, ieder op op zijn gebied, de grootste gebouwen ontworpen, een Benedictus, Bernardus, Ignatius, Augustinus, Thomas, om slechts enkele te noemen.

In deze proponenten zou ik de Westerse beschaving in zijn sublimatie willen zien. Zij allen zijn creatief geweest in dat wat wel het hoogste is. Maar ik zou eenzijdig worden als ik daarmee Europa zou willen afdoen, want wij zijn meer. Europa is ook Homerus, Aristoteles, Plato, Vergilius, en Horatius. Het is ook Dante, Shakespeare en Goethe, Cervantes, Racine, Molière en Vondel, Leonardo, Raphael, Michelangelo, Rembrandt, Velasquez, Bach, Mozart en Beethoven, Anselmus, Spinoza en Leibniz. Maar ook dat is niet voldoende. Europa is nog meer, het is ook Solowiev, Gorki, Pasternak en Berdiaeff, Strawinski, Tsaikowski en Dostojewski, of om het in plaatsen aan te duiden, het is Jeruzalem, Athene, Rome, Parijs, Oxford, Cambridge, Fulda en Citeaux, Deventer en Egmond, ja, en ook Zagorsk en Petersburg. Want de Russen en de Slavische rassen behoren ook tot het Westen en hun nostalgie voor ons heb ik onlangs in Rusland zelf zeer duidelijk kunnen waarnemen. Wij hebben in wezen dezelfde culturele achtergrond. Toen Dostojewski, na zijn straf in Siberië uitgezeten te hebben, weer terugkeerde naar het Westen, overkwam hem een intens zalig gevoel. Bij het zien van de grens van Europa, liet hij de paarden stoppen, stapte voor enkele ogenblikken uit de postiljonwagen, ontblootte zijn hoofd, maakte een groot kruis en sprak in diepe ontroering: „God heeft me toegestaan het beloofde land weer te zien". Tijdens mijn Russische dagen moest ik meermalen denken aan de woorden van Dostojewski: „Europa is ons tweede vaderland. Het is de Rus even dierbaar als zijn eigen Rusland. Niemand kan meer dan ik Rusland liefhebben, maar ik behoef me toch geen verwijten te maken, omdat ik Venetië, Rome en Parijs met al hun historie en kunstschatten, haast nog liever heb. Hoe dierbaar zijn voor de Rus die oude stenen, die wonderen van Gods oude wereld. Wat is Europa toch een eerbiedwaardig en heilig iets!" Ik kreeg de indruk, dat vele intellectuele Russen heden ten dage nog net zo denken. Evenwel, die nostalgie richt zich – mirabile dictu – niet tot het vermaterialiseerde, maar tot het Christelijke Westen. De Russische schrijvers van de laatste eeuw hebben nooit vergeten, dat ze Europeanen zijn, t.w. werkelijke broeders van het Christelijke Westen. Meer dan waar ook trof mij die innerlijke verbondenheid toen ik met een Russische priester in het bekende klooster te Zagorsk – 55 km buiten Moskou – een gesprek voerde. Het was of de verschillen tussen ons niet meer bestonden. We waren volkomen bij elkaar thuis en leefden in elkaars gedachten. Waarschijnlijk treft mij die eenheid en die verbondenheid zozeer door mijn lang verblijf in het verre Oosten. Als ik met

Boeddhistische monniken of Shinto-priesters verkeer, bestaat er nauwelijks enige innerlijke harmonie. Onze gedachtenwereld ligt mijlen uiteen, we hebben geen gemeenschappelijke culturele bodem.

Als we even terug zien op de laatste 2000 jaren Europese geschiedenis, dan komt het me voor dat de Europese cultuur zich uit vier elementen heeft opgebouwd, welke niet voorkomen in de Islamitische cultuurwereld, noch in India en helemaal niet in China of Japan, t.w. het Griekse denken met zijn kunst en literatuur, het Romeinse recht met de imperiale idee, het erfdeel der Joden en dan ten slotte als voornaamste element het Christendom. Daarnaast vinden we nog wel de autochtone zeden en gebruiken van de oerbewoners der verschillende Europese gebieden, maar die zijn door de vier genoemde elementen zo overspoeld en doortrokken, dat we sedert de 12de eeuw toch wel van een enkele Europese cultuur kunnen spreken. Als we deze Europese cultuur van binnen uit bekijken, vooral als we b.v. kijken met ogen van kruisvaarders naar Byzantium en het gebied, dat onder die culturele invloed kwam, ja dan gaat men wel spreken van een Byzantijnse en een niet-Byzantijnse cultuur. Maar bij mij lukt dat nu eenmaal niet en dat zal niemand lukken, die lang in het verre Oosten heeft geleefd en geprobeerd heeft enigszins mee te wiegen op een totaal gedifferentieerde cultuurstroom. Als we Europa vanuit het verre Oosten, en natuurlijk nog veel meer, als we het met de ogen van Indiërs, Japanners of Chinezen, bekijken dan is er weinig verschil te bespeuren tussen Byzantium en wat niet daartoe behoort. In ieder geval gevoelde ik me met die Russische priesters vrijwel volkomen thuis.

Hooggeachte toehoorders, ik ga eindigen. Ik heb U reeds te lang bezig gehouden. Wellicht heb ik in deze korte tijd een te ruim veld bestreken, een al te groot canvas gebruikt, waardoor vele onderdelen slechts even aangestipt konden worden. En toch, iedere penseelstreek eist nadere belichting, over iedere kleur zouden we urenlang van gedachten kunnen wisselen. Resumerend zou ik willen zeggen, dat geheel de wereld aan het gisten is, bovenal het Oosten, want wat ik U tot nu toe daarvan beschreven heb, was vooral het Azië van 10 à 20 jaar geleden, maar die massa heeft zich nu in beweging gezet onder de aandrift der Westelijke cultuur. Wat momenteel in China geschiedt, is de meest gigantische Westernizering die ooit een mensenverstand heeft uitgedacht. De gehele wereld staat haast voor nieuwe, geheel onverwachte mogelijkheden, nieuwe en grotere ontdekkingen, ja de dageraad van een geheel nieuw

tijdperk begint te gloren en daarvoor behoeven we geen angst te gevoelen. We willen niet blind zijn voor klippen; want gevaren zijn er inderdaad en wel dat er een hiaat, een kloof gaat ontstaan tussen de ons omringende wereld en de mens, ofwel dat de stof die de vaart der techniek doet opwaaien ons het zicht beneemt op de glorieuze verwachting der toekomende tijden. Maar toch die kloof is te overbruggen, ja ik ben er van overtuigd dat het aldus zal geschieden. De loop der geschiedenis gaat verder en het wil me voorkomen naar de geest van Gods alwijze plannen. Draden komen tezamen naar één punt, stralen convergeren langzaam maar zeker naar een eindterm, zoals het genie van pater Teilhard de Chardin dat voorzien, beschreven, ja bezongen heeft. In het onvermijdelijk treffen der levensbeschouwingen zal de sterkste gedachte zegevieren en dat is de christelijke levensvisie, die ondanks alles toch van het Westen gemaakt heeft wat het is en waardoor alleen de Westerse cultuur meerderwaardig is, dan welke andere ook. In de mate, dat het Christelijke Westen getrouw zal blijven aan zijn Christelijke levensvisie, in diezelfde mate zal het steeds de gehele wereld inspireren. Van mijn vele reizen door bijna alle continenten der wereld heb ik de ervaring meegedragen dat momenteel bijna alle ideeën, alle strevingen, bijna alle krachten zowel de goede als de slechte, die door de geesten der mensen varen, voor een zeer groot gedeelte uit het Christelijke avondland afkomstig zijn. Ik ben niet van mening dat dit komt omdat wij Westerlingen meer begaafd zijn, want dat zijn we in werkelijkheid niet, maar dit komt m.i. enkel en alleen omdat de enige ware gedachte, die van het Christendom welke tevens ons opgevoed en gevormd heeft ook zo markant creatief is. Laat Afrikanen, laat Indiërs, of Chinezen zich aan dezelfde bronnen laven, als die waaraan onze intellectuele en geestelijke dorst zich gelest heeft, zij zullen scheppingen van geest en hart voortbrengen, die wij wellicht niet voor mogelijk hielden en die onze hoogste bewondering zullen afdwingen. Als wij een Augustinus en een Anselmus, een Bonaventura, een Thomas hebben voortgebracht, verschillende filosofieën die naar dezelfde waarheid leiden, dan blijft de mogelijkheid toch altijd, dat een door de gloed der revelatie gegrepen Indische denker – zeer zeker met toevoeging van schepping e.a. ideeën – langs wegen der Vedanta en met een terminologie, die diepe resonansen in de Indische ziel losslaat, een Indische en toch tevens Christelijk wijsgerig stelsel aan de schat der filosofische mogelijkheden toevoegt. Maar intussen is die revelatie – en hier past ons slechts een deemoedig buigen voor Gods alwijze raadsbesluiten – het eerst naar

Europa gekomen en hebben wij die zonder verdiensten onzerzijds ontvangen. Maar het is die revelatie vooral – zeker gepaard aan enkele andere factoren – die de Westerse beschaving gemaakt heeft tot wat zij is en zolang ze daaraan getrouw blijft zal het haar wel gaan. Nogmaals wij behoeven niet naar het Oosten te staren om een neue Seelengestalt te zoeken. „Erquickung hast du nicht gewonnen, wenn sie dir nicht aus eigner Seele quillt".

Al mogen de communisten van Rusland of China zich ook opblazen dat ze de materiële veroveringen van het Westen weldra ver zullen overtreffen, zolang wij in het Westen getrouw blijven aan het Christendom, zolang zal het Westen op geestelijk en waarschijnlijk zelfs ook op materieel gebied een bron van inspiratie blijven voor de gehele wereld. Ik koester nog altijd een groot vertrouwen in onze generatie en speciaal in onze jeugdige academici. Zij zullen zich in deze uren van gevaar zonder twijfel bezinnen op de diepste en schoonste waarden van onze cultuur en daarvoor zorg dragen, dat het erfdeel der vaderen bewaard en doorgegeven wordt naar andere continenten, die de werkelijke schatten van het Westen nog zeer hard nodig hebben. „Der stärkste Gedanke wird siegen", deze woorden gesproken door een Nederlandse bisschop tot de hoogste Nazileider in Nederland komen me nu in herinnering. Inderdaad ten opzichte van alle wereldbeschouwingen, ja maar ook ten opzichte van het Communisme van Lenin, Stalin, Mao of Chroestsef, „der stärkste Gedanke wird siegen".

ZIE IK BEN MET U ALLE DAGEN TOT AAN HET EINDE DER TIJDEN.

Nagoya (Japan)

P. DRS. AL. VAN RIJEN M.S.C.

DE PLAATS VAN DE LEEK IN DE GROEIENDE KERK[1]

SINDS het nieuwe Paaslam is geslacht en God zijn volk heerlijker verloste dan weleer, trekt de Kerk pelgrimerend door de woestijn van deze aardse tijd op naar de voltooiing van het hemels vaderland. Op deze tocht is zij uiteraard een groeiende Kerk. Verzamelend trekt zij door de tijden. Wat buiten is, roept zij naar binnen, en wat binnen is, tracht zij steeds intenser en vollediger met Christus' Geest te bezielen.

Deze groei is echter niet bedoeld, wanneer hier sprake is over de plaats van de leek in de groeiende Kerk. Althans niet in haar algemeenheid. In verband met de missie gaat het hier om een bijzonder aspect van de groei der universele Kerk. Op haar tocht door de tijden loopt zij overeenkomstig de opdracht van haar Heer ook uit over heel de wereld tot aan de grenzen der aarde om onder elk volk, dat zij op haar weg ontmoet, alles tegenwoordig te brengen wat zij van haar Heer ontving: haar geloof en sacramenten, haar eredienst en christelijke levenswijze, haar prediking, heiligende macht en herderlijk bestuur, haar instellingen en werken van barmhartigheid. Zij stelt dit alles echter niet tegenwoordig door het alleen van buiten af aan het nieuwe volk te presenteren maar door het in het volk zelf gestalte te geven. Men wordt christen, doordat men in de Kerk wordt opgenomen en deel gaat uitmaken van het volk Gods. Het heil, dat zij brengt, is zelf uiteraard kerkelijk leven. En zo vormt zij uit het nieuwe volk zelf, in vereniging met de hele Kerk, een nieuwe geloofs- en cultusgemeenschap, die zelf haar geloof belijdt en haar eredienst viert; die haar eigen bisschop en priesters heeft, genomen uit hun eigen midden; die zelf, gedreven door de Geest, gestalte geeft aan de verschillende vormen van heiligheid, en in dienst daarvan haar eigen organen voortbrengt in de vorm van huwelijk en gezin, veelsoortig kloosterleven, godsdienstige verenigingen en instellingen van christelijke dienstbaarheid. De Kerk vestigt zich in het nieuwe volk en maakt het tot een volledig uitgeruste particuliere Kerk. Waar de Kerk haar missiewerk verricht, heeft men daarom te doen met een groeiende Kerk in de zin van een particuliere Kerk, die uitgroeit tot haar volledige gestalte.

Maar dit betekent niet alleen dat de Kerk in een nieuwe streek en onder een nieuw volk volledig tegenwoordig komt, maar ook dat zij er zichzelf

[1] Referaat op de Nederlandse Missiologische Week te Nijmegen, 11 april 1961.

op een nieuwe, juist aan dit volk aangepaste wijze verwerkelijkt. Deze vestiging van de Kerk is een waarachtige inplanting, die zich noodzakelijkerwijze ook uit de nieuwe, haar door God bereide bodem voedt. De Kerk is geroepen de hele mens te kerstenen en hem met heel zijn wereld onder Christus' heerschappij te brengen. Zij kan zich slechts verwerkelijken naar haar onveranderlijk wezen zoals het door haar Goddelijke Stichter werd ontworpen, maar op iedere plaats moet zij dit wezen verwerkelijken met alles wat zij er aan bruikbaars vindt, nauwlettend achtgevend op hetgeen Gods voorzienigheid er op het plan van genade en natuur aan voorbereidingen heeft getroffen. Aldus ontvouwen zich de mogelijkheden, die zij in haar wezen draagt, op een nieuwe wijze als het resultaat van een vruchtbare ontmoeting tussen hetgeen zij in haar voorafgaande geschiedenis geworden is en de providentiële inbreng van het nieuwe volk. In dit proces moet het volk een omvorming ondergaan door hetgeen Christus brengt; het moet door een omkeer heen, door een bekering die geen vezel ongemoeid laat; maar langs zijn metanoia wordt het tot een Kerk, waarin het zichzelf nog terugkent en zich thuis kan voelen. De vestiging van een particuliere Kerk is de groei van een inplanting in een nieuw volk en het wortel schieten in een nieuwe cultuur.

Wat is de plaats van de leek in een Kerk, die op deze wijze onderweg is naar haar volledige gestalte? In beginsel geen andere dan die van de leek in de gevestigde Kerk. Maar langs twee zijden is de leek betrokken in het verschil van situatie. In de eerste plaats moet men voor ogen houden dat het tot de volledigheid der Kerk behoort, dat de leek, of om niet te individueel verstaan te worden, het lekenelement zijn volwaardige plaats erin inneemt. De groei naar haar volledige gestalte zal daarom van meet af aan vragen de groei naar deze plaats te begunstigen. En dit voert vanzelf tot een tweede bijzonderheid: de vraag, wat de eigen taak van de leek inhoudt in verband met de groei der Kerk, waarom het in de missie gaat. Uit het voorgaande zal reeds duidelijk zijn, dat onze aandacht overeenkomstig het onderwerp dezer missiologische week hierbij niet uitgaat naar de missionerende leek maar naar die van het land zelf, waar de Kerk gevestigd wordt.

In de vele publikaties in verband met de theologie over de leek begint zich een duidelijke lijn af te tekenen. Men is vanzelfsprekend niet tevreden met een louter negatieve bepaling, die hem kenmerkt als het kerklid dat geen deel heeft aan de heiligende, lerende en herderlijke macht van het ambtelijk priesterschap. Om zijn taak positief te bepalen

houden vele publikaties zich bezig met de uitwerking van de waardigheid, die in zijn kerklidmaatschap zelf ligt opgesloten.[1] Als lid van het nieuwe volk Gods maakt hij deel uit van „een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterschap" (I Petr. 2.9). Doopsel en vormsel maken hem op een algemene wijze deelachtig aan Christus' priesterschap, waardoor hij geroepen is op actieve wijze deel te nemen aan de sacramentele eredienst, aan de uitwerking ervan in het godgewijde leven en aan de opbouw van de Kerk. De nadere uitwerking van de inhoud van deze actieve deelname brengt opnieuw een afbakening mee tegenover hetgeen eigen is aan het ambtelijk priesterschap. Hierdoor wordt de omschrijving van het werkterrein van de leek wel niet negatief, maar maakt zij toch de indruk over hem slechts te kunnen bevestigen wat men van ieder kerklid zeggen kan. Bij de ambtelijke priester is het duidelijk dat zijn lidmaatschap van de Kerk zich verbijzondert tot iets eigens, waarvoor de Kerk juist op de priester is aangewezen. Kan er iets dergelijks ook niet over de leek bevestigd worden? Wat is het *eigene* van de plaats en de taak van de leek in de Kerk? Wat is het eigen karakter van zijn deelname aan de sacramentele eredienst en van de uitwerking daarvan in het godgewijde leven? M.a.w. wat is het eigen karakter van de lekevroomheid? En wat is de eigen bijdrage van de leek tot de opbouw van de Kerk? Wat is het eigen karakter van het leke-apostolaat? In het antwoord op deze vragen groeit een eensgezindheid, die op de bijzondere gerichtheid van de leek op de wereld wijst als de sleutel voor de ontdekking van het typische lekekarakter van zijn vroomheid en apostolaat.[2] De leek is de christen die zich als christen volop blijft wijden aan de verwerkelijking van de binnenwereldlijke waarden. Hij wordt niet uit deze gerichtheid weggeroepen zoals het ambtelijk priesterschap, dat tot opdracht krijgt zich te reserveren voor de ambtelijke bediening van het heil. Hij zegt ook niet de wereld vaarwel, zoals degene die de evangelische raden volgt terwille van het koninkrijk Gods.

Uit deze laatste bemerking blijkt, dat men niet alleen naar het eigene van de leek zoekt als onderscheiden van de ambtelijke priester maar ook

[1] Voor een overzicht van de verschillende opvattingen zij verwezen naar Kath. Archief, 11 (1956) k. 541–612 „Het Priesterschap van de gelovigen".

[2] K. Rahner, *Über das Laienapostolat*, in Schriften zur Theologie II, Einsiedeln 1960[4] blz. 339–373, zie blz. 342 en vv.; vertaling in Theologische Verkenningstochten I, Haarlem 1958 blz. 250–290; *L'apostolat des laïcs*, Nouv. Rev. Théol. 78 (1956) blz. 3–32; E. Schillebeeckx, *De leek in de Kerk*, Tijdschrift voor Geestelijk Leven, 15 (1959–II) blz. 669–694, zie blz. 680 en vv.

als onderscheiden van de religieus. Dit brengt nog een bijzondere complicatie mee voor het begrip leek, zoals dit feitelijk gebezigd wordt. Het is voor ons een reden te meer om alvorens nader in te gaan op de genoemde bepaling van het eigene van de leek een ogenblik stil te staan bij de vraag op welke wijze hier van een „eigen kenmerk" gesproken kan worden. De gerichtheid op de wereld is in haar algemeenheid eigen aan ieder mens en daarom ook aan ieder christen. Voor allen geldt, dat zij, ook wanneer zij niet „van de wereld" zijn, toch „in de wereld" blijven en slechts kunnen leven en werken door met haar om te gaan. Er is geen menselijk leven denkbaar zonder bemoeienis met de binnenwereldlijke waarden. Het gehele bestaan van een mens komt echter op een bijzondere wijze in het licht te staan van zijn gerichtheid op de wereld door het huwelijk en door het wereldlijk beroep, die al of niet kunnen samengaan. De werkelijkheid van de Kerk stelt ons voor het feit dat een dergelijke gerichtheid op de wereld niet voor ieder kerklid geldt. Haar ambtelijk priesterschap richt zich op een andere taak dan het wereldlijk beroep en op grond van de evangelische raden verzaakt een groep van haar leden voor het aanschijn van de Kerk aan het huwelijk terwille van het Rijk Gods. Maar terwijl de heiligende, lerende en herderlijke taak aan het ambtelijk priesterschap zo eigen is, dat de andere kerkleden deze taak niet kunnen verrichten, sluit het priesterschap op zichzelf het huwelijk niet uit en kan het beginsel ook samengaan met een wereldlijk beroep. Zo bleef Sint-Paulus tentenmaker om anderen niet tot last te zijn. Van de andere kant kent de Kerk naast religieuzen, die zich geheel reserveren voor het gebed of voor de priesterlijke bediening, ook zogenaamde actieve kloosterlingen, die hun dagtaak zien in de behartiging van een binnenwereldlijke waarde. Wie zich aan het profane onderricht wijdt of aan de verpleging van zieken of andere hulpbehoevenden, wijdt zich ter liefde Gods aan een binnenwereldlijke waarde en heeft de taak dit met niet minder hart en zorg en deskundigheid te doen dan ieder ander. Tenslotte kent de Kerk ook leken, die zich b.v. geheel wijden aan het godsdienstonderricht of op een andere wijze zich geheel in dienst stellen van het rechtstreekse apostolaat. Rahner meent dat hier niet meer over leken gesproken zou kunnen worden, maar het komt ons voor dat hij zich hier niet voldoende laat leiden door de gegeven werkelijkheid en het daardoor ingegeven algemene spraakgebruik.[1]

[1] K. Rahner a.w. blz. 340; terecht wijkt Schillebeeckx in dit punt van Rahner af, zie a.w. blz. 689.

De bijzondere gerichtheid van de leek op de wereld blijkt hem derhalve niet eigen te zijn op de wijze, waarop de gerichtheid op de priesterlijke bediening eigen is aan de ambtelijke priester. Zij is geen wezenlijke bepaling van zijn leek-zijn zelf. Maar wat is dan wel de reden om het eigene van de leek in deze gerichtheid te zien? Juist omdat ieder mens een wezenlijke gerichtheid op de wereld eigen is, heeft de Kerk op vele wijzen met de wereld te maken. Niet alleen onder de kerkleden maar in de Kerk als zodanig bespeurt men dan ook een bepaalde aandacht en waardering voor de behartiging van aardse waarden. Deze behartiging is niet de zaak van een eenling doch van velen in onderlinge aanvulling. De kerkleden, die zich op zulk een wijze en in zo groten getale aan deze taak wijden, dat hun dienst het karakter van deze belangenbehartiging uiteindelijk bepaalt, zijn de leken. Bijgevolg is de Kerk op hen aangewezen, willen de wereldlijke waarden behartigd worden overeenkomstig haar welzijn. Op grond van hun feitelijke, normale, hoewel niet uiteraard noodzakelijke gerichtheid op de wereld is het de eigen taak van de leek aan de Kerk de dienst te bewijzen, waaraan zij in verband met de wereld behoefte heeft. Zij is daarvoor op hen aangewezen als groep, al kunnen sommigen van hen zich aan andere taken wijden en al kunnen anderen zich ook op een of andere wijze met binnenwereldlijke waarden bezighouden.

Het eigene van de plaats en de taak van de leek in de Kerk is een eigen bijdrage in de vroomheid van de Kerk en in de dienst die zij voor haar opbouw nodig heeft. Het eigene van deze bijdrage steunt beide malen op de bijzondere gerichtheid op de wereld, zoals deze de normale situatie van haar leken is. De andere leden kunnen in deze situatie delen; onder de leken zelf kunnen er zijn, die er minder intens in betrokken zijn; maar in het totale leven der Kerk is deze situatie op zulk een wijze die der leken, dat de dienst die zij van de kant van de wereld nodig heeft, staat of valt met de bijdrage van de leken.

Op welke wijze is de Kerk geïnteresseerd bij de genoemde gerichtheid op de wereld? Welke betekenis vloeit eruit voort voor haar opbouw?

Alles wat er in de Kerk is of in haar gebeurt, ontleent zijn waarde aan zijn betekenis voor het doel der Kerk: de nieuwe toewijding van het volk Gods in Christus aan de Vader. Deze toewijding bestaat allereerst in een persoonlijke overgave in geloof, hoop en liefde, een overgave van de gehele geestelijk-lichamelijke mens, die als zodanig gestalte krijgt in de sacramentele eredienst. Maar deze sacramenteel voltrokken overgave

is een toewijding aan God, die van de kant van God een heiliging en van de kant van de mens een beginselverklaring is tot heilig leven. In het gehele leven van de mens vraagt zij om een uitdrukking en uitwerking door de vervulling van Gods wil. In dit aardse leven sluit deze vervulling van Gods wil een menselijke omgang in met de wereld in dienst van het voortbestaan en de ontplooiing van individu en gemeenschap. De „Godsdienst" van de mens sluit aldus een taakvervulling in die zich richt op de behartiging van binnenwereldlijke waarden. Het verwerkelijken van deze waarden behoort niet tot de eigen opdracht van de Kerk, maar wel is zij geroepen zorg te dragen dat ze in zedelijke trouw worden behartigd. Zij staat immers in dienst van de totale vervulling van Gods wil als uitdrukking van onze goede verhouding tot God, Die onze Vader en Schepper is.

Maar er is meer. Niet alleen de goede behartiging dezer waarden gaat de Kerk aan als gestalte van het heil of de Godsverbondenheid der mensen, doch ook bij het resultaat ervan is haar eigen welzijn ten nauwste betrokken. Elk van haar leden verkeert nog „in deze wereld" en moet zijn Godstrouw verwerkelijken in zijn omgang ermee. Als mens is hij op zulk een wijze op de wereld gericht, dat hij voortdurend erdoor wordt aangesproken in de vorm van een uitnodiging om op een bepaalde wijze ermee om te gaan. De strekking van deze uitnodiging kan gunstig of ongunstig zijn voor het Godsgetrouwe leven. In welke richting zij gaat hangt behalve van de gevoeligheid en instelling van de mens ook af van de gestalte, die de wereld vooral onder invloed van de omvormende inwerking van de mens heeft gekregen. Zo weet de Kerk uit ervaring dat een wereld, waarin de mens het meest noodzakelijke te kort komt, ongunstig is voor het Godsgetrouwe leven en voor velen aanleiding wordt tot zedelijk en godsdienstig versagen. Omdat we van een meer concrete uitwerking van deze gedachte hier moeten afzien,[1] verwijzen we nog naar een volkswijsheid, die op hetzelfde plan ligt doch eerder op een mogelijke gunstige invloed wijst. We bedoelen het gezegde: „Een goede kok maakt goede monniken". Het belang van de gestalte der wereld voor het heil was ook de reden, waarom de Kerk sociale encyclieken uitvaardigde en waarom zij zich van haar eerste dagen af geroepen voelde tot de leniging van iedere menselijke nood. Zeker, zij vraagt

[1] Voor een nadere uitwerking van deze gedachte verwijzen we naar ons Caput Selectum over *De zin van het christelijk leven in de wereld*, in Kath. Archief 12 (1957) k. 265–352; zie vooral k. 292–294, 324–330.

sociale rechtvaardigheid in het bewustzijn van hetgeen de mensen toekomt. Men kan ook zeggen: in het bewustzijn van hetgeen God de mensen toedenkt. Maar met God is zij bezorgd, dat de mensen krijgen wat hun toekomt, met het oog op hun heil. Om dezelfde reden dringt zij ook in onze dagen telkens weer aan op de kerstening van de wereld en drukt zij de leken op het hart, dat zij deze van niemand anders dan van hen te verwachten heeft.

Wordt de leek op de uiteengezette wijze gekenmerkt door zijn gerichtheid op de wereld, dan blijkt deze wereld niet te moeten worden verstaan als de van God vervreemde wereld doch als de wereld der schepping, die bestemd is de kinderen Gods te dienen. Als feitelijkheid mag zij de Godvijandige wereld zijn, als zijn arbeidsveld is het de wereld, waarin de Godvijandigheid met Christus' verlossingskracht moet worden overwonnen en omgevormd tot dienstbaarheid aan de Kerk. Door de zonde vormt zij een bedreiging, niet alleen voor de leek maar voor heel het volk Gods; en het is juist zijn taak om haar terwille van het volk Gods zoveel mogelijk haar angels uit te trekken door haar te vermenselijken en daardoor tot een christelijke woonstede te kerstenen.

Welke taak men in Christus' Kerk krijgt toegewezen, wordt bepaald door het innig vervlochten samenspel van genade en vrije aanvaarding, dat men roeping noemt. Wie zich geeft aan deze taak in de wereld, aanvaardt geen staat die alleen wordt geduld, omdat men niet verplicht zou zijn naar het hoogste te streven of zou mogen marchanderen met zijn toewijding aan God. Het is een van de noodzakelijke taken, waarom het welzijn van de Kerk vraagt en zoals de andere gaat zij samen met de roeping tot de hoogste liefde.

Maar wat betekent deze taak voor de leek in de missie? We zouden ons nog kunnen indenken dat hij een rol kan spelen in een land met een ontwikkelde cultuur; maar welke inhoud is eraan te geven in een primitieve gemeenschap? Een dergelijke vraag is vooral te begrijpen, wanneer het werk aan de binnenwereldlijke waarden alleen doet denken aan zakelijke resultaten zoals een machine, economische goederen, een kunstwerk. Maar de wereld, die om kerstening vraagt, omvat veel meer dan louter zakelijke waarden. Het is uiteraard een wereld van personen en dingen. Het meest bepalende ervan is zelfs de mens in zijn lichamelijkheid, met de blik van zijn gelaat, zijn woord en zijn gehele gedrag, zijn zeden en gewoonten; de mens zoals hij aan de anderen verschijnt in zijn onmiddellijke gezindheid en met de verwachtingen die zijn verschijnen op

grond van zijn totale gedrag schept. Maar wat die mens in zijn lichamelijkheid voor de anderen is, vindt zijn verlengstuk, zijn bevestiging en zijn overtuigingskracht in de gestalte die hij onze wereld geeft. Een vermenselijkte wereld, een gekerstende wereld, een wereld die gunstig is om er christelijk in te leven, is niets anders dan menselijke welwillendheid en rechtvaardigheid, die gestalte heeft aangenomen in lichamelijkheid en wereld. Ook waar de persoon zelf niet is te zien, zien we toch achter het uitzicht van onze wereld een menselijk gelaat. Wie in bittere armoe verkeert, zal het gemakkelijk ervaren als onwelwillendheid van de anderen. En juist het verschijnen van de wereld als de uitdrukking van onwelwillendheid en onrechtvaardigheid, vormt de grootste bedreiging voor het Godsgetrouwe leven.

Feitelijk vraagt het christendom daarom aan ieder kerklid onmiddellijk zijn bijdrage tot de kerstening van zijn wereld, omdat zij hem daadwerkelijke welwillendheid en rechtvaardigheid vraagt. Zijn sociaal verkeer in huwelijk, gezin en grotere gemeenschap wordt een opgave, die gekenmerkt wordt door dienstvaardigheid en zedelijke trouw, en op deze wijze is hij van meet af aan betrokken in het scheppen van een goede ordening en goede zeden. Ook in de missie is het van het grootste belang dat de autochtone leek hierbij de kans krijgt zijn onvervangbare rol te spelen. De zedelijke opvattingen van de Kerk zullen hem gepredikt moeten worden, maar hoe intens zal ook deze leek zelf betrokken moeten zijn in het vinden van de concrete toepassing op zijn situatie. Men zal alle aandacht moeten schenken aan de opvattingen die hij meebrengt, aan de zin van zijn gewoonten en de waardering der dingen die hem eigen is. En in plaats van te snel een ander oordeel ervoor in de plaats te stellen, zal men alle mogelijkheden uitbuiten voor een gesprek dat de juiste oplossing veiliger stelt. Een door de leken zelf gedragen en in zekere zin ook ontworpen ordening van het sociale verkeer, die meer welwillendheid, onderlinge zorg en rechtvaardigheid ademt, is een stuk kerstening van het milieu, die tot de volledige gestalte van de particuliere Kerk behoort.

Ook de verschillende vormen van liefdadigheid zoals het lenigen van de verschillende vormen van stoffelijke nood, ziekenverpleging en onderricht maken deel uit van de vermenselijking en kerstening der wereld. Priester en kloosterling zullen er aanvankelijk in de missie een grote rol in spelen, vooral wanneer de lekemissionaris ontbreekt. Dit is vanzelfsprekend en mag voor de leke-kloosterling ook van blijvende aard zijn.

Maar ook hier moet men er van meet af aan op bedacht zijn, dat het tot de taak van het gehele christelijk volk zelf behoort deze nood te lenigen en betere toestanden te scheppen. Christus' helpende liefde moet in de Kerk verschijnen. Maar dit wil zeggen, dat zij tot verschijnen moet komen in het volk zelf, dat Kerk aan het worden is. Als Kerk is het nog onvolgroeid, zolang het alleen nog maar de liefde van de Kerk naar zich toe ziet komen en zelf nog niet actief erin betrokken is. Daarom behoren inschakeling, opleiding en het toevertrouwen van verantwoordelijkheden tot de vorming van een lekendom, zoals een volwaardige Kerk het vraagt. Zo ook alleen brengt men in de liefdadigheid het temperament, dat overeenkomt met de eigen gevoeligheid en kunnen er instellingen groeien met een eigen klimaat.

Ook wat de algemene bevordering van de beschaving betreft, wordt er in de missie aanvankelijk gemakkelijk veel ondernomen door priester en religieus. Ook dit kan terecht gebeuren vanwege de uitzonderlijke situatie. Waar nood is aan een dienst en deze om welke reden ook niet wordt vervuld door degenen die er het eerst voor in aanmerking komen, wordt uiteraard een beroep gedaan op ieder die helpen kan. Maar deze hulp wordt dan slechts goed geboden, wanneer het onmiddellijk noodzakelijke wordt verricht en tegelijk eraan gewerkt wordt de eerst gegadigden te mobiliseren en zichzelf weer vrij te maken voor zijn eigenlijke dienst. Daarom moet de priester als schoolinspecteur of als leider van plantages of houtzagerijen begerig uitzien naar zijn vervanging door leken gedurende geheel de tijd, waarin hij zich nog verantwoord ertoe leent. Op dit terrein bereidt men leken voor op hun taak, wanneer in de Kerk ook een juiste, christelijke waardering leeft voor het benutten van alle kansen om bijzondere vaardig- en deskundigheden te verwerven, waarnaar zo niet vandaag dan toch morgen vraag zal zijn. Bijzonder in onze tijd, waarin de wereld in een steeds versneld tempo uitgroeit tot een alle streken omspannend netwerk van communicerende vaten, moet men erop bedacht zijn dat ieder volk in de kortste keren zelf zijn verantwoordelijkheden zal moeten kunnen dragen op alle terreinen van het moderne, maatschappelijke leven in een kader, dat bepaald wordt door het verst voortgeschreden volk. We willen niet de indruk wekken, dat de missionaris zelf de hier bedoelde taak moet verrichten. Zijn verantwoordelijkheid ligt van de ene kant in het zichzelf zo spoedig mogelijk overbodig maken en van de andere kant in een waardering en vooruitziend oordeel, die de mogelijkheid bevorderen dat ook de katholieke

leken volop meegroeien met de eisen van de tijd. „Princeps Pastorum" waarschuwt ervoor de missie-arbeid niet door een opeenhoping van puur materieel werk te verstikken of te belemmeren. Alleen het noodzakelijke en hanteerbare mag wat dergelijke werken betreft in het leven worden geroepen, en, zo vervolgt de Encycliek, de leiding hiervan moet zo spoedig mogelijk in handen gegeven worden van mensen uit het eigen volk.[1] De uitgegroeide particuliere Kerk mag ter plaatse geen gekerstende maatschappij verwachten, wanneer zij geen leken zal hebben, die hiervoor in eigen verantwoordelijkheid kunnen zorgen. Dezelfde Encycliek wijst er ook op, dat de eigenlandse christenen moeten leren om naar vermogen kerken, godvruchtige verenigingen en de geestelijkheid, die zich geheel aan hen wijdt, spontaan met hun giften te steunen.[2] Dit brengt nog een ander aspect van dienstbaarheid aan de Kerk aan het licht in de behartiging van de aardse waarden door de leken. Het eigen geestelijk werk van de Kerk is een verkeer met mensen, dat noodzakelijkerwijze de dingen dezer wereld inschakelt. Zij heeft middelen van vervoer nodig, instellingen tot studie en vorming, middelen tot menselijke communicatie, kerken en kerkelijke benodigdheden, om slechts enkele voorbeelden te noemen. Ook degenen die zich reserveren voor het gebed of het ambtelijk priesterschap blijven mensen, die op de wereld zijn aangewezen voor hun leven en werken. Het is een dienst aan de Kerk, wanneer de leken door hun eigen zorg voor de binnenwereldlijke waarden anderen vrij maken voor hun geestelijk werk. En zij doen dit niet alleen door in hun levensonderhoud te voorzien en de Kerk de nodige hulpmiddelen te verschaffen, maar ook reeds door het loutere feit dat zij zich door hun behartiging van de binnenwereldlijke waarden in geheel haar omvang inzetten voor een noodzakelijk te verrichten taak. Priesters en contemplatieven kunnen zich voor hun eigen taak slechts reserveren, omdat anderen de wereldlijke belangen behartigen. Zij zijn de vrijgestelden van de Kerk, en daarom nog des te meer aan haar verplicht.

We sluiten onze beschouwing over de kerstening der wereld als eigen taak van de leek met de aandacht erop te vestigen, hoe bij het volbrengen van deze taak toch alle kerkleden zijn betrokken. Het ambtelijk priesterschap predikt de plicht tot dit werk en het grote belang ervan voor de Kerk. Het moet zich in dienst stellen van een opvatting en waardering in betrekking tot de binnenwereldlijke waarden, waarin Gods eigen op-

[1] Uitgave Ecclesia Docens n. 18, 32–33.
[2] Ecclesia Docens n. 36, blz. 42.

vatting en waardering wordt overgenomen. Het ambtelijk priesterschap mist als zodanig alle kennis en gezag om de leek te zeggen wat dienstig is voor het binnenwereldlijke doel. Het kent niet het geheim van het praktische meubel, van het deskundig gebouwde huis, van het technisch. economisch of politiek juiste. Maar wel valt de leek onder zijn leiding in het oordeel, wat al of niet overeenkomstig de zedelijke eisen is of welke gestalte der wereld gunstig of ongunstig is voor het Godsgetrouwe leven. Dit laatste wil echter nog geenszins zeggen, dat de Kerk en haar gezagsdragers tot de concretisering van de norm komen zonder de hulp van haar leken. Onderworpen zijn aan een leiding is niet hetzelfde als alleen maar te moeten luisteren en werken op commando. Op kerkelijk plan is dit reeds niet het geval in het doordringen in de inhoud van Gods woord. Maar nog veel minder in het doorzien van natuurwettelijke eisen en de zedelijke strekking van binnenwereldlijke situaties, waarover het bij de kerstening der wereld in eerste instantie gaat. Hier moet het christelijk denken en waarderen van de leken zelf vruchtbaar worden; maar niet los van het kerkelijk gezag doch in samenwerking ermee. En de belangrijkste voorwaarden voor deze samenwerking zijn bij de leek wellicht, dat zijn werken open gehouden wordt voor het oog van het gezag en dat hij de bereidheid levendig houdt voor samenspraak en aanvaarding van het leidend woord.

Ook de religieus levert zijn dienst in betrekking tot de eigen taak van de leek. Hij moet in de Kerk de herinnering levendig houden aan de uiteindelijke betrekkelijkheid van al het binnenwereldlijke en aan onze alles doordringende gerichtheid op de voltooiing van het heil, waarin God alles in alles zal zijn. Hij kan ook met de leken meewerken aan de verzorging van bepaalde wereldlijke waarden, al zal zijn verantwoordelijkheid hem ertoe brengen juist die taken te kiezen, die ofwel bijzonder verwaarloosd worden ofwel in een nauwer verband met het christelijk leven zelf staan. Maar zijn medewerking zal vooral zo moeten zijn, dat de hele Kerk de geest en bezieling erin ziet verschijnen, die ook aan het profane werk van een christen moeten voorzitten.

Wanneer de kerstening van de wereld inderdaad de eigen bijdrage van de leek is tot het welzijn van de Kerk, dan kan het bevreemden dat Sint Paulus zijn lekehelpers herhaaldelijk om een ander soort apostolische dienst schijnt te prijzen en dat zowel „Princeps Pastorum" als het program van deze missiologische week uitsluitend aandacht schijnen te hebben voor een meer rechtstreekse deelname aan het kerkelijk aposto-

laat. Om deze bevreemding weg te nemen, moeten we overschakelen naar een nieuwe beschouwing. Deze sluit echter nauw bij het voorgaande aan en om deze reden moesten we ook allereerst onze aandacht schenken aan de taak van de leek in betrekking tot de kerstening van de wereld.

We hebben betoogd, dat de Kerk voor de kerstening van de wereld is aangewezen op de dienst der leken. Zonder hen komt deze niet in orde. Maar men mag zich door deze vaststelling niet laten misleiden tot de opvatting dat de kerstening van de wereld ook de hele dienst aan de Kerk omvat, die de leken eigen is. Door zijn doopsel en vormsel is hij gericht op een actieve deelname aan het opbouwen van de Kerk door heel zijn christelijk leven en door het benutten van alle mogelijkheden van zijn situatie. Maar in de vele wijzen, waarop hij ook in andere vormen van apostolaat dan de kerstening der wereld de Kerk dienen kan, ontspringt het typische leke-karakter ervan steeds aan zijn bijzondere gerichtheid op de wereld. Door de wijze waarop hij in de wereld staat en werkt, is de leek „het knooppunt tussen Kerk en wereld".[1] En deze situatie bergt haar eigen mogelijkheden tot een meer rechtstreeks apostolaat.

In de eerste plaats moet hier de getuigende kracht van zijn voorbeeld worden genoemd. Dit betreft zijn deelname aan de eredienst, zijn eigen vroomheid en zijn gehele christelijke leven, dat om goed te zijn noodzakelijk een eenheid is van christen zijn en medemens. In dit alles moet hij bijdragen tot het verschijnen van de Kerk als teken van de heilbrengende Heer. En hij doet dit op een eigen wijze juist vanwege zijn gerichtheid op de wereld. Zijn deelname aan de eredienst brengt de toewijding van de wereld aan de Vader op een bijzondere wijze tot verschijnen. En ook in zijn werken aan de binnenwereldlijke waarden treedt zijn kerklidmaatschap aan het licht. Er breekt iets in door van het teken dat de Kerk is en brengt daarin de bijzondere schakering van het verschijnen van Gods verlossende liefde in Christus, in zover zij de gaven dezer schepping overeenkomstig de oorspronkelijke bedoeling weer dienstbaar maakt aan het heil.[2] Wanneer het teken, waaraan men Christus' leerlingen moet herkennen, de liefde is, dan kan het niet anders of de omgang van de christen met de wereld moet het meest zichtbare element van haar verschijning zijn.

[1] P. Schoonenberg, *Priester en leek, leden der ene Kerk*, in Levende Zielzorg Utrecht 1954 blz. 46–73; zie vooral blz. 62 en vv.

[2] K. Rahner a.w. blz. 345; A. Sùstar, *De leek in de Kerk*, in Theologisch Perspectief III, Hilversum 1960 blz. 97–125; op blz. 106 spreekt hij over het tot uitdrukking brengen van Gods kosmisch-verlossende liefde; E. Schillebeeckx a.w. blz. 678, 685–686.

Ook in de groeiende Kerk is de leek van meet af aan tot dit getuigenis geroepen. Zijn wervende en uitnodigende kracht is niet alleen opbouwend door het stimuleren van de medechristenen en het binnenroepen van de buitenstaander maar in het bijzonder ook door het concretiseren van de christelijke levenswijze in het nieuwe milieu.

Ieder christen is ook geroepen tot een getuigend of wervend woord, zo dikwijls de situatie van het ogenblik het vraagt, ertoe uitnodigt of bijzondere kansen ertoe biedt. De leek is hier in staat en gehouden tot een eigen bijdrage in zover zijn situatie als getekend door zijn gerichtheid op de wereld ook onder dit opzicht eigen mogelijkheden met zich brengt. Zijn omgang met de wereld brengt hem op een bijzondere wijze in contact met de medemens. Hij sluit daardoor een aantal bijzondere persoonlijke verhoudingen in met een eigen sfeer en nabijheid. Hij is present, als het moment opduikt waarin de ander om een of andere reden bijzonder openstaat voor de boodschap; hij verstaat de ander omdat hij zijn leven onmiddellijk deelt; hij geniet een vertrouwen, dat zijn grondslag vindt in het geheel van zijn omgang, en kent het woord en de wending, die het woord doen verstaan en aanvaarden. Welk een apostolisch werk van werving en verdieping is onder dit opzicht mogelijk in huwelijk en gezin, in de contacten van het beroep en van de vriendenkring!

De tot nu toe genoemde apostolische activiteit behoort tot de opgave van iedere leek. Maar hij kan ook verder gaan en de eigen mogelijkheden, die hij als leek bezit, uitbuiten door de gelegenheid voor een apostolisch woord te gaan zoeken. Hij kan erop uit gaan. Hij stelt zich dan op een bijzondere wijze in dienst van het werk van het ambtelijk priesterschap in een milieu, dat voor de priester nog minder toegankelijk is en waartoe hij juist als leek gemakkelijker toegang heeft. Deze vorm van apostolaat dringt zich bijzonder op, waar men te doen heeft met een milieu dat van de Kerk vervreemd is of haar nog niet heeft gekend. Het ligt daarom voor de hand, dat deze vorm van apostolaat ook bijzonder op zijn plaats is in de groeiende Kerk. De afstand tussen Kerk en volk is er nog groot en vraagt er als vanzelfsprekend om een overbrugging. In de landeigen leek verschijnt de Kerk er aan de mensen in een gestalte, die hun het meest nabij is. Ook hier bepaalt de eigen situatie van de leek derhalve het bijzondere gehalte van het apostolaat. Hij is erdoor in staat tot een eigen bijdrage aan de opbouw van de Kerk.

Een andere aanvulling van het priesterlijk dienstwerk, die vooral

gebaseerd is op het beperkt aantal der priesters, vinden we in de apostolische bijdrage van „de katechist”. Het typisch laïcale zal hier minder gaan spreken, omdat hij door zijn taak en plaats tot op zekere hoogte uit het intense contact met de wereld wordt weggenomen. Voor het dorp, waaraan hij onderricht geeft, kan hij niet zijn wat hij is voor zijn gezin. Maar toch zal ook hier het leke-element zijn invloed doen blijven gelden. Dit komt b.v. tot uiting in het feit dat zijn apostolische werkzaamheid bijzonder sterk afhankelijk zal zijn van zijn christelijk voorbeeld. Niet dat de priester minder heilig zou behoeven te zijn, maar het apostolaat van de leek zal altijd bijzonder intens met zijn voorbeeld vervlochten zijn, omdat de heiligheid van hem onmiddellijk dezelfde vormgeving vraagt als die waartoe de toegesprokene wordt opgeroepen.

Als „knooppunt tussen Kerk en wereld” heeft de leek echter nog een verdere rol te spelen in de vorming van een waarlijk aangepaste particuliere Kerk. Hij is het kerklid, dat het meest vertrouwd is met de eigen wereld in haar historische feitelijkheid, in haar op handen zijnde ontwikkeling en in haar mogelijkheden. En alleen wie de wereld kent in de feitelijke rol, die zij voor de mensen speelt, kent ook die mensen zelf. Daarom beschikt de leek over bijzondere hulpmiddelen om te weten hoe de prediking der Kerk de mensen in de oren klinkt, hoe zij wordt verstaan, wat het goed verstaan mogelijkerwijze in de weg staat, welke belemmeringen of bezwaren moeten worden overwonnen, wil zij weerklank vinden. De prediking in de eigen volkstaal is een aangewezen middel om de geloofsinhoud tot het eigen bezit te maken van het nieuw te kerstenen volk. Maar om haar eigen inhoud in de nieuwe taal op een juiste wijze tot uitdrukking te brengen, zal de samenwerking van de autochtone leek onontbeerlijk zijn. Bij deze samenwerking moet hij ook noodzakelijkerwijze denkend worden ingeschakeld en zijn eigen poging tot het verstaan van het geloof en de uitdrukking ervan in een nieuwe taal kan ook de eerste aanzet betekenen tot een eigen theologische vertolking van de Openbaring.

Op dezelfde wijze biedt de situatie van de leek bijzondere mogelijkheden om af te tasten wat een bepaalde regeling zal uitwerken en hoe zij zou moeten zijn om werkelijk op zijn wereld te passen. Hem komt niet de beslissing toe en er zijn ook andere facetten, die meer voor het oordeel van het ambtelijk priesterschap open liggen, maar hij kan een kostbare hulp bieden om het werk van de ambtelijke priester zo aangepast mogelijk te maken. Van deze hulp dient zoveel mogelijk gebruik te

worden gemaakt; er moet om worden gevraagd; maar vooral moet er een sfeer worden geschapen, waarin men te gelegener tijd spontaan ertoe komt haar aan te bieden. Eigenlijk is het gehele kerkelijk leven en de gehele zielzorg een menselijke, geestelijk-lichamelijke omgang, waarin altijd iets van de wereld ligt verdisconteerd.[1] En het volks-eigene van een particuliere Kerk, waardoor zij werkelijk een „ingeplante" Kerk is, houdt steeds verband met de eigen opvattingen, mentaliteit en cultuur, die op slot van rekening teruggaan op de wijze waarop men de wereld ervaart en tegemoet treedt. Daarom vraagt de groei naar een nieuwe particuliere Kerk ook steeds onder dit opzicht een activering van de eigen bijdrage van de autochtone leek. Ook het belang van een landeigen clerus ligt, zoals ook de vorming van eigen religieuze gemeenschappen, op hetzelfde vlak. Maar behalve dat deze clerus uit de leken moet worden gerecruteerd, moet men bedenken dat zowel de verdere vorming als de nieuwe taak de landeigen priester ook weer een zekere afstand geven tegenover de wereld, waarin hij werken moet. De bijzondere mogelijkheden die hij door zijn nieuwe staat voor de groei der particuliere Kerk meebrengt, blijven daarom vragen naar de aanvulling van de eigen bijdrage van de leek.

We mogen besluiten dat er in de Kerk geen taak bestaat, waarbij niet de samenwerking van alle leden wordt gevraagd en waarin niet ieder met een eigen bijdrage betrokken is.

In beginsel is de plaats van de leek in de groeiende Kerk dezelfde als in de gevestigde Kerk, maar de bijzondere situatie brengt met zich mee dat hij op het plan van de kerstening van de wereld gemakkelijk te weinig wordt gemobiliseerd. Toch is zijn bijdrage op dit gebied van belang voor het aangepast karakter van de particuliere Kerk. Ditzelfde geldt ook van de voorlichting, die de leek op grond van zijn contact met de wereld aan het ambtelijk priesterschap kan verschaffen. Zijn bijdrage tot de groei der Kerk in de vorm van een rechtstreeks apostolaat verdient in de missie een bijzondere aandacht om haar grotere noodzaak en ruimere mogelijkheden dan in de gevestigde Kerk. Het kan er sterker wervend zijn zonder de indruk te maken van fanatisme of van een inbreuk op het respect voor de gevestigde overtuiging van de ander.

De mobilisatie van de leek op deze verschillende terreinen is ook de enige manier om te zorgen dat in de uitgegroeide particuliere Kerk ook

[1] Zie Kath. Archief 12 (1957) k. 295–298 en in het bijzonder de paragraaf over „de dienstbaarheid van de wereld in het christelijke gemeenschapsleven", k. 296–297.

een laïcaat zal aanwezig zijn, dat de activiteit, de geest en het initiatief bezit, die nodig zijn voor de dienst, waarvoor de Kerk op haar leken is aangewezen. Maar hiertoe is het ook onontbeerlijk, dat er in de groeiende Kerk van meet af aan een goede verhouding wordt bevorderd tussen priesterschap en leek. Er moet voorkomen worden dat er rivaliteiten ontstaan, doordat men zijn eigen grenzen overschrijdt of de ander de kans onthoudt zijn eigen plaats ten volle in te nemen. De geschiedenis leert dat dit gevaar het grootst is voor het ambtelijk priesterschap, juist omdat het de gezagspositie inneemt. Maar de reactie, die een misstand oproept, stelt de leek aan gelijke gevaren bloot. Hij moet beseffen, dat zijn afhankelijkheid van het kerkelijk gezag over de hele lijn der strikt kerkelijke activiteiten geen inkapseling betekent maar een weldaad. Zij is immers uiteindelijk niets anders dan ons aller afhankelijkheid van Christus, in teken gebracht in het leven der Kerk. Wil de geestelijkheid deze afhankelijkheid gaaf in teken brengen, dan moet zij niet alleen vermijden haar grenzen te overschrijden maar vóór alles zorgen voor een goede sfeer in de uitoefening van haar gezag. Ook in de Kerk betekent de leiding in leer en leven niet alles zelf weten en zelf kunnen noch dat er geen beweging geoorloofd zou zijn, wanneer zij niet is opgedragen of voorgeschreven. Leiding van mensen betekent steeds de persoonlijke inzet van allen inschakelen, verantwoordelijkheden aan anderen kunnen overlaten en het eigen initiatief bevorderen in plaats van belemmeren. De uitoefening van het gezag is in de Kerk nog meer dan elders een diakonia, een dienst, omdat het de zorg van den Heer voor zijn volk tot uitbeelding moet brengen. Voor alle kerkleden is de voetwassing bij het laatste Avondmaal een voorbeeld, maar het werd door den Heer gegeven aan hen die de Kerk zouden moeten leiden. „Wanneer Ik, de Heer en Leraar, uw voeten heb gewassen, dan behoort ook gij elkander de voeten te wassen. Ik heb u een voorbeeld gegeven, opdat gij zoudt doen zoals Ik u gedaan heb. Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u: een dienaar staat niet boven zijn heer en een gezant niet boven degene die hem gezonden heeft" (Jo. 13.14–16). Voor de leek betekent het aanvaarden van het gezag niet, dat hij slechts te doen heeft wat hem van hogerhand wordt opgedragen, maar wel dat hij met de gezagsdragers moet samenwerken met de inzet van heel zijn kennen en kunnen en met inachtneming van de hiërarchische ordening. Zijn eigen verantwoordelijkheid en initiatief betekenen niet dat hij zich in welke kerkelijke aangelegenheid dan ook terecht zou kunnen onttrekken aan het kerkelijk gezag. Maar de

erkenning van de verhoudingen zal in heel veel gevallen reeds op de juiste wijze vervat liggen in het open en toegankelijk houden van zijn werk voor het oog van de leiding. Is deze openheid voor de juiste sfeer noodzakelijk van de kant van de leek, van de kant der kerkelijke overheid vraagt zij een houding, die de leek geen aanleiding geeft over deze openheid spijt te krijgen of beducht ervoor te worden.

Tot zijn eigen bijdrage in het opbouwen van de Kerk is de leek niet alleen uitgenodigd of verplicht maar ook gewijd. Het sacrament van het vormsel werd in de loop der eeuwen verschillend gekarakteriseerd. Het heette het sacrament der geloofsverdediging, het sacrament dat de christen tot strijdbaar soldaat van Christus maakt, het sacrament van de katholieke actie, het sacrament dat hem wijdt tot de taak der wereldkerstening. Al deze typeringen zijn echter te beschouwen als tijdgebonden formuleringen, die een bepaald aspect van een veel omvangrijker geheel naar voren halen. Het vormsel is het sacrament dat deel geeft aan de Pinkstergeest en de dopeling afvaardigt en in staat stelt om volgens zijn eigen situatie bij te dragen tot het verschijnen van de Kerk als de heilbrengende Christus. Het is het sacrament van de Geest, Die over Christus nederdaalde bij zijn Doopsel met het oog op zijn openbare leven, waarin de Geest van Christus zich tot aller heil op vele wijzen moest manifesteren. Het is het sacrament van de Geest, Die met Pinksteren het wezen en de kracht van de Kerk voor het oog van alle volkeren naar buiten deed treden. Het is het sacrament van de Geest, Die het individuele kerklid afvaardigt en in staat stelt om op zijn eigen individueel bepaalde wijze mede „Kerk" te zijn, zowel voor allen die reeds binnen als voor hen die nog buiten zijn. Het werkt daarom door in zijn deelname aan de sacramentele eredienst en heel zijn christelijke leven en maakt deze tot een Geest-geladen getuigenis; het werkt door in zijn getuigend en wervend apostolisch doen en spreken; het werkt door in zijn kerstenend werk aan de wereld. Het vormsel is het sacrament van ieder kerklid, van de ambtelijke priester zowel als van de gehuwde en de religieus; maar bij ieder van hen werkt het zich uit op een eigen wijze; daarom is het tegelijk het sacrament van allen en het sacrament, dat de grondslag is van de eigen bijdrage van de leek tot de opbouw van de Kerk.

Gronsveld L.

P. DR. OPTATUS O.F.M.CAP.

DE GESCHIEDKUNDIGE ONTWIKKELING VAN HET LEKENAPOSTOLAAT[1]

Er wordt gevraagd en naar vermogen geboden een kerkhistorisch overzicht van het aandeel der leken bij de uitbreiding van de Kerk in de loop der eeuwen. Het woord lekenapostolaat is genomen in de zin, door Paus Pius XII omschreven op het 2e congres voor lekenapostolaat te Rome in 1957. Het omvat elke medewerking van de leken, d.w.z. van de niet-priesters, aan het hiërarchisch apostolaat der Kerk. Het apostolaat der religieuzen, in zover zij niet-priester zijn, is hierbij noodzakelijk ingesloten. Er zal echter, op uitdrukkelijk verzoek, bijzondere aandacht worden geschonken aan het apostolaat der leken in de wereld, en wel speciaal der inheemse leken.

De laatste pausen wezen er op, dat dit lekenapostolaat steeds in de Kerk vanaf haar oorsprong heeft bestaan, maar dat het momenteel bijzonder dringend is. Paus Pius XII constateerde in Evangelii Praecones, dat de situatie van de hedendaagse Kerk in de missielanden ongeveer dezelfde is als die, waarin de Kerk zich bevond bij haar intrede in het romeinse rijk en in de jonge germaanse rijken van de vroege middeleeuwen: zij vormde een minderheid. Daarom ligt haar kracht in het voorbeeld der christelijke liefde. „Behalve op de Filippijnen vormen de katholieken van Azië, evenals voor het grootste deel die van Afrika, minderheden temidden van hun volk. Laten ze zich dus des te beter door hun voorbeeld onderscheiden!" (KA, XII, 1957, 1199) Paus Joannes wijst in zijn encycliek Princeps Pastorum vooral op het liefde-getuigenis der eerste christengemeenschap in liturgisch gebed en effectieve charitas, dat nog steeds normatief blijft. En hij herinnert aan het woord van Joannes Chrysostomus: „Er zou geen enkele heiden meer zijn, als wij echte christenen waren"; hiermee de eerste en voornaamste van alle apostolaatsvormen aangevend, nl. die van het voorbeeld, van het eigen leven. Wie niet „leeft" naar zijn geloof, schrijft de zwarte bladzijde der missiegeschiedenis. Het is de wet van de graankorrel, die stervend leven geeft. Het bloed der martelaren is een zaad, volgens het nog steeds klassieke woord van Tertullianus. De geschiedenis van de uitbreiding der Kerk,

[1] Referaat op de Nederlandse Missiologische Week te Nijmegen, 11 april 1961.

van de katholieke missie, is de geschiedenis van het getuigen door zijn geloof, door zijn leven, door zijn bloed, dat de Gekruisigde verrezen is en leeft als de Heer.

Het aandeel der leken hierin was beslissend. Vroeger misschien nog meer dan later en dan heden ten dage. Het volgende moge dit illustreren. Niet de kwantiteit maar de kwaliteit van de feiten zal het uitwijzen. De stof valt uiteen in drie delen: het lekenapostolaat in de oude Kerk, in de middeleeuwse Kerk en in de moderne Kerk. De Kerk dan vooral gezien als missionerende Kerk. Uw „kritische" aandacht is welkom, ik bedoel: het eerlijk mee-zoeken naar de volle waarheid in volle liefde. (vgl. Ef., 4, 15)

HET LEKENAPOSTOLAAT IN DE OUDE KERK

Onder de oude Kerk verstaan we de Kerk zoals zij zich uitbreidde in de Grieks-Romeinse wereld, gekenmerkt door de Grieks-Helleense cultuur en de Romeinse wereldmacht (1–700). Het moet een historisch feit heten, dat de Kerk deze wereld heeft gekerstend, christelijk gemaakt; en dat de leken hierbij de hoofdrol hebben gespeeld. De volgende serie feiten moge dit nader aantonen.

1. In de eerste eeuwen tijdens de vervolgingen bleek de beslissende missionaire kracht te zijn: a. het christelijk getuigenis van de gewone gelovigen in eigen kring, in familie, in betrekking, m.a.w. in het burgerlijk verkeer; men denke aan mannen en vrouwen in huisgezin, aan slaven en slavinnen bij heren, aan soldaten in het leger, aan kooplui, aan gevangenen, vluchtelingen, landverhuizers, pelgrims; b. de broederlijke gemeenschap onder elkaar vanuit de eerste pinksterbegeestering, waarvan de Handelingen spreken: „En al de gelovigen waren ten nauwste vereend, en bezaten alles in gemeenschap . . . Ze loofden God, en stonden in gunst bij heel het volk. En de Heer bracht iedere dag meer geredden bijeen" (2, 44–7: paus Joannes haalt dit aan in Princeps Pastorum); deze charitas wekte in de 3e eeuw nog de jaloezie van Keizer Juliaan; zij staat mede aan de bron van het apostolisch leven der monniken, die woestijnen en kloosters bevolken vanaf de 4e eeuw en het hart van de oude Kerk worden, ook bij de missionering; c. het bloedgetuigenis der martelaren, die Christus en de Apostelen tot het uiterste volgden en als dè christenen golden, speciaal nagevolgd door asceten, maagden en monniken. Zaad van de christenen!

2. In dezelfde tijd zijn het speciaal de leken die de meer wetenschappe-

lijke verdediging en verbreiding van het geloof verzorgen; zoals de apologetische schrijvers Justinus, Tatianus, Aristides, Athenagoras, Minutius Felix; zoals de grote lekenleraren van de 2e–3e eeuw: Clemens van Alexandrië, Origenes, Tertullianus, Pantaenus. Ze zijn de eerste beoefenaars van de christelijke theologie en filosofie, de leiders van katechetenscholen, b.v. de beroemde school van Alexandrië. Zij verkondigen soms zelfs het woord Gods in de kerken, zoals Origenes, op verzoek van de bisschop. Ook later blijft het lekenaandeel in de theologie zeer groot. De grootste kerkvaders waren meestal eerst leken-geleerden, die studeerden aan een wereldlijke hogeschool; daarna monnik werden en ten slotte op verzoek der Kerk priester en bisschop. Zo bij Joannes Chrysostomus, Athanasius, Basilius, Gregorius van Nazianze en van Nissa, Hieronymus, Augustinus, Gregorius de Grote e.a. Anderen bleven leken in de wereld, totdat ze gedwongen werden om het bisschopsambt te aanvaarden door de „vox Dei", het kerkvolk, zoals Cyprianus en Ambrosius. Vgl. Urs. von Balthasar. Deze kerkvaders, monnik-bisschoppen, zijn de ruggegraat van de oude Kerk, die zij het evangelisch-apostolisch ideaal der martelaren, maagden en monniken voorhouden, door allen naar de letter of de geest te beleven. Onder hun leiding en die der vorsten worden de leken bij de uitbreiding der Kerk betrokken, vooral de monniken. Men moet wel aannemen, dat de Kerk zich in het Verre Oosten, in Perzië, Armenië, Ethiopië, tot in Indië en China toe, en in het Verre Westen, in Ierland, Engeland, Duitse en Dietse landen, Scandinavië, vooral heeft uitgebreid door de pelgrimerende monniken en hun leken-helpers. Het geval van Ethiopië (Frumentius, leek), Ierland (Patricius, leek), Georgië (gevangene, Nunia), het Gotenland (gevangenen) zijn bekend.

3. Vanaf keizer Constantijn de Grote in het begin van de 4e eeuw nemen de byzantijnse machthebbers als cesaropapistische vorsten praktisch de leiding in de rijkskerk. Zij roepen niet alleen de algemene concilies bijeen, maar trachten mede het geloof in leer en leven te bepalen, zowel het orthodox geloof als de ketterij. Ook bij de uitbreiding van de Kerk treden ze vaak zeer actief op. Zij helpen de elite-kerk tot een massa-kerk worden. Zijn hoogtepunt vindt dit cesaropapisme in keizer Justinianus (± 565), die de eenheid van het rijk op de eenheid van geloof wilde opbouwen en daarom de uitroeiing van jodendom, heidendom en ketterij nastreefde, desnoods met geweld. Sterke bisschoppen en pausen trachtten soms met succes paal en perk te stellen aan deze vorstelijke

dwingelandij. Men denke aan Joannes Chrysostomus, Ambrosius, Leo de Grote en Gregorius de Grote.

In de jonge Germaanse rijken bepalen de vorsten in beraad met hun volk meestal het geloof van de onderdanen, waarbij hun vrouwen een hoofdrol spelen. De monniken-missionarissen zoeken en vinden bij hen de grootste steun. Paus Gregorius de Grote stimuleerde deze methode. Hij is in de oude Kerk praktisch de enige „missiepaus". Een klassiek voorbeeld: volwassen leek in vooraanstaande positie in de wereld, dan monnik en monnikenvader, dè verbreider van de benedictijnen, ten slotte tegen zijn wil paus gekozen, organisator van de Westeuropese monnikenmissie, die Augustinus, Willibrordus en Bonifacius voortbracht, en aldus de grondslag legt van de middeleeuwse Kerk.

Men kan misschien het als volgt stellen bij wijze van korte samenvatting: de grote missionaire kracht van de oude Kerk was de gewone christen in zijn wereldlijk milieu, de pelgrimerende monnik, die dan vaak priester-bisschop werd (Gregorius de Grote: paus), de vorst en de vorstin; in het Westen vooral de adellijke vrouw. Of aldus: de plaatselijke kerk zorgde vooral, onder leiding van de bisschop, voor het behoud van het geloof; de lekengelovige en de monnik zorgde vooral voor de uitbreiding van het geloof. Tot voor kort lag in de studies de klemtoon op het aandeel van de gewone leek in de wereld, zo b.v. bij de Duitser Harnack, bij de Engelsman Kenneth Scott Latourette, bij de Fransen Seumois en Lagneau. Door de jongste studies werden de monniken ontdekt. Helwig vat in zijn kerkgeschiedenis samen: „Naast bisschoppen en heilige vrouwen zijn het vooral de monniken geweest, die Europa waarlijk hebben bekeerd, d.w.z. van de geest uit veranderd, en die de chaos van volkeren hebben omgevormd tot één christenheid". (Het verhaal van Christus' Kerk, Haarlem, 1961, blz. 41.)

4. Dat het aandeel van de leek in de wereld werkelijk enorm groot is geweest, wordt wellicht nog het meest overtuigend aangetoond door nog even te wijzen op de taak van de vrouw in de oude Kerk. De vrouw was alleen uitgesloten van het priesterschap en van het officieel preken in de kerk. Zij mocht wel assisteren bij de liturgische functies, nl. als voorgangster bij het openbaar gebed (psalmenzang, charismatische profetes), als lid van de orde der weduwen of diaconessen voor de vrouwelijke zielzorg (katechetisch onderricht aan vrouwen, hulp bij dopen, communiebrengen aan zieke vrouwen, orde handhaven in de kerk, de kelk klaar maken, portierster zijn van de kerk, ziekenzorg der

vrouwen door handoplegging), als geestelijke leidster. De diacones vervulde de taak van de diaken bij de vrouwen; ze ontving een wijding, een mindere orde, als tussenpersoon tussen clerus en vrouwenwereld, met oplegging van handen en eigen kerkelijk kleed. Aldus in de oosterse Kerk tot in 5e en 6e eeuw. Reeds vanaf de apostolische tijden blijkt de vrouw actief bij het apostolaat binnen en buiten de kerk betrokken, zowel bij de geloofsverkondiging, als ook in de charitaswerken en de stoffelijke hulp aan de kerken. De staat der maagden en weduwen was bijzonder actief. Hun taak is later grotendeels overgenomen door de kloosterlingen. (Vgl. Daniélou).

HET LEKENAPOSTOLAAT IN DE MIDDELEEUWSE KERK

Onder de middeleeuwse Kerk verstaan we de Kerk, zoals zij zich uitbreidde in de germaanse wereld, gekenmerkt door de erfenis van de Grieks-Romeinse cultuur en de heerschappij van paus en keizer als leiders van de christianitas, van het heilige Roomse rijk (700–1500). Het eerste stadium wordt gedragen door de missie-arbeid van Bonifatius, de cultuur-arbeid van Karel de Grote, de kerkhervorming vanuit Cluny. Het tweede stadium steunt op de christelijke kracht van paus Gregorius VII en paus Innocentius III; de evangelisch-apostolische vernieuwing der monniken, reguliere kanunniken, ridders en burgers, vooral vrouwen; de cultuur-arbeid van de scholastiek, de gilden, de kunstenaars, de keizers en koningen. Het derde stadium vormt de afbrokkeling van deze middeleeuwse christenheid door groeiende scheiding tussen geloof en leven, godsdienst en cultuur, Kerk en Staat.

Het moet een historisch feit heten, dat de Kerk deze wereld heeft gekerstend, christelijk gemaakt; en dat de leken hierbij een hoofdrol hebben gespeeld. De volgende feiten trachten dit aannemelijk te maken.

1. De leiding van de kerkelijke aangelegenheden en van de missionering van 700–1050 ligt praktisch grotendeels in handen van de vorsten en rijksgroten, met wie de Kerk tracht samen te werken. Bonifatius met de zijnen, die naast de iero-schottische missionarissen, het leeuwenaandeel krijgt, slaagt er in om het systeem van de eigen kerken en van de landskerken in de Germaanse rijken af te zwakken door een nauwere band met Rome. Toch houdt in feite het Karolingische en Ottoonse keizerschap de leiding van de christenheid, van de germanisering en missionering in heel West-, Oost-, en Noord-Europa. Vooral in Saksen en Noorwegen wordt het geloof met geweld ingevoerd. De diepere kerstening geschiedt

door de monnik-missionarissen (denk aan Ansgar), die zich door leken, vooral zusters en vrouwen, laten helpen. In Oost-Europa, onder Slaven en Bulgaren, tot diep in Rusland, werkt de byzantijnse keizer-missie via monniken-missionarissen, waaronder Cyrillus en Methodius een bijzondere roem verwerven, na de verkregen pauselijke sanctie. In Azië dringt het missie-werk der monofysitische en nestoriaanse monniken ver door. De Islam wordt de grote spelbreker in Afrika en het nabije Oosten.

2. In de jaren 1050–1300 neemt de Kerk zelf door de pausen de leiding van heel het leven. De monnik Hildebrand, paus Gregorius VII geworden, maakt de Kerk vrij en heilig met behulp van Cluny, het gelovige volk, goedwillende vorsten en bisschoppen. De heerschappij van de wereldlijke machten, van de rijksbisschoppen en abten wordt gebroken. Een evangelisch-apostolische hervormingsbeweging breekt baan onder adel en burgerij, geleid door monniken en reguliere kanunniken (Bernardus, Norbertus), die diep ingrijpt in de kerstening van het volk, dat zich zijn eigen verantwoordelijk sterk bewust wordt. In Begijnen en Begarden, Humiliaten, Waldenzen, e.a., leeft de eerste christentijd weer op. Paus Innocentius III heeft getracht deze lekenbeweging, die anti-kerkelijk dreigde te worden, in katholieke banen te leiden. Hij staat aan evangelisch-apostolisch levende mannen zelfs de lekenprediking toe. De franciscaanse beweging komt uit dit midden op en staat oorspronkelijk op deze grondslag. Maar na Innocentius' dood krijgt de clericale en kloosterlijke tendens in de Kerk de overhand. Men was bang voor deze leken-emancipatie. In de grote bedelorden met hun wereldlijke en kloosterlijke derde orden werd deze beweging grotendeels opgevangen. Daarnaast bloeien allerlei leken-broederschappen met charitatieve doeleinden, komen de ridderorden op, werken de gilden met hun sociale instelling. Alleen het terrein van de wetenschap was overwegend clericaal en monachaal, ofschoon het woord klerk in deze tijd beslist niet samenvalt met clericus in onze zin. In de ridderspiritualiteit heeft men de eerste echte lekenvroomheid willen ontdekken. Zij was een stimulans der kruistochten.

Het aandeel der leken in de kerkelijke belangen blijkt nog op een eigen wijze in het houden van algemene kerkvergaderingen, concilies. Van ouds was de samenspraak tussen clerus en leek in de Kerk gebruikelijk. Zelfs bij de benoeming van de bisschop en de wijding van de priester werd het volk gehoord. Deze was echter veelal door de aanspraken van de vorsten verdrongen. Onder de grote middeleeuwse pausen, die de

hervorming der Kerk nastreefden, werd de stem van het volk weer opgeroepen. Vanaf Gregorius VII via Innocentius III en Bonifacius VIII tot en met het concilie van Trente werden op de algemene concilies, die hervormingsconcilies waren, ook de lekenstanden bij het algemeen beraad betrokken, onder het motto: wat allen aanbelangt, moet door allen worden behandeld en goedgekeurd. Zij leverden de nodige informatie, deelden in het overleg, gaven hun instemming en zorgden mede voor de uitvoering der besluiten. Bij de beslissende stemming traden alleen de bisschoppen op, behalve bij de concilies onder invloed van de conciliaire theorie gehouden, waarbij ook de leken meestemden. (Vgl. Congar)

De missionering draagt in deze periode eerst vaak het karakter van een heilige kruistocht, waarbij geweld wordt gebruikt, zoals in de bekering van de Baltische landen; maar later, onder invloed van de bedelorden, neemt het kruis de plaats in van het zwaard. Vooral de Minderbroeders en de Predikbroeders leiden de nieuwe missie-beweging, die zich richt tot de Mohammedanen in Afrika en Azië, en vooral tot het wereldrijk der Tataren in het binnenland van Azië tot in Indië en China toe. Ook de Nestorianen hebben in deze streken ijverig gemissioneerd. Over het aandeel der leken wordt niets nieuws meegedeeld. Alleen weten we, dat vooral de Dominicanen en de Nestorianen zich ook op wetenschappelijk cultureel gebied verdienstelijk maakten, waarbij de leken een aandeel hadden. Van de inheemse leken waren het bijzonder de rijksgroten, die men trachtte te winnen. Van franciscaner-zijde is het vooral de leek-tertiaris, de Z. Raymond Llull, die zich beijverde om het begrip voor de Islam te helpen vergroten in het belang van de missionering. Hij heeft op het einde van de 13e eeuw als leken-missioloog en missionaris alles gedaan om de leiding der Kerk hier en in de missies te activeren. Hij dacht b.v. reeds aan een soort Propaganda Fide. Op het concilie van Vienne werd zijn missie-plan voor een deel aangenomen (colleges voor oosterse talen op de universiteiten), maar later niet uitgevoerd. (Vgl. Theol. Woordenboek, dl. III, blz. 4070–76).

3. De 14e en 15e eeuw vormen het herfsttij der middeleeuwen. De christenheid onder leiding van Paus en Keizer valt uiteen. Vorstelijk absolutisme, vooral in Frankrijk, de pausen te Avignon, het westers schisma, de conciliaire theorie, anticlericale ketterijen van Wiclef en Hus, de renaissance-pausen, de geest van het nominalisme en het humanisme, verbreken de samenwerking tussen Kerk en wereld. De hervorming der Kerk in hoofd en leden, vooral van onderaf nagestreefd, dringt niet hoog

genoeg door. De observantie-beweging, de boete-prediking, de germaans-Nederlandse mystiek, de moderne devotie, het christelijk humanisme grijpen vele kloosters en lekengroeperingen aan, maar de leiding der Kerk ontbreekt. De hervormingsconcilies brengen geen redding. Een anticlericale an anti-roomse stemming groeit. De vorsten besturen de Kerk van hun land, de devoten in de wereld trekken zich terug in persoonlijke vroomheid. Het gewone volk verliest zich vaak in bijkomstigheden en bijgeloof. Een leken-elite werpt zich op en beoordeelt de Kerk naar wereldlijke normen. De missionering van minderbroeders en predikheren in het Verre Oosten brengen geen blijvend resultaat. De Islam wringt zich door de Turken tussen Oost en West. Men gaat op zoek naar een nieuwe wereldweg, gesteund door ontdekkingen. De oude wereld is rijp voor de reformatie, de nieuwe wereld voor de missionering.

4. Het aandeel van de vrouw in de middeleeuwse Kerk illustreert wellicht nog het beste de stand van het lekenapostolaat gedurende deze periode.

Bij de wording van de Germaanse wereld blijkt de vrouw op bijzondere wijze de hoedster van de christelijke cultuur. Bij de bekering der Germanen waren het gewoonlijk de echtgenoten der vorsten, die de rijken van hun mannen wisten open te stellen voor het geloof. Clovis en Clotilde zijn slechts een der vele voorbeelden. In de jonge kerk van Ierland en Engeland zijn het op zeer opvallende wijze de vorstelijke vrouwen, die een leidende rol spelen in de aanname van de godsdienst en in de wording van de christelijke cultuur. Als koninklijke abdissen waren zij rijksmoeders, die in concilies en vergaderingen om raad werden gevraagd. Als oversten van dubbelkloosters verzorgden zij seminaries voor missionarissen en bisschoppen. Als goed geschoolde nonnen schreven zij ijverig de klassieke teksten van Bijbel, vaders en heidense schrijvers af en vormden aldus de kostbare bibliotheken van de Angelsaksische missionarissen over heel Europa. Het voorbeeld van de H. Lioba als trouwe helpster van Bonifatius is bekend. Bij de Duitse Ottonen van de 10e eeuw zijn het vooral de keizerinnen, die de christelijke cultuur hoeden en voeden. Hierbij had o.a. de non Roswitha, de eerste schrijfster en dichteres van Duitsland, de leiding.

Als inspiratrices door raad en daad zijn zij de onafscheidelijke helpsters der leidende mannen in Kerk en wereld: Gregorius VII-Mathilde van Toscane, Bernardus-Hildegard van Bingen (die schrijft, preekt en profeteert), Abelard-Héloise, Franciscus-Clara, Jacob van Vitry-Marie van

Oignies, de begijn, Dante-Beatrice, Gregorius XI-Catharina van Siëna, Karel VII-Jeanne d'Arc. „Hiermee, aldus Schnürer, was het echter gedaan met de tijd, waarin middeleeuwse vrouwen geestelijke leiding gaven, de tijd, waarin laatstelijk de H. Brigitta en de H. Catharina van Siëna hebben geschitterd: het volgend tijdperk werd beneveld door de heksenwaan, die reeds de gestalte der maagd van Orleans dreigde te omsluieren" (Kerk en Beschaving in de Middeleeuwen, dl. III, 197; vgl. dl. I, 36, 276–9; dl. II, 142–6). Als schrijfsters muntten uit: Roswitha, Hildegard van Bingen, de Mechtilden, Geertruid van Helfta, Hadewych, Angela van Foligno, Catharina van Siëna, Birgitta van Zweden, Catharina van Genua. Als eerste geleerde vrouw, schrijfster, levend van haar pen, geldt Christine de Pisan, die verzet aantekende tegen de Roman de la rose.

Nooit wellicht meer dan in de middeleeuwen werd de vrouw als ideaal vereerd of als gevaar veracht. Zij is de Maria en de Eva in het clair-obscur van de tijd. (Vgl. Pernoud, De glans der middeleeuwen, blz. 121.) In de mystiek van Bernardus wordt dit de verheerlijking van Maria, van de bruidsverhouding der ziel met God, van de Kerk als Moeder, die heel de middeleeuwen beheerst. In de minnemystiek van Hadewych vindt het een vrouwelijke vertolking, die onovertroffen blijft: „Mint de minne". In de hoofse minnelyriek met haar edele vrouwencultus en haar geraffineerde vrouwenvergoding vindt zij haar hoogte- en dieptepunt (Roman de la rose). In Dame Nature, in Vrouwe Armoede en Vrouwe Theologie (Beatrice), zoals Bernardus, Franciscus en Dante suggereren, inspireert zij de diepste kerstening der menselijke levensterreinen. In de donder-boetepreken der laatmiddeleeuwse profeten wordt de vrouw tot een belichaamd gevaar. In de pietas en de charitas van zusters benedictinessen, cisterciënzerinnen, clarissen, dominicanessen, van religieuze vrouwen in de wereld als begijnen en humiliaten, penitenten, e.d., van derde ordelingen, vindt de bloem van adel en burgerij haar hoogste beschaving. Speciaal de begijnen nemen onder de middeleeuwse vrouwen in de wereld een hoofdplaats in. (Vgl. Mens.)

HET LEKENAPOSTOLAAT IN DE MODERNE KERK

Onder de moderne Kerk verstaan we de Kerk, zoals ze zich sinds de protestantse hervorming in een verdeelde christenheid ontwikkelt, geconfronteerd wordt met een haar overheersende of bestrijdende staat, en zich tracht uit te breiden tot wereldkerk via een grootscheepse missione-

ring en kerstening. Tot aan de Franse revolutie circa 1800 zijn de clerus en de adel de toon aangevende standen in Kerk en Staat van het ancienne régime, maar de derde stand der burgerij dringt zich naar voren onder de leuze: vrijheid, gelijkheid en broederschap. Na de Franse revolutie volgt algemeen scheiding van Kerk en Staat, met als gevolg dat de Kerk zich bezint op haar eigen religieus doel en de wereld steeds meer eigen wegen gaat, los van de Kerk en de godsdienst (secularisatie, ontkerstening). Totdat de vergeestelijking der Kerk naar buiten treedt in een bewust de wereld aanvaarden in apostolaat, cultuurarbeid, charitas, missionering, sociaal, politiek verenigingswerk, katholieke actie, lekenapostolaat, ersteningswerk; onder de leiding van de grote pausen: Pius IX, Leo XIII, Pius X, Benedictus XV, Pius XI, Pius XII, Joannes XXIII.

Als dragende krachten van wereldlijke zijde noemen we: de renaissance van de 15e–16e eeuw, de verlichting van de 17e–18e eeuw met het vorstelijk absolutisme, het burgerlijk liberalisme, vrucht van de Franse revolutie met scheiding van godsdienst en openbaar leven, de democratie, het socialisme en communisme, het fascisme en nationaal-socialisme, het humanisme; van christelijke-katholieke zijde: het concilie van Trente, de jezuïeten zeker en misschien de capucijnen, de Franse gouden eeuw met als ziel Vincentius a Paulo (± 1660), de missie-paus Gregorius XVI, het concilie van het Vaticaan (primaat van de Paus), de heropbloei van het religieuze leven in congregaties, de doorbraak naar de moderne wereld onder Leo XIII met neo-scholastiek en sociale, politieke beweging der katholieke leken, de heilige Paus Pius X met de liturgische, eucharistische vernieuwing, dè grote vernieuwingspaus na Trente, de katholieke Actie van Pius XI, het lekenapostolaat en de beroepskerstening met het Seculier Instituut van Pius XII, toegepast op de inheemse leek onder leiding van een inheems episcopaat in de missielanden door de oecumenische hervormingspaus Joannes XXIII, inspirator van het aanstaande op de vereniging der christenheid voorbereidende hervormingsconcilie: algemene kerkvergadering van alle bisschoppen uit heel de wereldkerk, geassisteerd, naar we nog steeds hopen door het laïcaat, dat de Kerk is, zoals Pius XII zeide. Voor het eerst in de geschiedenis een echte wereldkerk? Van de bijna 2000 residerende bisschoppen: 38% uit Europa (47% van de katholieken), 31,50% uit Amerika (43% van de katholieken), 20,50% uit Azië (7%), 10% uit Afrika (3%). (Vgl. Streven, 13, 2 (1960) 601–04.)

Het moet een historisch feit heten, dat de Kerk deze moderne wereld niet heeft gekerstend, niet christelijk heeft gemaakt; en dat de leken bij de pogingen daartoe, althans zeker de leken in de wereld, geen hoofdrol hebben gespeeld. Het aandeel der machthebbers was in de eerste moderne godsdienststrijd tussen katholieke Kerk en Reformatie zeer groot vanwege het vorstelijk absolutisme; dit geldt eveneens van de missionering in de nieuwe wereld. Het katholiek herstel in Europa was slechts gedeeltelijk bij het einde der grote godsdienstoorlogen in 1648. Daarna volgt een tijdperk van verzwakking, uitholling en gisting. De missie-arbeid onder leiding van de Propaganda Fide te Rome boekt successen, die echter grotendeels weer verloren gaan door de verzwakking der kerkelijke krachten in het moederland. De grote opbloei begint weer in de 19e eeuw, waarbij de nieuwe kloosterstichtingen worden ingezet en het kerkvolk in hoge mate wordt geïnteresseerd. Het neemt de taak der vorsten over en vormt onder de leiding der pausen een stevig thuisfront en een eigen leken-missiefront, waaraan de inheemse clerus houvast geeft. De tijd van de Kerk als Kerk en van het kerkvolk als Kerk schijnt weer te beginnen, zoals bij de jonge Kerk der oudheid en der middeleeuwen. De volgende feiten mogen dit enigszins verduidelijken.

1. Het is of de kerkelijke leiding ondanks alle waardering van vorstelijke steun, speciaal ook bij de Spaanse en Portugese koloniale missionering, bang werd voor de macht der lekenwereld, die zich steeds meer deed gelden. Het anticlericaal humanisme vóór Trente, het anti-rooms protestantisme onder Trente, het verlicht vorstelijk absolutisme na Trente, het zogenaamd neutraal, maar praktisch a-godsdienstige liberalisme der burgerij en der lekengeleerdheid van 18e en 19e eeuw, maakt haar kopschuw. Zij tracht zelf de leiding in handen te nemen en vanuit eigen roeping de wereld te kerstenen. Dit is het ontstaan van de Propaganda Fide als kerkelijke instantie voor het missiewerk tegenover de vorstelijke koloniale patronaats-missie. Dit verklaart ook de huiver voor al te grote lekeninmenging in haar bestuur, dat steeds meer clericaal wordt. Het gesprek tussen clerus en leek werd stiller. De Kerk moest eerst haar eigen hiërarchisch apparaat versterken en heiligen. Dat was het werk der pausen van de 19e en 20e eeuw. Zij kan nu beschikken over een seculiere en reguliere clerus als wellicht nooit in de kerkgeschiedenis. Nu kon zij ook van binnenuit het leven der leken bevruchten: opbloei van religieus leven, van liturgisch, evangelisch leven, van apostolisch leven in gezin, beroep en missie, van oecumenisch werk, van open ge-

sprek met de afgescheiden christenen, met de wereldgodsdiensten en culturen. Vrij van haar wereldse banden en specifiek westerse kleed kan zij een echte wereldkerk worden, het gezin van de mensheid in Christus, de God-Mens. Dit is de wens van Paus Pius XII en Joannes XXIII: de evangelische Kerk in volle luister; ziet, broeders, dit is de Kerk van Christus!

2. In de missionering van de moderne Kerk zelf als ersteningswerk speelden de leken, noch de uitheemse noch de inheemse, voor zover we konden nagaan, een hoofdrol. Evenmin als in het moederland zelf. Het kerkelijk leven werd meer dan in de oude en in de middeleeuwse Kerk gedragen door de clerus en de priester-religieuzen. Zeker, er zijn prachtige voorbeelden van leken-apostolaat hier en in de missie. In elke missiegeschiedenis vindt men hun werk vermeld. Het is genoeg bekend. Wat katechisten en andere leken van hoog tot laag hebben gepresteerd is bewonderenswaardig. Maar de systematische vorming van het inheemse religieuze en clericale front dateert vooral van de 19e en 20e eeuw. Moge onze eeuw de eeuw worden van het kerkvolk, van de leek in de wereld, van de wereldkerk met inheems episcopaat en inheems lekenapostolaat. Zou dan de kerstening der wereld, de vrucht van de oude en de middeleeuwse Kerk, niet aan de 21e eeuw ten deel vallen? Deze geschiedenis der Kerk mogen wij helpen maken door de genade van Christus. Maar dan zal de evangelisch-apostolische bezieling der mannelijke en vrouwelijke religieuzen, der Seculiere Instituten, onder de leiding van de Kerk in de toekomst het zuurdeeg moeten zijn, zoals dat in het verleden de monnik bleek te zijn. Zou dit het geheim der monniken zijn, waarvan W. Nigg schreef?

Udenhout N.B.

Literatuur

Mulders, Alph.	Missiegeschiedenis, Bussum, 1957.
Pius XII,	Evangelii Praecones, in AAS, 43 (1951) 510–13 (geschiedenis). Toespraak op 2e congres van lekenapostolaat te Rome, 1957, in AAS, 49 (1957) 922–39; KA, 12 (1957) 1189–1206.
Joannes XXIII,	Princeps Pastorum, in AAS, 51 (1959) 851–2.
Congar, Y.,	Jalons pour une théologie du laïcat, Parijs, 1953, blz. 235–46, 329–55, 414–49, 498–502.

Congar, Y., Quod omnes tangit, ab omnibus tractari et approbari debet, in Revue historique de droit français et étranger, 36 (1958) 210–59.

Jedin, H., Geschiedenis van de concilies, Hilversum, 1959.

Kilger, L., Die geschichtliche Entwicklung des Laienapostolats, in Katholisches Missionsbuch der Schweiz, 1943, blz. 15–36.

Seumois, A., La papauté et les missions au cours des six premiers siècles, Parijs, 1953.

Seumois, A., L'apostolat laïc de l'antiquité selon les témoignages patristiques, in Euntes Docete, 1952, blz. 126–53.

Lagneau, H. P. de, Apostolat des premiers chrétiens, Parijs, 1957.

L'Apostolat, serie Problèmes de la religieuse d'aujourd'hui, Parijs, 1957, blz. 77–110 (aandeel der oosterse monniken).

Daniélou, J., Le ministère des femmes dans l'Eglise ancienne, in Maison-Dieu, 1960, n. 61, blz. 70–96.

Heimerl, H., Laien im Dienst der Verkündigung, Wenen, 1958.

Urs von Balthasar, H., Zal de leek de Kerk redden?, Antwerpen, z.j.

Post, R., Het opnemen der Germanen in de Kerk, in Cultuurgeschiedenis van het Christendom, dl. III, Amsterdam, 1949, blz. 122–59.

Post, Bonifacius' methode van geloofsverkondiging: overtuiging of dwang, in Annalen van het Thijmgenootschap, 50 (1954) II, 113–23.

Mens, Alc., De oorsprong en betekenis van de Nederlandse Begijnen- en Begardenbeweging, Antwerpen, 1947.

Specker, J. – Buehlmann, W., Das Laienapostolat iu den Missionen. Festschrift Prof. Dr. Johannes Beckmann, Schöneck-Beckenried, 1961.

DR. ALPH. MULDERS

BIBLIOGRAFISCH OVERZICHT VAN DE MISSIEWETENSCHAPPELIJKE LITERATUUR 1961

In deze missiewetenschappelijke bibliografie vermelden we de in het jaar 1961 verschenen boeken, artikelen enz., alsmede enkele reeds vroeger verschenen geschriften, die in het vorig bibliografisch overzicht (H.M. 39, blz. 241–256) nog niet werden vermeld.

We gebruiken de volgende afkortingen: Anthr=Anthropos; B.U.M.C.= Bulletin de l'Union Missionnaire du Clergé (Bruxelles); C.R.M.= Commentarium pro Religiosis et Missionariis; D.K.M.= Die Kath. Missionen; E.D.= Euntes docete; E.M.M.=Evangelisch Missions-Magazin; E.V.= Eglise Vivante; H.M. = Het Missiewerk; I.M.= Indisch Missietijdschrift; I.R.M.= International Review of Missions; K.M.= De Kath. Missiën; K. en M.= Kerk en Missie; K.M.J. = Kath. Missionsjahrbuch der Schweiz; L.M.C.= Les Missions Catholiques; M.d.E. = Mission de l'Eglise; M.E.= Misiones Extranjeras; Mess.= Messages; M.N.= Monumenta Nipponica; N.Z.M.= Neue Zeitschrift für Missionswissenschaft; P.M.= Parole et Mission; R.M.= Rythmes du Monde; W.M.= Worldmission; Z.M.R.= Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft. De overige afkortingen zijn zonder meer duidelijk.

De namen der schrijvers van boeken en brochures zijn klein kapitaal, die van artikelen en kleinere bijdragen cursief gedrukt.

I
MISSIEWETENSCHAP IN HET ALGEMEEN

A. Nieuwe Tijdschriften

IMAGES DE TOUMLILINE. Monastère de Toumliline, Azrou, Maroc. 1960.

B. Bibliografische en Algemene Geschriften

ANNUAIRE DES MISSIONS CATHOLIQUES DE LA DÉLÉGATION APOSTOLIQUE DE DAKAR. 1959. 653 pag. Dakar 1959.

ANTE EL CONCILIO ECUMENICO VATICANO II. „A la Unidad por la Caridad." Colección de trabajos y comunicaciones presentados a la XIII Semana intensiva de orientación misionera, celebrada en Burgos del 4 al 11 Agosto de 1960. 428 pag. Burgos 1961.

ATLAS HISTORIQUE DES MISSIONS PÈRES BLANCS EN AFRIQUE OCCIDENTALE. Héverlé (Louvain) 1960.

BALZARINI, M. – ZANOTTO, A.: Le Missioni nel pensiero degli ultimi Pontefici. 427 pp. Bologna 1960.

Barres, Oliver: John XXIII, Missionary. W.M. 12 (1961) 1, 13–23.

BIBLIOTHECA MISSIONUM von P. Robert Streit O.M.I. und P. Johannes Dindinger O.M.I., herausgegeben von P. Johannes Rommerskirchen O.M.I. und P. Nikolaus Kówalsky O.M.I. *Bd. XIV. Chinesische Missionsliteratur 1910–1950.* Zweiter Teil, no. 2071–2160. (Veröffentlichungen des Internationalen Instituts für missionswissenschaftliche Forschungen). XVIII–614 S. Rom–Freiburg–Wien 1960.

Bouffard, Adr.: La Pensée missionnaire pontificale. Mess. 36 (1961) 142–186.

CRACCO O.F.M., A.: Breve corso di Missionologia. 333 pp. Padova 1960.

Hegel, E.: Der Lehrstuhl für Missionswissenschaft und die missionswissenschaftlichen Studieneinrichtungen in der katholisch-theologischen Fakultät Münster. In: Kath. Missionswissenschaft 1911–1961, Münster i. W. 1961 S. 2–21.

FAMILLES ANCIENNES – FAMILLES NOUVELLES. Rapports et compte rendu de la XXXe Semaine de Missiologie de Louvain 1960. 272 pag. Bruges 1961.

50 JAHRE KATHOLISCHE MISSIONSWISSENSCHAFT IN MÜNSTER 1911–1961. (Missionswissenschaftliche Abhandlungen und Texte, Heft 26). Festschrift herausgegeben von Josef Glazik M.S.C. VIII u. 212 S. Münster i. W. 1961.

Kasbauer S.Sp.S., Sixta: Die katholische Missionswissenschaft und die katholische Missionsschwester. In: Kath. Missionswissenschaft 1911–1961, Münster i. W. 1961 S. 176–186.

KATHOLISCHES MISSIONSJAHRBUCH DER SCHWEIZ (SCHW.) 1961. 28. Jahrgang, 40. Jahrbuch des akademischen Missionsbundes Universität Freiburg (Schw.) 96 S. Freiburg i. d. Schw. 1961.

Kówalsky O.M.I., N.: Documenti Pontifici missionari di carattere generale prima della „Maximum illud". E.D. 13 (1960) 168–179.

Matsumoto, M.: La rencontre du catholicisme et de la culture orientale. R.M. 8 (1960) 143–155.

Mulders, Alph.: Romeinse documenten en bestuursmaatregelen betreffende de missie uit het jaar 1960. H.M. 40 (1961) 65–79.

—*:* De Nederlandse Missiologische Week 1961. H.M. 40 (1961) 109–112.

—*:* Bibliografisch overzicht van de missiewetenschappelijke literatuur 1961. H.M. 40 (1961) 242–260.

OHM O.S.B., THOMAS: Ex contemplatione loqui. Gesammelte Aufsätze. (Missionswissenschaftliche Abhandlungen und Texte. Heft 25.) VIII und 468 S. Münster i. W. 1961.

—*:* Die Missionswissenschaft Z.M.R. 45 (1961) 189–196.

P.M.: A propos d'un éditioral de „Le Christ au monde". P.M. 4 (1961) 483–494.

Remmers, J.: De Katholieken van de Oosterse Ritus en Missie. H.M. 40 (1961) 2–15; 80–91.

ROMMERSKIRCHEN O.M.I., G. – KÓWALSKY O.M.I., N. – METZLER O.M.I., G.: Bibliografia Missionaria. Anno XXIV, 1960. 189 pag. Roma 1961.

SPECKER S.M.B., J. – BÜHLMANN O.F.M., H.: Das Laienapostolat in den Missionen. Festschrift Prof. Dr. Johannes Beckmann S.M.B. zum 60. Geburtstag dargeboten. 383 S. (Supplementa N.Z.M. X). Beckenried 1961.

THE CHURCH AT WORK IN THE WORLD. Selections for a readings course on the theology, history and methods of the mission apostolate. Catholic Students' Mission Crusade. 141 pag. Cicinnati 1961.

II
FUNDAMENTELE MISSIELEER

Amstutz S.M.B., Jos.: Zum theologischen Begriff der Mission. N.Z.M. 17 (1961) 1–8.

—: Theologische Ueberlegungen zum Thema Mission und Laie. In: Festschrift Beckmann 1961, S. 39–55.

Bouchard C.S.Sp., A.: Première chronique de Spiritualité missionnaire. Spiritus 1960, no. 5, 477–490.

Bouffard, Adr.: L'Octave de l'Unité. Messages 16 (1961) 1–96.

Bourdeau CssR., F.: Les missionnaires diocésains et l'évêque. Pour une théologie de l'épiscopat. P.M. 4 (1961) 184–212.

Bours, Th.: De Pausen en de motieven van onze missieactie. H.M. 40 (1961) 101–108.

—: De Pausen over de middelen tot missieactie. H.M. 40 (1961) 169–177.

Bruls S.A.M., J.: Leçon catholique de l'Orient chrétien. E.V. 12 (1960) 449–458.

Callaey O.F.M.Cap., F.: Le Concile vu du dehors. E.D. 13 (1960) 448–458.

Caron, R.: Peuple élu et apostolat. E.V. 13 (1961) 323–333.

Couturier S.J., Ch.: Jésus-Christ, Missionnaire de Dieu. M.d.E. 36 (1961) 3–14.

Dominguez O.M.I., O.: La Iglesia de Cristo, coetus caritatis, unidad jerárquica y unidad de amor. M. E. 8 (1961) 9–37.

Douau, N.: Mentalité biblique et mentalité africaine. Le mystère du sang. L.M.C. 1961 pag. 86–100.

Dumoulin S.J., H.: Buddhistische Meditation und Christentum. Geist und Leben 34 (1961) 32–45.

Exeler, Ad.: J. B. Hirscher und die Weltmission. Z.M.R. 45 (1961) 95–104.

FARE, ENZ.: La Vocación misionera en los Seminarios Diocesanos. 176 pag. Madrid 1961.

Grasso S.J., D.: Le Kérygme: annonce première de la foi. P.M. 4 (1961) 168–183; 328–342.

Gregorius O.F.M.Cap., P.: Das Laienapostolat als Missionsziel. In: Festschrift Beckmann 1961, S. 57–69.

GUILLOU O.P., M.-J. LE: Mission et Unité. Les exigences de la Communion. I–II. Unam Sanctam no. 33–34 – 292–340 pag. Paris 1960.

—: Mission et Unité en perspectives protestante et catholique. Istina 6 (1959) 433–458.

Henninger S.V.D., J.: Arabische Bibelübersetzungen vom Frühmittelalter bis zum 19. Jahrhundert. N.Z.M. 17 (1961) 201–223.

Holl, Ad.: Die Enzyklika „Mystici Corporis Christi" und die Missionspflicht des einzelnen Katholiken. Z.M.R. 45 (1961) 207–217.

Izard, E.: Il n'y a de vocations que missionnaires. L.M.C. juillet–sept. 1961 p. 1–6.

Legrand C.I.C.M., F.: Le Concile oecuménique et l'évangélisation du monde. Le Christ au monde 6 (1961) 18–47; 156–172.

Lewis S.V.D., C. A.: Missions: Theology's best Textbook. W.M. 12 (1961) 2, 63–68.

Loffeld C.S.Sp., Ed.: Un clergé autochtone, élément essentiel de toute Eglise. Spiritus 1 (1960) no. 5, 417–436.

Masi, R.: L'Adattamento missionario dottrinale. Lo sviluppo della teologia e della cultura cattolica in terra di missione. E.D. 13 (1960) 226–248.

Masson S.J., J.: „Planter l'Eglise". Z.M.R. 45 (1961) 280–286.

Metzler O.M.I., J.: Madagassische Bibelübersetzungen. N.Z.M. 17 (1961) 135–139.

Molette, Ch.: L'action catholique dans la pensée de Jean XXIII. L.M.C. 1961 no. 81, 55–67.

OHM, THOMAS: Asiens Nein und Ja zum westlichen Christentum. 2e, neu bearbeitete Auflage, 242 S. München 1960.

Ohm, Thom.: Vom Missionsplan und von der Missionsplanung. Z.M.R. 45 (1961) 1–15.

ORGANISCHE INBOUW VAN DE MISSIEGEDACHTE IN DE THEOLOGIA MORALIS. H.M. 40 (1961) 129–152.

Peteghem, L. van: De theologie van de verkondiging. Coll. Brug. et Gand. 7 (1961) 46–67; 182–197.

Philips, G.: Priester en Missie. K. en M. 41 (1961) 118–123.

Plangger S.M.B., Alb.: Die Hl. Schrift in Shona. Uebersicht und Wertung kath. Bemühungen. N.Z.M. 17 (1961) 140–146.

Rabanos C.M., Ric.: El mandato misionero de Cristo „Euntes". M. E. 8 (1961) 38–56.

Rahner S.J., K.: Het christendom en de niet-christelijke godsdiensten. In: Kerk en Ruimte, Hilversum 1961, blz. 78–95.

RÉTIF S.J., A.: Initiation à la Mission. 287 pp. Paris 1960.

Rétif Z.J., A.: Religion et Civilisations. Justice dans le monde 3 (1961–1962) 53–74.

Rijen M.S.C., A. van: De plaats van de leek in de groeiende Kerk. H.M. 40 (1961) 212–228.

Rusche, Helga: Zum Schriftverständnis der Apostelgeschichte. Dargestellt am Zeugnis vom Erhöhten Herrn. In: Kath. Missionswissenschaft 1911–1961, Münster i. W. 1961 S. 187–194.

SANTOS HERNANDEZ S.J., ANGEL: Salvación y Paganismo. El Problema téologico de la Salvación de los Infieles. VII + 756 pp. Santander 1960.

Sheen, mgr. Fulton J.: Missionaries! A New Spirit for Our New Age. W.M. 11 (1960) 4, 3–18.

Schlette, H. R.: Zur religionsphilosophischen Problematik der Glaubensentscheidung im technischen Zeitalter. In: Kath. Missionswissenschaft 1911–1961, Münster i. W. 1961, S. 195–200.

Simons W.P., T.: Het Doopsel en de Kerk in Matteüs 28, 19. H.M. 40 (1961) 92–100.

Sheen, mgr. Fulton J.: Motherhood and the Missions. W.M. 12 (1961) 2, 3–9.

Smedt, mgr. E. J. De: De Priester en de Missie. K. en M. 41 (1961) 106–111.

Spicq O.P., C.: La fraternité chrétienne d'après le Nouveau Testament. K.M.J. 28 (1961) 19–22.

Unger-Dreiling, Erika: Symphonia oder Konzession? Ueber die Rückwirkung einer Union mit den Orthodoxen. Z.M.R. 45 (1961) 119–125.

Vereno, Matth.: Menschheitsüberlieferung und Heilsgeschichte. Zum Verständnis der geistigen Begegnung zwischen Asien und dem Abendland. Salzburg 1960.

Vodopivec, J.: Unity in Diversity: the Problem of Reunion in Missionary perspective. E.D. 13 (1960) 459–512.

Walgrave O.P., J. H.: De heilshistorische verhouding tussen de Kerk en de niet-christelijke godsdiensten. Tijdschrift voor Theologie 1 (1961) 149–170.

Xiberta O.C.D., Bart.: Exigencias de la Fe acerca de la unidad de la Iglesia. M. E. 8 (1961) 246–256.

III

NORMATIEVE MISSIELEER

Anasagasti O.F.M., P. de: Urgencia y necesidad de la restauración del Diaconado como Orden independiente. M.E. 8 (1961) 154–170.

Anastasius O.F.M.Cap., P.: Ontbinding van huwelijk. Nieuwe toepassing van het Petrinisch privilege. H.M. 40 (1961) 153–160.

Anathil S.V.D., G. M.: Are Hindu renascent movements a help or an obstacle for the Spreading of Christianity in India? N.Z.M. 17 (1961) 224–232.

Arnoux P.B., A.: Problémes de pastorale en Afrique. Carmelus 7 (1960) 155–206.

Attipatty, mgr. Jos.: The Church and the Hindu Mind. W.M. 11 (1960) 3, 21–27.

Auf der Maur S.M.B., H.: Internationale Studienwoche über Missionskatechese. N.Z.M. 16 (1960) 296–299.

Barres, O.: New Life for Lay Missionaries. W.M. 11 (1960) 3, 104–109.

Beer, L. W.: Credit Unions and the Far East Missions. Asia 1960, p. 914–922.

Bettray S.V.D., Joh.: Internationaler missionskatechetischer Kongress zu Eichstätt (21.–29. Juli 1960). Theol.-pr. Q. 108 (1960) 298–305.

Bouteille P.B.. J.: Un Kérygme, aujourd'hui en Afrique noire. P.M. 4 (1961) 581–602.

Braganza S.V.D., J. V.: Asian Missionaries for Asia. W.M. 12 (1961) 1, 70–75.

Braunmandl, Konrad: Teaching the Gospel to Pagans. Asia 12 (1960) 1056–1060.

Brunner S.J., Paul: A Community Celebration of Holy Mass. Asia 12 (1960) 1061–1065.

Bühlmann O.F.M.Cap., W.: Der weisse Mann in der farbigen Welt. K.M.J. 28 (1961) 5–18.

—: Die Schule, das Bewährungsfeld des Laien, dargestellt am Tanganyika. In: Festschrift-Beckmann, Beckenried 1961, S. 255–279.

Buijs S.J., L.: Facultates decennales quas S. Congregatio de Propaganda Fide concedit Ordinariis Missionum ad decennium quod decurrit a die 1 mensis januarii 1961 ad diem 31 mensis decembris 1970 cum commentario. XXVIII–188 pag. Romae 1961.

Camps O.F.M., A.: Possibilities of Lay-Apostolate among the Muslims of West Pakistan. In: Festschrift Beckmann 1961, S. 241–254.

Canova, F.: Per il laicato in terra di missione. E.D. 13 (1960) 542–549.

Cardonnel O.P., P.: Pour uge évangélisation du Brésil. P.M. 4 (1961) 535–551.

Chaigne O.F.M., H.: L'Exotisme et la Mission. A propos du Japon. P.M. 4 (1961) 422–439.

Chandran, R.: Die Rolle der gebildeten Christen im heutigen Indien. E.M.M. 105 (1961) 94–101.

Choi, Andr.: L'Eglise catholique au service de la langue coréenne au cours du XIXe siècle. N.Z.M. 17 (1961) 175–190.

CONSIDINE M.M., J.: The Missionary's Role in Socio-Economic Betterment. XI + 330 pag. New York 1960.

Delcuve S.J., G.: Mission et Catéchése. Semaine Internationale, Eichstätt, 21–28 juillet 1960. Lumen Vitae 15 (1960) 711–730.

Destombes M.E.P., P.: Clergé local et missionnaires étrangers. L.M.C. 1961, no. 81, 10–20.

Diop, A.: Culture et religions. P.M. 4 (1961) 396–409.

Duclos O.F.M., Bertrand: Promotion des élites locales et universalisme. L.M.C. 1961, no. 81, 36–44.

Ende S.V.D., A. van den: Missiemethodes op de weegschaal. K.M. 82 (1961) 134–137.

Evenson, D. M.: Permanent Deacons. W.M. 12 (1961) 1, 98–103.

Foley, mgr. V.: Catholic Education in Fiji. W.M. 11 (1960) 4, 26–31.

Frey, H.: Um die Erneuerung des Diakonates in Brasilien. D.K.M. 79 (1960) 197–198.

Gregorius O.F.M.Cap.: Eine kritische Betrachtung der internationalen Studienwoche über Missionskatechese. N.Z.M. 16 (1960) 300–303.

Guerry O.S.B., Vinc.: Il faut sauver la culture baoulée. Images de Toumliline sept. 1961 pp. 10–15.

Held S.Sp.S., Helenis: Die einheimische Schwester. In: Kath. Missionswissenschaft 1911–1961, Münster i. W. 1961, S. 170–175.

Henninger S.V.D., J.: Ueber den Beitrag der Laien bei der Ausbreitung des Islam. In: Festschrift Beckmann 1961, S. 345–371.

Höffner, Jos: Kolonialismus und Christliche Ethik. Justice dans le Monde 2 (1960–1961) 293–315.

HOFINGER S.J., JOH. U.A.: Katechetik heute. Grundsätze und Anregungen zur Erneuerung der Katechese in Mission und Heimat. Referate und Ergebnisse der internationalen Studienwoche über Missionskatechese in Eichstätt. 368 S. Freiburg i. B. 1961.

HOFINGER S.J., JOH. E.A.: Teaching all Nations. A Symposium on modern Catechetics. Edited by Joh. Hofinger S.J.; English Version revised and partly translated by Clifford Howell S.J. 421 pag. Freiburg i. Br. 1961.

Höltker S.V.D., G.: Laienmissionshelfer, einmal anders oder Profane Hilfe beim missionarischen Werk. In: Festschrift Beckmann 1961, S. 299–330.

Hornef, Jos.: Le renouveau du diaconat et les missions. R.M. 9 (1961) 2–75.

Hughes S.J., D.: Better practice through Theory. W.M. 12 (1961) 2, 53–62.

Jadot, J.: L'adaptation. B.U.M.C. 41 (1961) 107–111.

JUHASZ, KOLOMAN: Laien im Dienste der Seelsorge während der Türkenherrschaft in Ungarn. Ein Beitrag zur Geschichte der Seelsorge. XXVI – 176 S. Münster 1960.

Kiefer, W.: Den Glauben glaubwürdig machen. Zur Dritten Fastenaktion gegen Hunger und Krankheit. D.K.M. 80 (1961) 3–8.

Koenen, G.: De onderwijzende Broeder-Missionaris. K. en M. 40 (1960) 184–195.

Klören S.V.D., P.: Bijbels ballet. Een poging tot aanpassing in India. K.M. 81 (1960) 226–229.

La Farge S.J., J.: Coopération raciale dans un monde divisé. E.V. 13 (1961) 5–12.

Lambert O.C.D., L.: L'ancien Yoga et l'homme nouveau. R.M. 8 (1960) 160–179.

Laufer M.S.C., C.: Die Missionen im Dienste der Völkerfreundschaft, dargestellt an Melanesien. K.M.J. 28 (1961) 52–59.

—: Einheimisch bauen wir die Kirche. D.K.M. 80 (1961) 89–92.

Le Hurt S.M., M.: La formation des élites autochtones. L.M.C. 1961, no. 81, 45–54.

Lepargneur O.P., F.: Jalons pour une méthodologie missionnaire auprès des Amérindiens. P.M. 4 (1961) 522–571.

Liégé O.P., A.: La mission contre les institutions chrétiennes? P.M. 4 (1961) 495–508.

Luhmer S.J., N.: La démocratisation de l'éducation japonaise. R.M. 8 (1960) 91–100.

Lukesch, Ant.: Probleme am Beginn der Mission bei einem Naturvolk in der heutigen Zeit. Z.M.R. 45 (1961) 238–248.

Madigan S.J., F. and Cushner S.J., N.: Tamontaka Reduction: A Community Approach to Mission Work. N.Z.M. 17 (1961) 81–94.

Marfurt O.S.B., Luitfrid: Afrikanische Kirchenmusik. D.K.M. 80 (1961) 75–78.

Martin O.S.B., Denis: Vocation missionnaire des monastères. Images de Toumliline sept. 1961 pp. 1–9.

Mary of the Redemption, M.I.C., Sister: „Becoming all things" to win Japan. W.M. 12 (1961) 1, 76–88.

Mathias, mgr. L.: Opus Sancti Pauli Apostoli ad Gentes. W.M. 11 (1960) 3, 28–35.

Meiners, Jos.: Catholic Missionary efforts in Asia. Asia 12 (1960) 1033–1043.

Melckebeke C.I.C.M., mgr. C. van: Tentatives d'adaptations liturgiques en Chine. R.M. 9 (1961) 16–25.

Mondreganes O.F.M.Cap., P. de: La formación del clero autóctono. E.D. 13 (1960) 269–295.

Mulders, Alph.: Missie en Leek. H.M. 40 (1961) 50–53.

Nebreda S.J., Alf.: „Unruhig ist unser Herz". Geisteshaltung japanischer Studenten. D.K.M. 80 (1961) 83–88.

Neuner S.J., J.: Beten. D.K.M. 80 (1961) 143–148.

N.N.: Ecoles de mission et formation chrétienne. E.V. 13 (1961) 334–343.

OHM, TH.: Mohammedaner und Katholiken. 87 S. München 1961.

Osner, K.: Die Arbeitsgemeinschaft für Entwicklungshilfe. D.K.M. 80 (1961) 15–19.

Paiva, J. F. H.: Catholiques ceylanais et développement national. E. V. 13 (1961) 357–367.

PAVENTI, XAV.: Breviarium Juris Missionalis. Ed. 2a valde aucta. 320 pag. Romae 1960.

PEETERS O.F.M., HERMES: Facultates quas Ordinarii et Missionarii habere solent cum brevi commentario. Editio tertia adaptata. 171 pag. Romae 1960.

Peeters O.F.M., H. e.a.: De Broeder in de Priesterkongregatie. K. en M. 40 (1960) 196–216.

Perraudin T.B., J.: Le Catéchuménat d'après le Cardinal Lavigerie. P.M. 4 (1961) 386–395.

Pinus C.S.Sp., Fr.: Quand un „champion terrible" entre en lice. L'Instruction „Neminem profecto" du 23 novembre 1845. Spiritus 1 (1960) 455–468.

Portmann, Frid.: Das Problem der Taufnamen in der Mission. N.Z.M. 17 (1961) 147–149.

Quéguiner M.E.P., M.: L'action sur les classes cultivées. L.M.C. 1961 no. 81, 27–35.

Rétif S.J., A.: Au service du clergé local. Spiritus 1 (1960) no. 5, 403–408.

—: La formation des clercs. L.M.C. 1961, no. 81, pp. 20–26.

Reuter O.M.I., A.: Die neuen Dezennal-Fakultäten der „Propaganda Fide". N.Z.M. 16 (1960) 241–257.

—: Der Rechtscharakter der Eingeborenen-Ehen in Südafrika. Z.M.R. 45 (1961) 104–119; 253–268

Savarinayagam O.C.D., M.: Le problème des castes en Inde. R.M. 9 (1961) 26–47.

Schorer, E.: Eine entwicklungsgeschichtliche Schau des Mitwirkens der eingeborenen Laienkräfte an der Ausbreitung des Christentums. In: Festschrift Beckmann 1961, S. 331–343.

Seumois O.M.I., A.: Orientations de pastorale liturgique selon „Princeps Pastorum". E.D. 13 (1960) 249–268.

Seumois P.B., X.: Le catéchuménat, itinéraire pascal. Lumen Vitae 15 (1960) 670–689.

Sheen, mgr. Fulton J.: World Mission and the Laity. W.M. 12 (1961) 1, 3–12.

Smith S.J., W. G.: Some pastoral problems of the Australian clergy. Carmelus 7 (1960) 243–278.

Specker S.M.B., J.: Die Einstellung der Missionare zum schwarzen Menschen. K.M.J. 28 (1961) 60–68.

Srinivasan, Thom.: A Convert's Guide to Hinduism. W.M. 12 (1961) 1, 42–48.

Straelen S.V.D., H. van: Komt het Licht uit het Oosten? H.M. 40 (1961) 193–211.

Taché C.S.Sp., L.: De religioso-clerico inidoneo. C.R.M. 42 (1961) 190–205.

Theuws O.F.M., Th.: Geeft ons nieuwe namen. H.M. 40 (1961) 161–168.

Ting Pong Lee C.M.F., I.: Episcopal Hierarchy in the Missions. E.D. 13 (1960) 181–225.

—: De specificis juris missionarii notis. C.R.M. 41 (1960) 348–357.

—: De Apostolicis Facultatibus. C.R.M. 42 (1961) 206–222.

Trigt S.M.A., F. van: Kunstenaars met dode handen. K.M. 81 (1961) 265–267.

Ulliana S.D.B., J.: My Students were Bonzes. W.M. 12 (1961) 1, 24–34.

Vadassery, Thom.: Recruiting Vocations in India. Asia 12 (1960) 1050–1055.

WANG, J. B.: De Vita Seminariorum Sinensium. 184 pag. Romae 1959.

Wicki S.J., Jos.: Gesang und Musik im Dienst der alten indischen Jesuitenmission (ca. 1542–1580). Z.M.R. 45 (1961) 15–30.

Woodarek C.P.S., R. F.: What the Thais think of us? W.M. 12 (1961) 1, 35–41.

Zegwaard M.S.C., G.: A diversified Program for New Guinea. W.M. 11 (1960) 4, 48–57.

IV

MISSIEGESCHIEDENIS EN MISSIOGRAFIE

ACHÚTEGUI S.J., P. S. DE – BERNAD S.J., M.: Religious Revolution in the Philippines. Life and Church of Gregorio Aglipay 1860–1960. Vol. I 1860–1940. XIV – 580 pag. Manila 1960.

ADOUR, P.: Marie de l'Incarnation, Ursuline missionnaire en Canada. 148 pag. Paris 1961.

Albrecht S.J., K.: Hundert Jahre Jesuiten in Indonesien. D.K.M. 79 (1960) 199–202.

ALEGRE S.J., F. J.: Historia de la Provincia de la Compañia de Jesus de Nueva España. Tomo III Libros 7–8. XXVI – 14*–502 pp. – Tomo IV Libros 9–10. XXX – 17*–663 pp. Roma 1960.

Alonso O.E.S.A., Carlos: Projecto de una misión de la Orden de San Augustín en Arabia (1624–1629). Augustiniana 10 (1960) 61–76.

Arens S.V.D., R.: The Christian Hub of the East. W.M. 12 (1961) 1, 55–69.

Auf der Maur O.S.B., Ivo: Erfolg und Misserfolg in einem Kleinen Seminar Afrikas. N.Z.M. 17 (1961) 118–128.

AUJOULAT, L. P.: Afrika kommt. Werden und Zukunft eines Kontinents. 434 S. Freiburg–München 1960.

Bastos de Avila S.J., Fern.: Notes sur le catholicisme au Brésil. Carmelus 7 (1960) 145–154.

BECKMANN S.M.B., JOH.: Weltkirche und Weltreligionen. Die religiöse Lage der Menschheit. 197 S. (Herder-Bücherei no. 81). Freiburg i. Br. 1960.

Beckmann S.M.B., Joh.: Die katholischen Missionen in Japan und ihre Auseinandersetzung mit den japanischen Religionen. Priester und Mission 1960, S. 337–372.

—*:* Die Universitäten vom 16. bis 18. Jahrhundert im Dienste der Glaubensverbreitung. N.Z.M. 17 (1961) 24–47.

—*:* Der Kampf der Missionare für die Menschenrechte der Indianer im 16. Jahrhundert. K.M.J. 28 (1961) 33–41.

—*:* Fray Luis de Granada (1504–1588) im Dienste der Glaubensverkündigung. In: Kath. Missionswissenschaft 1911–1961, Münster i. W. 1961, S. 107–114.

Bettray S.V.D., J.: Wohin geht der Weg Japans? Theol.-pr. Q. 109 (1961) 129–138.

Bierbaum, Max.: Im Dienste der Missionswissenschaft 1925–1952. Selbstdarstellung. In: Kath. Missionswissenschaft 1911–1961, Münster i. W. 1961, S. 43–49.

Bierbüsze S.V.D., Fr.: Dorfleben in Japan. D.K.M. 80 (1961) 115–121.

Biermann O.P., B.: Das spanisch-portugiesische Patronat als Laienhilfe für die Mission. In: Festschrift Beckmann 1961, S. 161–179.

—*:* Die ersten Missionen Amerikas. In: Kath. Missionswissenschaft 1911–1961, Münster i. W. 1961, S. 115–130.

Blanchard, P.: Le Vénérable Libermann 1802–1852. Tome I: Son expérience, sa doctrine. 573 pag. – Tome II: Sa personnalité, son action. 516 pag. Bruges 1960.

Böckenhoff S.J., L.: Ich gründe eine Mission. D.K.M. 80 (1961) 151–155.

Borges O.F.M., Pedro: Métodos Misionales en la Cristianización de América Siglo XVI. 573 pag. Madrid 1960.

Boudens, Robr.: Bischof Eugen von Mazenod und die auswärtigen Missionen. Z.M.R. 45 (1961) 82–94.

Brasio C.S.Sp., Ant.: Monumenta Missionaria Africana. Africa Oocidental Vol. VIII (1631–1642). XXXVIII + 622 pag. – Vol. IX (1643–1646). XLI + 543 pag. Lisboa 1960.

Brown, W. E.: The Catholic Church in South Africa. Edited by Michael Derrik. XIV – 384 pp. London 1960.

Bruls S.A.M., J.: L'Orthodoxie en Uganda. Une génération spontanée. E.V. 12 (1960) 428–433.

Bühlmann O.F.M.Cap., Walbert: Afrika gestern, heute, morgen. 174 S. (Herder-Bücherei) no. 86. Freiburg i. Br. 1961.

Bühlmann O.F.M.Cap., Walbert: P. Adelhelm Jann, Pionier der Schweizerischen Missionswissenschaft und Missionsbewegung. In: Geist und Geschichte. Gedenkschrift zum 50 jährigen Bestehen des Lyzeums am Kollegium St. Fidelis in Stans, S. 149–169. Stans 1959.

Bushayija, St.: Indifférence religieuse et néo-paganisme au Ruanda. R.M. 9 (1961) 58–67.

Camps O.F.M., Arnulf: Two spurious Arabic Canons of the Council of Nicea found by the Franciscan Missionaries of Upper Egypt. Stud. orient. chr. Cairo 1960 pp. 173–181.

Carobbio da Nembro O.F.M.Cap., M.: Genesi e sviluppi del clero nativo etiopico fino alla costituzione della gerarchia. E.D. 13 (1960) 296–327.

Catrice, P.: L'Afrique noire au miroir de ses écrivains. R.M. 8 (1960) 101–116.

Chiocchetta F.S.C.I., P.: Il „Postulatum pro nigris Africae Centralis" al Concilio Vaticano I e i suoi precedenti storici e ideologici. E.D. 13 (1960) 408–447.

Choi, Andr.: L'Erection du premier vicariat apostolique et les origines du Catholicisme en Corée 1592–1837. XII, 137 pp. (Suppl. N.Z.M. Vol. XI). Beckenried 1961.

Cieslik S.J., H.: Laienarbeit in der alten Japan-Mission. In: Festschrift Beckmann 1961, S. 99–129.

Conzelmann, P.: Der Jesuitenstaat von Paraguay. Die neue Ordnung 14 (1960) 412–420.

Coquereau S.M., P.: The "Venice" of Fiji. W.M. 11 (1960) 4, 96–106.

Cordeiro, mgr. Jos.: The Church in Pakistan. W.M. 11 (1960) 3, 57–64.

Costa S.J., H. de la: The Jesuits in the Philippines, 1581–1768. 702 pag. Cambridge 1961

CARDINAL CELSO COSTANTINI: Réforme des Missions au XXe Siècle. Traduit et adapté de l'italien par Jean Bruls. Collection „Eglise Vivante". 288 pag. Casterman 1960.

Creemers O.F.M., W.: Katholicisme in Japan. H.M. 40 (1961) 43–49.

Cuny O.F.M., P.: Diaspora chrétienne en Afrique du Nord. Eléments de réflexion en vue d'une recherche sociologique. P.M. 4 (1961) 100–119.

D'Costa S.J., A.: An Indian Study of the Mongol Missions of the Middle Ages, N.Z.M. 16 (1960) 258–267.

DESPONT, J.: Afrique terre chrétienne? 218 pag. Paris 1960.

DESSARRE, EVE: L'Afrique noire chrétienne. Collection „Christianisme Contemporain". 191 pag. Paris 1961.

Diemer P.A., E.: Essai de Bibliographie des travaux bibliques des Pères Blancs en Afrique. N.Z.M. 17 (1961) 127–134.

D'Souza, H. J.: Asia at the narrow Pass. W.M. 12 (1961) 2, 69–77.

Eaves O.S.B., Oswald: „Pusillus grex" in Sweden. W.M. 12 (1961) 2, 42–47.

E.V.: Le monde missionnaire en 1960. E.V. 13 (1961) 163–297, contenant: Généralités 163, Extrême Orient 176, Asie, du Sud-Est 194, Oceanie 203, Asie Océanienne 206, Sous-continent indien 215, Proche-Orient 233, Afrique du Nord-Est 242, Afrique occidentale 246, Afrique centrale 261, Afrique australe 272, Afrique Iles orientales 281, Amérique latine 286.

Faro, Jorge: Manuel Severim de Faria e a evangelização da Guiné. Boletim Cultural da Guiné Portuguesa 14 (1959) 459–497.

Farren, Edw.: Burma's Catholic Teachers Guild. Asia 12 (1960) 1044–1049.

Ferragne O.M.I., M. J.: Reds land in Basutoland. W.M. 12 (1961) 2, 78–88.

FOCHER O.F.M., JUAN: Itinerario del Misionero en America. Texto latino con versión Castellana. Introducción y notas del P. Ant. Eguiluz O.F.M. LXVIII – 409 pag. Madrid 1960.

Fox S.J., J. P.: Alaska, a growing mission. W.M. 12 (1961) 2, 97–105.

Freitag S.V.D., Ant.: Der Anteil der Steyler Missionsgesellschaft am Zustandekommen und an der Weiterentwicklung der katholischen Missionswissenschaft. In: Kath. Missionswissenschaft 1911–1961, Münster i. W. 1961, S. 131–139.

Geerts, F.: Aspekten van de katolieke Kerk in Skandinavië. K. en M. 41 (1961) 173–178.

Geibe O.F.M., mgr. N.: The catholic Church in modern Indonesia. Carmelus 7 (1960) 331–345.

GENSE S.J., J. H.: The Church at the Gateway of India 1720–1960. VIII – 479 pag. Bombay 1960.

Glazik M.S.C., Jos.: Das Internationale Institut für missionswissenschaftliche Forschungen 1911–1961. In: Kath. Missionswissenschaft 1911–1961, Münster i. W. 1961, S. 67–77.

—*:* P. Dr. Theol. h. c. Robert Streit O.M.I. o.c. 80–81.

—*:* Fünfzig Jahre Z.M.R. o.c. 101–106.

GORRÉE, G.: Au delà du Père de Foucauld. Le Père Peyriguère. Vie et écrits spirituels. 157 pag. Paris 1960.

Gracias, Valerian Card.: The Missionary Church in India. W.M. 11 (1960) 3, 11–20.

Graf O.S.B., Olaf: Katholische koreanische Bibelübersetzungen. N.Z.M. 17 (1961) 56–57.

Grangette O.P., G.: Syncrétismes et Messianismes en Afrique Noire. P.M. 4 (1961) 343–370.

Gravrand C.S.Sp., G.: Nationalisme et Colonialisme au Sénégal. Attitude de l'Eglise. P.M. 4 (1961) 371–385.

Gregorios, Ben. Mar.: The Reunion Movement in India. W.M. 11 (1960) 3, 49–56.

Gregorius O.F.M.Cap., P.: Die Buschschule als Missionsmittel in Tanganyika. In: Kath. Missionswissenschaft 1911–1961, Münster i. W. 1961, S. 140–146.

Haas, H.: Ceylon: Kirche im Umbruch. D.K.M. 80 (1961) 57–59.

—: Laïcat chrétien d'Asie. E.V. 13 (1961) 114–122.

Haffmans C.S.Sp., R.: Het Fenomeen van de Afrikaanse sekten als actueel missieprobleem in de Kongo. H.M. 40 (1961) 31–42.

Hecken C.I.C.M., J. van: Contribution des laïcs à l'évangélisation des Mongols. In: Festschrift Beckmann 1961, S. 201–221.

Hurley O.M.I., mgr. D.: La décade du destin Africain. Discours d'ouverture de l'assemblée du Conseil de l'Institute of Race Relations, Durban, le 11 janvier 1960. L.M.C. 1961, pag. 101–106.

Hulstaert M.S.C., G.: Traductions de l'Ecriture Sainte dans une langue africaine (Congo). N.Z.M. 17 (1961) 48–50.

Jedin, H.: Weltmission und Kolonialismus. Priester und Mission 1961, S. 97–112.

Kessler O.P., R.: Gottes Bild in empörten Kongolesen. D.K.M. 80 (1961) 20–24.

Keulen S.V.D., J. van: De Kerk op de Kleine Sunda-eilanden. K. en M. 41 (1961) 184–190.

Kilger O.S.B., L.: Laienarbeit in der Germanenmission. In: Festschrift Beckmann 1961, S. 71–77.

KITTLER, GL. D.: The Maryknoll Fathers. 318 pag. Cleveland 1961.

Konen, W.: Die Germanenbekehrer des frühen Mittelalters. Z.M.R. 45 (1961) 218–238.

Kostka C.P.P.S., Sister M.: Finland's second Spring. W.M. 12 (1961) 2, 48–52.

Kówalsky O.M.I., Nic.: Zur Vorgeschichte der arabischen Bibelübersetzung der Propaganda von 1671. N.Z.M. 16 (1960) 268–274.

—: Inventario dell'Archivio storicó della Sacra Congregazione „de Propaganda Fide". N.Z.M. 17 (1961) 9–23; 109–117; 191–200

—: Die Anfänge der „Domus Dei" in Tongking und Cochinchina. In: Festschrift Beckmann 1961, S. 155–166.

Kruse S.J., H.: Die Heilige Schrift in Japan. D.K.M. 80 (1961) 48–52.

Laridan P.B., P.: Face à l'Afrique 1961. L.M.C. 1961, pp. 73–85.

Laufer M.S.C., C.: Historische Phasen der Katechistenausbildung in Vikariat Rabaul (Südsee). In: Festschrift Beckmann 1961, S. 223–240.

—: Msgr. Henry Verjus als Missionar. N.Z.M. 17 (1961) 95–108.

LECLERCQ, J.: Vie du Père Lebbe. La Tonnerre qui chante au loin. 21e mille. Collection „Eglise Vivante". 356 pag. Casterman 1961.

Lee C.M.F., I.: Episcopal Hierarchy in the Missions. E.D. 13 (1960) 181–225.

LEFLON, J.: Eugène de Mazenod, evêque de Marseille, fondateur des Missionnaires O.M.I. 1782–1861. I Les étapes d'une vocation (1782–1814). 492 pp. – II Missions de Provence (1814–1837). 668 pp. Paris 1961.

Les Missionnaires français dans le monde. Numéro spécial juillet–septembre 1961 p. 1–76, contenant: Il n'y a de vocations que missionnaires 1, Classement alphabétique des Instituts de religieux 7, Classement géographique des Instituts de religieux 20, Classement alphabétique des Sociétés religieuses, Instituts séculiers, Associations ou pieuses unions de femmes 27, Classement geographique des Sociétés religieuses, Instituts séculiers, Associations ou pieuses unions de femmes 55.

Letter S.J., P. de: The Church in India and her pastoral problems. Carmelus 7 (1960) 207–242.

LETTRES DU PÈRE LEBBE: Choix et présentation de Paul Goffart et Albert Sohier. Collection „Eglise Vivante". 320 pag. Casterman 1960.

Lemay S.M., mgr. L.: The Challenge of Oceania. W.M. 11 (1960) 4, 19–25.

Linssen C.I.C.M., G.: Missie en niet-christelijke stammen op de Filippijnen. H.M. 40 (1961) 16–30.

Llorente S.J., S.: So sind die Eskimo. D.K.M. 79 (1960) 187–191.

Margiotti O.F.M., F.: Congregazioni mariane della antica missione cinese. In: Festschrift Beckmann 1961, S. 131–153.

Mattingly O.F.M.Cap., Br. Cl.: God's last Outpost. W.M. 11 (1960) 4, 82–90.

Metzler O.M.I., J.: Matta Righet, Apostolischer Vikar der Kopten und Vertrauensmann der S.C. de Propaganda Fide (1747–1821). E.D. 13 (1960) 358–407.

—: Das erste Weltpriesterinstitut im Dienste der Propaganda. N.Z.M. 17 (1961) 161–174.

Miller, E. F.: Catholicism in Thailand. Asia 1960, p. 923–927.

MISSIEJAARBOEK VOOR BELGIE (MISSIES BUITEN KONGO, RUANDA EN BURUNDI) 1961: Annuaire des Missions de Belgique (Missions en dehors du Congo, du Ruanda et du Burundi). 136 blz. Brussel 1961.

Morant O.S.B., A.: Die Ex-Seminaristen. Erfahrungen in Kamerun. In: Festschrift Beckmann 1961 S. 281–297.

MOSMANS P.B., G.: L'Eglise à l'heure de l'Afrique. 256 pp. Paris–Tournai 1961.

Mulders, Alph.: De residentiële bisschoppen in de gebieden, die ressorteren onder de S. Congregatio de Propaganda Fide. H.M. 40 (1961) 178–182.

Müller S.V.D., K.: Joseph Schmidlin, Leben und Werk. In: Kath. Missionswissenschaft 1911–1961, Münster i. W. 1961, S. 22–32.

—: Die S.V.D. in Indien. D.K.M. 80 (1961) 123–126.

Neuner S.J., J.: In den Fischerdörfern Keralas. D.K.M. 80 (1961) 9–14.

N.N.: Le Communisme à Madagascar. M.d.E. 36 (1961) 15–27.

—: The Catholic Church in Hong Kong. W.M. 12 (1961) 2, 32–41.

Noguchi, mgr. Y.: My View of the Japanese Mission Field. W.M. 12 (1961) 2, 10–17.

Nwedo, mgr. Ant.: Message de la Jeune Eglise d'Afrique. Spiritus 1960 no. 5, 409–416.

Ohm O.S.B., Thom.: Meine Tätigkeit im Dienste der Missionswissenschaft in

Münster. In: Kath. Missionswissenschaft 1911–1961, Münster i. W. 1961, S. 33–40.

Optatus O.F.M.Cap., P.: De geschiedkundige ontwikkeling van het lekenapostolaat. H.M. 40 (1961) 229–241.

Otto S.J., J. A.: Nicht freikaufen. D.K.M. 80 (1961) 79–82.

Papali O.C.D., C. B.: An Apostle from the Missions: Joseph Vaz. E.D. 13 (1960) 524–541.

Pardo C.M., Veremudo: En el Tricentenario de San Vicente de Paúl (1660–1960). Espiritu misionero vivificado por la más ardiente caridad y realizaciones apostolicas de San Vicente de Paúl. M.E. 8 (1961) 171–197.

Perbal O.M.I., A.: Mgr. de Mazenod, fondateur des Oblats de Marie Immaculée et évêque de Marseille, pour le recrutement et la formation des missionnaires. E.D. 13 (1960) 328–357.

Peters, Jos.: Geen moreel, geen houvast. Japan weet er van mee te praten. K.M. 81 (1960) 205–207.

—*:* Geen sociaal katholiek program in India. Ibid. 236–239.

—*:* Vele talen, één geest. Ibid. 261–264.

—*:* Jonge naties worden groot. Ibid. 290–293.

—*:* Het oude type heeft afgedaan. Ibid. 360–363.

—*:* Geen missiekerk zonder inzet van leken. K.M. 82 (1960) 14–15.

—*:* Valt de missie met de school? Ibid. 45–46.

—*:* Mobilisatie van de jonge missiekerk. Ibid. 70–72.

—*:* Naar een christelijke wereldorde. Ibid. 108–110.

—*:* Een eigen huis. Ibid. 140–143.

—*:* Kortsluiting met niet-christelijke intelligentsia. Ibid. 178–179.

Pineau M.S.C., A.: Die „Ancelles de Notre Seigneur" in Papua. Z.M.R. 45 (1961) 249–253.

Quéré O.M.I., M.: Growth of the Church in Ceylon. W.M. 11 (1960) 3, 65–71.

Rath C.S.Sp., J.: Libermann, Promoteur et Père du clergé africain. Spiritus 1960 no. 5, 437–454.

—*:* Die Bemühungen der Patres vom Heiligen Geist und die Bibel. N.Z.M. 17 (1961) 51–55.

René-Bazin, Br.: Toi, chrétien d'Occident. E.V. 13 (1961) 123–130.

Rétif S.J., A.: Religiöser Wildwuchs in Afrika. D.K.M. 80 (1961) 43–47.

Rigol S.J., P. N.: Bolivia: Catholicism or Communism. W.M. 12 (1961) 1, 89–97.

RODRIGUEZ O.S.A., P. ISACIO R.: Gregorio Aglipay y los Origenes de la Iglesia Filipina Independente (1898–1917). Tom. I, XXXII + 597 pag. – Tom. II (Documentos). 399 pag. Madrid 1960.

Rommerskirchen O.M.I., Joh.: Die Afrikamission um das Jahr 1805. In: Kath. Missionswissenschaft 1911–1961, Münster i. W. 1961, S. 147–162.

RONDELEZ C.I.C.M., V.: Scheut. Zo begon het. Leven en werk van Provicaris Verbist, Stichter van de Missiecongregatie van Scheut 1823–1868. 478 blz. Vught 1961.

Roton S.J., J. de: Ein Volk findet seine Menschenwürde. Missionsarbeit unter den Pulayars. D.K.M. 79 (1960) 192–196.

ROUSSET, R.: Un Précurseur Monseigneur Luquet (1810–1858) des Missions Etrangères de Paris. XIV – 124 pp. Langres 1960.

ROZIER, CL.: Ecrits du Père Chanel missionnaire mariste à Futuna 1803–1841. 539 pp. Paris 1960.

RUST, AMBR.: Die Bethlehem - Missionare Immensee (Schweiz). 245 S. Freiburg i. Br. 1961.

Schaefer S.V.D., A.: A Post turns into the Cross. W.M. 11 (1960) 4, 41–47.

Scharmach M.S.C., mgr. L.: Rabaul: Destruction and Resurrection. W.M. 11 (1960) 4, 32–40.

Schmidt S.J., A.: La Iglesia en América Latina. Carmelus 7 (1960) 123–144.

Schorer, L.: Statistica della Gerarchia autóctona nei territori di missione dependenti dalla S.C. de Propaganda Fide. E.D. 13 (1960) 520–523.

Schütte S.J., J. F.: Wiederentdeckung des Makao-Archivs. Wichtige Bestände des alten Fernost-Archivs der Jesuiten, heute in Madrid. A.H.S.J. 30 (1961) 90–124.

Schwarz, O.: Joden komen thuis. K.M. 81 (1961) 268–271.

Shadeg S.V.D., N. A.: Bali means Heaven. W.M. 11 (1960) 4, 69–76.

Sosson P.B., A.: Souffrances et gloires de l'Eglise au Congo. E.V. 13 (1961) 83–92.

Specker S.M.B., J.: Der Spitalorden der Bethlehemiten in Lateinamerika (1667–1820). In: Festschrift Beckmann 1961, S. 181–199.

Steele, J. H.: Failure in China taught us something. W.M. 12 (1961) 2, 22–31.

STEYLER MISSIONS-CHRONIK 1960–1961: Herausgegeben im Auftrage des Missionssekretärs. 208 S., mit 78 ganzseitiger Schwarz-weiss Fotos und 4 Karten. Kaldenkirchen Rhl. o. J.

Theuws O.F.M., P.: Le mouvement „Jamaa" au Katanga. R.M. 8 (1960) 201–212.

Tjeng, P.: Korea was just too anxious. W.M. 12 (1961) 2, 89–96.

TRAGELLA, G. B.: Le Missioni Estere di Milano nel quadro degli avvenimenti contemporanei. II Dalla Morte del Fundatore all'Appello ai Vescovi d'Italia per le vocazioni 1862–1882. – 517 pag. Milano 1959.

Verschueren M.S.C., J.: The Church in the Pacific Islands. Carmelus 7 (1960) 279–330.

Vewilghen C.I.C.M., A.: Les „cryptochrétiens" de Ikitsuki au Japon. R.M. 8 (1960) 74–90.

Walter O.F.M.Cap., Gonsalvus: Vom Heiligen- und Allerseelenkult in der katholischen Chinamission. In: Kath. Missionswissenschaft 1911–1961, Münster i. W. 1961, S. 163–169.

WEI, L.: La Politique missionnaire de la France en Chine (1842–1856). L'ouverture de cinq ports chinois au commerce étranger et la liberté religieuse. 650 pag. Paris 1961.

WICKI S.J., JOS.: Documenta Indica. Vol. VI (1563–1566). XXVIII – 44*–854 pp. Romae 1960.

Wicki S.J., Jos.: Die Bruderschaft der „Misericórdia" in Portugiesisch-Indien. In: Festschrift Beckmann 1961, S. 79–97.

Willeke O.F.M., Bernward: Das Werden der chinesischen katholischen Bibel. N.Z.M. 16 (1960) 281–295.

—: P. Dr. Otto Maas O.F.M. In: Kath. Missionswissenschaft 1911–1961, Münster i. W. 1961, S. 82–93.

Willeke O.F.M., Ven.: Vicente do Salvador O.F.M., „Vater der brasilianischen Geschichtsschreibung". Franzisk. Stud. (1961) 75–84.

Winandy O.S.B., J.: Le Monachisme Antillais. T.M. 4 (1961) 410–415.

Winsen C.M., G. van: Veertig jaar „Verenigde Missionarissen". H.M. 40 (1961) 112–117.

ZMARZLY S.V.D., AUG. – MACHEINER S.V.D., AL.: P. Georg Froewis S.V.D. 40 Jahre Missionar in Umbruch Chinas. 392 S. Mödling bei Wien 1960.

Zubillaga S.J., F.: Tercer concilio mexicano, 1585. Los memoriales del P. Juan de la Plaza S.J. A.H.S.J. 30 (1961) 180–244.

V

LAND- EN VOLKENKUNDE, GODSDIENSTWETENSCHAP EN TAALWETENSCHAP

A. LAND- EN VOLKENKUNDE

Aufenanger S.V.D., H.: The Kanggi Spirit in the Central Highlands of New Guinea. Anthr. 55 (1960) 671–688.

—: Primitivity along the Sepik. W.M. 11 (1960) 4, 58–68.

Berner, Ulr.: Die Handhabung des Ackergerätes in ihrer Bedeutung für die Feststellung von Zusammenhängen. Anthr. 55 (1960) 765–777.

Bouritius S.C.J., G.: In memoriam P. Wilhelm Koppers. H.M. 40 (1961) 117–121.

DENIS O.P., PAUL: Histoire des Mangbetu et des Matshaga jusqu'à l'arrivée des Belges. 171 blz. Tervuren 1961.

Dolan C.S.C., J.: The Plight of the Potawatomi. N.Z.M. 16 (1960) 275–280.

FREUDENFELD, B.: Völkerkunde. 157 S. München 1960.

FUCHS, P.: Die Völker der Südost-Sahara. Tibesti, Borku, Ennedi. 254 S. Wien 1961.

Gusinde S.V.D., M.: Die farbigen Völker im Urteil der Anthropologie. K.M.J. 28 (1961) 27–32.

Hang, Thad.: Der chinesische Mensch. Versuch einer Charakterisierung. Z.M.R. 45 (1961) 272–280.

HIMMELHEBER, H.: Negerkunst und Negerkünstler. 436 S., 16 Farbtafeln u. 336 Abbildungen. Braunschweig 1960.

Huegel S.A.C., F.: Aborigines receive the Faith. W.M. 11 (1960) 4, 77–81.

Kalonga, P.: Dikonga di Bagoretti. E.V. 11 (1960) 43–48.

Knops S.M.A., P.: Aspect de la vie agricole des Senoufo de l'Afrique occidentale. Bulletin de la Société Royale Belge d'Antropologie et de Préhistoire. 69 (1958) 105–129.

—: Critique de „Fondements spirituels de la vie sociale Senoufo" de M. Bohumil Holas. l.c. 130–138.

LEBLANC, MARIA: Personnalité de la femme katangaise. Contribution à l'étude de son acculturation. 403 pag. Louvain 1960.

Lukesch, A.: Sind unsere Indianer „Wilde"? D.K.M. 80 (1961) 53–56.

Maretin, J. V.: Disappearance of Matriclan Survivals in Minangkabau Family and Marriage Relations. Bijdr. tot de taal-, land- en volkenkunde 117 (1961) 168–196.

Mohr, R.: Einige Notizen über die Tangale von Bilizi. Anthr. 55 (1960) 860–870.

Needham, R.: Notes on the Analysis of Asymmetric Alliance. Bijdr. tot de taal-, land- en volkenkunde 117 (1961) 93–117

Nothomb P.B., D.: Umutima: le Coeur en culture rwandaise. E.V. 13 (1961) 30–42.

PIDOUX, EDM.: Afrika, één continent, twee werelden. 142 blz. Utrecht z.j.

Pitka O.S.C., Fr. P.: Head-Hunters of Asmat. W.M. 11 (1960) 4, 90–95.

Pouwer, J.: New Guinea as a Field for Ethnological Study. Bijdr. tot de taal-, land- en volkenkunde 117 (1961) 1–24.

Vanoverbergh, M.: Isneg Songs. Anthr. 55 (1960) 778–824.

B. GODSDIENSTWETENSCHAP

ABD-EL-JALIL O.F.M., J. M. E.A.: Islam. Studia Missionalia edita a Facultate Missiologica in Pont. Univ. Gregoriana. XI. 222 pag. Roma 1961.

AMON D'ABY, F. J.: Croyances religieuses et coutumes juridiques des Agni de la Côte d'Ivoire. 184 pp. Paris 1960.

Antweiler, A.: Das himmlische Königspaar als Bild des göttlichen. Z.M.R. 45 (1961) 126–142.

D'Souza, mgr. E.: When will Hinduism accept the key to freedom? W.M. 11 (1960) 3, 36–48.

ELIADE, M.: Mythen, Träume und Mysterien. 344 S. Salzburg 1961.

GATHIER S.J., E.: La Pensée hindoue. 222 pag. Paris 1960.

Hossfeld, Paul: Anmerkung zu einem Satz des liberalen Religionswissenschaftlers Helmuth von Glasenapp. Z.M.R. 45 (1961) 45–50.

JOMIER O.P., JACQ.: Bijbel en Koran. 127 blz. Roermond 1960.

KIRCHGÄSSNER, ALFONS: Die mächtigen Zeichen. Ursprünge, Formen und Gesetze des Kultes. 552 S. und 16 Bildtafeln. Freiburg i. Br. 1959.

KORVIN-KRASINSKI, C. VON: Mikrokosmos und Makrokosmos in religionsgeschichtlicher Sicht. 285 S. Düsseldorf 1960.

Laufer M.S.C., C.: Die Enschaffung durch das Wort in der Südseemythologie. Kairos 2 (1961) 91–100.

Mac Hugh I.C., J. F.: Islam in Tanganyika. W.M. 12 (1961) 2, 18–21.

MEYEROWITZ, E.: The Divine Kingship in Ghana and Ancient Egypt. 260 pp. London 1960.

Musa Al-Husayni, Ishaq: Le Christ dans le Coran et la littérature arabe moderne. E.V. 13 (1961) 21–29.

Nooteboom, C.: Sketch of the former Religious Concepts of the Asele Lapps. Bijdr. tot de taal-, land- en volkenkunde 117 (1961) 118–140.

RELIGIOUS STUDIES IN JAPAN: Edited by Japanese Association for Religious Studies and Japanese Organizing Committee of the Ninth International Congress for the History of Religions. X – 507 S. Tokyo 1959.

ROSENKRANZ, G.: Der Weg des Buddha. Werden und Wesen des Buddhismus als Weltreligion. 356 S. Stuttgart 1960.

Scelles-Millie, J.: Pierres d'attente entre le Christianisme et l'Islam. R.M. 8 (1960) 180–200.

—: Personnalités sacrées dans la tradition islamique. R.M. 9 (1961) 48–57.

Schlette, H. R.: Die Religionen vor dem Forum der Wissenschaft. Z.M.R. 45 (1961) 50–59.

Straelen S.V.D., H. van: Les „religions nouvelles" du Japon. E.V. 13 (1961) 344–356.

TAMURA, YOSHIRO: Living Buddhism in Japan. A report of interviews with ten Japanese Buddhist leaders. 400 pag. Tokyo 1961.

WAARDENBURG, J.: L'Islam dans le miroir de l'Occident. L'approche compréhensive et la formation de l'image de la religion islamique chez quelques orientalistes occidentaux. 374 pag. 's-Gravenhage 1961.

C. TAALWETENSCHAP

Barbot, M.: Emprunts et phonologie dans les dialectes citadins syro-libanias. Arabica 8 (1961) 174–188.

Cohen, D.: *Addād* et ambiguité linguistique en Arabe. Arabica 8 (1961) 1–29.

Harries, L.: Nyali, a Bantoid Language. Kongo-Overzee 25 (1959) 174–205.

Jacobs, J.: Principes généraux de la nouvelle orthographe otetela-kikusu. Kongo-Overzee 25 (1959) 145–169.

MAMET, M.: Le Langage des Polia (Lac Léopold II). 268 pp. Tervuren 1960.

Meeussen, A. E.: Le ton de l'infixe en bantou. Aequatoria 23 (1960) 130–135.

MITTLER, TH. – BÖHM, E.: Magnum Lexicon Sinico-Latinum. XXIII + 1968 S. Honkong 1957.

Odendal, F.: The Structure of the Afrikaans Root Morpheme. Lingua 10 (1961) 38–56.

Rop M.S.C., A. de: Les langues du Congo. Aequatoria 23 (1960) 1–24.

Vajda, G.: Les lettres et les sons de la langue arabe d'après Abu Hātim al-Rāzī. Arabica 8 (1961) 113–130.

Windekens, A. J. van: Contacts linguistiques aïnou-tokhariens. Anthr. 55 (1960) 753–764.

Zyhlarz, E.: Zum Typus der kaschitischen Sprache. Anthr. 55 (1960) 739–752.

VI
PROTESTANTSE ZENDINGSWETENSCHAP

ANDERSON, G. H. E.A.: The Theology of the Christian Missions. Edited and with an introduction by — 341 pp. New York 1961.

ANDERSON, G. H.: Bibliography of the Theology of Missions in the twentieth Century. Second edition revised and enlarged. V + 79 pag. New York 1960.

Baas, H.: Kerk en Samenleving. Aspecten van kerk en samenleving gezien vanuit het probleem van de financiële zelfstandigheid der Kerken. De Heerbaan 1961, blz. 102–122.

Beyreuther, E.: Evangelische Missionstheologie in 16. und 17. Jahrhundert. E.M.Z. 1961 p. 1–10; 33–43.

Doorn, C. L. van: De Kerk in niet-Westerse steden. De Heerbaan 14 (1961) 31–64.

DURAND, J.: Una Sancta Catholica in Sendingperspektief. 287 blz. Amsterdam 1961.

Hayward, V. E. W.: Etudes et recherches. E.V. 13 (1961) 93–104.

Jansen Schoonhoven, E.: Edinburgh 1910. De Heerbaan 1961, blz. 139–158.

Kamma, F. C.: Spontane acculturatie op Nieuw-Guinea. De Heerbaan 14 (1961) 4–30.

Maurer, H.: Der missionarische Aspekt der Gebete Calvins. E.M.M. 105 (1961) 64–68.

Ogawa, M.S. – Rossman, V.: Evangelism through the Mass. Media and audio visual materials I.R.M. 50 (1961) 417–429.

Raaflaub, Fr.: Afrika sucht seinen Weg. E.M.M. 105 (1961) 101–118.

Rossel, J.: Mission als aktueller Auftrag der Kirche. E.M.M. 105 (1961) 7–20.

Nijmegen

Miscellanea

Prof. Dr. J. Wils. — Gedurende de zomervakantie van 1961 heeft prof. dr. J. Wils de zestigjarige leeftijd bereikt; overeenkomsig zijn wens is dit onopgemerkt voorbijgegaan. Als leerling van prof. dr. Jac. van Ginneken S.J. promoveerde Wils op 24 juni 1935 cum laude tot doctor in de letteren en wijsbegeerte van de R.K. Universiteit te Nijmegen op een omvangrijk (XV + 522 blz.) proefschrift, getiteld: *De nominale Klassificatie in de Afrikaansche negertalen.* Gedurende een reeks van jaren – hij was toen reeds leraar – had deze proeve van zelfstandige beoefening der wetenschap een goed deel van zijn werkkracht opgeëist, zoals hij zelf in het voorwoord constateerde; zij duidde tevens de missionaire richting aan, waarin het leven van Wils zich zou bewegen. Geen wonder dan ook, dat de redactie van Het Missiewerk sinds dit de ondertitel voert „Nederlands tijdschrift voor Missiewetenschap", hem uitnodigde tot de redactieraad toe te treden (1946). Bij zijn benoeming aan de R.K. Universiteit (1948) werd hij tevens verbonden aan het tegelijkertijd opgerichte Missiologisch Instituut; bovendien nam hij zitting in het comité van de Nederlandse Missiologische Week. In al deze functies en nog op verschillende andere wijzen beoefende Wils de wetenschap in dienst van de missie, waaraan hij hoofd en hart heeft verpand; hij deed dat niet slechts door colleges, privatissima, publikaties en voordrachten, maar ook door gesprekken van mens tot mens.

Van ganser harte hopen wij, dat deze uiterst bekwame linguist nog vele jarep zijn moeizame arbeid moge kunnen voortzetten; de taak van de taalwetenschan ten opzichte van de missie is immers even verantwoordelijk als belangrijk. Ad multos annos!

P. Dr. Gregorius O.F.M. Cap. — Ook P. Dr. Gregorius O.F.M. Cap. heeft op 7 november 1961 de zestigjarige leeftijd bereikt. Na aan de universiteit van Münster missiewetenschap en te Wenen ook enige tijd volkenkunde te hebben gestudeerd, promoveerde hij aan eerstgenoemde universiteit in 1933 op een proefschrift: Die Sprachenfrage als missionsmethodisches Problem, later uitgewerkt en uitgegeven als boek: Die Muttersprache. Eine missions- und religionswissenschaftliche Studie über die Sprachenfrage in den Missionsgebieten, Münster i.W., 1933. Aldus voorbereid voor zijn toekomstige werkkring werd hij lector in de missiologie aan het Theologicum van de Minderbroeders-Capucijnen te Udenhout en docent in de volkenkunde aan de R.K. Leergangen te Tilburg. Talrijk zijn de artikelen, die P. Gregorius over missiologische of volkenkundige onderwerpen heeft gepubliceerd en de desbetreffende referaten, die hij heeft gehouden o.a. op meer dan één Nederlandse Missiologische Week, van wier comité hij de kundige en ijverige secretaris is. Sinds 1946 is P. Gregorius lid van de redactieraad van Het Missiewerk, en heeft hij ook actief aan het Nederlands Tijdschrift voor Missiewetenschap zijn hooggewaardeerde medewerking verleend.

Van harte worden deze verdienstelijke missioloog-etnoloog nog vele vruchtbare jaren toegewenst. Ad multos annos!

Archief van de Propaganda. – Volgens een persbericht zou men, daartoe in staat gesteld door een royale gift van Z. Em. Kard. Spelmann, Aartsbisschop van New York, het archief van de S. Congregatio de Propaganda Fide, op microfilm gaan vastleggen. Het spreekt van zelf, dat dit van bijzondere betekenis is voor de beoefening van de missiewetenschap.

Missionair symposion. – In het kader van de viering van het vijftig-jarig bestaan van de Nederlandse S.V.D. werd op 18 oktober l.l. in het missiehuis St. Jan te Soesterberg een missionair symposion gehouden, waarbij het algemene thema „De missionerende instituten in het huidige missionaire bestel" in een drietal lezingen werd uitgewerkt, en wel door P. dr. Ant. Freitag S.V.D., De missionerende instituten en het wereldmissiepersoneel; P. drs. J. Buys S.V.D., Hun gewijzigde positie in de hedendaagse missionering; P. drs. Th. Steltenpool S.V.D., Eisen gesteld aan de missionarissen van vandaag. Als discussieleiders fungeerden resp. P. dr. G. van Rijsbergen C.M., P. dr. E. Loffeld C.S.Sp., P. drs. P. M. J. de Ruyter W.P.

St. Franciscus Xaverius te Warmond. – De Missievereniging „St. Franciscus Xaverius" te Warmond publiceerde in een keurig-verzorgd en aantrekkelijk-uitgegeven foldertje haar financieel jaaroverzicht – 1960, oktober, 1961 – en betuigde haar dank aan allen die medewerking hadden verleend. De inkomsten – f 23.462,26 – zijn respectabel.

Missiologische Week te Milaan — Van 4–8 september 1961 werd onder auspiciën van de katholieke Universiteit te Milaan de tweede Settimana di Studi Missionari gehouden onder voorzitterschap van Z. H. Exc. Mgr. Gaetano Pollio P.I.M.E., aartsbisschop van Otranto, gewezen en uitgewezen aartsbisschop van Kaifeng in China. Het algemene onderwerp luidde: „*Il Laicato cattolico dei Paesi di Missione.*"

Missieboekenactie. — Bij gelegenheid van het zilveren jubileum der Missieboekenactie (M.B.T.A.) van de Missievereniging St. Franciscus Xaverius op het Groot-Seminarie te Hoeven N.B. vermeldde een folder, dat de M.B.T.A. van 1936 tot 1961 ± 50.000 boeken naar de missie verzond en voor fl. 10.000.— aan vaktijdschriften. Zij telt thans 400 vaste medewerkers, die tijdschriften verzenden naar ± 500 missionarissen.

Boekbespreking

50 Jahre Katholische Missionswissenschaft in Münster 1911–1961. Festschrift herausgegeben von Josef Glazik M.S.C. – 212 S. Münster i.W. 1961.

Onder missiewetenschap of missiologie verstaat men de methodische en systematische kennis en behandeling van die apostolische werkzaamheid der Katholieke Kerk, welke gericht is op haar grondvesting daar, waar zij nog niet blijvend gevestigd is, gezien zowel in haar leerstellige beginselen en in haar praktische normen, alsook in haar geschiedkundig verloop en haar tegenwoordige toestand. Ofschoon de wetenschappelijke behandeling van de missie reeds een lange voorgeschiedenis heeft, dateert de eigenlijke missiewetenschap nog slechts vanaf het begin dezer eeuw. Aan de Westfälische-Wilhelms-Universität te Münster komt de eer toe op katholieke zijde de eerste missiologische leerstoel te hebben opgericht. In geschiedkundige en functionele samenhang daarmede staan het „Internationale Institut für missionswissenschaftliche Forschungen" en het „Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft". Bij gelegenheid van het gouden jubilé dezer drie genoemde instellingen hebben vertegenwoordigers en vrienden der school van Münster in geschiedkundige en autobiografische schetsen een terugblik geworpen op deze eerste vijftig jaren en daarbij nog enkele bijdragen uit de missiewetenschappelijke sector gevoegd.

In de eerste afdeling, die handelt over de missiewetenschap aan de universiteit van Münster, treffen we een artikel aan van E. Hegel over „der Lehrstuhl für Missionswissenschaft und die missionswissenschaftlichen Studieneinrichtungen in der katholisch-theologischen Fakultät Münster" (blz. 3–21); een ander van K. Müller S.V.D. over de pionier van de missiewetenschap „Joseph Schmidlin, Leben und Werk" (blz. 22–32); Selbstdarstellungen van Thomas Ohm (blz. 33–40), Max Bierbaum (blz. 43–50), Max Meinertz (blz. 50–55), Jos. Glazik (blz. 57–58), Bernw. Willeke (blz. 58–59), alsmede een lijst van de missiewetenschappelijke proefschriften van de theologische faculteit en publikaties van het Missiologisch Instituut.

De tweede afdeling is gewijd aan het „Internationale Institut für missionswissenschaftliche Forschungen", waarvan Jos. Glazik de vijftigjarige geschiedenis beschrijft (blz. 67–77), terwijl B. Willeke een bijdrage levert over zijn confrater O. Maas, waarna de lijst van publikaties van genoemd instituut, alsmede erdoor georganiseerde cursussen, congressen en studieweken volgt.

De derde afdeling „Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft" telt slechts één bijdrage van J. Glazik: Fünfzig Jahre Z.M.R. (blz. 101–106).

In de vierde afdeling „Wissenschaftliche Beiträge" treffen we o.a. geschiedkundige bijdragen aan van Joh. Beckmann, Fray Luis de Granada (1504–1588) im Dienste der Glaubensverkündigung (blz. 107–114); B. Biermann, Die ersten Missionen Amerikas (blz. 115–130), A. Freitag, Der Anteil der Steyler Missionsgesellschaft am Zustandekommen und an der Weiterentwicklung der katholischen Missionswissenschaft (blz. 131–139), J. Rommerskirchen, Die Afrikamission um das Jahr 1805 (blz. 147–162); missiemethodische bijdragen van P. Gregorius, Die

Buschschule als Missionsmittel in Tanganyika (blz. 140–146), Gonsalvus Walter, Vom Heiligen- und Allerseelenkult in der katholischen Chinamission (blz. 163–169), een wijsgerige van H. R. Schlette, Zur religionsphilosophischen Problematik der Glaubensentscheidung im technischen Zeitalter (blz. 195–205). e.a.

Het royaal-uitgegeven en met vele foto's verluchte boek betekent een waardig en waardevol huldebetoon aan de baanbrekende beoefening van de missiologie te Münster.

Nijmegen A.M.

THOMAS OHM: *Ex contemplatione loqui. Gesammelte Aufsätze.* VIII und 468 S. Münster i.W. 1961.

Men heeft de gelukkige gedachte gehad om collega Ohm bij gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar in de missiologie aan de universiteit van Münster i.W. in staat te stellen een verzameling van door hem in de loop der jaren gepubliceerde artikelen ter perse te leggen. Dit lijkt mij een gelukkige gedachte, niet slechts omdat zodoende de hoogst-verdienstelijke missioloog bij het begin van zijn emeritaat op waardige wijze geëerd werd, maar ook omdat op deze wijze de verspreide, doch nog altijd lezenswaardige opstellen gemakkelijker onder het bereik van gegadigden komen te vallen. De aan St. Thomas ontleende titelwoorden heeft Sch. zelf eens gebezigd in het artikel, dat hem het meest na aan het hart ligt: „Pneumati zeontes. Begeisterung und Mission" (blz. 109 en niet blz. 112, zoals abusievelijk werd aangegeven).

De Benedictijn (van St. Ottilien) Ohm heeft gedurende decennia vooral twee fenomenen tot voorwerp van zijn beschouwing (contemplatie) genomen: godsdienst en missie. De godsdienst heeft hen altijd bezig gehouden en wel de godsdienst in de betekenis van een complex van lering, eredienst, levensvormen en gewoonten, alsmede de godsdienst in de zin van het streven van de mens naar God, resp. de bemoeienis van God met de mens. Ook de missie heeft deze contemplatieve monnik voortdurend van alle kanten beschouwd en getracht deze te begrijpen, te doorgronden, te verklaren, te bevorderen.

De zonder systematische opzet gepubliceerde – op blz. 432–434 kan men naslaan, waar en wanneer ze oorspronkelijk werden gepubliceerd – en hier en daar enigszins geretoucheerde artikelen werden thans onder de volgende noemers gegroepeerd, al naar gelang zij betrekking hebben op de missiewetenschap in het algemeen (blz. 2–9), de missietheorie (blz. 10–96), de missiemethode (blz. 98–296), de missiegeschiedenis en missiografie (blz. 298–334), de godsdienstwetenschap (blz. 336–431). Verschillende artikelen behandelen nog heden ten dage actuele vraagstukken; toch zijn dezulke, die zich met ogenschijnlijk minder actuele onderwerpen bezighouden, misschien van nog meer belang. Immers „les idées gouvernent le monde" en het geestelijke is veel voornamer dan de uiterlijke vormen en methoden. Het kern- en hoogtepunt van deze bundel vormt dan ook wel het uit 1951 stammende en reeds genoemde opstel: Pneumati zeontes (blz. 98–111). Niet minder aandacht verdient intussen het opstel: Neuer Wein in neuen Schläuchen (blz. 150–171), waarin Sch. zijn opvatting over de aanpassing weergeeft en daartegenover met beslistheid nadruk legt op de verwerkelijking van de „nieuwheid

des levens" in de missiegebieden. Het artikel: Die Gebetsgebärden in der Regel und im Leben des heiligen Benedikt (blz. 386–401) werpt nieuw licht op de gestalte van de vader van het Westers monnikenwezen, terwijl de uiteenzetting over „Jesus Christus und die Gebetsgebärde" (blz. 401–414) de eerste in haar soort is.

Dit uiterst waardevol en keurig uitgegeven boek, waarvan de ernstige bestudering tot bezinning maant, wordt besloten met een overzicht van het respectabele „Schrifttum von Thomas Ohm" (blz. 435–448) – zo'n lijst op zich betekent reeds hulde – en een register (blz. 449–468).

Nijmegen A.M.

G. Rommerskirchen O.M.I., N. Kówalsky O.M.I., G. Metzler O.M.I.: *Bibliografia Missionaria. Anno XXIV, 1960.* 189 pag. Roma 1961.

Deze bekende en voor de beoefenaars van de missiewetenschap onmisbare missiebibliografie, die ons ieder jaar opnieuw verblijdt en verrijkt, vermeldt ditmaal onder 19 rubrieken 1166 titels van boeken en artikelen met betrekking tot de missie. Bovendien geeft een aanhangsel nog een korte bespreking in het Italiaans van 88 missiologische geschriften.

De onvermoeide samenstellers: P. Rommerskirchen, bibliothecaris van de pauselijke missiebibliotheek; P. Kówalsky, archivaris van de S. Congregatio de Propaganda Fide; en P. Metzler, professor aan het missiologisch instituut van de Propaganda – hebben hieraan nog twee registers toegevoegd over de jaargangen 21 (1957) tot en met 24 (1960); het ene vermeldt de schrijvers en personen in genoemde jaargangen aangehaald, het andere de aldaar behandelde onderwerpen.

Nijmegen A.M.

Dr. W. H. van de Pol: *De Oecumene.* 135 blz. Roermond 1961.

„Oecumene" is een nieuw woord ter aanduiding van een werkelijkheid, die men eerst in onze dagen bezig is te ontdekken. De christenen over de gehele wereld worden er zich in onze tijd van bewust, dat zij – ondanks alle geloofsverdeeldheid en kerkelijke gescheidenheid – toch bij elkaar horen, een eenheid en broederschap vormen, enkel reeds door het feit, dat ze in Christus geloven en Christus erkennen als Heer. De Oecumene omvat de gehele christenheid, gezien onder het aspect van de eenheid, die er reeds is, en de verdeeldheid, die nog overwonnen moet worden. In hoeverre deze Oecumene al of niet samenvalt met de Kerk is een vraag, waarop niet alle christenen hetzelfde antwoord geven, omdat zij niet allen hetzelfde verstaan onder de Kerk. Het is echter van groot belang, dat alle christenen onder de Oecumene hetzelfde verstaan, namelijk de paradoxale werkelijkheid van de principiële eenheid die reeds bestaat en de volle eenheid, die nog verwezenlijkt moet worden. De wereldwijde werkelijkheid van de Oecumene is niet slechts een ideaal dat nog bereikt moet worden, maar een gegeven werkelijkheid, waarvan moet worden uitgegaan.

Het is de bedoeling van dit boekje deze Oecumene van verschillende zijden te benaderen bij wijze van een algemene en voorlopige oriëntering. Sch. behandelt het feit van haar verdeeldheid, maar ook het feit van een nieuw oecumenisch besef,

dat bij christenen van alle kerken is ontwaakt. Hij behandelt de stadia, die de oecumenische beweging heeft doorgemaakt, haar positieve resultaten, maar ook haar problematiek. Hij wijst de verschillende wegen aan, die tot eenheid leiden tot hetzelfde doel. Ten slotte geeft hij een geloofsvisie op de Oecumene als basis voor wat men zou kunnen noemen „een nieuwe oecumenische spiritualiteit", gekenmerkt door een moedgevend vertrouwen in de toekomst.

Nijmegen A.M.

XAVERIUS PAVENTI: *Breviarium juris missionalis*, Romae (Officium Libri catholici) 1961. – p. XIX et 320.

Het boek over Missierecht dat mgr. Paventi nu voor de tweede keer uitgeeft draagt de bescheiden titel van Breviarium, maar het is in feite een van de beste werken over deze materie. Sch. is een van de vooraanstaande wetenschappelijke medewerkers aan de Congr. de Propaganda Fide en als zodanig heeft zijn mening in de verschillende bedisputeerde kwesties een groot gezag.

Bij de behandeling van het missierecht volgt hij de orde van de Codex, wat het werk overzichtelijk maakt. Het vierde boek „de processibus" en het vijfde boek „de delictis et poenis" worden achterwege gelaten, omdat ze zo goed als geen speciale toepassing vinden in missiegebieden. Op het eind van zijn boek geeft hij verschillende appendices waarin men de lijst vindt van de Facultates decennales van 1951, die nog verdeeld zijn in een „formula maior" en „formula minor"; verder de nieuwe „facultates decennales" van 1 jan. 1961, een zeer nuttige index canonum en een index generalis. Vooral zou ik de aandacht willen vestigen op appendix II „Ratio adeundi Sacram Congregationem de Propaganda Fide eiusque rescripta gratiae". Hier vindt men pasklaar alle mogelijke aanvraagformulieren voor dispensaties, privilegia, faculteiten die een Ordinarius in de missiegebieden in Rome moet aanvragen. Tevens zijn rescripta van Rome afgedrukt, waaruit men de voorwaarden kan lezen die Rome in het antwoord op zulke vragen pleegt te stellen. Voor curies in missiegebieden, die in vele gevallen helaas nog niet goed geoutilleerd zijn alvast een grote hulp, die tegelijk ook een vlotte afwikkeling van zaken kan bevorderen.

Het boek is in het Latijn geschreven. Er bestaan tegenwoordig werken over missierecht in moderne talen, die voor de missionarissen in de praktijk gemakkelijker te hanteren zijn. Het boek van Paventi is geschreven dicht bij de bron, het bevat overvloedige documentatie, deskundig uitgewerkt, uit de rijke voorraad van de Congr. de Propaganda Fide zelf. Het is zeer aan te raden dat de curies in de missiegebieden dit boek altijd bij de hand hebben en dat het ook op de missiecentra aanwezig is en . . . daar ook geraadpleegd wordt wanneer men op een serieus dubium stoot.

Nijmegen DR. E. EYKEMANS C.SS.R.

L. BUYS, S.J.: *Facultates decennales* quas Sacra Congregatio de Propaganda Fide concedit Ordinariis ad decennium quod decurrit a die 1 mensis januarii 1961 ad diem 31 mensis decembris 1970, Romae (Apud aedes Universitatis Gregorianae) 1961, p. XXVIII et 188.

Zoals bekend heeft de Congr. de Propaganda Fide (gesticht 22 juni 1622) altijd veel invloed gehad op het „jus condendum" van de Kerk. Zij heeft dit gedaan door aan het strikte missierecht zijn territoriaal karakter te ontnemen en langzamerhand het algemeen recht in de missiegebieden in te voeren; door haar invloed zijn bestaande rechtsinstituten tot ontwikkeling gebracht en ook nieuwe rechtsinstituten gecreëerd. Deze gezonde en geleidelijke aanpassing, die naargelang de tijdsomstandigheden en ook al vanwege de grote afstand tussen Rome en de diverse missiegebieden wel eens wat stroef verliep, kwam hoofdzakelijk tot stand via de „Facultates Apostolicae" die Rome verleende aan de diverse missiegebieden en die aangepast waren aan de omstandigheden van plaats en tijd. De wetenschappelijke behandeling van deze Facultates werd het eerst ondernomen door A. Konings c.ss.r.: *Commentarium in facultates apostolicas* (New York (Benziger) 1884), naderhand doorgezet door J. Putzer c.ss.r. (New York 1898, 5e ed.). Er waren toentertijd nog 10 formulae ordinariae en 16 extra-ordinariae van kracht. – Na het verschijnen van de Codex werd dit getal gereduceerd tot 2, nl. een „formula maior" – voor gebieden met een Ordinarius die de bisschoppelijke waardigheid bekleedde – en een „formula minor" – voor gebieden met een Ordinarius zonder bisschopswijding. Vanaf 1 januari 1961 hebben we een enkele formula die zonder onderscheid geldt voor alle missiegebieden.

Op deze nieuwe formula heeft P. Buys zijn wetenschappelijk commentaar geschreven. Hij lijkt daartoe uiterst geschikt, omdat hij missierecht doceert aan de Gregoriana in Rome en consultor is van de Congregatio de Propaganda Fide. Het is niet vermetel te veronderstellen dat hij aan de samenstelling ervan actief heeft deelgenomen. (Ook is het vermeldenswaard dat verschillende vota van het Internationaal Missiologisch Congres van Nijmegen – Uden (1959) zijn verwerkt (b.v. in no. 10, 15 en 17)). Na de volledige tekst van de „Formula facultatum decennalium" te hebben gegeven, behandelt Sch. in een tweede deel de leer over de faculteiten, zoals we die kennen uit het kerkelijk recht met een speciale toepassing op de Facultates decennales. In een derde deel behandelt hij de afzonderlijke facultates, die in de nieuwe opzet 68 in getal zijn. Hij volgt hier de klassieke methode: eerst de bepalingen van het algemeen recht, daarna de bijzondere bepalingen vervat in de Facultates. Om de boven aangehaalde redenen toont hij zich een zeer kundig en betrouwbaar gids. Vooral zijn veelvuldige verwijzingen naar en vergelijkingen met vroegere beslissingen van de Romeinse Congregaties en van de regionale synoden in de missiegebieden zijn van veel nut voor een juiste interpretatie. Hij kiest duidelijk zijn standpunt in bedisputeerde kwesties, die overigens – na de vele gedegen commentaren die na de Codex zijn verschenen – niet zo talrijk meer zijn of althans niet van ingrijpende aard (zoals die bij no. 23, 43 en 63). – De studie van deze faculteiten, aan de hand van dit commentaar, is aan te bevelen niet alleen voor missiebisschoppen en missionarissen, maar voor iedere priester die zich toelegt op de studie van het kerkelijk recht. Ze zal hem de achtergronden van vele rechtsinstituten duidelijker maken en ook zeer dienstig zijn bij de juiste interpretatie van de bestaande wetten.

Nijmegen DR. E. EYKEMANS C.SS.R.

BURGHARD FREUDENFELD: *Völkerkunde.* Zwölf Vorträge zur Einführung in ihre Probleme. 157 SS. Verlag C. H. Beck, München 1960. DM. 8,80.

De One World gedachte brengt de diverse volken van de wereld dichter bij elkaar zonder dat we aan een vervlakking en een nivellering van alle cultuurwaarden behoeven te denken. Juist deze toenadering vraagt respect voor elkanders opvattingen en mentaliteit. Het is de taak van de culturele antropologie om de beschaving van de niet-westerse gebieden na te gaan en het Westen hiervan op de hoogte te brengen. Dit is de opzet van dit boekje, dat de vrucht is van een aantal lezingen voor de Beierse radio in oktober–december 1959; hieraan hebben medegewerkt: Ad. E. Jensen, M. Schuster, H. Straube, E. Haberland, K. Hissink, G. Odermann, G. Smolla en H. Niggemeijer; de meesten behoren tot de kring van het Frobenius-Instituut van Frankfurt; hun methode is de cultuurmorfologische behandeling. Dit bemerken we reeds aanstonds in de principiële uiteenzetting van Ad. E. Jensen, Methoden und Ziele der Ethnologie. In de volgende artikelen wordt dieper ingegaan op puberteitsriten, moederrecht, sacraal koningschap, clansysteem, geestengeloof, totemisme, sjamanisme, koppensnellen, ontwikkeling van landbouw en veeteelt enz., maar steeds onderzoekt men daarbij naar de oorspronkelijke betekenis en structurele functie. Hierbij stoot men op bepaalde grondstructuren van menselijke verhoudingen en op vormen van wereldbeschouwelijke aard, die ook aan onze beschaving ten gronde liggen; heden komt men immers tot de ontdekking, dat ook onze westerse cultuur verder in de geschiedenis teruggaat als op de tijd van de Grieken en Romeinen. Door alle artikelen loopt bovendien de lijn van de cultuurhistorische ontwikkeling: van het stadium van de grondcultuur (verzamelen en primitieve jacht) over dat van de landbouw (in zijn diverse fasen) en de veeteelt naar de hoogcultuur. Het geheel biedt een uitstekend overzicht van de menselijke cultuurgeschiedenis in de periode vóór de hoogculturen van Babylonië, Egypte en Griekenland en wordt iedereen ter lezing aanbevolen.

Tilburg P. DR. GREGORIUS O.F.M.CAP.

EDMOND PIDOUX: *Afrika. Eén continent twee werelden.* Erven J. Bijleveld, Utrecht z.j. 142 blz.

Edmond Pidoux uit Lausanne, waar het bureau van de vijf samenwerkende Franse en Zwitserse zendingsgenootschappen is gevestigd, heeft een rondreis door Afrika gemaakt en daarbij diverse zendingsposten van deze organisaties bezocht: in Kameroen, Gaboen, Congo, Zuid-Afrika, Portugees Oost-Afrika en Barotseland. Niet, dat hij allereerst over het zendingswerk schrijft, ook niet over de volkenkunde. Sch. heeft echter een open oog gehad voor de problematiek van de transculturatie, die allerwege onder invloed van Europa in Afrika plaatsvindt. Met een bekwame journalistieke pen en in een literair uitstekend verzorgde stijl heeft hij de actuele situatie weten weer te geven. Daarbij heeft hij het Europese superioriteitsgevoel niet ontzien. Het is een buitengewoon leerzaam boek voor alle Afrika-missionarissen.

Tilburg P. DR. GREGORIUS O.F.M.CAP.

G. Fesenmayer: *Uw gesprek met God.* J. J. Romen & Zn. Roermond–Maaseik, 1960, 136 blz.

De sch. heeft ons een eenvoudig boekje over de methode van het gebed bezorgd. Het geeft heel wat praktische raadgevingen over dit voor velen zo moeilijk werk en plaatst het gebed in het dagelijks leven van de mens, zowel van de priester, de kloosterling als van de mens in de wereld. Wat denkt U echter van de volgende adviezen: (morgengebed) „heel goed kan het ook bij een open raam met de blik op de hemel of op de kerk gericht. Neem een vrije houding aan, adem de frisse lucht in en bid." (Avondgebed) „wie zijn avondgebed in het bed verricht, mag er wel op letten dat hij niet te vroeg inslaapt." (Het gebed bij het lezen van de krant) „waarom zouden wij na ieder bericht niet een pauze inlassen om even na te denken?" (Bij de rozenkrans) „men verzamelt afbeeldingen, die de geheimen uitbeelden, kunstkaarten, kleine reprodukties of uitknipsels uit tijdschriften. Men schaft een map aan en plakt ze in." Schrijf een liefdesbrief aan God: „deze brief aan God wordt, nadat wij hem geschreven en nog eens overgelezen hebben, meteen weer vernietigd". (De ingekeerdheid) „men gaat tien minuten voor het eten op een divan liggen. In vier fasen voltrekt zich dan de totale ontspanning, o.a. de lichamelijke ontspanning . . . men richt zijn aandacht op een goede gelijkmatige ademhaling . . . nu en dan kan men zijn arm opheffen en in zijn volle zwaarte laten neervallen" en zo gaat het verder. Dan denkt men toch even aan ochtendgymnastiek of Yoga-praktijken en glimlacht!

Tilburg P. Dr. Gregorius O.F.M.Cap.

J. van Wing S.J.: *Etudes Bakongo. Sociologie-Religion et magie* (Museum Lessianum, section missiologique No 39). 2ième édition. 512 pag. Desclée de Brouwer.

Het werk van pater van Wing blijft een klassieke monografie over een bepaalde stam, nl. de Bampangu (oostelijke Bakongo; zo wonen aan de oostelijke oever van de Inkisi); hij geeft er een originele documentatie aangaande hun maatschappelijke verhoudingen, hun religieuze en magische opvattingen en praktijken. Van de vroegere twee delen (Histoire et Sociologie, in: Bibliothèque Congo, No. 3, 1921, en Religion et Magie, in: Mémoires de l'I.R.C.B., 1938) is er één gemaakt, waarbij de geschiedenis van de vroegere missionering en enige andere meer persoonlijke beschouwingen zijn komen te vervallen. Overigens is de tekst grotendeels hetzelfde gebleven en de indeling is nog steeds: I sociologie (boven de bladzijden had men „histoire" kunnen weglaten), II godsdienst en magie. Na een korte uiteenzetting over de politieke geschiedenis van de Bampangu wordt de clan besproken als de voornaamste maatschappelijke verhouding. Het clan-systeem is matrilineaal. Daarna behandelt de schr. de functie van het hoofd, nl. dat van de lineage, het dorp, de clan en het gekroonde hoofd; uitvoerig gaat hij in op hun politiek en religieus gezag, dat ze binnen hun gemeenschap over hun onderdanen uitoefenen. Hierbij komt ook hun ethiek ter sprake, die sterk bepaald wordt door hun godsdienst, nl. door Nzambi, het hoogste wezen (onder de rubriek van de godsdienst komt hij hierop terug). De zedelijke verhoudingen lijken echter te belangrijk en te veel om-

vattend om deze enkel te behandelen onder het hoofdstuk „la vie sociale et le chef du village". Het zou aan te bevelen zijn om het traktaat over het huwelijk eens te laten bewerken door een vak-etnoloog, die de classificaties van de moderne sociale antropologie kan hanteren. Er blijven in het boek nog een aantal vragen omtrent de huwelijksbetrekkingen van deze unilaterale gemeenschap onbeantwoord, b.v. omtrent de verhoudingen van de parallel-cousins, nl. van de Ego t.o.v. de dochter van moedersbroer of van vaderszuster. Zijn er tekenen van dubbel-unilaterale verhoudingen? Hoe is de ecologische betrekking tussen verwantschap en nederzetting? Er bestaan blijkbaar met het matrilineaat gewoonten van avunculaat. Belangrijk is de bruidsprijs, die vlg. P. van Wing hier tot het wezen van het huwelijk behoort. De Bakongo zijn polygaam; het is echter interessant te bemerken, dat het vrouwelijk hoofd, de „ndona nkento", die een religieuze functie vervult, monogaam moet blijven, zelfs ook als haar man vroegtijdig sterft. Zeer duidelijk en objectief behandelt de schr. de motieven van de polygamie.

Het gedeelte over de godsdienst bespreekt hoofdzakelijk de opvattingen omtrent het hoogste wezen, de voorouderverering, de magie, het fetischisme (nkisi) en het geheime genootschap van de Kimpasi. Bij zijn onderzoek, dat vooral op religieus gebied dikwijls moeilijk en precair is, legt de auteur steeds meer nadruk op de bewegingen van zijn zegslieden dan op eigen interpretatie; hij neemt geen bepaalde theorie als uitgangspunt, maar geeft enkel het materiaal en omdat hij bovendien de taal (kikongo) van de stam goed kende, wekt de weergave van zijn gegevens een groot vertrouwen. Aan het einde van zijn boek publiceert de schr. twee kaarten: een van het oude koninkrijk Congo en van de vroegere missiestaties en een van de nederzettingen van de Bam- bangu en de naburige stammen. Het is jammer, dat hij ook geen lijst geeft van de vele inheemse termen, die hij in zijn boek gebruikt. Voor de etnologen geeft dit werk een uitstekende documentatie en voor de missionarissen strekt het minstens ten voorbeeld.

Tilburg P. GREGORIUS O.F.M. CAP.

TH. SCHNITZLER: *Meditatie over de Heilige Mis, eerste deel Canon en Consecratie*, Roermond–Maaseik 1961².

Schnitzlers meditatie over de H. Mis is reeds zo bekend, dat zij geen uitvoerige bespreking meer nodig heeft. Het belangrijkste wat bij deze tweede druk van het eerste deel te doen staat lijkt de toevoeging van een nieuwe aanbeveling aan de vele die reeds elders werden gegeven. Een onderschrijving van alle beweringen van de auteur houdt deze aanbeveling overigens niet in. Veel betekent dit voorbehoud echter niet. Schnitzlers beschouwingen zijn in de kern steeds gezond en goed gefundeerd. Zij brengen de gebruiker van dit boekje tot een verantwoorde en weldoordachte bezinning op de misliturgie. Een speelsheid hier en daar die de een of de ander wat al te persoonlijk kan vinden neemt men in dit goede geheel gaarne (en soms nog met genoegen bovendien) op de koop toe.

Breda J. V. D. BOSCH

INHOUDSOPGAVE VAN DE VEERTIGSTE JAARGANG 1961

ARTIKELEN

ANASTASIUS O.F.M.CAP., P. DR.: *Ontbinding van huwelijk. Nieuwe toepassing van het Petrinisch privilege* 153
BOURS, TH.: *De Pausen en de Motieven van onze Missieactie* 101
BOURS, TH.: *De Pausen over de Middelen tot Missieactie* 169
CREEMERS O.F.M., W.: *Katholicisme in Japan* 43
HAFFMANS C.S.SP., R.: *Het Fenomeen van de Afrikaanse Sekten als actueel missie-probleem in de Kongo* 31
LINSSEN C.I.C.M., DR. G.: *Missie en niet-christelijke stammen op de Filippijnen* 16
MULDERS, DR. ALPH.: *Romeinse Documenten en Bestuursmaatregelen betreffende de missie uit het jaar 1960* 65
OPTATUS O.F.M.CAP., P. DR.: *De geschiedkundige ontwikkeling van het leken-apostolaat* 229
Organische Inbouw van de Missiegedachte in de Theologia Moralis 129
REMMERS, DR. J.: *De Katholieken van de Oosterse Ritus en Missie I–II* 2, 80
RIJEN M.S.C., P. DRS. AL.: *De plaats van de leek in de groeiende Kerk* 212
SIMONS W.P., DR. V.: *Het Doopsel en de Kerk in Matteüs 28, 19.* 92
STRAELEN S.V.D., H. VAN: *Komt het Licht uit het Oosten?* 193
THEUWS O.F.M., P. DR. TH.: *Geeft ons nieuwe namen!* 161

KLEINERE BIJDRAGEN

BOURITIUS S.C.J., P. DR.: *In memoriam P. Wilhelm Koppers* 117
MULDERS, DR. ALPH.: *Missie en Leek* 50
MULDERS, DR. ALPH.: *De Nederlandse Missiologische Week 1961* 109
MULDERS, DR. ALPH.: *De residentiële bisschoppen in de cebieden, die ressorteren onder de S. Congregatio de Propaganda Fide* 178
WINSEN C.M., DR. G.: *Veertig jaar „Verenigde Missionarissen"* 112

MISSIEBIBLIOGRAFIE

MULDERS, DR. ALPH.: *Bibliografisch overzicht van de missiewetenschappelijke literatuur 1961* 242

MISCELLANEA

Missiewetenschappelijk nieuws 53, 121, 182, 261

BOEKBESPREKING

Aster O.F.M.Cap., G.: Een volk ontdekt Christus – Wij hebben andere belangen (Th. Bours). 190
Beckmann, Joh.: Weltkirche und Weltreligionen (A.M.) 125
Bergeyck, Jac.: De levende doden (J. Wils) 188
Born, A. van den: Kronieken (Chr. Brekelmans m.s.f.). 64
Bühlmann, W.: Afrika, gestern, heute, morgen (A.M.) 126
Bulck S.J., G. van: Autour du problème missionnaire. Etudes de missiologie de 1932 à 1957 (A.M.) 56
Buys S.J., L.: Facultates decennales (dr. E. Eijkemans C.ss.R.). 266
Charlier O.S.B., Célestin: Bijbellezen met de Kerk (Chr. Brekelmans m.s.f.) . 190

Costantini, Celso Card.: Réforme des Missions au XXe siècle (A.M.). 185
Drubbel m.s.c., A.: Wijsheid (L. Grollenberg O.T.) 61
Familles anciennes – Familles nouvelles. Rapports et compte rendu de la XXXe Semaine de Missiologie de Louvain 1960 (A.M.) 187
Fesenmayer, G.: Uw gesprek met God (P. dr. Gregorius O.F.M.Cap.). 269
Freudenfeld, B.: Völkerkunde (P. dr. Gregorius O.F.M.Cap.) 268
Fünfzig Jahre Katholische Missionswissenschaft in Münster (A.M.) 263
Geerts, F.: De Missionarissen (A.M.) 59
Günther, J.: Afrika in de branding (J. Wils) 60
Hermans, L.: Jesus' geboorte en jeugd (Chr. Brekelmans m.s.f.) 191
Heuschen, J.: Hemelvaart (Chr. Brekelmans m.s.f.) 191
Hofinger S.J., J. e.a.: Liturgy and the Missions. The Nijmegen Papers – Mission and Liturgie. Der Kongress von Nimwegen 1959 – Missions et Liturgie. Rapports et Compte-rendu de la Semaine d'Etudes de liturgie missionnaire (A.M.) 55
Iersel, S. van: De levende God (Chr. Brekelmans m.o.f.) 190
Jomier, Jacq.: Bijbel en Koran (J. Houben S.J.) 128
Katholiek Jaarboek van Kongo, Ruanda en Urundi 1960–1961 (A.M.) . . . 127
Katholisches Missionsjahrbuch der Schweiz 28. Jahrgang, 1961 (A.M.) . . . 192
Koenen, G.: Leek en Missionaris (A.M.) 128
Leclercq, J.: Vie du Père Lebbe (A.M.) 186
Lettres du Père Lebbe (A.M.) 187
Mayer, R.–Reuss, J.: Dodezeerollen en Bijbel (Chr. Brekelmans m.s.f.) . . . 63
Missiejaarboek van België 1960 (A.M.) 127
Mondreganes O.F.M.Cap., P. de: Problemas Misionales (A.M.) 184
Mulders, Alphons: Missionsgeschichte (dr. J. Haest C.M.) 124
Nieuwenhuis, R.: Bij het scheiden van de markt (J. Wils) 189
Ohm, Th.: Ex contemplatione loqui (A.M.) 264
Où en est l'enseignement au Congo? (J. Wils) 59
Paventi, X.: Breviarium Juris Missionalis (dr. E. Eijkemans c.ss.r.). 266
Pidoux, E.: Afrika één continent, twee werelden (P. dr. Gregorius O.F.M.Cap.) 268
Pol, W. H. van de: Het getuigenis van de Reformatie (A.M.) 58
Pol, W. H. van de: De Oecumene (A.M.) 265
Rommerskirchen O.M.I., G. e.a.: Bibliografia Missionaria 24, 1960 (A.M.) . . 265
Schelkle, K.: Maria (Chr. Brekelmans m.s.f.) 191
Schnitzler, Th.: Meditatie over de H. Mis. I (J. v. d. Bosch) 270
Specker, J.–Bühlmann, W.: Das Laienapostolat in den Missionen (A.M.) . . . 183
Stier, Fr.: De Heilsgeschiedenis (Chr. Brekelmans m.s.f.) 191
Vriens O.F.M.Cap., Liv.: Critical Bibliography of Missiology (A.M.) 57
Wambacq, B.: Jeremias, Klaagliederen, Baruch, Brief van Jeremias (L. Grollenberg O.P.) 62
Wing S.J., J. van: Etudes Bakongo. Sociologie-religion et magie (P. Dr. Gregorius O.F.M. Cap.) 269
Inhoudsopgave van de veertigste jaargang 1961 271

Het Missiewerk

v.40
1961

v.40
1961

342363

THREE DAY

GRADUATE THEOLOGICAL UNION LIBRARY
BERKELEY, CA 94709

GTU Library
3 2400 00331 3065